

KAUHAJOEN KOULUSURMAT MEDIASSA

Pentti Raittila

Paula Haara

Laura Kangasluoma

Kari Koljonen

Ville Kumpu

Jari Väliverronen

KAUHAJOEN KOULUSURMAT MEDIASSA

Myynti
Tiedekirjakauppa TAJU
PL 617
33014 Tampereen yliopisto
puh (03) 3551 6055
fax (03) 3551 7685
taju@uta.fi
<http://granum.uta.fi>
www.uta.fi/taju

Taitto ja kansi Jaakko Kahala

Juvenes Print 2009
Tampere

ISBN 978-951-44-7654-9

SARJA		SERIES
Tutkimuksia	A	Studies
Raportteja	B	Reports
Keskusteluja ja katsauksia	C	Discussion and reviews
Opetusmonisteita	D	Textbook materials
Bibliografioita ja luetteloita	E	Bibliographies and catalogues

JOURNALISMIN TUTKIMUSYKSIKÖ

Tampereen yliopisto
Tiedotusopin laitos

Julkaisuja/ Publications
Sarja/ Series A 111/2009

KAUHAJOEN KOULUSURMAT MEDIASSA

Pentti Raittila

Paula Haara

Laura Kangasluoma

Kari Koljonen

Ville Kumpu

Jari Väliverronen

SISÄLLYS

1	Jokelasta Kauhajoelle	6
2	Jokelan kritiikki kutisti uhrjournalismia	11
	Samanlainen tapaus, toisenlainen tunnelma	13
	Tietoja Helsingin kautta Kauhajoelle	15
	Haastateltavia oli ja ei ollut	17
	Sokkitilan määrittely edelleen epämääräistä?	19
	Laitosmiehen tapaus	21
	Ei surutaloihin? Suomalaisten journalistien linja	23
	Tapaus Expressen	25
	Korjauksia tyylikirjassa	28
3	Jokelan varjo taustalla – uutisvuorokausi Kauhajokea	31
	Ensimmäinen vaihe: varovaisesti viranomaisten tahdissa	32
	Toinen vaihe: verkossa säästeltiin, televisiossa pohdittiin	35
	Kolmas vaihe: etunojaa ja tasapainoilua tunteiden ja raportoinnin välillä	40
	Iltapäivälehdissä henkilöitä ja draamaa, päivälehdissä asiaa ja hallintoa	44
	Ristiriitoja uutispyörässä: jarruttelua ja kiihdytyksiä	47
4	Rikollinen, uhri, sankari	49
	Ampujan mediapaketissa videoita ja valokuvia	50
	Ampujan materiaali kelpasi etenkin Iltalehdelle ja Neloselle	50
	Kauhajoen ampujan roolit mediassa	53
	Rikollinen – surmasi toverinsa julmalla tavalla	53
	Uhri – vuosien kiusaamisen jälkeen traagiseen ratkaisuun	55
	Sankari – rakensi itsestään tarinan ja hahmon	56
	Tavallisen oloinen nuori mies	58
	Journalistit: pakko kertoa, mutta...	61
	"Kaikki tiedot ampujasta ovat faktaa"	62
	"Kuvan käyttö rakentaa malliesimerkkiä"	64
	Jokela ja Kauhajoki: median rinnastuksia	66
	Onko pakko julkaista, kun muutkin sen tekevät?	68
5	Selittäminen alkoi välittömästi	70
	Koulusurmia selitettiin aselaeilla	72
	Poliitikot koulusurmien selittäjinä	75
	Selittämisen politisoituminen	77
	Internet koulusurmien selittäjänä ja selityksenä	81
	Toisenlaiset selitykset?	83
	Vahtikoira päästettiin irti	84

6	Kaksi keikkaa, joita ei unohda koskaan	87
	Mieli palaa Jokelaan	88
	Rauhallinen tunnelma vavahduttaa	89
	Kysymyksiä ilman vastauksia	91
	Hartaustilaisuus koskettaa	92
	Väsymys painaa päälle	94
	Raskas paluu arkeen	95
7	Kun yhden toimituksen oli venyttävä joka paikkaan	97
	Ensitieto yleisölle internetin kautta	99
	Ensihetket Kauhajoella	99
	Kauhajoen sekavat kasvot	101
	Aluetoimitus kaikkien mielenkiinnon kohteena	103
	Hektisyys kotitoimituksessa	105
	Musiikki ja ohjelmisto uusiksi	107
	Kauhajoen opetukset	109
8	Katastrofijournalismi koulusurmien jälkeen	111
	Kirjallisuus	122
	Liitteet	124

1

JOKELASTA KAUAHOELLE

Tämä raportti ja sen pohjana oleva tutkimus ovat jatkoa Jokelan koulusurmat mediassa -tutkimushankkeelle ja samannimiselle tutkimusraportille, joka ilmestyi kesäkuussa 2008. Myös tutkijajoukko ja raportin kirjoittajakunta on suurelta osin sama.¹ Tutkimuksemme tavoitteena on vertailla Jokelan ja Kauhajoen amputatapausten käsittelyä journalismissa sekä journalistien toimintaa kummankin tapauksen yhteydessä. Lähtökohtanamme ovat olleet Jokela-tutkimuksen yhteydessä esiin nostamamme kysymykset ja päätelmät.

Jokelassa ongelmat koskivat tiedon hankkimisen tapoja sekä siinä erityisesti sitä, miten toimittajat ja kuvaajat lähestyivät kriisin kokeneita nuoria ja uhrien omaisia. Tilanne kärjistyi erityisesti siksi, että kysymyksessä oli pieni yhteisö, jossa massiivisen journalistijoukon toiminta keskittyi suppealle alueelle. Samalla viestintän keskinäinen kilpailu johti siihen, että yhä useammat niistä kaipasivat verkkosivujaan tai tv-lähetyksiään varten jatkuvasti uutta reaaliaikaista tietoa, haastatteluja, valokuvia, videokuvaa ja asianosaisten kokemuksia.

Kauhajoen surmatöiden uutisoinnin jälkiarvioissa ei muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta ole tuotu julkisuuteen samankaltaisia vastakkainasetteluja

1 Uutena tutkijana on Paula Haara, kun taas Jokela-tutkimuksessa mukana olleet Katja Johansson, Laura Juntunen ja Ilkka Pernu eivät olleet Kauhajoki-ryhmässämme.

aineiston hankinnassa kuin Jokelassa. Miksi näin kävi, sitä pohdimme luvussa 2. Sen paremmin Jokela-raportissa kuin tässäkään tutkimuksessa emme keskity viranomaisten tiedotuksen analyysiin; se tulee esiin vain kontekstoivana tekijänä 2. luvussa. Viranomaistiedotusta on käsitelty seikkaperäisemmin Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen koulusurmia koskevassa tutkimuksessa (Hakala 2009).

Vuosi sitten arvioimme, että yhteiskunnallinen ilmapiiri suhteessa surun esitustapoihin mediassa on muuttunut. Jokelan uhrien ja omaisten suhtautuminen oman surunsa julkistamiseen osoitti, että aikaisemmin luonnollisena ja oikeana pidetty menettely ei enää ollutkaan hyväksyttyä. Sama pyrkimys yksityisen surun rauhoittamiseen mediajulkisuudelta oli ilmeistä myös Kauhajoella, ja tällä kertaa journalistit lähes poikkeuksetta kunnioittivat uhrien omaisten toivetta olla rauhassa.

Jokela-raportissa tarkastelimme haastatteluaineiston avulla sitä, miten journalistien työ paikan päällä Jokelassa ja eri toimituksissa organisoitiin. Jokela oli ensimmäinen merkittävä kriisi, jossa mediarytykset menivät ”verkko edellä”. Reaaliaikainen uutisointi omilla verkkosivuilla oli kaikille välineille ensisijaista, eikä merkittävän uutismateriaalin julkaisemista säästetty ”päävälineeseen”. Kauhajoen surmien uutisoinnissa ainakin jotkut mediarytykset näyttävät palanneen osittain entiseen käytäntöön, jossa kaikkea materiaalia ei heti laitetakaan verkkoon. Ensimmäisen vuorokauden mediasisältöjä analysoimme luvussa 3.

Samoin kuin monet muut Jokelan surmia tutkineet kiinnitimme huomiota siihen, että ainoa, jonka julkisuusstrategia onnistui, olikin ehkä Jokelan ampuja, jonka internetiin lataamat manifesti ja videot tulivat suurelle yleisölle tutuiksi mediatalojen verkkosivuilta, tv-lähetyksistä ja sanomalehdistä. Kysyimme, missä kulkee raja välttämättömän tiedonvälityksen ja mahdollisesti uusia väkivallanteoja lietsovan julkistamisen välillä. Kauhajoen jälkeen myös journalistit pohtivat samaa kysymystä yhä useammin, ja tätä pohdintaa käsittelemme Kauhajoen ampujan mediakuvaa käsittelevässä luvussa 4.

Jokela-raportissa pohdimme media-aineiston laadullisen analyysin perusteella yksilölähtöisiä ja yhteiskunnallisia selityksiä koulusurmille. Arvioimme tuolloin, että tapahtuman yhteiskunnallisten syiden käsittely mediassa jäi kesken, kun toimittajien ja jokelalaisten suhteet tulehtuivat. Tämän raportin 5. luvussa erittelemme Kauhajoen surmien synn selittämistä siten, että keskitymme kolmen ensimmäisen päivän uutisointiin ja muutamiin keskeisiin selitysmalleihin. Erityisesti kiinnitämme huomiota tapahtuman politisoimiseen sekä aselakien ja internetin osuuteen tapahtuman selittäjinä.

Jokelan koulusurmien jälkeinen toimittajien omaa työtä koskeva kriittinen pohdinta jäsenyi paljolti Jokelan nuorten hyvin voimakkaasti journalismia arvos-

televan adressin pohjalta. Kauhajoella toimittiin eri tavalla, eikä samankaltaista mediakritiikkiä syntynyt. Journalistien itsekritiikissä onkin nostettu esiin, toimitiinko nyt liian hienovaraisesti? Merkitsikö varovaisuus tinkimistä tiedonvälitystehtävästä? 8. luvussa pohdimme, onko kriisijournalismi nyt jonkinlaisessa käännekohdassa ja onko myös journalistien itsesääntelyjärjestelmä menettänyt merkitystään ammattikunnan yhteisenä eettisenä koodistona.

Samoin kuin Jokela-raportissa, emme tässäkään kirjassa ensisijaisesti kaivele yksittäisiä ylilyöntejä, vaan tavoitteenamme on antaa yleiskuvaus tapahtumista sekä virittää keskustelua kriisiuutisoinnin periaatteista. Kiinnitämme erityistä huomiota parin ensimmäisen päivän tapahtumiin Kauhajoella ja toimituksissa sekä saman ajanjakson uutisointiin. Näkökulmamme painottaa journalistien toimintaa kriisissä, emmekä pyri koulusurmia koskevan uutisoinnin pitkän ajanjakson analyysiin.

Tutkijaryhmän yhdessä kirjoittamien lukujen lisäksi raporttimme sisältää kahden Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen graduntekijän näkemyksen Kauhajoen uutisoinnista: Tiia Rantalainen kuvaa omaa työtään iltapäivälehdessä toimittajana (luku 6), kun taas Mira Hyttisen artikkeli (luku 7) perustuu Pohjanmaan radion Kauhajoki-uutisointiin osallistuneiden haastatteluihin, ja se kuvaa yhden toimituksen työn organisointia Kauhajoen surmapäivänä.

Tutkimuksen tärkeimpänä aineistona ovat neljän sanomalehden, kolmen valtakunnallisen tv-yhtiön Kauhajoen koulusurmiin liittyneet jutut ja ohjelmat surma-
viikon ajalta sekä Ylen Radio Suomen tapahtumapäivän lähetykset kello 11–19. Lisäksi tutkimusta varten haastateltiin 58 henkilöä, joista valtaosa oli Kauhajoen uutisoinnissa mukana olleita journalisteja ja loput viranomaisia, pääosin poliiseja.²

Yleiskuvan hahmottamiseksi media-aineistot analysoitiin ensin melko karkean määrällisen koodauksen avulla (ks. liite 2). Tätä koodausta on käytetty pääasiassa lukujen 2–4 aineistojen laadullisen analyysin apuna, ja ainoastaan 3. luvussa tuodaan esiin analyysin määrällisiä jakaumia. Toisessa määrällisessä erittelyssä koodattiin kolmen ensimmäisen päivän media-aineistosta surmatyötä selittäviä lausumia ja niiden esittäjiä (ks. liite 3). Tätä lausuma-analyysia on hyödynnetty 5. luvussa.

2 Sisältää Mira Hyttisen ja Tiia Rantalaisen graduihinsa haastattelemat toimittajat. Tutkimusaineisto on kuvattu tarkemmin liitteessä 1.

Tämä teos on jatko-osa vuosi sitten ilmestyneelle Jokelan koulusurmat mediassa -kirjalle. Sen johdantoluvussa paikansimme oman analyysimme niin aikaisempia kouluampumisia koskeviin kansainvälisiin kuin suomalaisia katastrofeja ja henkirikoksia koskeviin mediatutkimuksiin. Emme toista vuosi sitten esittämäämme historiallista taustoitusta ja viitekehystä, vaan aloitamme suoraan uuden koulusurmatapauksen mediakäsittelyn analyysin. Analyysin kuluessa viittaamme aihepiiriä koskevaan aikaisempaan tutkimukseen, mutta kriisi- ja rikosjournalismin teoreettisten kysymysten laajaan pohdintaan tutkimuksen tässä vaiheessa ei ole ollut mahdollisuutta.³

• • •

Tämä tutkimus on kuuden tutkijan tiiviin yhteistyön tulos. Kukaan meistä ei ole ollut päätoimisesti vain tämän hankkeen tutkija, mutta lokakuusta 2008 maaliskuuhun 2009 olemme kokoontuneet lähes viikoittain pohtimaan tutkimusaineiston analyysitapoja ja siitä nousevia tulkintoja. Olemme jakaneet aineistoja, kommentoineet toistemme luonnoksia ja kirjoittaneet eri lukujen tekstejä ristiin siten, että kaikkien kirjan tekijöiden panos näkyy jollain tavalla koko teoksessa.

Paula Haara (YTM) työskentelee tutkijana Journalismin tutkimusyksikössä. Hän on osallistunut erityisesti media-aineistojen hankintaan ja sisällönanalyysiin sekä 4. luvun kirjoittamiseen.

Laura Kangasluoma on toimittaja ja tekee parhaillaan koulusurmiin liittyvää sosiologian pro gradu -työtä Tampereen yliopistossa. Hän on tehnyt kahdeksan toimittajahaastattelua sekä osallistunut erityisesti 2. luvun kirjoittamiseen ja muiden lukujen editointiin.

Kari Koljonen (YTM) työskentelee tutkijana Journalismin tutkimusyksikössä. Hän teki kahdeksan toimittajahaastattelua ja osallistui erityisesti 8. luvun kirjoittamiseen sekä muiden lukujen editointiin.

Ville Kumpu (YTM) työskentelee tutkijana Journalismin tutkimusyksikössä. Tässä hankkeessa hän teki yhden toimittajahaastattelun, osallistui media-aineistojen sisällönanalyysiin ja erityisesti 5. luvun kirjoittamiseen.

Jari Väliverronen (YTM) työskentelee lehtorina tiedotusopin laitoksella. Hän teki kaksi toimittajahaastattelua, osallistui media-aineistojen kokoamiseen sekä erityisesti 3. luvun kirjoittamiseen.

3 Paikoin viittaamme myös osana tätä tutkimushanketta kirjoitettuun artikkeliin, joka käsittelee kriisijournalismin kehitystä osana journalismin profession ja etiikan kehitystä (Raittila & Koljonen 2009).

Pentti Raittila (YTT) toimi projektin johtajana, teki kahdeksan haastattelua sekä osallistui erityisesti lukujen 1–2 sekä 4 ja 8 kirjoittamiseen sekä vastasi loppuraportin kokonaisuuden viimeistelystä.

Varsinaisen tutkijaryhmän ulkopuolelta *Anna Lehto* ja *Hanna Peuraniemi* litteroivat haastatteluja, ja *Mikko Hautakangas* kaappasi 23. syyskuuta käyttöömme netissä julkaistuja journalistisia ja muita verkkosivuja. Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen Kriisit verkostoyhteiskunnassa -projektin kanssa olemme hyvässä yhteisymmärryksessä luovuttaneet toisillemme puuttuvia media-aineistoja sekä tehneet yhdessä viranomaisten haastatteluja. Tutkimuksen kohteena olevat mediarytykset ovat avuliaasti luovuttaneet lehtiä, tv-tallenteita ja muita aineistoja käyttöömme.

Kirjan käsikirjoituksen tai sen osia ovat lukeneet Heikki Hellman, Jyrki Jyrkiäinen, Tomi Kiilakoski, Esa Reunanen, Satu Seppä ja Janne Seppänen. Olemme saaneet osuvia kommentteja ja parannusehdotuksia, joista osan olemme pystyneet tiukassa aikataulussamme ottamaan huomioon.

Helsingin Sanomain Säätiön rahoitus mahdollisti tämän tutkimuksen toteuttamisen.

Kiitokset kaikille hyvästä yhteistyöstä.

Tampereella 23. maaliskuuta 2009

Pentti Raittila

Paula Haara

Laura Kangasluoma

Kari Koljonen

Ville Kumpu

Jari Väliverronen

2

JOKELAN KRITIIKKI KUTISTI UHRIJOURNALISMIA¹

Jokela oli Kauhajoella läsnä. Se ei ollut läsnä ainoastaan samankaltaisena tapah- tumana, joka järkytti suomalaista yhteiskuntaa. Se oli läsnä myös toimittajien, kuvaajien ja päällikköportaan selkärankoihin iskostettuna varoittavana esimerk- kinä siitä, miten tällä kertaa ei saa toimia – silloinkin kun omassa toiminnassa Jokelassa ei ollut nähty moitteen sijaa.

Jokelan koulusurmien jälkeen media joutui syytetyin penkille. Arvostelun kärki ei kohdistunut niinkään julkaistuihin juttuihin vaan toimittajien menette- lytapoihin aineiston hankinnassa, journalistien kohtaamisiin paikallisten nuor- ten kanssa. Kohtaamisten solmukohdat kiteytyivät Jokelan nuorten tekemään adressiin, jossa arvosteltiin median toimintatapoja. Adressi sai laajaa ja myötäsu- kaista julkisuutta. (Jokelan koulusurmat mediassa 2008, 166–177)

Jokelassa nuoret kokivat median massaksi, jota he eivät päässeet pakoon. Toi- mittajia ja kameroita oli pienellä alueella niin valtava määrä, että jo yksin se ja periaatteessa tavanomainen haastattelujen pyytäminen ja kuvaaminen tuntuivat tapahtuman kokeneista nuorista ahdistavilta. Monin tavoin kaoottisessa tilan-

1 Tässä luvussa viittaamme monin paikoin journalistien toimintaan Jokelassa marraskuussa 2007. Vertailu perustuu edellisen raporttimme (Jokelan koulusurmat mediassa 2008) 3. ja 4. lukuun, joiden pohjana olevien haastatteluaineistojen kokoajina ja analyysien tekijöinä keskeinen osuus oli keväällä 2008 tutkimusryhmäämme kuuluneilla Katja Johanssonilla ja Laura Juntusella.

teessa nuoret ja uhrien omaiset eivät aina ymmärtäneet puhuvansa toimittajien kanssa. He eivät järkytykseltään aina muistaneet kenelle olivat puhuneet ja mitä olivat sanoneet, ja heiltä kysyttiin kysymyksiä, joihin he eivät olleet valmistautuneet vastaamaan.

Yksilöidyssä kritiikissään nuoret ja paikalla olleet kriisityöntekijät toivat esiin muun muassa seuraavia ongelmia:

- Kouluista pelastuneita nuoria revittiin hihasta ja vaadittiin haastatteluja toistuvista kielteisistä vastauksista huolimatta. Journalistien toiminta koettiin inttäväksi ja painostavaksi.
- Haastattelujen avulla ampujasta ja uhreista nyhdettiin yksityiskohtia traagisten ihmiskohtaloiden rakentamiseksi. Nuoret kokivat erityisen loukkaavaksi, että heidän sanomisiaan oli muuteltu juttujen kirjoitusvaiheessa.
- Ihmisiä kuvattiin salaa tai vastoin kuvattavien nimenomaista kieltoa, ja kuvia julkaistiin kielloista huolimatta. Uhrien muistoksi kynttilöitä tuovat nuoret ahdistuivat ”iholle” tunkevista kameranlinseistä. Kirkkoon suremaan tulleita ihmisiä kuvattiin vastoin näiden tahtoa ja seurakunnan edustajien kieltoa. Nuoret ja omaiset kokivat, etteivät he saa surra rauhassa.
- Uhrien kotien oville tuppauduttiin kukkapakettien kanssa kättämään juttuja. Omaisia häirittiin tekstiviestein ja puhelinsoitoin niin tapahtumapäivänä kuin useiden päivien ajan sen jälkeen.
- Vaiheessa, jossa ampuja oli mahdollisesti elossa, toimittajat soittivat ja lähettivät tekstiviestejä koulussa piileskeleville nuorille, mikä aiheutti potentiaalisia vaaratilanteita.
- Toimittajat eivät aina esittäytyneet selvästi, ja vapaamuotoisia keskusteluja pelastuneiden ja omaisten kanssa käytettiin jutuissa. Sivusta kuultua kriisityöntekijän ja nuoren keskustelua käytettiin jutun aineistona.

Jokelassa olleet journalistit halusivat konkreettisempaa näyttöä väitetyistä väärinkäytöksistä. Monissa tapauksissa – esimerkiksi kun oli kyse haastattelujen pyytämisestä tai valokuvaamisesta julkisella paikalla – journalistit kokivat nuorten arvostelun perusteettomaksi pyrkimykseksi rajoittaa normaalia journalistista tiedonhankintaa. Journalistien mukaan tietoa oli pakko hankkia asianosaisilta, sillä viranomaiset vaikenivat. Joitakin nuorten esittämiä väitteitä on tiedotusvälineiden piirissä pidetty myös epäuskottavina. (Jokelan koulusurmat mediassa 2008, 178–183)

Vaikka nuorten ja paikalla olleiden toimittajien tulkinnat olivat suurelta osin vastakkaisia, molemmat osapuolet kokivat suhteiden kärjistyneen vähitellen avoi-

meksi mediavihaksi. Vaikka useimmat Jokelan jälkeen haastatellut toimittajat eivät kokeneet itse toimineensa väärin, he tunnistivat nuorten kritiikin kuvaamia tapahtumia kollegoidensa toiminnassa.

Riippumatta siitä, mitä mieltä toimituksissa Jokela-kritiikistä oltiin, se oli otettu huomioon. Erityisesti Jokelassa paikan päällä olleet olivat puntaroineet omaa toimintaansa, ja toimitusten palavereissa ja seminaareissa Jokelasta oli keskusteltu paljon. Useista toimituksista Kauhajoelle lähetettiin samoja ihmisiä kuin Jokelaan, ja ainakin he tiesivät, mistä heitä oli edellisellä kerralla syytetty. Osa matkaan lähteneistä myönsi, että edellisten koulusurmien jälkeen ahdisti.

Että taasko tämä alkaa, että kohtako taas ollaan koko kansan sylkykuppi? (---) On se aika onneton tilanne, kun pyrkii tekemään työnsä hyvin (---) paitsi alan eettisten normien mukaisesti niin myöskin omien moraalikäsitteiden mukaisesti, mahdollisimman hyvin kaikkien kannalta aiheuttamatta kellekään, pahentamatta kenenkään oloa, niin siitä sitten joutuu koko ajan kuulemaan (---) kuinka koko meidän ammattikunta on täysin mätä. (Toimittaja)

SAMANLAINEN TAPAUS, TOISENLAINEN TUNNELMA

Toimittajahaastatteluissa sekä ne, jotka olivat olleet Jokelassa, että ne, joille Kauhajoki oli ensimmäinen kerta koulusurmien uutisoinnissa, olivat sitä mieltä, että Kauhajoki poikkesi Jokelasta. Kuten eräs haastateltava asian kiteytti, ”se keissi vaan oli niin erilainen”.

Kauhajoki erosi Jokelasta jo etäisyyden takia. Koska matka Etelä-Pohjanmaalle Helsingin suunnasta kesti monta tuntia, muiden kuin paikallisten tiedotusvälineiden edustajat saapuivat paikalle tilanteen ollessa jo ohi. Osa haastateltavista myönsi, että jos Kauhajoki olisi ollut lähellä pääkaupunkiseutua, monet Jokelan jälkeiset toimitusten linjanvedot olisivat saattaneet unohtua. Etäisyys antoi aikaa valmistautua tilanteeseen Kauhajoella.

Lentokoneilla, helikoptereilla ja autoilla matkustaneiden toimittajien matkan aikana keskusteluissa ehdittiin saada hyvä yleiskuva tapahtumista ja sopia oman välineen linja ohjeeksi paikan päälle meneville. Lähes poikkeuksetta päälikköporras painotti hienovaraisuutta. Haastatteluissa nousi esiin seuraavanlaisia kentälle välitettyjä ohjeistuksia: Surutaloihin ei mennä. Alle 18-vuotiaita ei haastatella, ja jos haastatellaan, vanhemmilta on saatava lupa. Haastateltavalle pitää jättää käyntikortti. Sokissa olevia ei saa haastatella. Sairaalaan mahdollisesti tulevia omaisia ei haastatella. Toisaalta toimittajien kuvauksissa ohjeista oli ristiriitaisuuksia. Yksi toimittaja matkusti Kauhajoelle ohjeenaan ”että yritä parhaas siellä”.

Taulukko 2.1. Jokelan ja Kauhajoen tapahtumien vertailua journalistin näkökulmasta

	JOKELA	KAUHAJOKI
Tapahtuma-aika ja -paikka	Klo 11.40. Puolen tunnin matka pääkaupunkiseudun toimituksista.	Klo 10.40. Helsingistä 2–4 tunnin matka, tunti Seinäjoelta.
Tilanne tapahtuma-paikalla	Sekavuus, kaaos.	Kaikki jo ”järjestyksessä”, kun toimittajien ja kuvaajien pääjoukko paikalle. Tapahtumakoulu eristetty laajalta alalta, ei mahdollisuutta toiminnallisiin kuviin.
Oman toimituksen ohjeistus	Ohjeistus paikalla oleville satunnaista, epämääräistä, joskus ristiriitaista, joskus ei minkäänlaista ohjeistusta ja johtoa. Ohjeita ja kysymyksiä paikalla olleille: Mitä on tapahtunut? Tarvitaan tietoja, silminnäkijöitä.	Kirjallisia ohjeita toimituksissa uusittu Jokelan jälkeen, työnojohto välitti tehtäviä ja linjasi pelisäännöt (yleensä). Ohjeita paikalla olleille: Lähestykää ihmisiä hienovaraisesti. Omaisilla ei tarvitse lähestyä. Kuvatkaa tunnelmaa, hankkikaa lisätietoja ampujasta, kysykää ihmisten mielipiteitä poliisin toiminnasta. Koettakaa tavoittaa pelastuneita ja silminnäkijöitä.
Ampuja	Lukiolainen, paikkakuntalainen. Perhe osa Jokelan yhteisöä.	Muualta tullut ammattikorkeakoulun opiskelija. Perhe ei Kauhajoelta.
Silminnäkijät ja kokijat	Koulusta pelastuneet toimittajien tavoitettavissa.	Surmaoppilaitoksen opiskelijat pääosin tavoittamattomissa.
Omais, läheiset	Kaikki samalta pieneltä paikkakunnalta, monet vanhemmat yhdessä toimittajien kanssa odottamassa koulussa olleita lapsiaan.	Surmattujen omaiset pääosin muualta kuin Kauhajoelta, ei helposti tavoitettavissa.
Viranomaisten tiedotus, median huomioon ottaminen	Ensimmäisten tuntien aikana ei virallista tietoa ampujasta ja uhreista. Horjuvuutta viranomaistiedotuksen vastuusuhteissa. Poliisin ensimmäinen tiedotustilaisuus kuusi tuntia ampumisten jälkeen (vasta silloin virallinen tieto uhrien määrästä).	Poliisin parempi tiedotus. Klo 13 alkaen tiedotustilaisuus tunnin välein (uhrien määrä kerrottiin klo 14.10, ampuja klo 15.30). Kaupungintalolla eri sektoreiden viranomaisia helposti haastateltavissa. Journalistien palvelu hyvää (työtilat, ruokailu).
Muuta	Paikalliset ihmiset tunsivat toisensa, negatiiviset kokemukset journalisteista levisivät nopeasti ja arvostelu kumuloitui yhteisölliseksi mediavihaksi.	Jokelan kokemukset ja sieltä saatu kritiikki vaikuttivat kaikkiin: journalisteihin, viranomaisiin, kriisiyöntekijöihin, yleisöön. Haastatellut journalistit: ”Ihmiset Pohjanmaalla erilaisia, rauhallisia.”
Ulkoiset olot	Kylmä, räntäsateinen marraskuu (toimittajien heikko varustus näihin oloihin).	Kaunis ja lämmin syyspäivä.

Myös kuvaajille annetut ohjeet painottivat ”Jokelan mallin” välttämistä: Kynttilän sytyttäjiä kuvataan kauempaa ja lupa pyydetään jälkikäteen. Iholle ei mennä. Nuoria kuvataan niin, että heitä ei tunnusteta.

Jos toimituksissa oli mietitty Jokelan opetuksia, niin oli tehty myös viranomaisien puolella. Poliisin toiminta Kauhajoella sai tiedotusvälineiltä enimmäkseen kiitosta. Poliisin tiedotus oli aivan eri luokkaa kuin Jokelassa. Ulkona paistoi kaunis syysaurinko, toimittajille oli kaupungintalossa jatkuvasti tarjolla ilmaista ruokaa, kahvia ja työtilaa. Poliisi, kaupungin ja koulun johto, kirkkoherra ja pelastustoimi olivat kaikki samojen seinien sisällä ja auliita antamaan haastatteluja. Tiedotuslaisuudet järjestettiin tunnin välein, ja ne alkoivat silloin kun oli luvattukin. Tosin alueen tiukkaa eristämistä ja journalistien liikkumisrajoituksia myös arvosteltiin. Rajoitukset merkitsivät muun muassa sitä, että poliisioperaatiosta ja pelastustoimista ei saatu juuri minkäänlaisia toiminnallisia kuvia.

TIETOJA HELSINGIN KAUTTA KAUAJOELLE

Maantieteellisen etäisyyden ja Jokelan kokemusten mahdollistama valmistautuminen koulusurmautisointiin selkeytti median toimintaa Kauhajoella monella tapaa. Kentälle lähtijöille ehdittiin toimituksista antaa ohjeita enemmän kuin Jokelaan lähdetessä, mutta ohjeet osaltaan myös hankaloittivat journalistien toimintaa.

Useimmille toimittajille tuntui olevan selvää millaista materiaalia heiltä Kauhajoelta toivotaan. Omasta toimituksesta ei tullut painetta tehdä eettisesti hankalia haastatteluja, eikä journalisteilla sellaisiin oikein ollut mahdollisuuttakaan. Kaililla oli reilusti – monien mielestä harmillisesti – samat toimintaedellytykset poliisin laajasti eristämällä tapahtumapaikalla. Kauhajoella työskennelleet olivat kuitenkin hyvin ristiriitaisessa tilanteessa: samalla kun oma toimitus vaati erityistä hienovaraisuutta ja pidättäytymistä omaisten ja sokissa olevien haastatteluista, se halusi silminnäkijäkuvauksia ja ihmisläheistä journalismia. Yhtälö oli mahdoton. Työ journalistina Kauhajoella oli helppoa, mutta samaan aikaan hyvin turhauttavaa.

Mutta se oli vaikeampi hyvien juttujen tekemisen kannalta. Sieltä ei meinannut löytyä mitään, mistä kirjoittaa. Mitään omaa juttua. (---) Se mistä olen tyytyväinenkin, että meille annettiin aika paljon, tai luotettiin meidän harkintakykyyn siinä, missä menee se raja. Mutta toisaalta ne oli kuitenkin sen verran tiukat ne ohjeet, että meille ei sitten jäänyt oikein mahdollisuuksia. Aluksi tuntui, ettei ollut mahdollisuuksia tehdä mitään siellä. (Toimittaja)

Kuvien ottamisessa oltiin hienotunteisempia kuin Jokelassa. Kun varottiin loukkaamasta oppilaiden ja uhrien läheisten yksityisyyttä ja surmakoulun lähelle ei

päässyt, jouduttiin tyytymään kuviin pelastushenkilökunnasta, poliiseista, sotilaista ja heidän ajoneuvoistaan (ks. Suomen Lehtikuvaajat 2009). Myös kuvien julkaisemisessa oltiin poikkeuksellisen tarkkoja.

Meillä ei ole semmoisia kuvia myöskään, mitä esimerkiksi Jokelassa oli. (---) Eihän me tällöin kysytty kaikilta, että oot muuten tässä kuvassa, että (---) Mutta nyt meillä ei julkaistu sellaisia kuvia, joista ei olisi kysytty niiltä henkilöiltä kaikilta erikseen, että onko ok, että sä olet tässä kuvassa. (Päällikkötoimittaja)

Vaikka monet Kauhajoella olleet toimittajat ja kuvaajat moittivat saamiaan ristiriitaisia toiveita, he myös painottivat omasta toimituksesta tulevien ohjeiden merkitystä. Vielä Jokelan jälkeen osa haastateltavista vannoi journalistien itsenäisen toiminnan nimiin: kotitoimitusten pomojen neuvoja ei kaivata siitä, miten kussakin työtilanteessa toimitaan. Nyt painotettiin voimakkaammin kotitoimituksen ohjaavan roolin tärkeyttä. Kriisitilanteessa yhtenäiset työmääräykset auttavat selviämään tehtävistä. Myös se, että tieto kulkee toimituksen ja kentän välillä kahteen suuntaan, on ratkaisevaa. Tämä ymmärrettiin kotitoimituksissa.

Se vaikutti siltä, että minä ja monet muut toimi paljon rauhallisemmin. Siellä ei ollut sellaista tarpeetonta ympäriinsä juoksua ja semmoista päättömyyttä. Se oli aika loogista ja se oli selkeästi toimituksen päässä paremmin ohjattua. (Toimittaja)

Toimitusten päällikköportaan ja Kauhajoella työskennelleiden journalistien näkemykset yhteydenpidon ja organisaation toimivuudesta vaihtelivat jonkin verran. Päälliköt kokivat yhteistyön sujuneen ennakkosuunnitelmien mukaisesti ja pääosin ongelmitta, kun taas samojen toimitusten kentällä työskennelleet esittivät esimerkkejä johdon ohjeiden puutteista, sekavuudesta ja ristiriitaisuuksista.

Pari päällikkötoimittajaa pohti, että vastaavassa tapauksessa olisi syytä nimetä joku koordinoimaan paikan päälle oman välineen toimittajien ja kuvaajien työtä.² Kun paikan päällä joku tietää, mitä kaikki toimittajat ja kuvaajat tekevät, mitä heiltä odotetaan ja missä he ovat, hän voi välittää tiedon toimitukseen, eikä jokaisen journalistin tarvitse olla yhteydessä toimitukseen erikseen.

Yhteydenpidosta huolimatta tiedon määrä kentän ja toimitusten välillä vaihteli suuresti. Koska matka Helsingistä Kauhajoelle kesti useita tunteja, monen välineen tiedonhankinnassa etusija oli keskustoitituksen työllä. Tietoa ja ohjeita syötettiin puhelimitse Etelä-Pohjanmaalle matkaaville. Toimituksissa tiedettiin koko

² Esimerkiksi Göteborgin vuoden 1998 diskopalossa yhden tukholmalaislehden toimitus käytti palopaikalla omaa toimituspäällikköä. Toimittajat arvostivat ratkaisua, kun taas muiden välineiden journalistit kokivat Tukholmassa olevien toimitusten ymmärtävän huonosti tilannetta onnettomuuspaikalla, mikä johti ristiriitoihin katastrofipaikalla työskentelevien ja toimitusten johdon välillä. (Englund 2008, 253)

ajan enemmän kuin Kauhajoella, jolloin paikan päälle työskentelevien tehtäväksi jäi lisätiedon rippeiden hankinta sekä tunnelmien kokoaminen ja välittäminen. Esimerkiksi television ensimmäiset *stand upit* Kauhajoelta tehtiin niin, että toimittajat kertoivat suorissa lähetyksissä Helsingistä puhelimitse saadut uutiset.

Sitten se soitti se, mikä veti sitä, ja se sanoi, että kerrot näitä ja näitä, niin sitten vaan sanoin, ett mulla ei ole tietoa; että se poliisin tiedotustilaisuus on siellä parhaillaan meneillään (---) Sitten se tieto kulkee sillä tavalla, että sieltä Helsingistä mulle soitetaan, että siellä Kauhajoella tiedotustilaisuudessa on näin ja näin puhuttu (---) joku täällä Helsingissä kuuntelee ja antaa sitä tietoa mulle. (Toimittaja)

Myöskään nopea paikalle pääsy ei välttämättä taannut sitä, että toimittaja olisi ollut tilanteen tasalla. Kaupungilla ja koulun ympärillä saattoi pyöriä koko iltapäivän tietämättä esimerkiksi kuolonuhrien määrästä ja ampujasta ”yhtään mitään”:

Puoli kuuden maissa sitten täällä. (---) Työnjako jäi siinä taas vähän epäselväksi, että kuka tekee. (---) Mä olin itse asiassa kaikkein eniten ehkä pihalla kaikesta (---) Lähdin kaupungintalolle, jossa oli illan viimeinen info. Ja mä istuin siellä ja tiesin että, ehkä mun ei kannattaisi täällä, mutta mä halusin jonkunlaisen kokonaiskuvan tilanteesta ja siellä sanottiin sitten, että kuolleita on 11 ampuja mukaan lukien. (Toimittaja)

Voi perustellusti kysyä, olivatko kotitoimituksessa internetissä surffaavat kollegat tapahtuman tiedonhankinnassa tärkeämpiä kuin Kauhajoelle lähetetyt kriisitöimittajat? Mikäli näin on, kentällä olijoille pitää selvittää nykyistä tarkemmin, mikä heidän roolinsa on ja mitä heiltä odotetaan.

Kotitoimituksen ja katastrofipaikalla olevien journalistien väliseen yhteydenpitoon oli kiinnitetty erityistä huomiota Jokelan jälkeen. Kertomuksia päällikköportaan ja kentällä olleiden journalistien välisistä ristiriidoista ja tietokatkoista esiintyi tätä tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa huomattavasti vähemmän kuin Jokela-tutkimuksen haastatteluissa (Jokelan koulusurmat mediassa 2008, 41–43). Jos kotitoimituksen ohjaava rooli säilyy tulevaisakin kriisitilanteissa yhtä vahvana kuin se oli Kauhajoella, toimivan yhteydenpidon organisointi ja tiimityölle suopean asenteen luominen ovat keskeisiä edellytyksiä onnistuneelle katastrofijournalismille.

HAASTATELTAVIA OLI JA EI OLLUT

Haastattelutilanteiden suurin ero Jokelan ja Kauhajoen välillä oli toiminnan rauhallisuus Kauhajoella. Tällä kertaa surmakoulun opiskelijat olivat aikuisia, ja koulusta pelastuneet oli ohjattu kriisikeskukseen journalistien tavoittamattomiin. Eri-

tyisesti Jokelassa olleet kertoivat kiinnittäneensä erityistä huomiota haastateltavien lähestymiseen. Toimittajat kertoivat lähestyneensä haastateltavia varoen, ja usein ilman kuvaajaa. Kynttilöitä laskevia kuvattiin takaapäin ja kauempaa kuin Jokelassa. Kieltävät vastaukset uskottiin kerralla.

Toimittajat kertoivat kiinnittäneensä erityistä huomiota itsensä ja välineensä esittelyyn ja sen varmistamiseen, että kohde varmasti ymmärtää kyseessä olevan mediahaastattelu. Jotkut kertoivat jättäneensä kaikille haastatelluille käyntikorttinsa. Lehtikuvaajat ovat jälkikäteen pohtineet, pitäisikö journalistien erottua muista kuvaajista vielä selvemmin, esimerkiksi liikkua PRESS-lätkä näkyvästi rinnassaan (Suomen Lehtikuvaajat 2009).

Siinä oli vähän ylivarovainenkin olo. Ei siinä oikeen ketään lähestytty. (---)
Esimerkiks jotain joku lohdutti toisena päivänä, istui siellä jossain penkillä kadunvarrella ja sit toinen nainen piti toista nuorta naista kainalossa, se oli selkeästi hirveän surullinen se toinen, niin en mä mennyt siihen jututtamaan lainkaan. Edes varovasti kysymään, että anteeks, pahoittelen häiriötä ja kerroon mistä oon, että haluaisitko muutaman sanan sanoa asiasta. En mennyt edes tolla tavalla. (Toimittaja)

Jokelassa olleet journalistit olivat valmistautuneet aggressiivisuuteen ja vihamielisiin kommentteihin, mutta kohtasivatkin ihmisiä, jotka joko rauhallisesti ja loogisesti pohtivat tapahtunutta tai napakasti mutta kohteliaasti kieltäytyivät kommentoimasta. Osa epäili paikallisten ystävällisyyden johtuvan alueesta: Etelä-Pohjanmaalla surua ei näytetä julkisesti eivätkä ihmiset herkästi hätäile tai mene paniikkiin.

Jutteleminen aina alotin (---) sillain niin kun, että kamera oli muualla ja mä kävin juttelemaan. Sitten kysyin siinä, että onko näitä tunteja mahdollisuus esittää televisiolle haastattelussa. Ja yllättävän valmiita ihmiset oli purkamaan tuntojansa. Erilaiset, erityyppiset ihmiset, mutta aikuiset. Ett nuoret, joita muutamia ryhmiä lähestyin, (---) niin heillä oli heti sellanen selvä, että kyllä he näin muutaman sanan sano, mutta sitten totesivat rauhallisesti, että ei. Johonka totesin, että hyvä on, minä ymmärrän. (Toimittaja)

Jokelassa keskustelua herättäneet alaikäisten haastattelut ja kuvaamiset eivät näyttäneet olevan ongelma Kauhajoella. Osaltaan tähän vaikutti se, että toimittajat olivat pohtineet joko toimituksissa tai itsekseen ikärajoja etukäteen. Kauhajoella ei myöskään ollut erityistä tarvetta lähestyä alaikäisiä, ja nuoria lähestyttäessä ikä varmistettiin ja tarvittaessa lupaa haastatteluun pyydettiin huoltajalta.

Toimittajahaastatteluissa tuli esiin paljon esimerkkejä yhteydenotoista vanhempiin haastattelun tai kuvan julkaisemisluvan saamiseksi, ja näiden perus-

teella jätettiin julkaisematta sellaista, mitä Jokelassa julkaistiin. Myöskään viranomaiset ja kriisityöntekijät eivät löytäneet toimittajien käyttäytymisessä merkittäviä ongelmia. Kritiikkiä toki löytyi, myös ammattikunnan sisältä:

Yksikin vanhempi miestoimittaja (---) oli kans siinä koulun edessä pitkään samaan aikaan kuin minäkin. Ja kun mä seurasin hänen toimintaansa niin se oli sellaista, ett hän hyvin röyhkeesti haastatteli kaikkee mikä liikkuu. Ett tyyli oli hyvin aggressiivinen, jollain tavalla semmoinen päällekyvä haastattelutyyli, mikä taas ei mun mielestä ollenkaan sovi tollaiseen tilanteeseen. (Toimittaja)

Haastatteluista kieltäytymisiä oli paljon, mutta Jokelan tilanteen kaltaiseen vastakkainasetteluun ei jouduttu missään vaiheessa. ”Jokelassa kriisityöntekijätkin olivat vihamielisiä, Kauhajoella he vain kieltäytyivät haastatteluista”, toimittaja kertoo. Eri toimittajien kokemukset vaihtelivat melkoisesti, ja jotkut kokivat jyrkkiäkin kommentteja. Eräs toimittaja kertoo kysyneensä noin kymmeneltä oppilaalta, haluavatko he kertoa koulun tapahtumista, ja kohdanneensa puhumattomuuden muurin. Lopulta hän yritti saada oppilaita kiinni myös puhelimitse ja tekstiviestein.

Sain kiinni ja tyttö löi luurin korvaan evästyksellä ”kuinka sä saatana kehtaat soittaa mulle, etkö sä tiedä mitä oon tänään kokenu?” (---) No ei siinä mitään, hetki aikaa vedettiin henkiä siinä ja, sitten yritin toista kiinni. (Toimittaja)

Katastrofeista raportoineet journalistit ovat hyödyntäneet silminnäkijöiden tietoja ja asianomaisten kokemuksia jo 1900-luvun alkupuolelta lähtien, mutta journalistien ja osallisten kohtaamisiin liittyvä vastakkainasettelu näyttää kehittyneen vasta viime vuosikymmeninä (Raittila & Koljonen 2009). Osapuolten intresieroista johtuva jännite vallitsi myös Kauhajoella, mutta Jokelan kaltaiset kärjistyneet konfliktit median ja osallisten kesken jäivät tällä kertaa harvinaisiksi. Avomiksi tässä vaiheessa jää se, kumpi oli poikkeus: Jokelassa kehittynyt avoin media-vihamielisyys vai Kauhajoella varovaisten journalistien ja varauksellisten osallisten kesken vallinnut linnarauha?

SOKKITILAN MÄÄRITTELY EDELLEEN EPÄMÄÄRÄISTÄ?

Viimeistään Estonian uppoamisesta alkaen on eri kriisien yhteydessä käyty keskustelua siitä, milloin ja miten järkyttyneitä pelastuneita tai uhrien omaisia voi haastatella. Kriisipsykologit ovat tuoneet esiin tutkimuksia, joiden perusteella kriisin kokeneita ja heidän omaisiaan on suojattava julkisuudelta, koska toipuminen

omasta kuolemanvaarasta tai omaisen menetyksestä alkaa usein sokkitilalla. Sokissa olevan suojaamisella pyritään ehkäisemään myöhempiä traumaperäisestä stressihäiriöstä johtuvia psyykkisiä ongelmia.³

Jokelan koulusurmien psyykkisessä jälkihoidossa törmättiin uhrien omaisten journalistien toiminnan johdosta kokemaan ahdistukseen, jonka käsittely hidasti varsinaisen trauman purkutyötä (ks. Jokelan koulusurmat mediassa 2008, 83–86). Kansanterveyslaitoksen tutkimustulosten mukaan suurella osalla toimittajien haastatteluista Jokelan koulun oppilaista oli todettu kohonnut traumaperäisen stressihäiriön riski. Median toiminta näytti huonontavan erityisesti vakavasti traumatisoituneiden ja psyykkisesti oireilevien nuorten oloa. (Jokelan koulusurmat 7.11.2007, 97; Suomalainen et al 2009).

Journalistit toteavat lähes poikkeuksetta periaatteekseen, että sokissa olevia ei haastatella. Ongelmana onkin sokkitilan tunnistaminen ja määrittely, mikä ei asiantuntijallekaan ole yksinkertainen kyllä–ei-kysymys.⁴ Sokista on eri kriisien yhteydessä toistuvasti puhuttu niin paljon, että Kauhajoella olleiden haastatteluissa moni toimittaja tiesi jo kuvata sokin tunnusmerkkejä. Tiedettiin, että sokissa oleva voi käyttäytyä näennäisen rauhallisesti ja antaa rationaalisen tuntuksia kuvauksia tapahtuneesta. Silti oli vielä niitäkin, jotka sekoittivat sokin hysteeriseen ja tunteenomaiseen käyttäytymiseen.

Toimittajat tiesivät myös sen, että sokkivaiheessa kriisin kokeneiden haastattelujen saaminen on yleensä helpompaa kuin seuraavina päivinä. Juuri tämä tekee sokkitilan asteen arvioinnin toimittajan näkökulmasta erityisen ristiriitaiseksi. Joidenkin mielestä arviota ei pitäisi tehdä uhrin käyttäytymisen tai puheiden perusteella, vaan itse tapahtuman luonteen perusteella.

Etä ihmiset, jotka just tulee kuoleman hädästä (---) niin eihän niitä saa mennä haastattelemaan. Se on aivan selvä asia. Niillä on aika silloin surra ja käydä läpi sitä omaa kokemusta. (---) niin kun tässäkin, se itse tapahtuma sinänsä oli niin järkyttävä, että se riitti. (---) Että kun joku tulee palavasta talosta tai ammuskelun kohteena olleena tai autokolari (---) niin jokainen terve ihminen tietää, että tämä ei ole nyt varmasti täysissä hengen ja järjen voimissa. Ja hänen hyväksikäyttämisenä ei ole tarpeen. (Toimittaja)

Yleisemmin toimittajat painottivat omaa elämänkokemustaan ja ihmistuntemustaan. Yksi toimittaja kuitenkin painotti, ettei toimittaja voi nojautua vain maalais-

3 Sokkitilasta ks. Brayne 2007, 3–14; Dyregrov 1994, 90; Englund 2008, 91–108; Saari 2005, 24–30; Raittila 2008, 38–40.

4 Lähteiden kunnan arviointi on tunnistamisongelmista huolimatta haluttu tähän asti pitää ammattikunnan yksinoikeutena (ks. esim. Salmela 2008, Jaakkonen 2007). Määrittelyvallan poisluovuttamista vastaan argumentoi myös Journalistin ohjeet. Niissä todetaan, että [tiedonvälityksen sisältöä koskevia ratkaisuja koskevaa] päätösvaltaa ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille.

järkeen, vaan toimittajan velvollisuus on hankkia myös tietoa sokin oireista. Itse hän oli tutustunut kriisipsykologiaa ja sokkitilaa koskevaan kirjallisuuteen ja suosittelee sitä kaikille muillekin onnettomuuksista ja katastrofeista uutisoiville journalisteillemme.

Haastattelija: Milloin sä arvelet ihmisen olevan sokissa tai missä kulkee raja?

Toimittaja: Mä peilaan sitä teoriakirjallisuudesta saamiini vinkkeihin siitä. Että ensinnäkin se ei ole välttämättä mitään paniikkia tai itkemistä se sokki, vaan se voi olla myös ylikorostunutta rauhallisuutta ja silmät seisoo päässä ja saattaa tulla vähän kivikasvoinenkin olemus tai näin. Että saattaa höpötellä ihan holtittomasti. (---) Mutta mun mielestä pelkkä maalaisjärki ei riitä, vaan kyllä siinä pitää olla tietoa myöskin takana, että mitä niitä sokin oireita on.

Sama toimittaja oli Jokelassa törmännyt tilanteeseen, jossa hän epäili sokin mahdollisuutta. Saamansa haastattelun hän kuitenkin käytti epäroinnistään huolimatta. Vaikka toimittaja tiesi sokkitilan arvioinnin vaikeuden ja ymmärsi julkiisuuden voivan olla vahingollista uhrille, hän piti haastattelua silti mahdollisena tilanteissa, jossa siihen on todella painavat perusteet:

Mutta silminnäkijöitä pitää joissain tilanteissa haastatella. Että joskus se tiedon-tarve menee sen sokinkin ohi. Esimerkiksi tsunamin tapaus, niin kyllä mun on hirveen vaikea nähdä niitä Kari Lumikeron ensimmäisiä raportteja sieltä kovin epäeettisinä. Että olihan ne ihmiset sokissa, mutta ne tartti pahasti apua ja (---) toi oli se tapa näyttää viranomaisillekin Suomessa, että oikeesti evakuointilennot tänne nyt heti. (Toimittaja)

Edellä kuvatut pohdinnat käytiin syyskuun koulusurmien jälkiarvioinnin yhteydessä pikemminkin periaatekeskusteluna kuin Kauhajoen valintoihin liittyvänä arviona.⁵ Kauhajoella mahdollisesti sokissa olevia omaisia ei muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta lähestytty, eikä koulusta täpärästi pelastuneita silminnäkijöitä päästy edes näkemään. Yksi konkreettinen sokkitilan arvioimiseen liittyvä tapaus oli koulusta ampujaa paennut laitosmies.

Laitosmiehen tapaus

Niin kuin Jokelassa myös Kauhajoella suuria uutisvoittoja oli vaikea saavuttaa. Omien skupprien sijasta kilpailua olisi voitu käydä omista silminnäkijähaastatteluista. Ennen kuin toimittajat ja kuvaajat Etelä-Suomesta saapuivat paikalle, alueen omat tiedotusvälineet olivat löytäneet valttikortin: laitosmiehen, joka

5 Aiempien katastrofien yhteydessä journalistit ovat puolustaneet sokissa olleiden haastatteluja sillä, ettei kyseistä tietoa ollut saatavilla muista lähteistä (ks. esim. Jokelan koulusurmat mediassa 2008, 63–69; Salmela 2008, 114–120).

antoi alkuvaiheessa paikalle ehtineille haastatteluja. Laitosmiehen perässä juoksivat myöhemmin muutkin välineet, sillä aikuinen silminnäkijä, joka antoi selkeän tapahtumakuvauksen, oli kullan arvoinen. Laitosmiestä haastatelleet olivat kahta mieltä hänen tilastaan.

[Laitosmies] puhui niin kun järkeviä. Mä katoin, että joo, tää on järkevää. Että mä koko ajan ajattelin tälläst etiikkaa ja moraalialia. Siis sillain mä ajattelin sitä, että mä en voi näit nuoria käyttää. (Toimittaja)

Paikalle tuli lisää toimittajia, ja kaikki haastatteli [laitosmiestä]. Välillä hän antoi haastatteluja myös puhelimitse, ja siinä siivellä kuulin koko ajan uutta tietoa. (---) Kuuntelin siinä sivusta vaan ja totesin, että taas on tarinat hie-man erilaisia. Siis tää [laitosmies] oli ihan selkeesti sokissa, se kysyjästä riip-puen kerto pikkusen aina eri tavalla. (---) Mut (---) se [laitosmies] oli ykkös-kaveri siinä mielessä, että se oli ainut, jolta saatiin jotain tietoo siellä kadulla, että mitä on tapahtunu. (Toimittaja)

Laitosmiehen dramaattinen pelastautumiskertomus julkaistiin likipitäen kaikissa suomalaisissa viestimissä. Valtaosa toimituksista hyödynsi STT:n haastattelua, mutta useat toimittajat ehtivät saada omankin laitosmiesjuttunsa.⁶ Vaikka sokissa olleen laitosmiehen kertomukseen tuli mediamyllyssä uusia nyansseja, hänestä julkaistuissa jutuissa tapahtumakuvaukset olivat varsin yhteneviä. Laitosmies kertoi, kuinka hän tuli menneeksi surmaluokan ovelle ja kuinka hänen oli onnistunut paeta ampujaa. Lisäksi hän kertoi koulun sisällä tekemistään näkö- ja kuulo-havainnoista. Kommentit ampujan toiminnasta, pukeutumisesta ja varustautumisesta olivat yksityiskohtaisia. Sen sijaan julkaistut kommentit uhreista ja pelastautuneista olivat epämääräisiä. Ylelle ja iltapäivälehdille antamissaan haastatteluissaan laitosmies myös pohti omaa järkytystään ja kritisoi poliisin toimintaa. Innokkaimmin laitosmiehen kokemuksia ja näkemyksiä hyödynsi 7 päivää -lehti, joka julkaisi hänestä kaksi laajaa haastattelua perättäisissä numeroissaan.

Laitosmies oli samankaltainen tapaus kuin moneen välineeseen Jokelassa haastateltu surmakoulun lehtori: aikuinen mies, joka on töissä tapahtumakoulussa ja on kohdannut ampujan, ja kertoo pian tapahtuneen jälkeen selkeän ja jäsenneilyn oloisesti omista kokemuksistaan useille välineille. Niin Jokelassa opettajan kuin Kauhajoella laitosmiehenkin sokkitilan arvioiminen jäi vähemmälle, koska heidän katsottiin ikänsä ja ammattinsa perusteella olevan sopivia kommentoimaan. Yhden ihmisen jatkuva haastattelemineen johti kuitenkin siihen, että laitosmies pyysi iltapäivällä STT:n kautta päästä rauhaan tiedotusvälineiltä.

⁶ STT:n lisäksi laitosmiestä haastattelivat suomalaisviestimistä ainakin Ilkka, Ilta-Sanomat, Iltalehti, Yleisradio, Nelonen ja 7 päivää -lehti.

EI SURUTALOIHIN? SUOMALAISTEN JOURNALISTIEN LINJA

Ulkomaiset tiedotusvälineet Kauhajoella mainittiin huomattavasti useammin kuin Jokelan yhteydessä tehdyissä haastatteluissa. Suomalais-toimittajat mainitsivat useamman kerran ulkomaisten välineiden erottuvan läsnäolon.

Brittitoimittaja kysyi, voisinko mennä asekauppaan ja teeskennellä, että haluaisin ostaa ase. Tähän en suostunut. En myöskään lähtenyt koputtelemaan ampujan naapureiden ovia. (Mia Ylönen, The Irish Timesin kanssa liikkunut suomalaistoimittaja Aamulehden Asiat-liitteessä 5.10.2008)

Kun vielä Jokelassa moni suomalainen tiedotusväline soitti koulusurmien uhrien omaisille tai kävi heidän kotiovillaan, Kauhajoen yhteydessä suomalais-toimittajat eivät ottaneet yhteyttä uhrien omaisiin paria poikkeusta lukuun ottamatta. Siihen, miten uhreista mediassa kerrottiin, vaikutti osaltaan se, että uhrin olivat kotoisin eri puolilta Etelä-Pohjanmaata. Kauhajoelle opiskelemaan muuttaneiden nuorten kuolema kosketti, mutta ei ravisuttanut yhtä pientä tiivistä yhteisöä samalla tavalla kuin Jokelan tapauksessa. Koska uhrin eivät olleet ”oman kylän tyttöjä ja poikia”, haastatellut paikalliset ihmiset esittivät tuntemuksiaan yleisemmällä tasolla ja miettivät, mikä suomalaisessa yhteiskunnassa on pielessä.

Huomattavimman poikkeuksen kotimaisista tiedotusvälineistä uhrikirjoittelussa teki maakuntalehti Ilkka. Lehti julkaisi tapahtumaa seuranneena lauantaan yhden uhrin vanhempien ja kihlatun haastattelun. Jutussa omaiset esiintyivät nimillään, ja se kuvitettiin lentävien kurkien kuvalla.⁷

Suhtautumisessa kuolonuhrien omaisten haastatteluihin on tapahtunut jyrkkä muutos tämän vuosikymmenen aikana; vielä 2000-luvun alussa vierailut surutaloissa ja omaisten haastattelut olivat osa iltapäivälehtien ja joidenkin aikakauslehtien normaalijournalismia (Raittila & Koljonen 2009). Kauhajoen tapahtumista haastateltu toimittaja vertasi tämän päivän asenneilmastoa aikaisemmin kirjoittamaansa juttuun, jossa hän haastatteli rikoksen uhrin omaista.

Kaikkea sitä surua, kun naapurit ja sukulaiset on siinä yhdessä halua ja ottaa osaa. Kaikki kukkaset siellä kotona ja kaikki. Mä väitän, että jos me tänä päivänä tehtäisiin tuollainen, niin se oikeasti kääntyisi meitä itseämme vastaan. Että ihmiset ei jostain syystä halua lukea sellaista, mikä on ollut aikoinaan ihan täysin hyväksyttävää, normaali toimintatapa. (Toimittaja)

7 Lisäksi Ilta-Sanomien julkaisi yhden uhrin isoisän haastattelun (IS 26.9.2008) ja myöhemmin yhden uhrin puolison haastattelun (IS 27.2.2009). Ilta-Sanomien julkaisi lyhyessä kolumnijutussa yhden uhrin äidin muutaman kommentin (IL 25.9.2008).

Huolimatta tiukasta päätöksestä olla menemättä surutaloihin, joskus saattaa käydä niin, että joutuu erehdyksessä kosketuksiin uhrin omaisen kanssa. Näin kävi Kauhajoellakin, vaikka toimittajalla ei ollut mitään aikomusta lähestyä omaisia. Toimitus oli saanut tiedon ampujan kaverista ja kehotti Kauhajoella olevaa toimittajaa ja kuvaajaa yrittämään tämän haastattelua. Toimittaja ei ollut innokas edes kaverihaastatteluun, mutta lähti kuitenkin valokuvaajan kanssa annettuun osoitteeseen, kun henkilön kännykkänumero ei ollut saatavilla.

Kun soitettiin ovikelloa, niin sieltä avasi oven keski-ikäinen nainen, joka puhui puhelimeen ja itki. Sitten me esittäydettiin ja kysyttiin, että onko tämä tyyppi kotona. Nainen vaan vastasi, että ei ole. (---) Sitten me kumpikin erikseen pahoiteltiin, että oltiin tultu häiritsemään. Me kuitenkin jonkun verran hätkähdettiin siitä, kun se nainen itki. (---) Lähdettiin saman tien ja oltiin ehkä jotenkin helpottuneita siitä, että ... no hoidettiin työtehtävä, mutta vedettiin huti. Mutta huojennusta ei kestänyt kovinkaan kauaa. Meni pari tuntia, niin työkaveri, joka oli mulle sen osoitteen antanut, soitti ja kertoi, että se olikin kuollut se poika, jota me yritettiin tavoittaa. Elikkä öö ... se oli ampunut ystävänsä ja se oli semmoinen asia, mitä me ei osattu yhtään ennakoida. Meillä ei käynyt mielessäkään, että se vois olla surutalo, mihin mentiin. (---) Siinä tuli aika tosi paska fiilis. (Toimittaja)

Myyrmannin pommiräjähdyksessä ja Konginkankaan bussiturmassa kuolleista julkaistiin populaarilehdissä näyttäviä profiilijuttuja (Koljonen & Kunelius 2005, 50–51; Kuusela 2005, 73–80). Niissä uhrin olivat esillä nimillään ja joissakin tapauksissa kasvoillaan. Lähiomaisten lisäksi uhreja muistelivat lehtien palstoilla ystävät, kollegat ja naapurit. Myyrmanniin ja Konginkankaaseen verrattuna koulusurmien uhriprofiilit ovat olleet vaatimattomampia. Poliisi ei julkaissut Jokelan eikä Kauhajoen uhrien nimilistaa, ja uhriprofiileissaan lehdet kertoivat nimettömistä ja kasvottomista kuolleista.⁸ Jokelasta iltapäivälehdet julkaisivat useita juttuja rehtorista, terveydenhoitajasta, yksinhuoltajaäidistä ja urheilijanuorukaisista. Kauhajoelta tällaiset jutut olivat harvassa. Pidetyt opettajan lisäksi muisteltiin paria naisopiskelijaa yksittäisissä jutuissa. Toimittajahaastattelujen perusteella aiempaa varovaisempi linja uhriprofiileista oli seurausta Jokela-kritiikistä. Linjantarkistusta voi pitää yllättävänä; siksi pontevasti journalistit ovat aiempien katastrofien yhteydessä puhuneet siitä, kuinka tärkeää on esittää uhrin näkökulma.

⁸ Jokelan uhreista vain rehtorin nimi ja kuva julkaistiin useassa viestimessä. Lisäksi Keski-suomalainen (9.11.2007) julkaisi yhden naisopiskelijan nimen ja kuvan. Kauhajoen uhrien nimiä on julkaistu Ilkassa kuolleita-palstalla sekä kouluammuskelussa menehtyneen naisopiskelijan vanhempien haastattelussa 27.9.2008.

Expressen-lehti kävi Kauhajoen omaisten luona ennen poliisia

Terhi Width
HELSINGIN SANOMAT

► Expressen-lehden toimittaja ehti ainakin kolmen Kauhajoen kouluampumisten uhrien omaisten luo ennen viranomaisia. Asiasta kertoi ensimmäisenä Ruotsin Journalistiliitto verkkosivuillaan.

Suruviestiä poliisin kanssa vienyt pappi **Kaj Engström** vahvistaa Helsingin Sanomille, että hän oli mukana yhdessä perheessä, jossa oli jo käyty, ennen kuin hän tuli paikalle.

”Olimme ilmoittaneet etukäteen omaisille tulostamme. Kun tulimme, omaiset olivat tuohduksissaan ja kertoivat, että vartitunti sitten ovelle ilmestyi nainen ja mies tuomaan suruviestiä”, Engström sanoo.

Nainen ja mies osoittautuivat Expressenin toimittajiksi, ja omaiset olivat käynnistä hyvin pahoillaan.

Engström arvioi, että ky-

seessä voi olla väärinkäsitys, sillä omaiset odottivat poliisin delegaatiota.

”Jotakin epäselvyyttä siinä on kuitenkin ollut, sillä eivät he varmaan aivan yksiselitteisesti ole sanoneet, että ’olemme Expressen-lehdestä, päivää’”.

Engström on kuullut poliisilta myös kahdesta muusta tapauksesta, jossa ruotsalainen toimittaja ja tämän suomalainen tulkki olivat tulleet kouluammuskelussa perheenjäsenen menettäneiden koteihin ennen viranomaisia.

”Yhtä tuohduksissa sielläkin oltiin”, Engström sanoo.

Expressenin toimituspäällikkö **Viveca Hansson** kiistää, että lehden toimittaja olisi esiintynyt minään muuna kuin toimittajana.

”Se olisi täysin ohjeistamme vastaan. Toimittajamme jätti perheille myös käyntikorttinsa”, Hansson sanoo.

Expressen tutkii asiaa.

Helsingin Sanomat, 3. lokakuuta 2008

Tapaus Expressen

Oheinen juttu julkaistiin Helsingin Sanomissa 3. lokakuuta 2008. Jutun myötä Expressenistä tuli suomalaisten journalistien parissa tarpeen vaatiessa sopiva sormella osoitettava: jos joku myöhemmin väittäisi suomalaismedioiden toimineen väärin, Expressenin voitaisiin sanoa toimineen vielä härskimmin.

Expressenin toiminnasta tuli helppo kritiikin kohde, sillä uhrien omaisten lähestyminen vaikuttaa järjestelmällisyydessään kylmältä. Suomalaismediat voivat myös arvostella Expresseniä sahaamalla omaa nilkkaansa, sillä ulkomaisena tiedotusvälineenä Expresseniin voi suhtautua erilaisen journalistisen kulttuurin vaikutuspiiristä tulevana.

Expressen toimi Kauhajoella tehokkaasti. Lehti sai ensimmäiset raportit paikan päältä Kauhajoelta tiistaina jo kello 13–14. Iltapäivän aikana ensimmäisen raportin tietoja päivitettiin. Illalla lehti lähetti Ruotsista yhden oman toimittajansa ampujan kotipaikkakunnalle Pyhäjärvelle ja lisäksi kaksi toimittajaa seuraavaksi aamuksi Kauhajoelle. Koko ajan lehti oli myös tekemisissä suomalaisten yhteistyömedioidensa kanssa.

Keskiviikkoamuna kello kymmenen jälkeen kaksi Expressenin toimittajaa saapui Vaasaan. Vaasasta he lähtivät ajamaan kohti Kauhajokea ja ehtivät perille hieman puolenpäivän jälkeen.

Toinen toimittajista valjastettiin etsimään uhrin omaista, joka kertoisi läheisensä tarinan seuraavan päivän lehteen. Toimintasuunnitelma selkiytyi, kun kello 14:n jälkeen Expressen sai tiedon, että kaikki uhrien omaiset oli tavoitettu. Samalla selvisi, että uhrin ovat kotoisin eri puolilta Etelä-Pohjanmaata.

Ennen kuin toimittaja lähti selvittämään, missä uhrien omaiset asuvat, hän kirjoitti tulkin avustuksella suomenkielisen kirjeen, jossa hän kertoi olevansa Expressen-lehden toimittaja ja esitti surunvalittelunsa. Kirjeessä kerrottiin, että Expressen haluaa antaa uhrien omaisille mahdollisuuden kertoa läheisistään ja muistella heitä. Kirje kehotti ottamaan rohkeasti yhteyttä, mikäli vastaanottaja oli kiinnostunut kertomaan omaisensa tarinan.

Jotta uhrien ja heidän omaistensa nimet saataisiin selville, Expressen kiersi keskiviikkona iltapäivällä Kauhajoella opiskelija-asuntoloita. Tarkoituksena oli kerätä tietoa uhreista ja selvittää tarkalleen, mistä he ovat kotoisin. Ruotsista käsin lehti alkoi etsiä tietoa uhreista IRC-Galleriasta. Tietoja uhrien nimistä saatiin myös tapahtumapaikalle jätetyistä muistokynttilöistä ja kirjeistä.

Kello 18:n aikaan keskiviikkona Expressen lähti kohti koululla menehtyneen opettajan kotia. Opettajan aikuinen poika avasi oven ja kertoi, ettei perhe tahdo kommentoida asiaa lainkaan. Tällä välillä Expressen oli saanut tietoonsa toisenkin uhrin nimen. Hänen perheensä asui toisella paikkakunnalla, ja perillä Expressen oli seitsemän aikaan illalla. Myös toisen uhrin kotona kieltäydyttiin haastattelusta.

Illan hämärtyessä Expressen ajoi takaisin Kauhajoelle, missä lehdelle selvisi kolmannen uhrin nimi ja kotipaikkakunta. Perillä kolmannen uhrin kotona perheen isä avasi oven ja kuunteli rauhallisesti, kun ruotsalaisen toimittajan tulkki esitteli itsensä. Hetken kuluttua uhrin äiti ja sisko tulivat vihasina ovelle. Sisko huusi, ettei perhe anna haastatteluja nyt eikä koskaan, ja käski nyrkkiään heristäen Expresseniä lähtemään. Kyseessä oli sama perhe, joka mainittiin Helsingin Sanomien jutussa. Perhe oli juuri odottamassa suruviestiä tuovaa poliisia ja pappia, ja oli siksi erityisen tuohduksissaan Expressenin

vierailusta. Poliisit ja pappi saapuivat paikalle viisitoista minuuttia Expressenin jälkeen.

Tämän välikohtauksen jälkeen Expressenillä oli keskiviikkoiltana tiedossa vielä neljännen uhrin nimi, mutta vierailu päätettiin jättää seuraavalle päivälle. Toimittaja lähti Seinäjoelle hotelliin nukkumaan.

Torstaiamuna Expressen lähti uudelleen liikkeelle puolenpäivän maissa. Suuntana oli edellisenä iltana käymättä jääneen neljännen uhrin omaisten koti. Perillä Expressenin hankkima alkuperäinen osoite osoittautui vääräksi. Oikea osoite selvisi paikalliselta taksikuskilta, joka piirsi Expressenille jopa kartan. Perillä uhrin äiti seisoj pihalla ystävänsä kanssa. Ystävä kannusti äitiä kertomaan lapsensa tarinan, mutta lopulta uhrin isä oli haastattelua vastaan. Perhe kuitenkin kertoi lapsestaan toimittajalle ja näytti hänestä valokuvia. Osa perheen kertomasta päätyi lehteen. Tämän vierailun jälkeen Expressen kävi myös samaisen uhrin kihlatun luona, joka ei kuitenkaan ollut kotona. Expressen sujautti aiemmin kirjoitetun kirjeen postilaatikkoon.

Expressenin seuraava reissu oli hakuammuntaa. Torstaina 25.9. maakuntalehti Ilkassa oli lueteltu kuntia, joista uhrit olivat kotoisin. Niinpä Expressen lähti ajamaan kohti yhtä listatuista kunnista, vaikka tiedossa ei ollut uhrin nimeä eikä hänen osoitettaan. Tiedot kuitenkin selvisivät nopeasti paikallisella huoltoasemalla, kun pari asiakasta osasi neuvoa Expressenin viidennen ja kuudennen uhrin omaisten asuinpaikkojen suuntaan. Perillä Expressen pysähtyi erään talon pihaan, jonka isäntä neuvoi lehdelle, missä viidennen uhrin isä ja kuudennen uhrin isovanhemmat asuvat.

Ensin Expressen kävi viidennen uhrin isän luona. Hän oli ulkona haravoi-massa ja vaikutti olevan erittäin herkässä mielentilassa. Hän kieltäytyi haastattelusta. Uhrin sisko ja puoliso olivat myös paikalla. He juttelivat läheisestään ja sanoivat, että heidän kertomaansa saa käyttää jutussa, vaikka he eivät erikseen haastatteluun suostuneetkaan. Haastattelusta he kieltäytyivät, sillä epäilivät niin jutun kuin kuvienkin lähtevän Ruotsin kautta kansainväliseen levitykseen. Myöhemmin sama perhe antoi maakuntalehti Ilkalle omalla nimellään haastattelun. Juttu kuvitettiin kuvalla lentävistä kurjista, eikä sen yhteydessä julkaistu kuvaa uhrista eikä omaisista.

Expressen jatkoi matkaansa kuudennen uhrin isovanhempien luokse. Isovanhemmat toivottivat lehden tervetulleeksi ja antoivat nimellään ja kuvallaan lehdelle haastattelun lapsenlapsestaan. Juttua varten isovanhemat kuvattiin muun muassa uhrin ylioppilaskuvan äärellä. Uhrin kummisetä oli myös paikalla, ja hän soitti Expressenin saavuttua uhrin vanhemmille varmistaakseen, ettei heillä ole mitään isovanhempien antamaa haastattelua vastaan. Isovanhemmat kertovat

jutussa lapsenlapsensa haaveista, koulutuksesta ja elämästä. Haastattelun jälkeen isovanhemmat kiittivät Expresseniä. Myös lehden toimittaja oli tyytyväinen, sillä hän oli saanut juuri sen haastattelun, jota oli lähtenyt hakemaan: uhrin omaisen tarinan läheisestään.

Expressenin tulkkina liikkunut suomalaistoimittaja suhtautuu syyskuiseen työtehtäväänsä kahtalaisesti. Yhtäältä hän myöntää omaisten ovilla käymisen olleen raskasta, sillä kielen takia hän oli se, joka lähestyi omaisia ensimmäisenä. Toisaalta hän on sitä mieltä, että hän pystyi työssä toimimaan eräänlaisena puskurina omaisten ja Expressenin välillä.

Helsingin Sanomien juttuun päätyneen tapauksen yhteydessä toimittaja vakuuttaa esitelleensä itsensä selvästi. Väärinkäsitys syntyi, koska perhe oli juuri odottamassa omaisten luona kiertäviä poliisia ja pappia paikalle. Toimittaja peräkin viranomaisilta nopeampaa toimintaa: tiistaina menehtyneen ihmisen kotiin meneminen keskiviikkoiltana on hänen mielestään auttamatta liian myöhään.

KORJAUKSIA TYYLIKIRJASSA

Jokelassa omaisten ja silminnäkijöiden haastattelujen perusteluna oli tiedon saaminen tapahtumien kulusta sekä tragedian syyn selvittäminen. Lisäksi haastattelujen avulla juttuihin haluttiin tunteita ja tunnelmia. Kauhajoella perusasiat tiedettiin nopeasti ja suhteellisen luotettavasti. Nyt kaivattiin erityisesti silminnäkijäkuvauksia tapahtuneesta, koska tiedotusvälineet eivät halunneet olla vain kaikille yhteisen viranomaistiedon varassa. Niitä kaivattiin myös siksi, että saataisiin uutisointiin dramatiikkaa ja inhimillistä näkökulmaa. Tunnelmien ja tapahtumakuvausten lisäksi haastatteluja hankittiin myös, koska haluttiin paikkakuntalaisten kannanottoja poliisin toiminnasta, koska tämä ei ottanut ampujan asetta pois surmatöitä edeltävänä päivänä.

Kun laitoshiehen lisäksi muita silminnäkijöitä ei saatu, ensimmäisen vuorokauden raportointi jäi monen journalistin mielestä latteaksi. Koko tapahtumasta ei saatu kunnollisia toiminnallisia kuvia; ei myöskään tunteellisia lähikuvia surevista ihmisistä, koska ei haluttu mennä liian lähelle kuvattavia. Viranomaisten näkökulma ja perustelut painoutuivat uutisoinnissa: kun ei saatu asianosaisten haastattelukuvauksia tapahtuneesta ja kun paikalliset poliisit ja muut viranomaiset tiedottivat hyvin, ei heitä kohtaan esitetty myöskään kritiikkiä.

Suomalaisten toimittajien työskentely ei juuri virittänyt kritiikkiä yleisön ja asianosaisten keskuudessa. Journalistit ja erityisesti kuvaajat ovat puolestaan itse pohtineet, oltiinko nyt liian varovaisia. Monen toimittajan mielestä kriisipaikalla

olo tuntui turhauttavalta, ”kun ei voi tehdä oikein mitään”. Toisaalta osa toimittajista oli kiitollinen, ettei heidän odotettukaan toimivan kärkkäämmin ja että viranomaiset asettivat selkeät raamit työnteolle.⁹

Ulkomaisilla toimittajilla ei ollut Jokelan kritiikkiä niskassaan, ja he toimivat paikoin suoraviivaisemmin. Suomalaiset lehtikuvaajat totesivat ulkomaisen median julkaiseen paljon koskettavampia kuvia tapahtuneesta. Edellä on kuvattu Ruotsin Expressenin tapaa lähestyä uhrien omaisia. Naapurimaan toimittaja voi puolustella toimintaansa sillä, ettei ajelu uhrien omaisten ovilla erityisen suuri ongelma ollut ja julkaistu juttukin oli asiallinen. Mutta entä jos kaikki menettelisivät samalla tavalla, kymmenet kuvaajat ja toimittajat koputtelisivat omaisten ovilla?

Sopivat toimintatavat kriisipaikalla löytynevät jostain varovaisimpien suomalaisten ja Expressenin välistä. Journalismi on kiinnostavassa käännekohtassa, kun Jokelan jäljiltä tiedotusvälineiden koettiin menneen liian pitkälle sopivan rajan yli ja monen mielestä Kauhajoella ei oltu lähelläkään rajaa. Kauhajoella otettiin ajatuksellista, ajallista ja fyysistä etäisyyttä uhreihin tavalla, joka ei tuntunut mahdolliselta joitakin vuosia sitten.¹⁰ Kun Jokelan ammuskelu ymmärrettiin yksittäistapaukseksi, Kauhajoki-raportoinnin yhteydessä oli aiempaa enemmän merkkejä tapauksen kytkemisestä yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen viitekehukseen. Kun Jokelassa uhrien omaisia maaniteltiin haastatteluihin välittömästi, Kauhajoen uhrien omaisia suomalaiset journalistit eivät samalla tavoin häirinneet. Kun Jokelassa tehtiin isoja profiilijuttuja kuolonuhreista, Kauhajoella journalistien huomio kiinnittyi poliisien ja poliitikkojen toimiin, mikä kutisti uhrien ja surun käsittelyä. Tulevaisuus näyttää, miten etäällä journalismi pysyy uhreista ja ovatko kentällä olevien toimittajien ja kuvaajien näkemykset samansuuntaiset toimitusten johdon linjausten kanssa.

Muutama haastateltava neuvoi vastaavanlaisille keikoille lähteviä toimittajia miettimään omat eettiset rajansa valmiiksi. Niiden lisäksi toimittajilla tulisi olla selvillä myös oman toimituksen säännöt kriisien uutisoinnissa – niin eettiset kuin käytännönkin säännöt.

9 Vaikka viranomaisten rajoituksiin suhtaudutaan yleensä torjuvasti, tietyissä tilanteissa ne saattavat helpottaa journalistien työtä. Esimerkiksi Dunblanen koulusurmista raportoineilta brittitoimittajilta odotettiin uhrien omaisten haastatteluja. Vastentahtoisesti työtehtäväänsä suhtautuneet journalistit lähestyivät uhrien kotiovia niin, että poliisi huomasi heidät ja pyysi heitä poistumaan (Berrington & Jemphrey 2003, 236).

10 Erilaiset tavat ottaa etäisyyttä ovat Kuuselan (2005, 102–106) kehittämisiä ehdotuksia, joilla rikos- ja onnettomuusjournalismia voisi kehittää eettisesti kestävämmälle pohjalle (ks. myös Jokelan koulusurmat mediassa 2008, 157–164).

Monissa haastatteluissa tuli esiin, miten asioita on käsitelty toimituksissa Jokelan koulusurmien jälkeen ja kuinka ohjeistuksia on uusittu. Ohjeet ovat kuitenkin vain toimitusten tiedossa, eivätkä edes kaikki Kauhajoella työskennelleet tietäneet oman toimituksensa ohjeista. Yksi poikkeuskin löytyy: Suomen Tietotomiston tyylikirja eettisine ohjeineen on kaikkien vapaasti luettavissa STT:n verkkosivuilla. Jos muutkin toimitukset tekisivät samoin, se voisi vahvistaa yleisön luottamusta mediaan ja samalla tällainen periaatteiden läpinäkyvyys auttaisi arvioimaan, miten hyvin journalistit käytännössä omia ohjeitaan noudattavat.

3

JOKELAN VARJO TAUSTALLA – UUTISVUOROKAUSI KAUAHAIJOKEA

Kauhajoen tapahtumien uutisointi käynnistyy tiedotusvälineissä nopeasti. Pohjanmaan hätäkeskus vastaanottaa ensimmäisen hätäpuhelun kello 10.43, ja Ilta-Sanomien nettisivuilla tapauksesta kerrotaan ensimmäisenä kello 11.12. Muut viestimet seuraavat perässä korkeintaan puolen tunnin viiveellä.

Vaikka Kauhajoen koulusurmat nähtiin ikään kuin Jokelan tapauksen jatko-osaksi, moni asia oli Kauhajoella toisin kuin Jokelassa (ks. kaavio 2.1), ja sillä oli vaikutuksensa toimittajien tekemiin juttuihin. Tämä ajatus mielessämme tarkastelemme tässä luvussa tapahtumien ensimmäisen päivän uutisointia. Tarkoituksena ei ole kuvata käänteitä pikkutarkasti (tarkempi aikajana on liitteessä 4), vaan keskittyä yleispiirteisiin ja aineistoista nouseviin teemoihin. Punaisena lankana selvittelyssä kulkee vertailu Jokelaan: miten uutisointi kahdesta tragediasta erosi ja mistä erot mahtavat johtua?

Tarkastelemme uutisoinnin kehitystä kolmessa vaiheessa. Ensimmäiseksi selvitämme tilanteen kehitystä internetissä ja televisiossa tapahtumapäivänä kello 15:een saakka. Tuolloin hallituksen tiedotustilaisuudessa paljastuvat tapahtuman viimeisetkin olennaiset faktuaaliset käänteet: tapahtumien kulku oppilaitoksessa, senhetkinen kuolonuhrien määrä (yhdeksän), tekijän nimi ja hänen poliisiin kanssa käymänsä keskustelu ampumavideoista. Sitten siirrymme tapahtunutta taustoittavan aineiston tarkasteluun. Tutkimme uutisoinnin kehitystä tapahtumapäivän iltana internetissä ja televisiossa. Kolmannessa vaiheessa selvitämme taustoituksen tapoja syyskuun 24. päivän aamun tv-lähetyksissä ja sano-

malehdissä. Lehdistä perehdyimme yleisluontoisesti kaikkien vähintään viisipäiväisten lehtien etu- tai premisivuihin, ja lisäksi selvittämme tarkemmin neljän tutkimukseen valitun lehden koko Kauhajoki-uutisointia.¹

ENSIMMÄINEN VAIHE: VAROVAISESTI VIRANOMAISTEN TAHDISSA

Tapahtuman ensimmäisen päivän avausvaihe oli toimitusten näkökulmasta perinteistä uutistyötä: selvittämistä, mitä todella on tapahtunut, missä, milloin, miten ja kenen tekemänä. Jokelaan verrattuna peruslähtökohta oli siis sama, mutta etäisyys pääkaupungista Kauhajoelle, viranomaisten toimet ja ongelmat silminnäkijätietojen hankkimisessa muuttivat uutisoinnin luonnetta (ks. luku 2). Näin tapahtuman ensivaiheen uutisointi muodostui vahvasti viranomaisvetoiseksi.

Jokelassa arviot uhrien määrästä vaihtelivat pitkään, mikä herätti niin toimittajissa kuin yleisössäkkin hämmennystä (Jokelan koulusurmat mediassa 2008, 95–99). Kauhajoella asia uutisoitiin huomattavasti rauhallisemmin. Tämä johtui yhtäältä siitä, että silminnäkijätietoa oli niukasti, jolloin spekulatiota ei päässyt syntymään samaan tapaan kuin Jokelassa. Toinen huhuja ehkäissyt tekijä oli viranomaistiedotuksen ripeys. Varsin nopeasti tapahtuman alettua poliisi tiedottaa, että kuolonuhreja saattaa olla ”jopa useita”. Ensimmäinen virallinen uhrilukukin – ainakin yhdeksän kuollutta – kerrotaan kello 14:n tiedotustilaisuudessa. Jokelassa tietoa saatiin odottaa kello 18:aan saakka.

Ensimmäisenä tiedon useista uhreista esittää STT kello 11.41. Tämän jälkeen sana leviää hieman yli tunnissa muillekin. Epätarkan tiedon voisi olettaa houkuttavan omiin arvioihin, mutta uhrilukuja esitetään varovaisesti. Joitakin arvioita toki tulee ennen virallista tiedottamista.² Huomiota herättävin arvio uhriluvusta tehdään MTV3:n uutisissa, joissa kello 13.30 ja 14 mainitaan, että ”Seinäjoen keskussairaalan arvion mukaan kuolleita ja loukkaantuneita on kuitenkin enintään 20”.

MTV3:n arvio perustuu ilmeisesti viranomaistietoon, jonka mukaan tenttiluokassa, jonne ampuja hyökkäsi, oli parisenkymmentä opiskelijaa. Myös useiden muiden viestimien verkkosivuilla puhutaan alkuvaiheessa ”kymmenistä” tai jopa ”useista kymmenistä” loukkaantuneista. Nämä tiedot eivät kuitenkaan yleensä pysy

1 Tarkemmin tutkimamme lehdet ja niiden verkkosivut ovat Helsingin Sanomat, Ilkka, Iltalehti ja Ilta-Sanomat. Televisiosta kävimme läpi MTV3:n, Nelosen ja Ylen uutiset sekä verkkosivut. Lisäksi käytimme vertailuaineistonaamme STT:n uutismateriaalia.

2 Puoli yhden maissa Ilta-Sanomat kertoo, että uhreja on ainakin kolme. Noin vartti tästä Helsingin Sanomat uutisoi ainakin yhdestä kuolleesta, ja hieman ennen kahta HS tarkentaa uhrien määrän ainakin kolmeen. Nelosen uutisissa kello 14 todetaan, että paikalla puhutaan 8–10 uhrista.

sivuilla kauaa, vaan ne korvataan pikaisesti viranomaisten ”loukkaantuneiden määrätä ei tietoa”-ilmoituksella.

Suurin spekulatio tapahtuman alkuvaiheessa käydään ampujan kohtalosta. Alun hämmennyksen jälkeen kello 11.41 STT:n sähkössä kerrotaan, että ampuja on poliisin mukaan edelleen yhdessä oppilaitoksen rakennuksista. Tästä seuraavan puolentoista tunnin aikana ampujasta liikkuu monenlaista tietoa. Suurin epäselvyyden aihe on se, onko hän surmannut itsensä vai ei. Puolenpäivän jälkeen eri medioissa on eri viranomaislähteiden nimiin merkittyä tietoa molemmista mahdollisuuksista, ja tiedotusvälineet kierrättävät toistensa tietoja. Lisäksi tapahtumasta liikkuu myös ulkomailla huhuja. Tilanteen sekavuutta kuvastaa kello 13.01 julkaistu STT:n sähkö:

Kauhajoen koti- ja laitostalouden oppilaitoksessa ammuskelleesta liikkuu hyvin ristiriitaista tietoa. Esimerkiksi sanomalehti Ilkan mukaan ampuja olisi saatu kiinni, kun taas muun muassa Ilta-Sanomien ja uutistoimisto Reutersin tietojen mukaan mies olisi vahingoittanut itseään. BBC sen sijaan kertoi vahvistamattomana tietona, että hyökkääjiä olisi ollut kaksi. BBC:n tietojen mukaan heistä toinen olisi surmannut itsensä ja toinen olisi saatu kiinni.

Tietojen sekavuus kertoo nähdäksemme lähinnä siitä, kuinka eri viestimet ovat tukeutuneet uutisoinnissaan eri viranomaisiin, joilla on ollut samaan aikaan toisistaan poikkeavat tiedot tilanteesta. Osan lähteistä voi arvella jakaneen varmistamatonta tietoa medialle turhan hölläkästisesti, mutta tiedotusvälineitäkin voi arvostella siitä, että kiihkeässä uutiskilpailussa tietoja ei varmistettu useammasta lähteestä. Tilanne alkaa selkiytyä yhden jälkeen, kun saadaan tieto ampujan päätymisestä terveysviranomaisten käsiin.

Oppilaitoksen tapahtumien kuvauksessakin on eroja Jokelaan verrattuna. Muutos näkyy erityisesti niissä harvoissa teksteissä, joissa opiskelijoita on siteerattu silminnäkijöinä. Näitä juttuja julkaistaan tapahtuman alkuvaiheessa kaikkiaan vain neljä: kaksi kummankin iltapäivälehdten verkkosivuilla. Iltalehden jutuihin korostetaan, että tiedot juttuihin ovat tulleet lukijoilta, jotka ovat tavoittaneet oppilaitoksessa sisällä olleen opiskelijan ja soittaneet sitten toimitukseen välittääkseen tiedon eteenpäin. Ilta-Sanomien jutussa taas mainitaan, että oppilas Kauhajoen yläasteelta otti kavereineen yhteyttä toimitukseen.

Iltapäivälehdet korostavat, että aloite juttuihin on syntynyt toimituksen ulkopuolelta. Lukijoille tehdään selväksi, että toimitus ei ole epäselvässä tilanteessa tehnyt mitään, mikä voisi vaarantaa koulussa vielä sisällä olevien lähteiden turvallisuuden. Jokelassa tällaisesta ei nähty merkkiäkään, vaan parin lehden toimittajat soittivat ja lähettivät tekstiviestejä koulussa piileskeleville nuorille. Erityisesti nuorten lähteiden suojelusta on tullut Jokelan jälkeisessä ilmapiirissä niin tärkeä kysy-

mys, että asia on nähty tarpeelliseksi mainita myös jutuissa. Toisaalta edellisenkaltaiset jutut kertovat uudenlaisesta yleisön aktivoitumisesta suhteessa mediaan (ks. Heinonen 2008).

Suurimman silminnäkijäroolin tapahtuman alkuvaiheessa saa laitospies, joka sattuu ensimmäisten paikalle saapuvien toimittajien ulottuville. Hän esiintyy Ylen alueradiossa ja nettisivulla jo ennen puoltapäivää, ja sen jälkeen häntä lainataan ennen kello 15:tä jokaisessa tutkimassamme viestimessä. Hänestä muodostuu tiedotusvälineille hyödyllinen lähde dramaattisella kertomuksellaan, joka on pitkälle iltaan saakka ainoa nimellä annettu silminnäkijän kuvaus surmakoulun tapahtumista.

Kuulin aluks, olin työtilas ni vaimeita paukahduksia, ja pari tyttöö tuli sitte sanoon mulle, että joku mies tunkeutu taloo että me- me ny kattoo mitä siä o. Ja mä lähdin sitte tua sinne luokkaa kohti ja näin että siinä oli musta iso laukku oli käytävällä, mikä on nyt todettu että ne on räjähteitä täynnä. Ja katoin luokan ikkunasta nii rupes luotia tulee nii että niinko Cookin sodas kohti. Ja mähä lähdin kiireen vilkkaa vaan sitte tuo- pakenin paikalta ja ulkotiloihin. Ja s- soitin saman tiän hälytyskeskukseen ja poliisi paikalle. (Yle, tv-uutiset 23.9. klo 17)

Toinen olennainen havainnoitsija median kannalta on ammattikorkeakoulun rehtori, joka oli Kauhajoella työasioissa ammuskelun alkaessa. Hän ei näe laukauksia, mutta päätyy lähteeksi kaikkiin välineisiin kello 13:sta alkaen. Kaikki loput niin televisiossa kuin verkossa alkuvaiheessa nimellään esiintyvät silminnäkijät ovat paikallisia, jotka asuvat tai ovat töissä lähistöllä. He eivät olleet erityisen lähellä tapahtumien keskipistettä ja pystyivät antamaan vain yleisluontoisia kuvia tilanteesta.

Tekijän kuvailu jää tässä vaiheessa niukaksi. Harvoissa kommentoissa ampujaa luonnehditaan normaaliksi ja hiljaiseksi mieheksi, jolla oli erään opiskelijan mukaan ”aina musta takki päällä”. Niinpä alkuvaiheen taustoittavasta aineistosta varsin suuren osan saa Jokelan tapaan tekijän nettimateriaali. Siitä saadaan vihiä selvästi nopeammin kuin edellisvuonna. Ensimmäinen juttu ampujan YouTube-videoista julkaistaan Ylen verkkosivulla jo kello 11.54 – vain puolisen tuntia internetin MuroBBS-keskustelupalstan ensiarvelujen jälkeen. Muut viestimet seuraavat puolen tunnin viiveellä, ja tekijän jättämiä deittipalstaviestejä sekä kuvauksia itsestään referoidaan sen jälkeen varsin pian kaikissa tutkituissa viestimissä. Tekijän nimen julkaisukin tapahtuu nopeasti: minuutteja ennen hallituksen kello 15:n tiedotustilaisuutta molemmat iltapäivälehdet julkaisevat nimen verkossa. Jokelassa tekijän nimi tuli julki vasta kello 19:n aikoihin.

Nopeudesta huolimatta tekijän materiaalia käytetään kokonaisuutena varovaisemmin kuin Jokelan ampujan aineistoa. Harmittomat treffi-ilmoitukset julkais-

taan, mutta tekijän kuvamateriaalista karsitaan pahimmat aseella osoittelut; poikkeuksen muodostavat Nelosen uutiset, ja niissäkin ampujan kasvot on pikselöity. Tätäkin tarkempi seula on videoissa: niitä näytetään alkuvaiheessa vain MTV3:n ja Nelosen uutisissa ampujan kasvot sumennettuina. Mediatalojen verkkosivuilla ei myöskään tarjota linkkejä videoihin. Videopätkiä laitetaan tarjolle vasta myöhemmin iltapäivällä ja alkuillasta, silloinkin vain muutamien viestimien sivuille. Jokelan ampujan videoiden näyttäminen tilanteen ollessa vielä epäselvä oli viestimille enemmän sääntö kuin poikkeus – tosin tuolloin tilanteen selkiytyminen kesti selvästi pitempään kuin Kauhajoen tapauksessa.

Ensivaiheen uutisoinnista tuli viranomaisvetoisuuden lisäksi varsin varovaista ja etäistä. Liikkuvaa kuvaa Kauhajoelta ei saada televisioon millekään kanavalle ennen kello 14:ää, missä ei ole Jokelaan verrattuna suurta eroa. Kuitenkin niin still-kuvat kuin liikkuva kuvakin seuraavat tapahtumia Jokelaan verrattuna hyvin kaukaa. Tämä herätti kuvaajien keskuudessa runsaasti kritiikkiä.

Tiesin jo sinne ajaessani, että perillä tulisin kuvaamaan poliisin eristysnauhaa ja palavia kynttilöitä, enkä mitään varsinaiseen asiaan liittyvää. (Kuvaaja, Suomen Lehtikuvaajat 2009)

Tiivistetysti: dramaattisesta tapahtumasta saatiin varsin staattista ja kliinistä kuvaa. Asia on uhrien suojelun näkökulmasta journalismille eduksi, mutta aiheutti viestimille – erityisesti televisiolle – ongelman. Kuinka välittää tapahtuman dramatiikka, jos dramaattista kuvaa ei ole saatavilla? Tapahtuman alkuvaiheessa tämä ei välttämättä ole suuri pulma, koska uusilla tiedoilla tarinan vetovoima pysyy yllä, mutta myöhemmin kuvan merkitys korostuu.

TOINEN VAIHE:

VERKOSSA SÄÄSTELTIIN, TELEVISIOSSA POHDITTIIN

Kello 15 pidetty hallituksen tiedotustilaisuus selvensi tapahtumien perusfaktat, minkä jälkeen viestimet olivat uuden haasteen edessä. Miten jatkaa uutisointia siitä eteenpäin illan ja seuraavan aamun ajan? Jokelassa taktiikka oli ollut selkeä. Suuret mediatalot menivät ”netti edellä” (Jokelan koulusurmat mediassa 2008, 43–44) ja julkistivat yleensä uudet tietonsa ensin verkossa. Tämä oli muutos perinteiseen uutistuotannon malliin, jossa televisio ja radio hoitavat nopean uutisoinnin, seuraavan aamun lehdessä käsitellään taustoja laajemmin ja – vain hieman karrikoitten – internetiin laitetaan se, mitä muilta kiireiltä muistetaan ja ehditään.

Kauhajoen tapauksessa median toiminta muuttuu eräänlaiseksi vanhan mallin ja Jokelan yhdistelmäksi. Verkon rooli uutiskanavana pysyy Jokelan tapaan vah-

vana koko loppupäivän. Päivällä avattu uutisaiheita täydennetään uutiskilpailun hengessä, vaikka kiihkein kisa onkin lakannut. Uhrimäärää päivitetään verkossa, kunnes lopullinen varmuus asiasta saadaan noin iltakuudelta. Illemmalla myös ensitiedot uhrien tunnistuksesta julkaistaan ensimmäisenä internetissä, vaikkei uhreja sen kummemmin kuvaillakaan. Samoin toimitaan tekijän taustoituksessa. Luonnehdintoja ampujasta kerrotaan ensimmäisenä verkossa, ja hänen kuva- ja videomateriaaliaan päivitetään ja lisätään, joskin huomattavasti varovaisemmin kuin Jokelassa. Verkkolukijoita palvellaan monipuolisesti, mutta uusia temaattisia avauksia verkossa ei enää kovin hanakasti tehdä. Ne jätetään valtaosin ”päämedian” harteille.³

Verkon monipuolinen palvelu paljastuu taulukosta 3.1, johon on luokiteltu aineistomme neljän sanomalehden internetsivuilla myöhäisiltaan mennessä julkaistujen juttujen pääteemat. Päähuomion saavat paikallisten ja asianosaisten kokemukset sekä teon seuraukset ja hallinnolliset kysymykset, kuten kriisiapu. Kaiken kaikkiaan eri juttuteemojen jakauma on varsin tasainen. Mielenkiintoista on huomata kaksi asiaa. Ensinnäkin pohdinta tapahtuman syistä jää verkossa varsin vähäiseksi. Toiseksi, Jokelassa tapahtumapäivän iltana yleiset surujutut ja kyntiläkuvat jäävät nyt hyvin vähiin, ja verkossa julkaistut suruteemaiset jutut ovat enemmänkin virallisten tahojen surunvalitteluita.

Taulukko 3.1. Juttujen pääteemat sanomalehtien verkkoaineistossa 23.9.2008³

Teema	Lkm	%
Asianosaisten, paikkakuntalaisten ja tapahtuman kokeneiden kohtalot	31	20,4
Teon aiheuttamat hallinnolliset tapahtumat ja muut seuraukset	31	20,4
Tekijän taustojen kuvaileminen	22	14,5
Tapahtuneen kuvaileminen	19	12,5
Teon syy tai motiivi	12	7,9
Suru	9	5,9
Yhteys muihin vastaaviin tapauksiin	4	2,6
Uhkaukset	4	2,6
Tapauksen kansainvälinen uutisointi	1	0,7
Muut ja epäselvät	19	12,5
Yhteensä	152	100,0

³ Taulukkoon on valittu kaikista tapahtumapäivän aikana julkaistuista jutuista lähinnä kello 22:ta verkkoon laitettu versio (aiemmin julkaistuista jutuista viimeisin päivitys ennen iltakymmentä, ja kymmenen jälkeen tehdyistä jutuista ensimmäinen versio).

Ajatus verkon ja ”päämedian” työnjaosta selvenee, kun tarkastellaan iltapäivälehtien verkkosivuilla julkaistujen juttujen tyyppiä ja luonnetta. Viime vuosikymmenten aikana iltapäivälehdet ovat uutisoinnissaan alkaneet painottaa faktatiedon lisäksi uudella tavalla tunteisiin vetoavia juttuja ja ilmaisutapoja. Tämä pätee myös henkirikoksiin, joiden uutisointiin on tullut asianosaisten kokemuksia tapauksesta – ehkä tekijästäkin – sekä surun ilmauksia (ks. Mäkipää 2004, Kivioja 2008). Kauhajoen tapahtumien yhteydessä iltapäivälehtien verkkosivuilla ei kuitenkaan surmapäivän iltana ole sen enempää suru-, tekijä- tai asianosaisjuttuja kuin tutkittujen päivälehtien sivustoillakaan. Lisäksi tämä aineisto iltapäivälehtien verkkosivuilla koostuu pitkälti muiden uutisista tehdyistä tiivistelmistä tai STT:n jutuista.

Menettelyyn on luonteva perustelu nykyjournalismin kaupallisuudessa. Verkko on nykyään jokaiselle itseään kunnioittavalle viestimelle tärkeä, mutta ongelmallinen media. Sivustojen kävijämäärät ovat kyllä suuret – tapahtumaviikolla suosituin sivusto Iltalehti.fi keräsi ennätyksellisesti yli 1,8 miljoonaa kävijää (TNS Metrix 2008) – mutta verkosta saatavat tulot ovat yhä hyvin pienet muihin välineisiin verrattuna. Niinpä on ymmärrettävää, että kiireisen uutiskilpailun päätyttyä omaa erikoisosaamista halutaan julkaista ensisijaisesti siellä, missä siitä saa eniten taloudellista hyötyä. Iltapäivälehtien ominta alaa tässä mielessä ovat juuri tapahtumien dramatisointi ja muokkaaminen tarinoiksi, joten tämäntyyppiset jutut ainakin Kauhajoella säästettiin pääosin paperilehteen. Koska lukijoita on kuitenkin nykyään palveltava monipuolisesti myös verkossa, sivustolle laitetaan tämäntyyppisistä aiheista muiden tuottamaa uutismateriaalia.

Tarkastelemissamme päivälehdissä työnjako ei näy läheskään näin selkeästi. Helsingin Sanomien verkkosivut seurailevat vahvasti Jokelasta tuttua netti edellä -linjaa. Tästä kertoo se, että sivustolla julkaistaan illan aikana 12 juttua, jotka voi lukea myös seuraavan aamun lehdestä. Kyseessä eivät ole vain lyhyet tapahtumakertaukset, vaan mukana on myös puolenkymmentä taustajuttua. Selityksenä voi olla, että kaupallinen paine säästellä materiaalia seuraavan päivän paperilehteen on tilatulla lehdellä vähäisempi kuin irtonumeroin myytävällä lehdellä. Ehkä Helsingin Sanomissa koetaan paineita pysyä iltapäivälehtien perässä verkkokilpailussa, ja siksi lehti on kokenut tarpeelliseksi nostaa profiliaan julkaisemalla ”paperilehtimäistä” aineistoa verkossa jo ennalta. Taustajutut on laitettu verkkoon pääsääntöisesti puoli kymmenestä eteenpäin illalla, etteivät muut viestimet pääsisi välittömästi hyödyntämään lehden tuottamaa materiaalia.

Ilkan internetsivuilla taas on havaittavissa työnjakoa, tosin ymmärtääksemme lähinnä olosuhteiden pakosta. Lehti käyttää verkossa hyvin runsaasti STT:n materiaalia, ja oma juttutuotanto on illalla niukkaa. Tämä selittyyneen paitsi halulla vahvistaa paperilehden asemaa alueellisessa kilpailussa myös niukoilla resursseilla muihin tutkittuihin lehtiin verrattuna.

Television rooliksi taas muodostuvat illalla selvimmin yhteiskunnallinen pohdiskelu, viranomaisten ja poliitikkojen tenttaaminen sekä heidän reaktioidensa uutisointi. Tämä on ymmärrettävää jo siksi, että uutta faktatietoa tapahtumasta ei enää juuri illaksi jäänyt. Käänteeseen on kuitenkin muitakin syitä. Ensinnäkin kouluammuskelu oli toinen lyhyen ajan sisään. Tällöin Jokelan yhteydessä usein esiintynyt ajatus yksittäistapauksesta ei enää pätenyt, vaan oli luontevaa kysyä asiantuntijoilta ja poliitikoilta, onko yhteiskunnan rakenteissa jotain vikaa. Toiseksi ampujan asekeskustelu poliisin kanssa oli myös omiaan siirtämään uutisoinnin painopistettä yhteiskunnalliseksi, siis aselakien ja poliisin toiminnan kritiikkiin. Kolmas perustelu liittyy television erityisluonteeseen: tapauksesta ei voitu luoda välineen suosimaa dramaattista tarinaa, koska sentyyppisiä kuvia tai silminnäkijähaastatteluita ei Kauhajoelta juuri saatu. Tällöin dramatiikkaa rakennettiin studion suorissa lähetyksissä poliitikkoja kovistelemalla.

Muutokset näkyvät myös haastateltujen määrässä ja jakaumassa. Taulukkoon 3.2. on selvitetty haastateltavien määrä ja heidän asemansa eri tv-kanavilla tapahtumapäivänä niin Jokelan kuin Kauhajoenkin tapausten uutisoinnin osalta. Haastateltavat on jaettu neljään luokkaan: poliitikkoihin, asiantuntijoihin, osallisiin ja verrokkeihin.⁴

Taulukko 3.2. Haastateltavat Jokelan ja Kauhajoen tv-uutisissa tapahtumapäivinä.

Jokela	Yle	MTV3	Nelonen	Yht.	%
Asiantuntijat	8	6	6	20	35,1
Osalliset	8	9	3	20	35,1
Poliitikot	6	3	2	11	19,3
Verrokkit	2	4	0	6	10,5
Yhteensä	24	22	11	57	100,0
Kauhajoki	Yle	MTV3	Nelonen	Yht.	%
Asiantuntijat	14	11	7	32	41,0
Osalliset	8	7	5	20	25,6
Poliitikot	6	4	7	17	21,8
Verrokkit	2	7	0	9	11,6
Yhteensä	30	29	19	78	100,0

⁴ Poliitikkojen luokka on ilmeinen, ja asiantuntijoihin luetaan kaikki tapausta virkansa puolesta kommentoineet ei-poliitikot. Osallisilla taas tarkoitetaan tapahtuman silminnäkijöitä ja muita paikkakuntalaisia kommentoijia, ja verrokkit ovat tapausta kommentoineita ulkopaikkakuntalaisia (esimerkiksi koululaisia tai opettajia muista kaupungeista). Taulukossa on huomioitu vain uutislähetykset.

Asiantuntijoiden käyttö on siis Kauhajoen tapauksen yhteydessä lisääntynyt Jokelaan verrattuna absoluuttisesti selkeästi ja prosentuaalisestikin jonkin verran. Myös poliitikkojen osuus kasvaa hiukan, joskin ehkä vähemmän kuin olisi voinut olettaa. Surmapäivän illan pääuutisissa ministereillä on jo keskeinen osuus, ja asia politisoituu vielä laajemmin seuraavina päivinä. Osallisten esillä olon väheneminen ei ole olosuhteet huomioon ottaen yllätys. Huomattavaa on myös osallisten jakauma. Heistä oppilaitoksella tapahtumahetkellä olleita on laitosten lisäksi vain yksi, ja hän esiintyy vain Nelosella ja ainoastaan illan viimeisissä uutisissa. Loput ovat paikallisia ihmisiä, joilla ei ole suoraa yhteyttä tapahtumiin. Muutos Jokelaan on huomattava: silloin muutamat koulun oppilaat esiintyivät lähetyksissä jatkuvasti.

Asiantuntijavetoisuus korostuu myös päivän ajankohtaisohjelmissä. Yle lähettää päivän aikana kolme tapausta ruotivaa ajankohtaislähetystä – iltpäivällä puolen tunnin mittaisen opettaja.tv:n, alkuillasta yli tunnin mittaisen kaksiosaisen studiokeskustelun sekä illalla Ajankohtaisen kakkosen. Näissä kaikissa asiantuntijoiden rooli on korostunut ja vie asian käsittelyä yhteiskunnalliseksi. Jokelan tapahtumapäivänä Ylellä ja MTV3:lla lähetettiin yhteensä kolme ajankohtaisohjelmaa, mutta niiden kokonaiskesto oli selkeästi lyhyempi kuin Kauhajoen yhteydessä, ja niissä purettiin päivän tapahtumia vielä osin uutismaisesti.

Yhteiskunnallinen pohdiskelu siis kasvaa, ja se myös alkaa varhain. Kun Jokelan yhteydessä ensimmäiset asiantuntijat saapuvat lähetyksiin kello 17, Kauhajoella kriisipsykologi Salli Saari on MTV3:n uutisissa selvittelemässä tapahtuman syitä ja merkityksiä jo kello 13.30 – siis tilanteen ollessa vielä epäselvä. Ylelläkin asiaa käydään läpi laajasti kello 15.30 alkaneessa opettaja.tv:ssä.

Tämä heijastelee median yleisiä kehityskulkuja. Nopeusvaatimukset ovat erityisesti nettiuutisoinnin levittyä korostuneet, ja kuluttajille pyritään tarjoamaan kattava tietopaketti mahdollisimman pian. Paineet selittämisen nopeaan aloittamiseen ovat kasvaneet. Ripeä aloitus saattaa olla myös kanavalle eduksi, koska Suomen kaltaisessa pienessä maassa alan asiantuntijoita on vähän. On toimittava nopeasti, että saa parhaat itselleen. Asiantuntijoiden avulla voidaan myös vaikuttaa uutisoinnista välittyvään tunnelmaan: esiintymisellään ja olemuksellaan asiantuntijat tuovat turvaa tapahtumaa median välityksellä seuraaville ihmisille.

KOLMAS VAIHE: ETUNOJAA JA TASAPAINOILUA TUNTEIDEN JA RAPORTOINNIN VÄLILLÄ

Jokelan yhteydessä monet toimittajat mainitsivat haastatteluissamme, että ensimmäisen päivän ajan uutisointi kriisitapauksissa on helppoa. Ihmisten tiedonnäkö tyydytty, kun selvittää tapahtumat ja saa joitakin haastatteluja. Vaikeudet alkavat toisena päivänä, kun tarvitaan asian syventämistä ja aiheen eteenpäinvientiä. Kauhajoella tehtävä oli vielä vaikeampi kuin Jokelassa. Taustoitus oli päässyt käyntiin jo edellisenä iltana, ja silminnäkijäkommenttien saanti oli edelleen vaikeaa. Niinpä ei ollutkaan suuri yllätys, että uutisointi jatkui pitkälti edellisillalta tutuilla urilla: yhteiskunnalliset asiat nousevat edelleen pintaan. Niiden lisäksi tiedotusvälineissä otetaan jo myös ”etunojaa” – katsotaan tulevaisuuteen ja mietitään keinoja päästä tästä eteenpäin.

Aamulla televisiossa etunojaa hakee erityisesti Ylen Aamu-TV. Sen uutis-
osuuksien ja keskusteluiden teemoista nousevat esiin tapahtuman yksityiskoh-
taisen perkaamisen sijasta ajatukset asian käsittelystä ja elämän jatkumisesta niin
kodeissa, kouluissa kuin Kauhajoellakin. Tunnelmaa vahvistaa kahden kirkon
edustajan läsnäolo keskusteluissa. Toki laajempaakin yhteiskunnallista pohdin-
taa esiintyy, ja selkeimpinä teemoina esiin nousevat aselait ja nuorten mielen-
terveystyön sekä kouluterveydenhuollon ongelmat.

MTV3:n Huomenta Suomi taas lähtee liikkeelle vastakkaisesta vinkkelistä ja
keskittyy ensisijaisesti Kauhajoen tapauksen selvittelyyn – etunojan ottaminen
tulee aihepiireittäin siinä sivussa. Tämä ratkaisu synnyttää Yleä monipuolisem-
man aihejakauman. Ylen teemojen lisäksi Huomenta Suomessa käsitellään suo-
malaista vihaa, väkivaltakulttuuria ja yhteisöllisyyden puutetta. Lisäksi studiovie-
raana oleva Pekka Sauri korostaa median vastuuta tapahtuman uutisoinnissa:

Ja just tätä mä nyt haluaisin korostaa, että ensimmäisenä meidän täy-
tyy nyt ajatella sitä, miten tän kopiointi estetään tulevaisuudessa. Mitkä
on ne median toimintatavat, joilla parhaiten estetään tän mallintaminen?
Että tuolla jossain joku nyt ihailee tätäkin tekijää, että tämäkin kaveri pääsi
niin ku maailmanlaajuiseen maineeseen, ja ehkä minäkin. Ja sen takia mä
suositteisin äärimmäistä pidättyvyyttä siitä, että miten paljon näitä yksi-
tyiskohtia ja näitä materiaaleja levitetään. (MTV3, Huomenta Suomi
24.9.2008)

Molempien televisiokanavien aamulähetyksen studiovieraina käy kymmen-
kunta asiantuntijaa, poliitikkoa tai virkamiestä, joista kolme esiintyy molem-
missa lähetyksissä. Asiantuntijakaarti dominoi myös uutisosuuksia. Osallisten
ja silminnäkijöiden kommentit ovat edelleen harvassa. MTV3:lla niitä ei ole

yhtään, ja Yle esittää muutamia kommentteja yhdessä uutisjutussaan, mutta siinäkin haastatellut eivät ole olleet oppilaitoksella tapahtumien aikana. Verrokkien näkökulmiakin on vain yhdessä jutussa molemmilla kanavilla.

Sanomalehdissäkin on nähtävissä aamun tv-lähetysistä tuttua tulevaisuusorientaatiota ja yhteiskunnallisia pohdintoja. Vähintään viisipäiväisten lehtien etu- tai premisivuista erottui kuitenkin kaksi edellisiä suurempaa luokkaa: neutraali perusuutisointi ja tunnehakuinen uutisointi. Taulukko 3.3. selventää 48 tutkitun lehden paraatipaikallaan tapahtumasta antamaa kuvaa.⁵

Taulukko 3.3. Sanomalehtien etu- tai premisivujen uutisoinnin yleiskuva 24.9.2008

Yleiskuva	Lkm	%
Neutraali perusuutisointi	18	37,5
Tunnehakuinen uutisointi	18	37,5
"Etunojaa ottava" uutisointi	6	12,5
Yhteiskunnallinen pohdiskelu / syytely	5	10,4
Kauhajokea ei uutisoitu etu- tai premisivulla	1	2,1
Yhteensä	48	100,0

Luokittelu on hieman karkea, koska siinä keskitytään vain uutisoinnista päälimmimmäiseksi nousevaan kuvaan eikä yksittäisten juttujen sanomiin. Tästä huolimatta luokittelu kertoo muutaman olennaisen seikan. Ensinnäkin se osoittaa, että sanomalehdet eivät edelleenkään kovin herkästi ryhdy ajamaan jotain asiaa – ainakaan etusivullaan. Tämä ei ole lehdistön viime vuosikymmenten puolueettomuusperinteet huomioon ottaen yllättävää, ja niinpä pääsivuilla esitetyt harvat yhteiskunnalliset kannanotot eivät ole luonteeltaan kovin kärjistettyjä.

⁵ Tarkastellut lehdet ovat Aamulehti, Aamuposti, Borgåbladet, Etelä-Saimaa, Etelä-Suomen Sanomat, Forssan Lehti, Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet, Hämeen Sanomat, Iisalmen Sanomat, Ilkka, Iltalehti, Ilta-Sanomat, Itä-Häme, Itä-Savo, Kainuun Sanomat, Kalajokilaakso, Kaleva, Kansan Uutiset, Karjalainen, Keskipohjanmaa, Keski-suomalainen, Keski-Uusimaa, Koillissanomat, Kouvolan Sanomat, Kymen Sanomat, Lapin Kansa, Länsi-Savo, Länsi-Suomi, Länsi-Uusimaa, Metro, Nya Åland, Pohjalainen, Pohjolan Sanomat, Salon Seudun Sanomat, Satakunnan Kansa, Savon Sanomat, Suomenmaa, Turun Sanomat, Uusimaa, Uutispäivä Demari, Valkeakosken Sanomat, Vasabladet, Västra Nyland, Warkauden Lehti, Åbo Underrättelser, Åland ja Österbottens Tidning.

Yleisestä linjasta poikkeavat kahden sanomalehden etusivut. Aamulehdessä kyseenalais-tetaan voimakkaasti nykyinen aselaki, ja Metrossa alleviivataan poliisin toimintaa kokosivun kuvalla tekijästä ja kysymyksellä ”Miksi [ampujan sukunimi] asetta ei takavarikoitu?”

Toinen esiin nouseva seikka liittyy etunajan ottoon. Vaikka sanomalehdet asettavat nykyään usein tehtäväkseen paitsi taustoittaa asioita myös katsoa tulevaisuuteen, etunojaa näkyy pääsivulla vain niillä, joilla resurssit laajamittaiseen uutisointiin ovat niukat. Tässä yhteydessä puhutaan pienistä aluelehdistä, jotka ovat muokanneet uutisen omiin tarpeisiinsa sopivaksi. Suuremmissa lehdissä tällaiset jutut kuuluvat sisäsivuille. Seuraavat otsikot antavat tällaisesta lähestymistavasta osviittaa:

Näin vastataan lasten kysymyksiin
(Nya Åland 24.9.2008)

Keskusteluapua tarjolla Koillismaan kouluilla
(Koillissanomat 24.9.2008)

Useimmat etu- ja premisivut sisältävät elementtejä niin neutraalista kuin tunnehakuisesta uutisoinnista. Selvänä poikkeuksena tästä ovat iltapäivälehtien dramaattiset etusivut, mutta muuten tyypiesimerkki lehtien pääsivujen aineistosta on tapahtumia varsin kliinisesti kertaava juttu, johon on sekoittunut hitusen tunnetta. Vain muutamissa lehdissä tunnelmaa ja dramaattisuutta luodaan tekstin keinoin, kuten vaikkapa reportaasityylisellä otteella. Selkeimmin tunne nousee esiin Pohjalaisen jutusta. Siinä jo otsikko kertoo, mitä tuleman pitää:

”Tulin apuun ja kohtasin helvetin”
(Pohjalainen 24.9.2008)

KOKO SUOMI SURULIPUTTAA
ITÄ-SAVO

Perjännäkö 24. syyskuuta 2008 • Vähäpöytä • 35 s. 207 • ISSN 1171-1714

Koulutragedia hiljensi

Ammuskelussa menehtyi 11 ihmistä. Uhrin tunnistaminen aloitetaan tänään.

Ulkomailla Keskusteluapua tarjolla Koillismaan kouluilla. **Ulkomailla** Keskusteluapua tarjolla Koillismaan kouluilla. **Ulkomailla** Keskusteluapua tarjolla Koillismaan kouluilla.

Olemmeko lakaneet välittämättä ihmistämme?

Itä-Savo 24.9.2008

Kansan Uutiset

Perjännäkö 24. syyskuuta 2008 • Vähäpöytä • 35 s. 207 • ISSN 1171-1714

Yksitoista kuoli Kauhajoen verilöylyssä

Ulkomailla Keskusteluapua tarjolla Koillismaan kouluilla. **Ulkomailla** Keskusteluapua tarjolla Koillismaan kouluilla. **Ulkomailla** Keskusteluapua tarjolla Koillismaan kouluilla.

TÄNÄÄN

Vahvojen mieliset edistää veronliertoa

Seniaahtavaan kytötyään vain vähän aikaa

Richard Powersin seuraavaani saavutuksiin

Tutkija selvittää sodan traumoja

MIELIPIDE: Kunnallispöytäkirja on yhtäläisten äänten hirttamista

Kansan Uutiset 24.9.2008

Useimmin esiintyvä tunne on suru. Sen tuloa etusivuille saattoi odottaa jo siksikin, että asiaa oli käsitelty edellisiltana verkkosivuilla varsin niukasti. Surun kuvaukset ovat kuitenkin varsin varovaisia ja etäisiä. Systemaattisena pääaiheena – siis niin, että teema toistuu selvästi sekä pääkuvassa että pääjutussa otsikkoa ja juttukärkeä myöten – suru on vain kahdessa lehdessä, joskin erilaisia merkkejä surun ilmaisusta on myös kymmenessä muussa lehdessä. Näiden juttujen yhteydessä ei juuri ole silminnäkijäkommentteja, ja surun kuvastokin on Jokelaa etäisempää. Perusotoksessa on takaapäin kuvattu surija kynttilöiden äärellä, ja sure-

vien ihmisten kasvoja näytetään vain parissa lehdessä. Tyyliin on varmasti vaikuttanut journalistien Jokelassa asiasta saama kritiikki. Oma vaikutuksensa lie-nee ollut myös eteläpohjalaisella luonteella. Kuten eräs paikallinen totesi myöhään tapahtumapäivän iltana julkaistussa Helsingin Sanomien verkkojutussa: ”Oomma enemmän hiljaa, kun tällaista sattuu.”

ILTAPÄIVÄLEHDISSÄ HENKILÖITÄ JA DRAAMAA, PÄIVÄLEHDISSÄ ASIAA JA HALLINTOA

Lopuksi täydennämme ensimmäisen päivän uutisoinnista syntyvän kuvan tutki-malla tarkemmin neljän sanomalehden – Helsingin Sanomien, Ilkan, Iltaleh-den ja Ilta-Sanomien – Kauhajoen koulusurmien käsittelyä 24.9. paperilehdis-sään. Tarkastelemme ensin juttujen pääteemoja, joiden jakauma lehdittäin sel-viää taulukosta 3.4.⁶

Tulokset ovat odotettuja. Iltapäivälehdet keskittyvät vahvuuksiinsa – tekijän taustojen selvittämiseen ja asianosaisten kokemusten esittämiseen – päivälehtiä hanakammin. Päivälehdet taas pysyvät lestissään uutisoidessaan hallinnollisia toimenpiteitä huomattavasti taajemmin kuin iltapäivälehdet. Muuten prosen-tuaaliset jakaumat ovat varsin tasaiset. Niistä erottuvat Ilkan muista poikkeavat osuudet hallinnollisten tapahtumien, uhkausten, tekijäjuttujen ja surun osalta. Kaksi ensimmäistä voi selittää maakuntalehden asemalla: alueelle tärkeät asiat, kuten kriisiavun antaminen ja koulutyön jatkuminen, on uutisoitava tarkemmin kuin valtakunnallisissa välineissä. Tekijän taustoja koskevien juttujen vähyyteen on taas synnä toimituksen jo tapahtumapäivänä tekemä päätös antaa ampujalle mahdollisimman vähän julkisuutta.

Surujuttujen osuuteen puolestaan vaikuttavat lehdessä pikku-uutisina jul-kaistut virallisten tahojen osanotot. Kauhajokisten surua Ilkka kuvaa hyvin niu-kasti ja varovaisesti kuten muutkin lehdet. Tämä onkin selkein poikkeama Joke-lasta, jossa surujutut olivat parin ensimmäisen päivän lehtijutuissa yleisin teema (Hakala 2009, 80). Jokelasta keräämässämme vertailuaineistossa surujuttuja oli yksi kuudesta – prosentuaalisesti siis noin kaksi kertaa niin paljon kuin Kauha-joella.⁷ Surujuttujen vähäiseen määrään vaikuttaa sekin, että uhreista ei julkaista erillisiä juttuja toisin kuin vuosi sitten, ja muutenkin maininnat heistä ovat las-

⁶ Taulukossa osuudet on pyöristetty kokonaisiksi prosenteiksi, minkä vuoksi yhteenlaskettu prosenttimäärä lehdittäin ei välttämättä ole 100.

⁷ Tuolloin aineistona olivat Helsingin Sanomat, Iltalehti, Ilta-Sanomat, Keskiuomalainen ja Keski-Uusimaa. Juttuja niissä julkaistiin kaikkiaan 113.

Taulukko 3.4. Neljän sanomalehden Kauhajoki-juttujen pääteemat 24.9.2008

Jutun pääteema (N=129)	Osuus HS:n jutuista	Osuus Ilkan jutuista	Osuus IL:n jutuista	Osuus IS:n jutuista	Osuus kaikista jutuista
Tekijän taustojen kuvaileminen	18	3	30	28	21
Teon syy tai motiivi	18	14	9	17	14
Asianosaisten, paikkakuntalaisten ja tapahtuman kokeneiden kohtalot	11	7	12	17	12
Teon aiheuttamat hallinnolliset tapahtumat ja muut seuraukset	14	24	5	0	10
Tapahtuneen kuvaileminen	7	10	7	10	9
Suru	4	14	7	7	8
Tapauksen kansainvälinen uutisointi	4	3	9	3	5
Yhteys muihin vastaaviin tapauksiin	7	3	5	3	5
Uhkaukset	0	10	0	0	2
Paikallistukset	4	0	0	3	2
Muut ja epäselvät	14	10	16	10	13
% yhteensä Juttuja yhteensä	100 % 28	100 % 29	100 % 43	100 % 29	100 % 129

kettävissä yhden käden sormilla. Uhrjournalismista Jokelan aikoihin käyty kriittinen keskustelu on yksi mahdollinen selitys suruteeman osuuden vähenemiselle.

Edellä esitetty idea työnjaosta eri välineiden kesken sen sijaan saa vahvistusta. Sanomalehdissä taustoittavat juttuaiheet – ampujan taustojen ja tapahtuman syiden selvittely – lisääntyvät verkkouutisiin verrattuna, ja edellispäivänä verkkosivuilla julkaistut yleiset tilannekuvaukset jäävät lehdissä vähemmälle huomiolle. Kaikilta osin työnjako ei kuitenkaan toimi ”vanhan kaavan” mukaan. Asianosaisjuttujen väheneminen verkosta lehtiin siirryttäessä (ks. taulukot 3.1. ja 3.4.) on uutistuotannon logiikan mukaan yllätys, mutta selittyy sillä, että uutta tietoa antavia ihmisiä ei Kauhajoella yksinkertaisesti ollut juuri saatavilla.

Asianosaisten osuus Kauhajoen uutisoinnissa olikin huomattavasti vähäisempää kuin Jokelassa. Hakalan (2009, 74–75) mukaan Jokelassa koulun oppilaat ja henkilökunnan edustajat olivat parin ensimmäisen päivän lehtijutuissa toiseksi yleisin lähde. Kauhajoella sama ryhmä oli vastaavana ajanjaksona kolmanneksi yleisin lähde, mutta näiden juttujen osuus oli vain noin puolet siitä mitä Jokelassa. Useimmiten näissä jutuissa lähteenä oli joko rehtori tai laitospäällikö.

Uuden tiedon puutetta voi käyttää selityksenä myös hallinnollisten juttujen osuuden vähenemiseen sanomalehdissä edellisen päivän verkkosivuihin verrattuna. Kriisiapukoneisto ja asian yhteiskunnallinen selittäminen käynnistyivät Jokelasta poiketen niin ripeästi, että suuri määrä juttuja tehtiin jo tapahtumapäivänä, eikä seuraavan päivän lehteen vielä löytynyt uusia näkökulmia. Jo edellisiltä tutut teemat – aselaki, poliisin aselupakäytännöt sekä kriisityö – pysyvät lehtienkin otsikoissa. Jokelassa kahtena ensimmäisenä päivänä yleisimmät hallinnolliset juttuteemat lehdissä olivat kriisin jälkihoito ja internet (Hakala 2009, 80).

Juttujen pääteemoja tutkimalla uutisoinnin kuva eri lehdissä vaikuttaa yllättävän samankaltaiselta. Teemat kertovat kuitenkin vain osan tarinasta, ja esitystapoja tarkastelemalla erot selvenevät odotettuun suuntaan. Tiivistetysti voi sanoa, että iltapäivälehtien esitystapa on kaikilta osin draamaa, henkilöitä ja tunnetta korostava, kun taas päivälehdet lähtevät liikkeelle asiapainotteisesti. Eroa voi havainnollistaa samoista teemoista kirjoitetuilla otsikopareilla:

Mies surmasi kymmenen opiskelijatoveriaan ja itsensä Kauhajoella
(Ilkka 24.9.2008, lähtöjuttu)
90 kauhun minuuttia (Ilta-Sanomat 24.9.2008, etusivun pääotsikko)

Poliisin toiminta selvitetään tarkasti
(Helsingin Sanomat 24.9.2008 aselupa-asiasta)
Kauhajokiset vaativat: Kantakaa vastuunne!
(Ilta-Sanomat 24.9.2008 aselupa-asiasta)

Uutinen levisi nopeasti maailmalle
(Ilkka 24.9.2008 tapauksen uutisoinnista muualla)
Maailma järkyttyi (Iltalehti 24.9.2008 tapauksen uutisoinnista muualla)

Kaikilta osin rintamalinjat päivä- ja iltapäivälehtien välillä eivät toki ole näin selvät, vaan ero on lähinnä otsikoinnissa. Esittämistapojen ero ilmenee myös ampujan esittämisessä. Molemmissa iltapäivälehdissä ampujaa koskeviin juttuihin on etsitty lähteiksi hänet tunteneita ihmisiä, joiden avulla ampujasta piirretään nettimateriaalista poikkeavaa kuvaa. Päivälehdistä Helsingin Sanomilla on

merkkejä samanlaisesta tyylistä, joskin huomattavasti vähemmän ja lähteitä vähemmän korostetusti esiin tuoden kuin iltapäivälehdissä. Ilkka jättää tekijää koskevat jutut mahdollisimman vähiin – ainoa julkaistu STT:n artikkeli kertoo lyhyesti tekijän verkkoaineistosta.

Ilkan uutisointi on muutenkin neljästä lehdestä kaikkein kliinisintä. Maakuntalehti keskittyy ensimmäisenä päivänä vahvasti perusuutisointiin ja viranomaisnäkökulmaan ikään kuin jättäen tilaa alueen ihmisten yksityisyydelle ja omalle surutyölle. Muilla tutkimillamme lehdillä tätä tarvetta ei samalla tavalla ole, mutta niidenkin otteessa jo tapahtumapäivänä havaittu varovaisuus näkyy tavalla tai toisella.

RISTIRIITOJA UUTISPYÖRÄSSÄ: JARRUTTELUA JA KIIHDYTYKSIÄ

Kauhajoen ja Jokelan tapahtumien ensimmäisen päivän uutisointia voi vertailla ainakin kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin voi tutkia uutisoinnin yleiskuvaa. Tältä osin arvio on varsin helppo tehdä: Kauhajoen uutisointi oli Jokelaan verrattuna selkeäpiirteisempää, varovaisempaa, etäisempää ja uhreja vähemmän esiin tuovaa. Lopputuloksen taustalla on paljon toimittajista riippumattomia syitä – eivät varmaankaan vähäisimpinä viranomaisten toimet. Haastatteluaineistomme perusteella on kuitenkin selvää, että toimittajista ja toimituksista aiempaa useampi oli tehnyt itselleen selvät pelisäännöt uutisten hankintaan. Se näkyi Kauhajoella toimimisen lisäksi myös jutuissa, joten tältä osin Kauhajoki voidaan nähdä eräänlaisena journalismin kehitystarinana. Kehityksen suunnasta on kuitenkin erimielisyyttä niin journalistien kesken kuin journalistien ja muiden ammattikuntien välillä.

Toinen tapa on ottaa asioihin laajempi tarkastelukulma ja vertailla Kauhajokea sekä Jokelaa journalistisen kulttuurin muutoksen indikaattoreina. Tässä suhteessa kahden tapauksen välillä on journalismissa havaittavissa selkeä asennemuutos. Jos vielä Jokelan aikaan koettiin tarpeelliseksi mainita, kuinka toimitukset siirtyivät tapauksen yhteydessä ”deadlinestä onlineen”, niin Kauhajoen tapauksessa asiasta ei enää tarvinnut keskustella: verkko on kiistatta vakiinnuttanut asemansa uutisvälineenä. Kauhajoen yhteydessä olennaiseksi kysymykseksi nouseekin verkon luonteva hyödyntäminen yhtäältä suhteessa oman talon muihin medioihin ja toisaalta suhteessa talon journalistisiin ja kaupallisiin tavoitteisiin. Miten tuottaa ja jakaa materiaalia eri julkaisualustojen kesken niin, että pysyy sekä verkon että ”päämedian” uutiskilpailussa mukana ja onnistuu tekemään sen taloudellisesti kestäväällä tavalla?

Vaikeinta tämän murrosvaiheen yhtälön ratkaisu oli Kauhajoella lehtitaloille. Aineistomme perusteella näyttää siltä, että verkon vakiintuminen uutiskanavana kiihdyttää uutisoinnin nopeutta entisestään. Televisio aloitti taustoituksen Kauhajoen tapauksesta varhemmin kuin Jokelassa, ja lehdillä oli selviä vaikeuksia löytää seuraavaksi aamuksi uusia juttuaiheita ja -kärkiä. Iltaapäivälehdistä Jokelassa laajalti käytetty ”netti edellä” -ajattelu korvattiin Kauhajoella osin vanhan uutistuotannon logiikkaan perustuvalla välineiden työnjaolla: tiettyjä uutisaiheita pantattiin seuraavan aamun lehteen. Monille muille lehdille tällainen ei ollut mahdollista, vaan ne nostivat kädet pystyyn ja tyytyivät julkaisemaan pääjutunaan tapahtumakoosteen, jossa toistetaan edellispäivältä tutut tiedot.

Taustoittamisen nopeutumisen voi nähdä kuluttajapalvelun kehittymisenä ja siten suotavana kiihdytyksenä uutispyörässä. Asialla on kuitenkin toinenkin puoli. Kun asian taustoja ja syitä yritetään selvittää mahdollisimman nopeasti, riski virheellisten johtopäätösten ja löysien tulkintojen tekemiseen kasvaa. Haastattelumme katastrofijournalismin tekijät näyttävät kuitenkin tiedostavan ylinopeuden vaarat. Journalistien keskuudessa pohditaankin sitä, kuinka paljon uutispyörää on vielä varaa kiihdyttää vai pitäisikö vauhtia alkaa jarrutella luotettavan, monipuolisen ja olennaisen tiedonvälityksen takaamiseksi?

4

RIKOLLINEN, UHRI, SANKARI

Jokelan koulusurmien yhteydessä pohdittiin, tuleeko ampujasta mediajulkisuuden myötä samastumisen kohde mahdollisille tuleville ampujille.¹ Useiden koulusurmien tekijöiden tiedetään saaneen vaikutteita aikaisemmista tapauksista, joita puidaan runsaasti internetissä erilaisilla koulusurmia ihannoivilla foorumeilla. Laajimmalle tieto surmista leviää kuitenkin perinteisen median välityksellä. Ampujasta mediassa luotu kuva muuntuu välineiden välisessä kierrätyksessä ja rakentuu koko ajan uudelleen internetin yhteisöissä. Tässä kierrätyksessä journalistisen median materiaali sekoittuu ampujan omaan materiaaliin ja saa jatkuvasti uusia muotoja. Ampujasta voi tulla esikuva ja sankari, joka inspiroi uusia kouluampujia. (Sumiala & Tikka 2009; Valaskivi 2007, 52.)

Tässä luvussa keskitymme pääasiassa siihen, miten eri tiedotusvälineet kuvaavat Kauhajoen koulusurmien ampujaa. Aloitamme kertomalla, millaista materiaalia ampuja internetiin jätti ja miten eri tiedotusvälineet sitä käyttivät. Sen jälkeen mietimme, millaisia rooleja ampujalle mediaesityksissä rakennettiin. Luku päättyy toimittajahaastatteluihin nojautuvaan pohdintaan siitä, olisiko ampujan voinut esittää mediassa toisin ja voisiko journalismi jopa luopua ampujan nimen ja verkkomateriaalin toistamisesta.

¹ Esimerkiksi: *Osa nuorista voi nähdä tapauksessa sankaruutta* (Keski-Uusimaa 9.11.2007), *Pelottava esikuva* (Iltalehti 10.11.2007).

AMPUJAN MEDIAPAKETISSA VIDEOITA JA VALOKUVIA

Kauhajoen ampuja oli rekisteröitynyt käyttäjäksi useille suosituille internetsivustoille. Hän käytti nimimerkkiä Wumpscut86 ja Wumpscut. YouTubessa ampujalla oli neljä videota, joista viimeinen on ladattu sivustolle viisi päivää ennen ammuskelua. Videoissa hän ampuu ampumaradalla. IRC-Gallerian profiilissaan hänellä oli kuva asekotelosta sekä 15 kuvaa itsestään, joista seitsemässä hän poseeraa aseensa kanssa. Näiden kuvien lisäksi IRC-Galleriasta löytyivät profiiliin vasta tapahtuma-aamuna kello 10.13 laitettut kolme kuvaa, jossa ampuja tähtää aseellaan kameraan. Lisäksi ampujalla oli Suomi24-palstalla treffi-ilmoitus, jota sittemmin referoitiin mediassa ahkerasti.

Viimeinen päivitys IRC-Gallerian profiiliin tehtiin surmapäivänä kello 10.15. Tällöin ampuja lisäsi linkin rapidshare-palvelimella olevaan tiedostopakettiin, joka oli otsikoitu nimellä *Massacre in Kauhajoki*. Tiedostopakettissa oli kuvia, joissa ampuja poseeraa aseensa kanssa, kuva asesalkusta ja kolme videota. Yksi näistä videoista oli erityisen uhkaava. Siinä ampuja osoittaa sormellaan kohti kameraa ja uhoaa ”*You will die next*”. Sen jälkeen hän ampuu useita laukauksia kohti maahan asetettua kameraa.

Ammuskelun alkamisesta ei ehtinyt kuluakaan, kun kello 11.24 MuroBBS-keskustelupalstalle laitettiin ensimmäisen viittaus Wumpscut86:n YouTube-profiiliin ja aavistus ”Tekijä?”. Kello 11.29 samalle palstalle lisättiin linkki ampujan internetiin jättämään tiedostopakettiin. Tiedostopaketin linkistä käyvät ilmi ampujan etu- ja sukunimi. Ampujan profiili poistettiin IRC-Galleriasta kello 11.29 ja YouTubesta kello 12.30. Moni ehti ladata ja tallentaa materiaalia, ja YouTubesta voi edelleen katsella kaikkea ampujan jättämää kuva- ja videomateriaalia sinne tehdyistä videokoosteista ja uutistaltioinneista. Lisäksi ampujan materiaalia voi yhä katsoa useiden uutisvälineiden verkkosivuilta.

AMPUJAN MATERIAALI KELPASI ETENKIN ILTALEHDELLE JA NELOSELLE

Viranomaiset vahvistivat ampujan nimen noin kello 15.30. Ennen tätä nimen olivat julkaisseet ainakin Iltalehti (ensimmäisenä kello 14.56), Ilta-Sanomat sekä MTV3 internetsivuillaan. Ennen virallista vahvistusta ampujan sukunimi lipsahti julkisuuteen – ilmeisesti vahingossa – sisäministeri Anne Holmlundin puheenvuorossa hallituksen tiedostustilaisuudessa noin kello 15.06. Kaikki tarkastelemamme välineet julkaisivat ampujan nimen jossain muodossa kello 16.06 men-

nessä. Televisiouutisissa Yle ei maininnut nimeä kertaakaan², Nelonen kertoi sen päivän uutislähetyksissä noin 30 kertaa ja MTV3 yli 10 kertaa; lisäksi nimi oli MTV3:n ruudun alareunan juoksevassa tekstissä.

Ampumisvideoiden ja -kuvien käytön erot ilmenevät taulukosta 4.1. Selvimmin välineistä erottuu Ilkka, joka ei käyttänyt niitä missään vaiheessa sen paremmin verkko- kuin paperiversiossaan. Ylellä näytettiin Kauhajoen ampujan internetmateriaalia vasta kello 17 uutisissa, ja Ylen näyttämässä katkelmissa ampujan kasvot oli käsitelty tunnistamattomiksi. Kaikkein runsaimmin videoita ja kuvia esittivät Iltalehti ja Nelonen.

Taulukko 4.1. Ampujan verkkomateriaalin käyttäminen ensimmäisenä uutispäivänä (sanomalehdet 24.9.2008, internet ja televisio 23.9.2008)³

Väline	Still-kuva Youtubessa olleesta ampumisvideosta	Youtubessa ollut ampumavideo	Kohtiampumis-kuva / still-kuva kohtiampumisvideolta	Kohti-ampumisvideo	Poseerauskuva aseensa kanssa (muu kuin kohtiampuminen)
Helsingin Sanomat	ei	-	ei	-	ei
HS.fi	kyllä	ei	kyllä	ei	ei
Ilkka	ei	-	ei	-	ei
Ilkka.fi	ei	ei	ei	ei	ei
Iltalehti	kyllä	-	kyllä	-	kyllä
IL.fi	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	ei
Iltta-Sanomat	kyllä	-	ei (mutta kohtiampumisvideosta sormella osoittaminen)	-	ei
IS.fi	kyllä	kyllä	ei	ei	ei
Nelonen	ei	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä
Nelonen.fi	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä
MTV3	ei	kyllä	ei	ei	kyllä
MTV3.fi	kyllä	kyllä	ei	ei	kyllä
Yle, tv	ei	kyllä, kasvoja ei näytetä	ei	ei	ei
Yle.fi	ei	ei	ei	ei	ei

2 Ylen tv-uutisissa nimi tuli esiin vain ministeri Holmlundin tiedotustilaisuudessa lukemana sukunimen mainintana.

3 Käytettävissämme ei ollut verkkouutisista kaikkia päivitysversioita. Taulukko perustuu aineistossamme mukana olleisiin päivitysversioihin.

Taulukko 4.2. Ampujan nimen ja kuvan käyttäminen neljässä sanomalehdessä ja niiden internetsivuilla 23.–24.9.2008 ⁴

Väline	Juttumäärä	Nimi mainittu ⁵	Nimi otsikossa	Ampuja ja ase/ still-kuva ampu-misvideolta ⁶	Kuvassa ampuja ilman asetta, "tavallinen" kuva	Etusi-vulla ampu-jasta
HS HS.fi	28 34	11 14	2 3	0 3	2 1	nimi ja kuva
Ilkka Ilkka.fi	29 33	4 3	0 0	0 0	0 0	nimi
IL IL.fi	41 37	23 9	1 0	5 2	7 1	nimi ja kuva
IS IS.fi	29 48	15 9	1 0	5 1	0 0	kuva

Taulukko 4.2. kuvaa nimen ja kuvien käytön toisteisuutta ja niiden julkaisemista lehtien etusivuilla. Iltapäivälehdissä ampujan nimi mainittiin usein ja kuvia käytettiin näyttävästi, kun taas Ilkan verkko- ja paperiversioissa nimeä käytettiin harvoin, kuvaa ei lainkaan.⁷ Lehti käytti ampujasta neutraaleja ilmaisuja, kuten mies tai ampuja. Ampujan materiaalista Ilkka käytti kuvituksena vain hänen internetiin laittamaansa kuvaa asesalkusta. Helsingin Sanomat käytti vain pieniä passikuvatyyppisiä kuvia ampujasta, mutta toinen niistä pääsi paraatipaikalle, mainoksista siivotulle etusivulle.

Iltalehti toisti ampujan nimeä ja käytti hänen kuviaan aineistomme lehdistä useimmin. Ensimmäisen päivän Iltalehdessä ampuja esiintyy 13 kuvassa ja lisäksi

4 Sanomalehdistä on tarkasteltu 24.9.2008 ilmestyneitä numeroita. Internetistä on tarkasteltu tapahtumapäivän eli 23.9.2008 uutisia. Taulukon kuvaaman ensimmäisen uutisointipäivän jälkeen ampujan nimi oli painettujen lehtien pääotsikoissa tapahtumaviikon muina päivinä Helsingin Sanomissa, Iltasanomissa ja Iltalehdessä.

5 Luku kertoo kuinka monessa jutussa mainitaan ampujan nimi. Luvut eivät siis kerro sitä, kuinka monta kertaa yhden jutun yhteydessä on käytetty ampujan nimeä. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa ja molemmissa iltapäivälehdissä oli juttuja, joissa ampujan nimi esiintyi yli kymmenen kertaa yhden jutun sisällä. Ensimmäisenä päivänä nämä lehdet käyttivät nyt runsaammin ampujan nimeä kuin vajaa vuosi aikaisemmin uutisoidessaan Jokelan ampujasta.

6 Sanomalehdissä on laskettu kuvien kokonaismäärä ensimmäiseltä päivältä. Internetsivustojen kuvia on tarkasteltu koko ensimmäiseltä tapahtumapäivältä. Nimen käyttämistä internetsivustoilla on tarkasteltu kello 22 tienoilla löydettävissä olleista sekä tämän jälkeen ennen vuorokauden vaihtumista julkaistuista jutuista. Päivitetyistä jutuista on tarkasteltu lähinnä kello 22 tehtyä päivitysversiota.

7 Ilkka.fi:ssä oli tosin kuva ampujan YouTube-sivusta, jossa näkyy kaappaus ampuvideosta.

etusivulla. Osassa kuvista ampuja esiintyy hymyilevänä ja ystäviensä kanssa, osa kuvista on hänen internetiin jättämästään materiaalista. Iltalehti teki myös visuaalisesti hätkähdyttävän rinnastuksen Kauhajoen ja Jokelan ampujien välille jutussa, jossa ampujat osoittavat suurissa rinnakkaisissa kuvissa aseellaan kohti lukijaa. Myös surmapäivää seuranneina kahtena päivänä Kauhajoen ampuja sai kasvonsa Iltalehden kanteen.

Television puolella Yle oli varovainen nimen ja materiaalin käyttämisessä tapahtumapäivänä, mutta seuraavan päivän Aamu-tv:n englanninkielinen uutislähetys poikkesi varovaisesta linjauksesta. Lisäksi tapahtuman jälkeen ensimmäisessä A-studiossa nähtiin ampujan kuva ja A-talkissa ampumisvideo. Nelonen toisti ampumiskuvia pääuutislähetyksessään vielä kolmantenakin päivänä näyttämällä yhden videon ja lisäksi Jokelan ampujan materiaalia. MTV3 oli ampumiskuvien käyttämisessä ensimmäisen päivän jälkeen naapurikanaviaan varovaisempi.

KAUHAJOEN AMPUJAN ROOLIT MEDIASSA

Kauhajoen ampujasta mediassa esitettyjen kuvausten perusteella ampujalle rakentuu monenlaisia rooleja. Seuraavissa kappaleissa nämä roolit on tiivistetty rikolliksi, uhriksi, sankariksi ja aivan tavalliseksi nuoreksi. Roolit ovat analyttisiä eroteluita, ja ne esiintyvät mediasisällöissä monella tavalla päällekkäin. Roolit liittyvät yhtäältä pohdintaan ampujan tavoitteiden palvelemisesta, toimintamallin tarjoamisesta ja kulttihahmon rakentamisesta. Tätä pohdimme toimittajahaastattelujen pohjalta tämän luvun lopussa.

Rikollisen rooli samoin kuin ampujan esittäminen tavallisena nuorena tulivat esiin mediassa hyvin yksiselitteisesti: jutuissa puhuttiin eksplisiittisesti näillä termeillä. Sen sijaan uhrin ja erityisesti sankarin roolin rakentuminen perustuu julkaistujen tekstien potentiaalisten merkitysten tulkintaan. Jutuissa, joissa puhutaan ampujan kokemasta kiusaamisesta, ei suoraan nimetty häntä uhriksi, eikä ampujan verkkomateriaalin toiston yhteydessä ollut tietoinen tarkoitus rakentaa sankarin mallia. Näiltä osin kysymys on meidän tutkijoiden jälkikäteen tekemistä tulkinnoista, joiden tarkoitus ei ole esittää varmoja väitteitä, vaan antaa aineksia keskustelulle.

Rikollinen – surmasi toverinsa julmalla tavalla

Kauhajoen koulusurmia tutkitaan kymmenenä murhana. Pääministeri Matti Vanhanen tulkitsi ammuskelun rikokseksi eduskunnan täysistunnossa tapahtumavii-

kolla: ”Kyse on murhasta, väkivallasta, suunnitelmallisesta teosta, ja tätä tutkitaan ja pitää tutkia rikoksena.” Mediassa Vanhasen määrittelyjä ”kylmäverinen murha” ja ”sairas käyttäytyminen” käytettiin laajalti. Myös poliisin kommentteja teon julmuudesta ja kylmäverisyydestä siteerattiin. Ampuja ”teloitti kymmenen ihmistä” ja ”surmasi toverinsa hyvin julmalla tavalla” (Ilta-Sanomat 27.9.2008). Kyseessä oli poliisin mukaan ”kylmäverinen teurastus”, jonka aikana ”ampuja oli sanonut nauttivansa kun veri lentää” (Helsingin Sanomat 25.9.2008).

Ampujan esittäminen rikollisena on yleensä toteavaa, ja se liittyy teon hirvittävyuden kuvaamiseen. Rikollisroolissa tekijää ei yritetäkään ymmärtää: hän teki rikoksen, ja se on väärin ja tuomittavaa. Tästä näkökulmasta kouluammunnasta puhutaan ”sen oikeilla nimillä” kaunistelematta tekoa. Kyseessä ei ole tragedia vaan rikostermein massamurha, joukkosurma, koulusurma. Toisinaan tekoa kuvattiin verilöylyksi – esimerkiksi Helsingin Sanomien erikoissivujen vinjetinä oli punaisin kirjaimin ”Kauhajoen verilöyly” – mikä korostaa teon raakuutta ja joukkosurmaluonnetta. Verilöyly on myös sana, jolla ampuja itse halusi tekoaan nimitettävän. Hänen internetiin jättämänsä aineistopaketti oli otsikoitu *Masacre in Kauhajoki*.

Rikollisuus on poikkeavaa käyttäytymistä, ja siksi on tyyppillistä pitää rikollisia jotenkin poikkeavina. Luonnollisesti tämä koskee myös kouluampujia. Esimerkiksi Columbinen⁸ ampujat esitettiin normaaleista ja ”hyivistä” poikkeavina epäinhimillisinä hirviöinä ennen kuin heidän taustoistaan tiedettiin tarkemmin. Järjettömälle väkivallalle ei nähty mitään muuta selitystä. (Consalvo 2003, 33.) Myös Dunblanen⁹ kouluampuja kehystettiin yksilön patologian kautta, koska ampujaa pidettiin yleisesti ”kahelina” ja seksuaalisesti poikkeavana, hänen perhetaustansa oli poikkeava ja lisäksi hän asui yhteisön ulkopuolella toisella paikkakunnalla (Jemphrey & Berrington 2000, 479).

Kauhajoen tapauksessa syyllisiksi asetettiin ampujan ohella internetin viha-yhteisöt, sillä tavallisen oloisesta ampujasta ei ollut helppo muodostaa patologisen rikollisen kuvaa. Jotkut ampujan tunteneet ja etenkin entiset armeijatoverit kuvaavat kuitenkin tätä poikkeavaksi ja sosiaalisesti rajoittuneeksi, mitä Iltalehden toimittaja korostaa jutussaan seuraavilla irtositaateilla:

8 15 ihmisen kuolemaan johtanut koulusurma Yhdysvalloissa Columbinen lukiossa vuonna 1999, jonka pohjalta Michael Moore teki elokuvansa *Bowling for Columbine*.

9 Vuonna 1996 Skotlannin Dunblanessa 43-vuotias ampuja avasi paikallisen koulun liikuntasalissa tulen kohti 5–6-vuotiaita oppilaita, joista 16 kuoli, samoin yksi opettaja ja ampuja itse.

"Tuvassa hän vain istui omalla punkkallaan jännä hymynvire naamallaan ja kuunteli kuulokkeilla raskasta musiikkia hirveän isolla." (---) Ampui tupa-kaveria kohti. Tokaisi perään: "Hitsi, kun en muistanut tähdätä." (Iltalehti 25.9.2008)

Ampujan poikkeavuutta ja sitä, että teko oli väärin, korostettiin myös otsikkotasolla:

Syrjäytynyt. Ampujan ystävät tuomitsevat teon. (Iltta-Sanomat 24.9.2008)

Ampujan etäisesti tuntenut nuori kuvasi epämiellyttäviä ajatuksiaan nähtyään ampujan pitkästä aikaa:

"[Ampujan etunimi] kulki mustassa nahkatakissa ja näytti iäkkäämmältä kuin oikeasti on", tyttö kertoo. "Hän näytti jotenkin ihmeelliseltä, muuttuneelta..." Tyttö kertoi myös pelottavasta ajatuksesta, joka hänen mielessään kävi, outoa kyllä, jo tuona iltana. "Hän muistutti pelottavasti sitä, joka teki edellisen (Jokelan) koulusurmajutun. Mietin, miksi hän näyttää niin oudolta." (Iltalehti 24.9.2009)

Tekijän kuvaaminen näin jyrkästi erilaisena oli kuitenkin poikkeuksellista. Tekijä määriteltiin rikolliseksi myös korostamalla teon julmuuden ja ampujan poikkeavuuden lisäksi teon suunnitelmallisuutta.

Uhri – vuosien kiusaamisen jälkeen traagiseen ratkaisuun

Kun Kauhajoen ampujan väkivaltaista tekoa yritetään selittää ja ymmärtää psykologisesti, voi käydä niin, että ampujasta tuleekin uhri. Yhtäältä media toi esiin uhriroolia rakentavaa taustatietoa ampujasta, toisaalta se painotti, että ampujan pitäminen uhrina on väärin etenkin ammuskelussa kuolleiden läheisten kannalta.

Mediassa uhrin roolia rakennettiin korostamalla ampujan kokemaa kiusaamista. Uhrirooli ei ollut jutuissa niinkään toimittajien ja viestinten omana kantana – ellei kiusaamisen painottamista ja tuomista otsikoihin pidetä sellaisena – vaan se tuotiin julki haastateltujen lähteiden sanoin. Jutuissa ei esitetty ampujan eri kouluissa ja armeijassa kokemaa kiusaamista rikoksen syyksi saatikka puolustukseksi, mutta jutuista voi tulkita surmatyötä selittävän ja ymmärtävän näkökulman. Ampuja on kokenut vääryyttä, ollut kiusattu uhri, mikä osaltaan on voinut johtaa katkeruuteen ja maailmankuvan vinksauttamiseen.

Ampuja ei asunut enää perheensä kanssa, toisin kuin Jokelan ampuja, eikä vastausta elämän raiteiltaan suistumiseen juuri haettu ampujan kotioloista. Iltalehden (25.9.2008) juttu *Sirpaleinen nuoruus* on kuitenkin yksi poikkeus. Aukeaman kuvatekstit ja irtositaatti painottavat uhrinäkökulmaa: "Musiikista lohtua", "Levo-

ton lapsuus”, ”Te ette tiedä, miltä tämä tuntuu”. Lisäksi ampujan kerrotaan menettäneen veljensä, minkä jälkeen ikään kuin syy-seuraus-ketjuna ampujan pukeutumisen kerrotaan muuttuneen.

Iltalehti (27.9.2008) tuo uhrinäkökulman selvästi esiin myös jutussa *Vuosia kiusattu*: ”[Ampujan nimi] oli koulukiusattu ja yksinäinen. Herkkä ja syrjitty poika päätyi vuosien kiusaamisen jälkeen traagiseen ratkaisuun”. Iltalehti nosti muutenkin koulukiusaamisteman erityisen vahvasti esille, ja lehti oli saanut asialle varmistuksen ampujan sukulaiselta:

Eno vahvistaa todeksi kavereiden kertomat tiedot [ampujan nimi] joutumisesta koulukiusaamisen uhriksi. ”Lukioaikana hän oli todella kiusattu. Päin naamaa oli syljetty, hän lähti karkuun kotiin kesken koulupäivän. Miksi tähän ei puuttutu?” eno kysyy. (Iltalehti 26.9.2008)

Juttukokonaisuus, josta yllä oleva katkelma on otettu, on kuvitettu vienosti hymyilevän nuoren miehen kuvalla, jonka alle on kirjoitettu kuvateksti: ”Kiltti. Enon mukaan [ampujan etunimi] oli kiltti ja sympaattinen nuorukainen.” Jotain kuitenkin tapahtui, sillä ”hymyjojasta tuli tappaja”, kuten Iltalehti asian ilmaisi. Toisen iltapäivälehdhen toimituspäällikkö arvostelee kommentissaan Iltalehdhen hymyjoikajuttua ja pohtii, millaisen signaalin tappajan liiallinen ymmärtäminen antaa.

Joukkomurhan selittäminen pelkällä koulukiusaamisella on kuitenkin raju – sekä vaarallinen – yksinkertaistus. (---) Tähänastisten tietojen perusteella [ampuja] on kylmäverinen murhaaja. Jos hänet esitetään pelkkänä uhrina, miltä tämä tuntuu hänen uhriensa omaisista. (Ilta-Sanomat 30.9.2008)

Edellä kuvattujen pukeutumiseen ja armeijakäyttäytymiseen liittyvien outojen piirteiden ohella juuri kiusaaminen ja siihen liittyvä uhrin rooli olivat keskeisiä yksilöstä lähteviä selityksiä surmatyölle. Samalla kiusaamisen esille ottaminen oli tärkeä yhteiskunnallinen argumentti asioihin puuttumiseksi ja uusien väkivallantehtojen estämiseksi.

Sankari – rakensi itsestään tarinan ja hahmon

Sankaruuden rakentuminen surmatyön uutisoinnissa voi tapahtua kahdella tavalla. Ensinnäkin ampujan näyttävä esilläolo ja hänen kuviensa ja muun verkkoaineiston toisteinen esittäminen voivat olla luomassa sankaruutta. Median haastatteleminen asiantuntijoiden mukaan voimakkaasti tunteisiin vetoava ja yksityiskohtiin menevä

10 Tällaisia näkemyksiä esitti mm. Kansanterveyslaitoksen professori Jouko Lönnqvist MTV3:n Huomenta Suomessa 24.9.2008.

tiedottaminen lisää mallikäyttäytymisen vaaraa.¹⁰ Toiseksi ampujan verkkomateriaalin sisältämät visuaaliset esitystavat ja niiden esittäminen uutisoinnissa voivat korostaa hänen rooliaan esikuvana.

Kauhajoen ampuja jakoi internetissä ajatuksiaan ihmisvihaajien yhteisössä. Surmapäivänä asuntoonsa jättämässään kahdessa viestissä hän kertoi vihaavansa ihmiskuntaa ja ihmisrotua. Ratkaisuksi hän ilmoitti aseensa. Kirjeissään hän väitti suunnitelleensa tekoaan useita vuosia. Hänellä oli maailmankuva ja ratkaisu sen edistämiseksi.

Tällainen maailmankuva ei tietenkään merkitse sankaruutta valtaosalle suomalaisista. Kun tässä puhumme sankarin roolista, emme tarkoitaakaan sankaruutta kaikille vaan tietylle ryhmälle. Sankarin rooli rakentuu lukijan tai katsojan tulkinnasta. Tämä koskee niin ampujan omia tekstejä kuin median hänestä ja surmatöistä esittämiä kuvia ja tekstejä. Sama teksti on yhdelle neutraalia uutisointia, joka auttaa ymmärtämään tapahtumaa. Toiselle samat tekstit ja kuvat sekä ampujan jatkuva esilläolo saattavat luoda sankarikuvaa.

Uhri on passiivinen, mutta sankari on tarinan päähenkilö, subjekti. Jokelan koulusurmien tavoin myös Kauhajoen tapauksessa ampuja nostettiin uutisoinnissa keskeisimmäksi toimijaksi. Ampuja ei ollut kohde, jonka rikoksesta kerrottiin, vaan verkkomateriaalinsa mediassa toistamisen kautta hän nousi koko tapahtuman uutisoinnin ylivoimaisesti useimmin siteeratuksi lähteeksi ja visuaalisten esitysten aktiivisimmaksi toimijaksi (ks. Hakala 2009, 66–73). Kun muita toiminnallisia uutiskuvia ei juuri ollut, ampujan materiaalin käyttö korostui erityisen voimakkaasti.

Jo Jokelan jälkeisen keskustelun pohjalta journalistit tiedostivat ampujan materiaalin esittämisen ongelmallisuuden. Molempien surmien jälkeen median roolia sankarikuvan rakentamisessa pohdittiin pääkirjoituksissa, kolumneissa ja toimittajien uutiskommenteissa. Kauhajoen jälkeen Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa todettiin, että median pitää kertoa tapahtuneesta kiertelemättä, mutta ampujan itsensä aloittamaa tarinaa ja hahmoa median ei tulisi rakentaa:

Verkkomaailmassa hän rakensi itsestään tarinaa ja hahmon. Ampuja tavoitelti itselleen ja teolleen sankarimyyttiä, vaikka kyseessä oli raukkamainen teko: hän murhasi automaattiaseella pahaa-aavistamattomia ja puolustuskyvyttömiä ihmisiä.

Tämä kaava antaa myös tiedotusvälineille aiheen pohtia, miten tällaisista murhenäytelmistä tulisi kertoa. Sairaasta ihmisestä ei saisi rakentaa myyttiä eikä mustaa sankaria, mutta on kerrottava kiertelemättä, mitä on tapahtunut. Salaamalla vasta myyttejä rakennetaan. (Pääkirjoitus, Helsingin Sanomat 25.9.2008)

Monet ampujan itsestään internetiin laittamista poseerauskuvista voidaan jälkikäteen tulkita surmatöiden jälkeisen sankarimyytin tavoitteluksi. Tällainen on esimerkiksi IRC-Galleriassa ollut lännensankarityylinen mustavalkoinen kuva, jossa ampuja pitelee asettaan vienosti hymyillen lippalakki nurinpäin päässään ja pienessä haara-asennossa seisten. Kaikkein ahkerimmin mediassa käytetyssä videossa ampujalla on nahkatakki päällään ja hiukset taakse kammattuina. Hän seisoo toinen käsi taskussa pienessä takakenossa. Hän ei edes tähtää ampumaradan tauluihin päin. Videoissa poseerataan, ei ammuta tarkkuutta. Videot on kuvattu alaviistosta siten, että todellisuudessa pienikokoinen ampuja näyttää vähintään normaalikokoiselta.

Ampujan internetiin jättämistä kuvista ja videoista on tulkittavissa yli-ihmissyyden tunnetta tai vähintäänkin katsojan yläpuolelle asettumista. Tällaisten kuvien käyttäminen on tiedotusvälineille hyvin ristiriitaista: yhtäältä kuvien esittäminen voi auttaa katsojia ja lukijoita ymmärtämään käsittämätöntä surmatyötä, toisaalta niiden julkaiseminen toteuttaa juuri ampujan omaa tahtoa sankarimyytinsä rakentamisesta.

Vaikka media käytti ampujan kuvamateriaalia, välineet pyrkivät kuitenkin osaltaan myös rikkomaan sankarimyyttiä. Ampujan joutuminen ”grillikahinaan” puoli vuotta ennen surmatöitä uutisoitiin useassa välineessä. Tuolloin ampujaa uhattiin starttipistoolilla. Oikeudenkäyntiasiakirjoista saatujen tietojen mukaan hänen kerrottiin luulleen kaverinsa kanssa asetta oikeaksi, ja ”he pelkäsivät toisensa henkensä puolesta” (HS.fi 23.9.; Helsingin Sanomat 24.9.2008). Ampujan esittäminen pelkääjänä purkaa omalla tavallaan sankarin roolia.

Tavallisen oloinen nuori mies

Edellisen syksyn Jokelan koulusurmaajaan verrattuna Kauhajoen ampujasta sai median kautta kuvan hyvin tavallisena nuorena. Tämä kuva välittyy yhtäältä ampujan tunteneiden kavereiden ja opettajien haastattelujen kautta, toisaalta käyttämällä muita kuin ampumiskuvia tekijästä. Tavallisuutta korostaa myös monien juttujen ja otsikoiden tapa viitata ampujaan pelkällä etunimellä. Edellä rikollisroolin yhteydessä kuvattiin myös esimerkkejä Kauhajoen ampujan erikoisuudesta ja muuttumisesta. Tavallisuudesta puhuminen olikin eri lausuntojen yhdistelystä rakennettua tavallisen ja erilaisen, normaalin ja poikkeavan rajankäyntiä.

Jokelan ampujaa kuvattiin eristäytyneeksi ja omissa oloissaan olevaksi ”poikkeavaksi” nuoreksi. Erilaisuus ja muiden yläpuolelle asettuva yli-ihmissyyttä korostava kuva Jokelan ampujasta tulevat esiin median tuolloin julkaisemista valokuvista, otsikoista ja juttujen teksteistä. Näihin verrattuna Kauhajoen ampuja esitet-

tiin niin valokuvissa kuin hänet tunteneiden haastatteluissa hyvin tavallisen oloisena nuorena miehenä. Kuvaukset tavallisesta nuoresta myös purkavat ampujan itsestään rakentamaa kuvaa koviksesta tai ampujasta mahdollisesti rakentunutta sankarimyyttiä.

Ampuja määriteltiin taustoiltaan tavalliseksi jo uutisoinnin varhaisessa vaiheessa.¹¹ Iltalehden jutussa *Hymypojasta tuli tappaja* (29.9.2008) ala-asteen aikaiset luokkakaverit kuvailevat ampujaa lapsena ja nuorena. Kuvituksena on käytetty yhtä lapsuuskuva, yhtä internetissäkin ollutta kuvaa ampujasta sekä kahta luokkakuvaa, joissa muiden paitsi ampujan kasvot on sumennettu. Jutun sanoma tiivistyy kuvatekstien otsikointiin: ”Pidetty, tavallinen, miksi?” Ala-asteella hänen kerrotaan olleen yksi muista, eikä häntä nälvitty tai syrjitty. Entisten luokkatovereiden mukaan hän oli kouluaikoina ystävällinen, naureskelevainen ja kaikkien kaveri. ”Kaikki tykkäsivät hänestä.” Jutun kirjoittajan mukaan valokuvan hymy ”viestii lapsen viattomuudesta”. Kirjoituksessa nostetaan esiin se, miten ampujaa myöhemmin kiusattiin niin lukiossa, ammattikoulussa kuin armeijassa. Mikä muuttui ja miksi kaikki tapahtui, juttu tuntuu kysyvän.

Ampujaa käsittelevissä jutuissa pureudutaan hänen kiinnostuksensa kohteiden ja harrastusten kuvailemisen¹² lisäksi hänen persoonaansa. Tämä liittyy pyrkimykseen ymmärtää tapahtumaa yksilölähtöisten ja psykologisoivien selitysmallien avulla (ks. Jokelan koulusurmat mediassa 2008, 126–133). Ampujaa kuvataan toisinaan tavalliseksi: hän oli luotettava ja hyvä kaveri, mukava, kiva, rauhallinen, hiljainen ja ehkä ujokin, hyvä koulussa, tasapainoinen, ei yksinäinen eikä syrjäytynyt, ei väkivaltainen. Vaikka tapauksen jälkeen käydään keskustelua perheiden vastuusta ja lasten kasvattamisesta, ampujan perhe kuvataan keskiverto-pperheeksi, josta kenelläkään ei ole pahaa sanottavaa. Toisten juttujen kautta ampujan persoonasta rakentuu erilainen kuva: kiusattu, helposti suuttuva, rasittava, epämiellyttävä, ihmisvihaaja, Jokelan surmaajan ihailija, muuttunut, rasis- tinen, epäsosiaalinen, epätasapainoinen ja outo.

Ristiriitainen kuvaus on tyypillistä journalismia: epäselvässä tilanteessa journalismin luonteeseen kuuluu esittää kattavasti erilaisia ristiriitaisia selityksiä. Aineksia ristiriitaisiin kuvauksiin saatiin siitä, että eri lähteet tunsivat ampujan eri yhteyksistä, tai että osa lähteistä ei tuntenut ampujaa kovinkaan hyvin. Läh-

11 Esimerkiksi toimittaja MTV3:n 23.9. kello 13.30 ylimääräisessä uutislähetyksessä, Irc-Gallerian viestintäpäällikkö Matti Kari Ylen kello 17 erikoislähetyksessä ja kauhajokelainen nuori Nelosen kello 19.30 uutislähetyksessä.

12 Esim. *Etsi seuraa ja harrasti aseita* (Iltalehti 24.9.2008).

teenä on käytetty esimerkiksi yläasteaikaista luokkatoveria, jonka kohtaaminen ampujan kanssa muutama päivä ennen ammuskelua oli ”ensimmäinen moneen vuoteen, eivätkä he edes jutelleet”.

Normaalin oloisen nuorukaisen raakaa ja käsittämätöntä tekoa ei voi selittää yksinomaan demonisoimalla ja syyllistämällä tekijää.¹³ Tällöin yksi mahdollinen selitys on tappajan ristiriitaisesta persoonasta johtuva kaksoiselämä.¹⁴ Helsingin Sanomat tarttui kaksiulotteisen persoonallisuuden teemaan jutussaan, joka on otsikoitu: *Tavallisen oloinen nuorukainen kertoi internetissä vihaavansa ihmisiä* (Helsingin Sanomat 24.9.2008). Juttua varten on haastateltu ampujaa enemmän tai vähemmän tunteneita henkilöitä. Jutussa ampujalle rakennetaan koulu-minä ja internet-minä. Internetissä tavallisesta nuoresta miehestä näyttää kuoriutuvan esiin erilainen ihminen: kouluampujia ihannoiva ihmisvihaaja. Jutussa kuvatun internet-minän rakentamisessa saa vahvan sijan ampujan oma kerronta: mitä tämä itse kertoo itsestään IRC-Gallerian ja YouTuben profiileissaan.

Iltalehdessä käytettiin ampujasta sellaisia kuvia, joissa hän teki aivan tavallisia asioita. Se oli tarkastelemistamme lehdistä ainoa, joka julkaisi ampujan armeijakuvia, kuvan hänen treffi-ilmoituksestaan ja lapsuuskuvia. Ensimmäisen päivän Iltalehdessä oli yhdellä aukeamalla useita ampujasta kertovia juttuja, jotka kaikki perustuivat yhden kaverin kertomaan. Mielenkiintoista on kuvituksen ja tekstien välinen ristiriitaisuus. Kuvat kertovat aivan tavallisesta nuoresta miehestä. Hän syö pizzaa, viettää aikaa kavereiden kanssa ja istuu junassa siideritölkki edessään. Otsikointi esittää ampujasta toisenlaisen puolen: *Ampujan paras kaveri: ”Ethän tapa ihmisiä”, Miksi kukaan ei puuttunut?*, “[Ampujan etunimi] kärsi kiusaamisesta”, *Surmaaja vihjaisi kuolemastaan, Uppoutui nettimaailmaan*. Kuvien ja tekstin ristiriidalla alleviivataan jo aiemmin esiin nostettua asiaa: ulospäin aivan normaalilta vaikuttavassa nuoressa mieheessä oli pimeä puoli, josta läheiset ystävät olivat nähneet merkkejä.

Kauhajoen ampujassa on samaa ristiriitaisuutta, joka on tuttua monista muistakin tappajista. 2000-luvun alussa Heinojen murhaan syyllistyneet olivat tavalliseksi kuvattujen perheiden tavallisia poikia (Aitamurto 2005, 46; Mähkä 2005). Sama ”ei olisi ikinä uskonut” -luonnehdinta löytyy myös monista viime vuosien

13 Vrt. Jemphrey & Berrington 2000.

14 11.3.2009 tapahtui koulusurma Saksassa Winnendenissä. Koska uutisoinnin alkuvaiheessa ampujasta ei ollut tullut tietoon mitään poikkeavaa, nostettiin kaksoiselämä-teema esiin tässäkin tapauksessa. Esimerkiksi Aamulehti kirjoitti tapahtumaa seuraavana päivänä: ”Varsin tavanomaiselta nuorukaiselta vaikuttanut [ampujan sukunimi] näyttää kuitenkin viettäneen eräänlaista ’kaksoiselämää’, koska hän kykeni tällaiseen veritekoon.” (AamulehtiL 12.3.2009)

perhesurmista kertovista jutuista¹⁵. Kuvatessaan Kauhajoen surmaajan ristiriitaisena ”yhtenä meistä” journalismi on kuvannut ihmismielen monimutkaisuutta ja välttänyt tappajan demonisoinnin. Tavallisuuden painottaminen saattaa johtaa pohdintaan, jossa kuka tahansa voi olla seuraava murhaaja. Se voi olla luokan huippuoppilas, paras kaverisi, sinun lapsesi. Tällainen pohdinta voi toimia paremmin kuin toisena mahdollisuutena tarjolla oleva ”omituisten” ihmisten erityistarkkailu.¹⁶ Ampujan normaaliuden painottaminen suuntaa myös syiden etsimisen painopistettä yksilöstä yhteiskuntaan.

JOURNALISTIT: PAKKO KERTOAA, MUTTA ...

Heti surmapäivänä ja toistuvasti sen jälkeen useat tiedotusvälineiden haastattelemat asiantuntijat esittivät, että median tulisi pidättäytyä ampujan nimen ja kuvien käytöstä. Mielenterveyden keskusliiton puheenjohtaja Pekka Sauri vetosi viestimiin, että niiden ei tulisi antaa mallia toistamalla yksityiskohtia ja kailottamalla ampujan nimeä (MTV3, Huomenta Suomi 24.9.2008). Nelosen uutisten toimittaja nosti teeman esiin asiantuntijahaastattelussaan:

Toimittaja: Eilen ja tänäänkin uutislähetykset ja lehtien sivut täyttyvät yhdestä aiheesta. Jos Jokelan ja Kauhajoen tapahtumilla on syy- ja seuraussuhteensa, luoko media paraikaa riskiä mahdollisesta seuraavasta verityöstä?
KTL:n tutkimusprofessori Jouko Lönnqvist: Itse antaisin sen neuvon, että tästä ei pitäisi kehittää mitään sankaritarinaa, joka lisää sen mallivaikutusta. Ei mainita yksityiskohtia, ei kelata uudestaan ja uudestaan ampumista. Ei mainita nimiä. Ja niin edelleen. (Nelonen, uutiset 24.9.2008 kello 19.30)

Myös useiden välineiden päätoimittajat Helsingin Sanomien (28.9.2008) kyselyssä toivat esiin sen, että uutisointi koulusurmista voi lietsoa uusia tapauksia. Ylioppilaslehden Veera Luoma-aho kiinnitti huomiota koulusurmaajista julkaistuihin suuriin ikonisiin kuviin, syrjäytyneiden nuorten mystifointiin älykkäiksi ihmisvihaajiksi sekä ampujien videoiden näyttämiseen medioissa. Seiskan päätoimittaja Marko Petäjajarvi kiinnitti huomiota ”löperömäiseen yritykseen ymmärtää tappajan motiiveja”. Ylen Atte Jääskeläisen mukaan ”näyttävyy-

¹⁵ Kiviojan (2008, 129–146) mukaan ”ei olisi uskonut” -ensikomenttien jälkeen erityisesti iltapäivälehdet ovat viime vuosina hyvin nopeasti paljastaneet muiden salassa pitämiä ongelmia, joita surmaperheissä on ollut.

¹⁶ Kouluampujien tunnistamisesta ja uhka-analyysin tekemisestä ks. esim. *Koulusurmaajan voi etukäteen tunnistaa, mutta menetelmää ei käytetä Suomessa* (Helsingin Sanomat 28.9.2008).

on ollut tekijöiden tavoite, ja massiivinen julkisuus kannustaa seuraajia. On tärkeää, että toimitukset itse ymmärtävät vetää rajan, jossa aidot tiedonvälityksen tarpeet päättyvät.”

Tätä tutkimusta varten haastatellut journalistit suhtautuivat ampujan nimen, kuvan ja tämän internetiin laittaman materiaalin käyttämiseen kahtalaisesti. Toiset olivat sitä mieltä, että niiden käyttäminen on journalistisesti perusteltua ilman mitään erityisiä rajoituksia. Toiset pitivät niiden esittämistä alkuvaiheen uutisoinnissa välttämättömänä, mutta myöhemmässä vaiheessa joko tuomitsivat niillä mässäilemisen tai ainakin pohtivat vakavasti journalismin vastuuta ampujan henkilön esittämisessä. Jälkipohdinnoissa nousi esiin sekkin mahdollisuus, että journalistiset välineet pidättäytyisivät kokonaan ampujan kuvien ja verkkomateriaalin esittämisestä. Vertailukohtena tässä oli journalismin pidättyminen monien koulu-uhkausten ja näytävien itsemurhien kertomisesta.

Yllä kuvatut näkemyserot palautuvat kahteen erilaiseen käsitykseen journalistisesta etiikasta. Niistä ensimmäinen, velvollisuusetiikka, on absoluuttista. Sen mukaan journalismin tehtävänä on tuoda esiin totuus ja mahdollisimman paljon faktoja miettimättä tiedon julkistamisen seurauksia. Toinen etiikkakäsitys, seurausetiikka, painottaa suhteellisuutta, jolloin toimittajan on arvioitava totuuden ohella myös työnsä seurauksia. (Mäntylä 2008, 50) Kriisitilanteiden uutisoinnissa edellä kuvatut kaksi etiikkakäsitystä törmäävät toisiinsa. Näin kävi myös Kauhajoen ampujan julkisuuskuvaa koskevassa pohdinnassa.

Aikaisemmin nimen ja kuvan julkaiseminen näin vakavassa rikoksessa on ollut itsestäänselvyys, mutta Jokelan ja viimeistään Kauhajoen koulusurmien jälkeen journalistien mielipiteet ovat jakautuneet. Seuraavassa tarkastelemme journalistien pohdintoja ampujan nimen, kuvan ja videoiden käytöstä: sekä niiden esittämistä puoltavia että niitä vastustavia näkökantoja.

”Kaikki tiedot ampujasta ovat faktaa”

Haastatteluissa journalistit perustelivat ampujan nimen ja kuvan julkaisemista journalismin tiedonvälitysvelvollisuudella: journalismi on velvollinen kertomaan faktat, ja lisäksi surmatyön vakavuus velvoittaa kertomaan tapahtuneen taustat perusteellisesti. Tällaisesta faktalähtöisestä näkökulmasta nimen voi julkaista viimeistään tiedotustilaisuudessa annetun vahvistuksen jälkeen. Olennaista on tiedon oikeellisuuden varmistus, ei sen julkaisemisen seurausten pohdinta. Koska journalismin tehtävä on välittää tietoa, ei ole mitään syytä, miksi viranomaisten vahvistamaa ampujan henkilöllisyyttä ei voisi julkaista:

Eli ne kasvot ja nimet, kaikki nämä annetaan viranomaisten puolesta, niin tuntuisi hölmöltä, että silloin meillä olisi se sordiino, joka sanoisi, että se on vaan ampuja, että sillä ei olekaan nimeä. Se on kuitenkin julkinen tieto, että hän ampui. Meille se ei olisikaan [Jokelan ampujan nimi], vaan se olisi ampuja 1 ja [Kauhajoen ampujan nimi] olisi ampuja 2. Musta se olisi teeskentelyä. (Toimittaja)

Eräs uutispäällikkö arveli, että jos viranomaisten vahvistus ampujan henkilöisyydelle olisi kestänyt pidempään, olisi nimen julkaisemista harkittu ennen viranomaisvahvistusta. Olennaisinta olisi tällöin ollut se, onko henkilöisyys varmistettu tarpeeksi moneen kertaan.

Aineistomme välineistä Ilkka ja varsinkin ensimmäisenä päivänä Yle menettelivät toisin kuin muut. Ilkka on paikallinen tiedotusväline, ja samalla sillä on levikkialueellaan niin vankka asema, että sen ei tarvitse ajatella ensisijaisesti uutiskilpailua. Tapaus kosketti paikkakuntalaisia ja maakunnallisen lehden lukijoita eri tavoin kuin valtakunnallisen median yleisöä.¹⁷ Ylellä puolestaan on perinteisesti ollut tiukka nimenjulkaisulinja.

Nimen julkaisua perusteltiin myös teon vakavuudella. Monien toimittajien argumenttina oli, että näin julmalla teolla ampuja menettää yksityisyyden suojansa ja joutuu vastaamaan teoistaan nimellään ja kasvoillaan. Nimen esittämistä pohdittiin siis perinteisenä rikollisen nimensuojakysymyksenä, ei niinkään julkaisemisen seurauksia pohtien.

Ampujan videomateriaalin käyttämistä puoltaneet journalistit perustelivat videoiden esittämistä aseluvan perumatta jättämisellä: ampumisvideoita katsomalla ihmisillä oli mahdollisuus nähdä, millainen materiaali poliisilla oli käytettävissään aseluvan perumista harkitessaan. Kuitenkin median näyttäessä sekaisin surma-aamuna verkkoon laitettua ja poliisin käytettävissä ollutta kuvamateriaalia lukijoita ja katsojia myös harhautettiin. Yksi haastateltu toimittaja totesikin, että tällainen uutisointi on ”katsojien ja lukijoiden kusettamista”.

Ampujan jättämän materiaalin käyttämistä perusteltiin myös käytännön syillä. Kauhajoella uhrien omaisten ja silminnäkijöiden haastatteluja ei ollut juuri saatavilla, eikä niitä haettukaan samassa määrin kuin Jokelassa. Tapahtuman poliisioperaatiosta ja pelastustyöstä ei saatu juuri mitään kuvia, ja media joutui tyytymään seisoskelevia palomiehiä ja poliiseja esittäviin journalistisesti mitäänsanomattomiin kuviin. Tästä seurasi pula uutismateriaalista, ennen muuta tapahtumakuvasta. Tämä osaltaan loi painetta verkosta saatujen videoiden ja ampumiskuvien käyttöön, sillä niissä sentään oli jonkinlaista liikettä ja dramatiikkaa.

¹⁷ Paikallisen median erityisluonne katastrofin käsittelyssä tuli esiin Ruotsissa Estonian uppoamisen jälkeen (Raittila 1996, 81–83; ks. myös Jemphrey & Berrington 2000, 474).

Jotenkin tässä mentiin vähän ojasta allikkoon ehkä. Että kun Jokelassa oltiin saatu niin paljon näpeille siitä, että toimittajat käyttäytyi sitten niitä uhreja ja omaisia ja muita opiskelijoita kohtaan. Niin jätettiin ne nyt rauhaan. Mutta sitten keskityttiin tähän tekijään ja sen lähimpiin ja revittiin kaikki mahdollinen tavallaan, just näistä videoista ja muista. Kun piti jollain täyttää ne sivut ja saada se extrahieno paketti. (Toimittaja)

Haastatteluissaan journalistit perustelivat ampumisvideoiden näyttämistä myös lukijoiden ja katsojien valistamisella. Materiaalien kautta voitiin osoittaa, ettei tämänkaltainen ampumaharrastus ole normaalia, ja tehdä aikuisille selväksi, että internetissä voi olla myös hyvin uhkaavaa materiaalia.

Valistusnäkökulman lisäksi ampumisvideoiden näyttämistä perusteltiin sillä, että niiden esittäminen auttaa vastaamaan miksi-kysymykseen. Median tulee näyttää videoita, koska ne auttavat ymmärtämään kuka oli tekijä ja millainen ihminen hän oli. Journalistit kuitenkin painottivat haastatteluissa, että on mietittävä, mitä videoita näytetään ja miten, esimerkiksi sumentamalla ampujan kasvat. Voidaan miettiä, kuinka mahdollista on näyttää Kauhajoen ammuskeluvideoita ilman, että ne henkilöityivät videoiden päähenkilöön. Lisäksi kasvojen pikselöinti voi merkitä lukijalle tai katsojalle jotain aivan muuta kuin tekijän häivyttämistä. Pikselöinti voi jopa olla keino dramatisoida uutista.

Yksi journalistien antama peruste kasvojen näyttämiseksi oli se, että suurin osa näyttää ne kuitenkin. Ampujan materiaalin julkaisemisesta oli pidättäytytty niin kauan kunnes muut ryhtyivät sitä näyttämään. Nimen julkaisematta jättämistä pidettiin kaksinaismoralistisena: kun nimi kuitenkin tiedetään, ja halukkaat saavat ampujan kuvan joka tapauksessa muualta, mitä voitettaisiin, jos yksi väline ei niitä julkaise? Kauhajoen ampumatapaus uutisoitiin laajasti myös ulko-maisissa medioissa. Journalistit pohtivat, ”alistuisiko” kansainvälinen media siihen, ettei se julkaise ampujan nimeä ja kuvaa. Voidaan kuitenkin kysyä, onko eettisesti kestävä perustella julkaisupäätöksiä sillä, että muutkin tekevät niin.

”Kuvan käyttö rakentaa malliesimerkkiä”

Osa journalisteista oli haastatteluissa sitä mieltä, että ampujasta uutisoitaessa pitää olla erityisen varovainen. He pohdiskelivat sitä, mitä ampujan nimi tuo uutiselle, eli mikä on nimen uutisarvo. Kritiikkiä annettiin myös nimellä ja kuvalla mässäilemisestä. Monen mielestä oli sopivaa uutisoida nimi kerran pari faktana ja kenties ilmaisuna siitä, että toimitus on kyllä tietoinen nimestä. Tämän jälkeen nimen käyttämiselle ei ole uutisoinnissa perusteita, sillä nimi ei kerro mitään teon systä eikä tuo uutiseen mitään korvaamatonta.

Toimittaja sen paremmin kuin kukaan muukaan ei voi tietää, miten eri lukijat tulkitsevat uutisiin sisäänkoodattuja viestejä. Haastateltavat nostivat esiin, että jos journalistin pitäisi ennakoida kaikki mahdolliset tulkinnat, jutussa ei voisi kertoa oikein mitään. Tapahtumien psykologisointia ei nähty journalistien tehtäväksi.

Vähän varotaan semmoiselle alueelle menemistä, että me ruvetaan miettimään, että miten joku juuri tällaisen jutun ottaa vastaan ja ahdistuuko joku juuri tästä. Koska silloin meidän toiminta voi tulla hyvin hankalaksi. Että me todetaan, että ei me voida tehdä tästä yhtään mitään, kun aina joku ahdistuu. (---) Mutta tietysti median on siinä kannettava vastuutaan, se on ihan selvä asia. (Päälikkötoimittaja)

Edellä haastateltava on sitä mieltä, että vaikka uutisten tekijät eivät voi hallita uutisten vastaanottamista, se ei poista median vastuuta siitä, että sen tulisi miettiä välittämiensä viestien sisältöä myös etukäteen. Ne journalistit, jotka haastatteluissa vastustivat nimen ja kuvan julkaisemista, pohtivatkin perusteluissaan laajemmin journalismin seurauksia. Yleisin perustelu nimen käyttämättä jättämiselle oli se, että nimi henkilöi ampujan ja siten tukee sankarikuvaa ja rakentaa malliesimerkkiä. Tähän liittyen nostettiin esiin myös kuvan valinnan merkityksellisyys. Ei ole yhdentekevää, millainen kuva ampujasta valitaan näytettäväksi. Se, millainen kuvan sitten pitäisi olla, ei ole kuitenkaan yksinkertainen kysymys.

Mä kannatin siinä sitä linjaa, että se naama näytetään, se passikuva-tyyppinen, mutta sitten sitä ampumiskuvaa ei käytetä. (---) Toisaalta tuli useampiakin siitä, että minkä takia se näytettiin inhimillisenä ja kerrottiin inhimillisenä henkilönä, kun oli kuvia, missä hän hymyilee ja missä näyttää hyvin tavalliselta nuorelta mieheltä. (Toimittaja)

Henkilökeskeistä uutisointia tulisi monen journalistin mielestä ylipäättään välttää kouluammuskelutapauksen uutisoimisessa, sillä ampujan haluamaa julkisuutta ei pitäisi tukea. Varsinkin nimen ja kuvan julkaiseminen jatkuvasti uudelleen kyseenalaistettiin toimittajien haastatteluissa pari kuukautta tapahtuman jälkeen:

Mun mielestä niitä [ampujan kuvia ja materiaaleja, kirjoituksia ampujasta] ei pidä enää julkaista. Mä olen nyt sitä mieltä. Hyvin vakaviin rikoksiin syyllistyneiden kuvathan on aina julkaistu ja siihen on selkeät perusteet. (Toimittaja)

Niin... Mä olin aikaisemmin sitä mieltä, että niitä voi ja pitää käyttää, mutta mä olen muuttanut kantaani, että mun mielestä niistä surmatyön tekijöistä niin mahdollisimman niukasti. (Toimittaja)

Edellä olevissa haastattelukatkkelmissa nousee esiin ajallinen perspektiivi mielipiteen perusteluna. Toinen toimittaja kertoo olevansa ”nyt sitä mieltä” ja toinen sanoo muuttaneensa kantansa. Päinvastaisia näkökantojakin esitettiin:

Se on ihan varmaa, että tämä tekijä, joka Kauhajoella toimi, niin tiesi, miten hänestä tullaan uutisoimaan. Mutta mä en jaksa uskoa, että se on millään lailla ollut sen motivaattori niissä asioissa. (---) Mä en heidän sielunmaise- maansa niin paljon tunne, mutta mun mielestä se kuulostaa aika kärjistetyltä väittää, että media edesauttaisi sitä, että joku kolmas henkilö tekee samalla lailla (---) Mä en usko, että tällä on mitään tekemistä sen kanssa, mitä nämä kaksi ihmistä on tehneet, että me ollaan uutisoitu se näin isolla. (Toimittaja)

Ampujan internetiin jättämillä videoilla on Kauhajoen ampumatapauksessa erityinen rooli. Materiaalin näyttämällä osoitettiin Jokelan ja Kauhajoen kouluampumisten yhteisiä piirteitä. Toisaalta juuri tapausten samanlaiset piirteet antavat medialle aihetta varovaisuuteen, sillä samankaltaisuus viittaa matkimisilmiöön. On selvä, että journalismi ei ole kaikkivoipa sen paremmin uusien rikosten ehkäisemisessä kuin niitä koskevien toimintamallien esittämisessä. Vaikka journalismi ei voisikaan ehkäistä parhaillaan surmatöitä suunnittelevien tarttumista aseeseen, media voi pitkällä aikavälillä vaikuttaa koko yhteiskunnan ilma- piiriin ja esimerkiksi tämän päivän lasten omaksumiin ihanteisiin ja toiminta- malleihin.

JOKELA JA KAUAJOKI: MEDIAN RINNASTUKSIA

Kaikki tiedotusvälineet rinnastivat Jokelan ja Kauhajoen jollain tavalla. Puhuttiin ampujien samankaltaisesta toiminnasta tapahtuma-aamuna, hiustyylistä, pukeu- tumisesta, musiikkimausta, itsemurhatavasta, käytetystä asetyypistä, kouluam- muskelun tekotavasta ja ääriajattelusta. Taulukossa 4.3. on pelkistetysti verrattu Jokelan ja Kauhajoen ampujia sekä heidän esittämistään mediassa.

Tapausten yhteisiä piirteitä alleviivattiin asettamalla vierekkäin mahdollisim- man samantyylinen kuva Jokelan ja Kauhajoen ampujasta. Ainakin HS.fi, Nelo- nen.fi ja Iltalehti esittivät rinnakkain kuvat, joissa ampujat osoittavat aseellaan kameraan. Toinen miedompi tapa yhtäläisyyden osoittamiseen oli asettaa vie- rekkäin kummankin internetiin laittama kuva aseestaan. Joissain jutuissa Jokela oli jopa pääteemana. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa oli juttu, joka perustui Jokelan ampumatapauksen silminnäkijän haastatteluun (Helsingin Sanomat 24.9.2008). Jutussa silminnäkijä pohtii omaa toipumistaan lähes vuosi tapahtu- mien jälkeen. Haastateltavan kuva on sama, jota oli käytetty Jokelan ampumata- pauksesta uutisoitaessa.¹⁸

Taulukko 4.3. Jokelan ja Kauhajoen ampujien ja heidän tekojensa uutisoinnin vertailua

	Jokela	Kauhajoki
Median antama yleiskuva ampujasta	Omituinen, syrjään vetäytyvä ja eristäytynyt. Menestyi koulussa hyvin, älykäs. Ihaili kouluampumisia. Avoimen aatteellinen. Muuttunut viime aikoina.	Tavallisen oloinen, melko huomaamaton. Menestyi koulussa, keskinkertainen oppilas. Ristiriitaisia kuvauksia. Eli internetissä toisenlaista elämää, kuului ihmisvihaajien yhteisöön. Lähes kaikille teko tuli yllätyksenä.
Ampujan suhde kavereihin	Ei montaa ystävää, kiusattu ja syrjitty.	Useita kavereita, kiusattu.
Perheen esiin tuominen	Tuotiin julki äidin ja isän ammatit ja yhteiskunnallinen aktiivisuus.	Perheestä ei kerrottu juuri mitään: keskivertoperhe, ei mitään poikkeavaa.
Ampujan materiaalin käyttäminen	Runsa materiaali, käytettiin laajasti kaikissa välineissä.	Materiaalia niukasti, käyttö muutaman kuvan ja videon toistoa. Käytössä merkittäviä eroja eri välineiden kesken.
Uutisoinnissa käytetyn internetmateriaalin sisältö	Maailmankuva, ideologiat, ampuminen.	Ampuminen. Ihmisviha, mutta ei selvää ideologiaa.

Valtakunnallisista tv-kanavista MTV3 esitti toistuvasti päivän kuluessa inserttiä, jossa lapset juoksevat Jokelassa. Yle puolestaan esitti kaikissa surmapäivän kello 13 jälkeisissä uutislähetyksissään inserttiä, joka oli rakennettu siten, että Jokelan ampuja tähtää ja ampuu punaisesta kehyksestä kohti tv:n katsojaa. Molemmat insertit toivat dramatiikkaa tv-lähetysiin, joissa ei varsinkaan alkuvaiheessa ollut muita toiminnallisia kuvia. Yle oli varovainen Kauhajoen ampujan näyttämisessä, mutta samaan aikaan se toisti Jokelan ampujan materiaalista rakennettua inserttiä, joka mitä ilmeisimmin oli poikkeuksellisen ahdistava tapahtuman kokeneille¹⁹. Myös Nelonen käytti 25.9. kello 19.30 uutisissaan Jokelan ampujan netissä ollutta kuvaa aseensa kanssa poseeraamisesta sekä videota, jossa tämä ampuu metsässä.

18 Ks. myös esim. *Jokelan ammuntaa seurasi uhkailuaalto* (Helsingin Sanomat 24.9.2008), *Näin kaikki tapahtui Jokelassa* (Iltalehti 24.9.2008).

19 "Kauhajoen tiistainen kouluammuskelu mykisti Tuusulan. Kipeät muistot tulvahtivat vuoden takaa mieliin ja juuri alkuun päässyt hauras toipuminen otti hetkessä takapakkia", kirjoitti Keski-Uusimaa 24.9.2008. Jutussa haastateltu Jokelan jälkihoidon koordinaatioryhmän vetäjä psykologi Kirsti Palonen toteaa, kuinka Jokelassa uhatuksi joutuneet ja läheisensä menettäneet joutuvat takaamien vuoksi hetkellisesti lähtöpisteeseen. Hänen mukaansa niin psyykkiset kuin fyysisetkin oireet ovat täysin mahdollisia niiden kohdalla, jotka elivät Jokelan tapahtumissa mukana: "Ahdistusta, pelkoa, voimakasta surua, jopa hengitysvaikeuksia ja särkyjä. Nämä kaikki ovat luonnollisia reaktioita."

Myöhemmässä Ylen ajankohtaisohjelmassa yksi keskustelijoista antoi tiukkaa palautetta Ylen tavasta käyttää Jokelan ampujan videoita:

[Studiokeskustelijoille on näytetty hetki aikaisemmin yksi ampujan ammuskelu-video.] **Tikkurilan lukion rehtori Risto Väyrynen:** Mutta täs tullaan nyt siihen, että ett minusta tätä videota on näytetty liikaa. Ehkä se nyt tässä piti näyttää, mutta sitä on nähty ihan liikaa. Ja minusta oli kyllä Yleisradionkin taholta aika kyseenalaista se, että silloin tiistai-iltapäivällä, kun uutisoitiin Kauhajoelta, niin kaivettiin vielä esille ne Jokelan videot ja näytettiin niitä moneen kertaan. Kyllä se oli sellaista, että se herätti enemmän kauhua ja pelkoa kuin rauhoitti sitä tilannetta. (A-Talk 25.9.2008)

Kauhajoesta uutisoidessaan media toisti Jokelan tarinan teksteillään ja kuvillaan. Koulusurmien uutisointi noudattaa kierrätyksen logiikkaa: uusilla iskuilla pidetään yllä vanhoja, ja aineistoja kierrätetään mediasta toiseen (Hakala 2009; Sumiala & Tikka 2009). Maaliskuussa 2009 Saksan Winnendenin tapauksen yhteydessä esimerkiksi Helsingin Sanomat kirjoitti Jokelan ja Kauhajoen ampujien nimet koosteeseen viime vuosien pahimmista kouluampumisista, muita nimiä listassa ei mainittu.

ONKO PAKKO JULKAISTA, KUN MUUTKIN SEN TEKEVÄT?

Ampujien esittäminen mediassa on monitahoinen kysymys: yhtäältä ampuja on olennainen osa uutista, toisaalta esittäminen saattaa antaa mallia muille. Esittä-mättä jättämiseen ei ole uskallusta, koska oletetaan, että muut sen kuitenkin julkai-sevat. Journalistien pohdintojen mukaan joukkosurman tekijän nimen ja kuvan jul-kaisematta jättäminen edellyttäisi yhteisiä pelisääntöjä. Samalla kun niitä pidettiin hyvänä asiana, sääntöjen toteutumista pidettiin jokseenkin mahdottomana, koska uutisvälitys on kaupallista ja kansainvälistä toimintaa. Kauhajoen kouluammus-kelu oli maailmanlaajuinen uutinen, ja jos suomalainen media jättäisikin nimen ja kuvan julkaisematta, kansainvälinen media julkaisisi sen kuitenkin.

Onko kansallisen median aina pakko mukautua kansainvälisten uutisvirtojen pelisääntöihin? Mielenkiintoinen esimerkki on naapurimaamme Ruotsi, jonka journalistien eettiset normit henkilösuojan osalta ovat Suomea tiukemmat. Esi-merkiksi pääministeri Olof Palmén murhan oikeudenkäyntien aikana Ruotsin leh-det ja televisio eivät julkistaneet syytettynä olleen ja sittemmin vapautetun ruotsa-laismiehen nimeä ja kuvaa. Samaan aikaan esimerkiksi Suomen lehdet julkaisivat kuvia kyseisestä syytetyistä. Vuonna 2003 tapahtuneen ulkoministeri Anna Lindhin murhaajan henkilöllisyys puolestaan julkaistiin Ruotsissakin ennen tuomiota, koska tapahtumaa pidettiin niin merkittävänä ja syyllisyyttä pidettiin DNA-tunnistuksen

johdosta varmana. Ruotsissa on joka tapauksessa edelleen tiukempi nimensuoja kuin Suomessa, eikä esimerkiksi nimen löytyminen internetistä riitä perusteeksi sen julkaisemiseen journalistisissa välineissä.²⁰

Vielä tuoreempi esimerkki on monen länsimaan journalististen välineiden päätös pidättäytyä Muhammed-pilakuvien julkaisemisesta, vaikka kuvat ovat kaikkien kiinnostuneiden löydettävissä internetissä (ks. Eide & Kunelius & Phillips 2008).

Monen haastattelemamme toimittajan mielestä ampujan nimen ja aineiston julkaisemisessa olisi voinut menetellä toisin, ja erityisesti vastaisuudessa on mieltävä enemmän oman työn mahdollisia seurauksia. Jotkut näin ajattelevista edustivat välineitä, jotka julkistivat räikeimmät kohtiampumiskuvat tai -videot. Monessa kriisissä parkkiintuneet toimittajat kertoivat ajattelevansa asiaa kokonaan uudella tavalla: kuvia ja videoita ei pitäisi journalistisissa välineissä julkaista, vaikka ne olisivat saatavilla toisaalla verkossa. Journalismin tiedonvälitystehtävää pidettiin edelleen ensisijaisena, mutta ampujan toisteista esittämistä pohdittiin uudella tavalla.

Journalistien pohdinnat herättävät kysymään, onko velvollisuus- ja seurausetiikka mahdollisesti muuttumassa sellaiseksi hybridiksi, jossa tietoja kerätään kuten ennenkin, mutta se, mitä julkaistaan, päätetään tapauskohtaisesti ja kyseessä olevassa tapauksessa sovitusta tyylistä sitten kerrotaan lukijoille ja katsojille? Vaikka toimitukset eivät julkaisisi koko tyylikirjaansa yleisölle, ne voisivat perustella potentiaaliset ongelmia aiheuttavat tapaukset, esimerkiksi päätöksen olla julkaisematta julkisuushakuisen rikollisen kuvia ja videoita.

Tiedotusvälineet kiinnittävät arkisessa uutistyössä entistä enemmän huomiota yleisöjensä haluihin ja oletettuihin vaatimuksiin. Niin Jokelan kuin Kauhajoenkin yhteydessä perinteisille uutisvoitoille ei ollut sijaa ja kukin väline tarjoili yleisölleen pääosin samat tiedot kuin kaikki muutkin. Tällaisessa tilanteessa voisi olla välineiden oman edun mukaista erottautua muista medioista.

Yksi erottautumiskeino liittyy siihen, miten välineet kertovat koulusurmien tai muiden julkisuushakuisten rikosten tekijöistä. Journalistiset välineet voisivat tehdä pesäeroa verkon muihin sivustoihin valitsemalla tietoisesti tavan, jolla se kertoo tai jättää kertomatta ampujasta. Ratkaisu voitaisiin perustella julkisesti yleisölle. Tällöin yleisö pystyisi itse arvioimaan, mitä mieltä se on sille tarjotun uutismateriaalin julkaisemisperusteista. Joku voi nähdä tällaisen menettelyn journalismille vieraaksi itsesensuuriksi, toinen ymmärtää sen osaksi journalismin eloonjäämistäistelua suhteessa internetin massaan.

20 Ruotsin lehdistöasiamiehen Yrsa Steniuksen puhelinhaastattelu 13.3.2009.

5

SELITTÄMINEN ALKOI VÄLITTÖMÄSTI

Ensimmäiset uutiset kouluammuskelusta Kauhajoella julkaistaan verkossa jo runsaan puolen tunnin kuluttua surmatöiden alkamisesta, ja kello 12 tapahtunut mainitaan ensimmäisen kerran televisiuutisissa. Vajaan kolmen tunnin kuluttua kriisipsykologi Salli Saari on vieraana MTV3:n kello 13.30 uutislähetyksessä. Tässä lähetyksessä kahteen kysymykseen jäänyt keskustelu jatkuu kello 14 uutisissa.

Uutisankkuri: Mistä kertoo se, että jälleen tällainen kouluisku?

Saari: Se kertoo toisaalta meidän nuorison, osan nuorison huonovointisuudesta ja ehkä jonkunnäköisestä epätoivoisesta elämäntilanteesta, mut toisaalta se kertoo myöskin siitä, että nämä nuoret ottavat mallia, mallia toisistaan ja toimivat sitten sen mallin mukaisesti. (MTV3, uutiset 23.9.2008 klo 14)

Salli Saaren kaltaisen asiantuntijan nopea kutsuminen studioon kertoo tiedotusvälineiden halusta *selittää* tapahtunutta yleisöilleen. Jokelan niin ikään aamupäivällä tapahtuneiden koulusurmien jälkeen selityksiä etsittiin myös, mutta Kauhajokeen verrattuna hitaammin: silloin Saari oli vieraana vasta MTV3:n kello 18 uutisissa. Edellä siteeratussa vastauksessaan uutisankkurin kysymykseen Saari tulee esittäneeksi ainakin kaksi mahdollista *syytä* Kauhajoen koulusurmille: *nuorison huonovointisuuden* ja mahdollisesti epätoivoisen elämäntilanteen sekä kenties tämän seurauksena *mallin ottamisen* aiemmista kouluampumisista tai vastaavista väkivallanteoista.

Tapahtuneen selittäminen on keskeisellä sijalla myös seuraavan aamun sanomalehdissä. Helsingin Sanomat nostaa esiin neljä selitystä tavallisesti mainoksille varatulla etusivullaan. Mustan miksi-kysymyksen alle on painettu punaisella neljä vastausta: tekijä, poliisi, internet ja Suomi. Näiden vastausten alla olevista lyhyistä teksteistä selviää, että Helsingin Sanomat nimeää surmille itse tekijän toiminnan lisäksi kolme muuta selitystä: poliisin, joka ei kuulusteluista huolimatta evännyt tekijän aselupaa, internetin, jonne tekijä oli jättänyt ”uhkaavia kuvia ja videoita”, sekä hieman epämääräisemmin Suomen tai suomalaisen yhteiskunnan, koska ”ammuskelu suomalaiskouluissa oli maailmalla ykkösuutinen jo toisen kerran vajaan vuoden sisällä”.

Myös Aamulehti esittää lähes samat selitykset etusivullaan 24.9.. Poikkeuksellisen suurella painetun miksi-kysymyksen alla kerrataan yhdellä lauseella mitä on tapahtunut ja tämän jälkeen esitetään lehden tulkinta mahdollisista selityksistä. Surmien selittäminen jaetaan selvästi kahteen osaan. Etusivun yläalaidassa lehti etsii vastausta ensimmäiseen miksi-kysymykseen, eli siihen, miksi ampujan asetta ei takavarikoitu, ja vastaa siihen kiinnittämällä huomiota poliisin toimintaan. Sivun alaosassa kerrotaan aseiden määrästä Suomessa, kytketään tämä Jokelan ja Kauhajoen tapahtumiin ja kysytään, miksi kuka tahansa voi Suomessa hankkia luvallisen puoliautomaattipistoolin.

Edellä esitettyjen esimerkkien valossa vaikuttaa selvältä, että Kauhajoki-uutisoinnin alkuvaiheesta asti tiedotusvälineet paitsi raportoivat tapahtuneesta myös pyrkivät selittämään sitä. Tehtävä ei ole helppo, sillä koulusurmien kaltaisten yllättävien ja uudenlaisten tapahtumien selittäminen on erittäin vaikeaa ja monimutkaista. Onnettomuuksien syytä voidaan hakea esimerkiksi teknisistä yksityiskohdista. Jokelassa ja Kauhajoella oli onnettomuuden sijaan kyse ihmisen tekemästä rikoksesta, jolle on harvemmin mahdollista löytää yhtä tai kahta selkeää selitystä. Selittämisen hankaluudesta huolimatta syytä on etsitty – ja etsitään edelleen.

Hakalan (2009, 114–121) mukaan koulusurmat osuvat yhteen hyvinvointiyhteiskunnan symbolisista ytimistä. Koululaitos sekä eri mittauksissa menestyneet koululaiset on tavattu liittää osaksi suomalaisen yhteiskunnan menestystarinaa. Tässä mielessä koulusurmaajan teko on suunnattu juuri tätä keskeiselle sijalle nostettua tarinaa ja *meitä suomalaisia* vastaan. Tekoa selitettäessä joudutaan tavalla tai toisella vastaamaan kysymykseen siitä, mikä *meissä* saa ihmisen toimimaan tällä tavalla.

KOULUSURMIA SELITETTIIN ASELAEILLA

Tässä luvussa tarkastelemme Kauhajoen koulusurmien selittämistä uutisoinnin alkuvaiheessa. Kerromme, miten tapahtunutta yritettiin selittää surmapäivänä ja sitä seuranneina vuorokausina tiedotusvälineiden verkkosivuilla, televisiokanavien pääuutislähetyksissä ja neljän eri sanomalehden jutuissa. Alustavan Kauhajoki-uutisointiin tutustumisen sekä Jokelan koulusurmien uutisoinnin tutkimisesta saamiemme kokemusten perusteella muotoilimme yhdeksän selitystyyppiä tapahtuneelle. Selitystyyppit selviävät pelkistettyinä taulukosta 5.1. Tarkemmin menetelmä ja aineisto on esitelty liitteessä 3.

Taulukko 5.1. Yhdeksän Kauhajoen koulusurmille julkisuudessa esitetyn selitystyyppin yleisyys uutisoinnin alkuvaiheessa

Selitys	Lukumäärä	% kaikista selityksistä
Aselait ja niihin liittyvät käytännöt	100	23,5
Mallin ottaminen muista kouluampumisista	53	12,5
Sisäministeri Anne Holmlundin toiminta	53	12,5
Ampujaa haastatelleen poliisin toiminta	53	12,5
Mielenterveyspalveluiden tai kouluterveydenhuollon puutteet	52	12,2
Internet, nettiyhteisöt ja tietokonepelit	49	11,5
Yhteiskunnan ilmapiiri, yhteisöllisyyden puute, arvot (selvästi yhteiskuntakeskeinen näkökulma)	29	6,8
Koulukiusaaminen tai muut koulumaailman yleiseen tilaan liittyvät seikat	21	4,9
Muu media (elokuvat, musiikki ym.)	15	3,5
Yhteensä	425	100,0

Alkuvaiheen uutisoinnista löytyi yhteensä 425 taulukosta 5.1 ilmeneviin luokkiin kuuluvaa selitystä. Erittelyllä ei tavoiteta kaikkia mahdollisia Kauhajoen koulusurmille esitettyjä selityksiä, mutta varmasti yleisimmät.¹

Kauhajoen koulusurmien jälkeinen syy-keskustelu kiinnittyi ennen kaikkea aselakeihin. Tätä keskittymistä vahvistaa entisestään se, että sekä sisäministeri Anne Holmlundin että ampujaa haastatelleen poliisin toiminta ovat tiettyssä mielessä tämän selityksen alaluokkia. Vähiten esitetään selityksiä, joissa kytketään koulusurmat esimerkiksi väkivaltaisiin elokuviin tai musiikkiin. Myös koulukiusaamisesta tai koulumaailman tilasta surmien synnä keskustellaan uutisoinnin alkuvaiheessa melko vähän.

Aselait asetetaan selittämään tapahtunutta esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

Kauhajoen tapahtumat tuovat esiin toisen näkökulman: pitäisikö poliisille antaa laajempi harkintavalta aselupien perumisessa ja luvallisten aseiden takavarikoinnissa? Eilisen jälkeen voi sanoa, että pitäisi. Aseen omistaminen ei Suomessa ole ylin kansalaisoikeus. Ihmishengen suojeleminen on. (Pääkirjoitus, Ilkka 24.9.2008)

Tällaiset kysymykset nousevat mieleen samoin kuin tietysti se, että onko oikein, että tällaisia automaattisesti toimivia käsiaseita ihmiset voivat saada kotikäyttöön. (Matti Vanhanen, Yle, tv-uutiset 23.9.2008 klo 20.30)

Jacob Söderman: Aselaila olisi vältetty Kauhajoki (Otsikko, Ilta-Sanomat 25.9.2008)

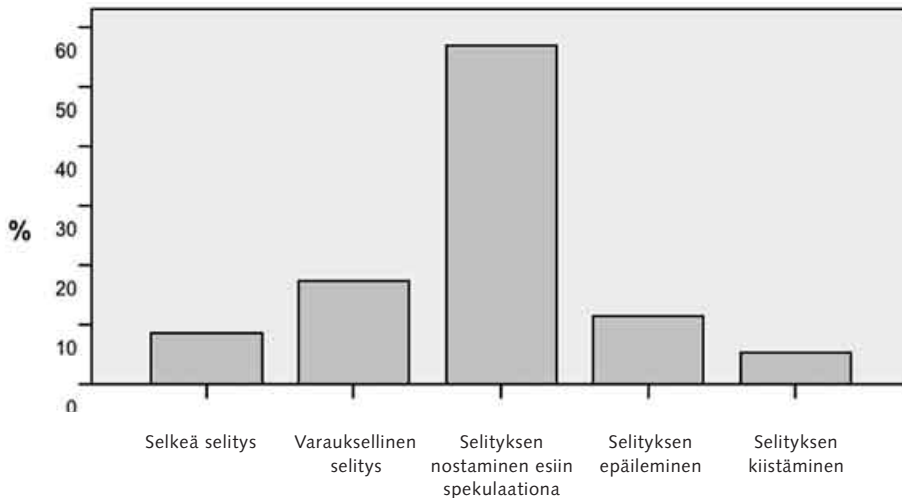
Matti Vanhanen nostaa aiheen esiin ikään kuin kysymyksen muodossa tai spekulointina: onko oikein, että ihmiset voivat saada kotikäyttöön automaattisesti toimivia ampumaaseita? Ilkan pääkirjoituksessa asiaan otetaan astetta selkeämpi kanta: Kauhajoen tapahtumien jälkeen voi sanoa, että poliisille tulisi antaa laajempi harkintavalta aselupien perumisessa ja luvallisten aseiden takavarikoinnissa. Jacob Södermanin suuhun pantu otsikko Ilta-Sanomissa esittää asian selkeänä selityksenä: Kauhajoen koulusurmia ei olisi tapahtunut, jos aselaki olisi ollut tiukempi.

Tekemämme erittelyn yhteydessä arvioitiin viisiportaisella asteikolla, esitetäänkö selitys selkeästi Kauhajoen koulusurmien synnä, kiistetäänkö se vai nostetaan selitys esiin yhtenä mahdollisena vaihtoehtona. Selitysten esitystapojen yleisyys selviää kuviosta 5.1.

¹ Esimerkiksi suomalaisen väkivallan kulttuuriin tai suomalaisten miesten väkivaltaisuuteen viittaavat selitykset eivät sijoitu mihinkään taulukon luokista. Luokituksemme ulkopuolelle jääviä selityksiä ei ollut kovin paljon.

Ei liene yllättävää, että kaikkien selitysten yleisin esitystapa on spekulatio. Selittämisen hankaluudesta kertoo myös selkeinä esitettyjen selitysten pieni määrä sekä se, että selityksiä epäillään tai kiistetään harvemmin kuin esitetään. Tätä tukee myös se, että yli puolet kaikista selitysten selvistä kiistämisistä ja kolmasosa selitysten epäilemisistä liittyy joko Holmlundin tai tekijää haastatelleen poliisin toimintaan. Muita kuin näiden kahden henkilön vastuuseen liittyviä selityksiä kiistettiin julkisuudessa varsin varovaisesti.

Kuvio 5.1. Kauhajoen koulusurmille esitettyjen selitysten jakautuminen erilaisiin selitystapoihin

Selvästi eniten selityksiä koulusurmille esittävät viestimet jutuissa, juonnoissa ja otsikoissa (ks. taulukko 5.2.). Viestinten esittämät selitykset eivät poikkea merkittävästi koko aineistossa esitetyistä selityksistä (ks. liite 3). Ainoastaan ampujaa haastatelleen poliisin toiminnan viestimet esittävät selityksenä selvästi useammin kuin muut selittäjätahot. Viestimien lisäksi selittäjien joukosta erottuu toinen selvästi muita suurempi ryhmä: poliitikot ja hallinnon edustajat. Tässä luokassa selitykset keskittyvät koko aineistoa ja viestimiä enemmän aselakeihin: yli kolmannes kaikista politiikan ja hallinnon esittämistä selityksistä liittyy aselakeihin (ks. liite 3). Poliisi ja muut turvallisuuden ja järjestyksen edustajat sekä tieteen ja tutkimuksen edustajat sen sijaan esittävät julkisuudessa verrattain vähän selityksiä tapahtuneelle.

Taulukko 5.2. Kauhajoen koulusurmille tarjottujen selitysten esittäjät

Selityksen esittäjä	Lukumäärä	% kaikista selityksistä
Viestimet	185	43,5
Kunnan- ja valtionhallinto, politiikka	120	28,2
Yksityishenkilöt ja asianosaiset	28	6,6
Terveydenhuolto, tiede ja tutkimus	23	5,4
Turvallisuus ja järjestys	17	4,0
Aseharrastus, asekauppa, metsästys	16	3,8
Uskonnolliset yhteisöt	6	1,4
Oppilaitokset ja koulujärjestelmä	2	0,5
Muu tai väitteen esittäjä epäselvä	28	6,6
Yhteensä	425	100,0

Tieteen ja tutkimuksen edustajien esittämien selitysten pieni määrä voi johtua kahdesta seikasta: joko ääneen päässeet tieteilijät varovat esittämästä mitään eksplisiittiseksi selitykseksi tulkittavaa tai he pääsevät julkisuudessa ääneen vain harvoin. Ainakin Jokelan jälkeiseen tilanteeseen verrattuna tietynlainen ero on havaittavissa: uutisstudioissa, joissa Jokelan jälkeen istuivat tutkijat, istuivat Kauhajoen jälkeen poliitikot.²

POLIITIKOT KOULUSURMIEN SELITTÄJINÄ

Pääministeri Matti Vanhanen on Kauhajoen koulusurmien jälkeisenä iltana vieraana niin Yleisradion kuin MTV3:n pääuutislähetyksessä. Sisäministeri Anne Holmlund on studiovieraana kaikkien televisiokanavien jossakin surmapäivän uutislähetyksessä. Lisäksi opetusministeri Sari Sarkomaa vierailee Yleisradion tunnin mittaisen kello 17:n uutis- tai pikemminkin ajankohtaislähetysten keskusteluosiossa. Ero Jokelan koulusurmien jälkeiseen tilanteeseen on merkittävä: tuolloin surmapäivän uutislähetysten studiovieraina nähtiin ainoastaan erilaisia asiantuntijoita, ei ministereitä tai muitakaan poliitikkoja.

² Television osalta lausuma-analyysimme aineistona olivat uutislähetykset. Ajankohtaisohjelmissa ja esimerkiksi surmapäivää seuranneen aamun tv-lähetyksissä asiantuntijoilla saattoi olla merkittävämpi rooli tapahtuman selittäjinä.

Poliitikkojen esilläolo ei jäänyt Kauhajoen surmien jälkeen ainoastaan studiovierailuiksi uutislähetyksissä. Toisaalla (Hakala 2009) on tutkittu sanoma-lehtien lähteiden käyttöä sekä Jokelan että Kauhajoen koulusurmien uutisoinnissa. Tutkimuksen mukaan ministerit olivat Kauhajoen surmien uutisoinnissa toiseksi tärkein lähde heti poliisin jälkeen, kun Jokela-uutisoinnissa ministereitä yleisempiä lähteitä olivat Jokelan koulun oppilaat ja henkilökunta, poliisi, rehtorit, oppilaat ja opettajat muualta kuin Jokelasta sekä terveydenhuollon asiantuntijat (emt., 68–69).

Tätä tutkimusta varten kerättyssä aineistossa poliitikot ja hallinnon edustajat esittävät kaikkiaan 28 prosenttia kaikista surmille esitetyistä selityksistä. Poliitikkojen ja hallinnon edustajien esittämät selitykset keskittyvät muuta aineistoa enemmän aselakeihin ja sisäministeri Anne Holmlundin toimintaan (ks. liite 3). Hallituksen ministerit esittävät 20 prosenttia selityksistä. Keskeisimpiä ministereitä tapauksen selittäjinä ovat pääministeri Matti Vanhanen, sisäministeri Anne Holmlund sekä peruspalveluministeri Paula Risikko.

Pääministeri erottuu näistä kolmesta selvästi, sillä Vanhanen esittää julkisuudessa enemmän selityksiä kuin Holmlund ja Risikko yhteensä. Ministereiden esittämät selitykset myötäilevät melko hyvin heidän vastuualueitaan. Vanhanen kommentoi tahtoen tai tahtomattaan lähes kaikkia tässä tarkasteltuja selityksiä. Holmlundin selittäminen liittyy lähinnä aselakeihin, hänen omaan asemaansa sekä ampujaa haastatelleen poliisin toimintaan. Risikon esittämät selitykset taas liittyvät kahta lukuun ottamatta mielenterveyspalveluiden ja kouluterveydenhuollon puolustamiseen tai kommentoimiseen.

Matti Vanhanen joutuu pääministerinä vastaamaan miksi-kysymykseen koko hallituksen puolesta. Esimerkiksi Yleisradion kello 20.30 uutislähetyksessä surmapäivänä miksi-kysymys esitetään suoraan Vanhaselle:

Uutisankkuri: Järkytys on suuri ja kaikkien huulilla on nyt se vaikea kysymys, miksi näin kävi ja miksi näin kävi nyt taas. Matti Vanhanen.

Vanhanen: Siihen varmaan kenelläkään ei ole vastausta, mut ehkä vielä tänä iltana ja huomenna varsinkin suruliputuksen aikaan niin on hyvä tietää se näiden uhrien omaisten perheessä, että kyl koko kansakunta on nyt ajatuk-sissaan heidän luonaan. Se, että miksi tällaista tapahtuu, onko meille syntymässä jonkinlainen uudenlainen kopioitu käyttäytymistapa, jossa, jossa itsetuho pohtivat ihmiset haluavat tehdä sen mahdollisimman näyttävästi, käyttävät siihen internetiä hyväkseen. Tällaiset kysymykset nousevat mieleen samoin kuin tietysti se vakava kysymys siitä, että onko oikein, että tällaisia automaattisesti toimivia käsiaseita ihmiset voivat saada kotikäyttöön.

Vastauksessaan Vanhanen esittää taulukon 5.1. selitysmalleista mallin ottamisen muista koulusurmista, internetin ja aselait. Muissa surmapäivän lausunnoissaan Vanhanen korostaa lisäksi yhteisöllisyyden merkitystä vastaavien tapausten estämisessä. Huomattavaa on myös se, että sekä MTV3:n että Yleisradion haastatteluisissa Vanhanen aloittaa kysymyksistä piittaamatta vastauksensa surua ja empatiaa ilmaisemalla.

Edellä kuvatussa mielessä pääministeri oli eittämättä keskeisessä asemassa Kauhajoen koulusurmien selittäjänä. Jokelan ja Kauhajoen surmien uutisoinnin suurin ero on kuitenkin siinä, että jälkimmäisessä tapahtuneen selittämisestä tuli myös selvästi poliittinen kysymys. Tässä selittämisen politisoitumisessa keskeisellä sijalla oli pääministerin sijaan sisäministeri Anne Holmlund.

SELITTÄMISEN POLITISOITUMINEN

Kauhajoen koulusurmien selittäminen keskittyy voimakkaasti aselakien ympärille. Tämä ei sinänsä ole yllätys, sillä ihmisten oikeudesta ja mahdollisuuksista hankkia ase keskusteltiin runsaasti jo Jokelan surmien jälkeen. Hallituksen Kauhajoen surmapäivän tiedotustilaisuudessa sisäministeri Anne Holmlund kertoo poliisin kuulustelleen ampujaa tekoa edeltäneenä päivänä yleisöviheen perusteella. Tekijän aselupaa ei kuitenkaan peruttu. Tämä tieto muuttaa tapahtuneen selityksistä käytävää keskustelua oleellisesti: Jo Jokelan yhteydessä käydyt yleisen aselakikeskustelun abstraktius konkretisoituu yhden rikoskomisarion tekemäksi päätökseksi. Samalla Holmlund sisäministerinä asetetaan vastuuseen paitsi Jokelan jälkeen ennallaan pysyneistä aselaista myös niitä soveltavien poliisien toiminnasta.

Ampujaa haastatelleen poliisin sekä sisäministeri Holmlundin toiminta ovat esillä Kauhajoen koulusurmien selityksinä yhtä usein³ (ks. taulukot 5.3 ja 5.4). Poliisin toiminnan nostavat selityksenä esiin lähes yksinomaan viestimet. Tekijää haastatelleen poliisin toiminnan selityksenä kiistää useimmin Matti Vanhanen. Poliisin toimintaa käsiteltäessä aloite tulee siis selvästi viestimiltä. Holmlundin tilanne on hieman toisenlainen. Tiedotusvälineet esittävät toki suurimman osan Holmlundin toimintaa selityksenä tapahtuneelle koskevista väitteistä, mutta lähes yhtä usein näin tekevät muut poliitiikan ja hallinnon edustajat, pääasiassa oppositio. Holmlundin toimintaa puolustavat useimmin hän itse tai hallituksen muut ministerit.

3 Yhtä yleisiä selityksiä ovat mallin ottaminen muista kouluampumisista sekä mielenterveyspalveluiden tai kouluterveydenhuollon puutteet, mutta emme käsittele niitä yksityiskohtaisesti.

Ampujaa haastatelleen poliisin toiminta näyttäytyykin Holmlundin asemaa koskevan keskustelun alaluokkana. Tilanne on tiedotusvälineille klassinen: on olemassa epäily väärinkäytöksestä ja mahdollisuus ahdistaa nurkkaan asioista ainakin jonkinlaisessa vastuussa oleva ihminen hankalilla kysymyksillä.⁴ Tähän mahdollisuuteen tiedotusvälineet myös tarttuvat. Tämä käy ilmi esimerkiksi televisiolähetyksissä Anne Holmlundille esitetyistä kysymyksistä:

Onko poliisi kykenemätön tunnistamaan murhaajan, vaikka keskustelee sellaisen kanssa? (Yle, tv-uutiset, 23.9.2008 klo 18)

Kaksi päivää taannoisten Jokelan tapahtumien jälkeen te sanoitte sanatar-kasti näin: aselupakäytäntö tulee varmasti katsoa uudelleen. Lähes vuosi on mennyt ja tämä päivä on tullut ja yhä vain katsotaan. Koska aiotte ryhtyä todella hommiin? (MTV3, Kymmenen uutiset, 23.9.2008 klo 22)

No ennen kun se käydään perinpohjaisesti läpi, niin mikä on teidän sormi-tuntumanne nyt, että onko poliisi mahdollisesti möh- möhlinyt tässä hyvin-kin täydellisesti? (Nelonen, uutiset 23.9.2008 klo 19.30)

Taulukko 5.3. Anne Holmlundin toiminta Kauhajoen koulusurmien selittäjänä

Selityksen esittäjä	Esitetään selkeänä tai varauksellisenä selityksenä	Spekulaatio	Selityksen epäily tai kiistäminen	Yht.
Viestimet	5	16	2	23
Muu hallinnon tai politiikan edustaja	11	2	0	13
Anne Holmlund	0	0	7	7
Muu ministeri	0	0	6	6
Matti Vanhanen	0	0	1	1
Muu tai epäselvä	1	2	0	3
Yhteensä	17	20	16	53

Holmlundin vastaus edellä siteerattuun Nelosen uutisten kysymyksen kuvaa hyvin sitä, miten hankalaan asemaan sisäministeri ajautuu.

En halua lähteä tuomitsemaan, kun ei ole kaikkia yksityiskohtia tiedossa, mutta on aivan selvää, että jos tässä on toimittu ohjeiden vastaisesti, niin silloin on syytä katsoa, että, että myös virheitä on tehty. (Nelonen, uutiset 23.9.2008 klo 19.30)

⁴ Vastaavien tapauksien analyyseistä ks. esim. Eeva Vuoren tapauksesta Pietilä (1998), Matti Auran ja Pekka Vennamon tapauksista Alho (2004), useista ministerieroista Virkkunen (2006).

Taulukko 5.4. Tekijää haastatelleen poliisin toiminta Kauhajoen koulusurmien selittäjänä

Selityksen esittäjä	Esitetään selkeänä tai varauksellisenä selityksenä	Spekulaatio	Selityksen epäily tai kiistäminen	Yht.
Viestimet	5	25	3	33
Matti Vanhanen	0	1	5	6
Anne Holmlund	0	4	0	4
Poliisi	0	3	1	4
Yksityishenkilöt	0	1	2	3
Tieteen ja tutkimuksen edustaja	0	0	1	1
Keskusrikospoliisi	1	0	0	1
Muu turvallisuuden ja järjestyksen edustaja	0	0	1	1
Yhteensä	6	34	13	53

Mielenkiintoista on myös se, että Holmlund ei tässä eikä muissakaan lausunnoissaan kiistä ampujaa haastatelleen poliisin toimintaa selityksenä tapahtuneelle. Matti Vanhanen sen sijaan korostaa juuri tätä esimerkiksi Ylen tv-uutisissa kahteen kertaan:

Must ei pidä nyt liikaa syyllistää niitä poliiseja, jotka suorittaa nää haastatellut ja päättää siitä aseluvan myöntämisestä. (---) Nyt jälki- jälkeinpäin tiedetään, että se johtopäätös oli väärä, mutta ei pidä syyllistää kyseistä poliisimiestä. (Yle, tv-uutiset 23.9.2008 klo 20.30)

Pisimmälle poliisin toiminnan ja sitä kautta myös Holmlundin syyllistämisessä menee Nelonen. Suorassa lähetyksessä Holmlundille näytetään pätkä videosta, jossa Kauhajoen surmaaja ampuu maassa olevaa kameraa kohti ja sanoo ”You will die next”. Tämän jälkeen uutisankkuri kysyy Holmlundilta:

Niin ministeri Holmlund, oliko tuossa pätkässä teidän mielestänne uhkailua? (Nelonen, uutiset 23.9.2008 klo 19.30)

Nelosen videon avulla rakentama argumentti on ongelmallinen, sillä ampujaa kuulustelleella poliisilla ei ollut mahdollisuuttakaan nähdä esitettyä videota, jonka tekijä laittoi verkkoon vasta vajaa tunti ennen surmatekojaan. Toimituksen virhe voisi perustua yksinkertaisesti väärän tietoon, mutta toimittajan hetken päästä esittämän kysymyksen perusteella näin ei kuitenkaan ole:

Jonkun tiedon mukaan tuo nimenomainen video, toisin kuin ne aiemmat videot, tuli nettiin vasta tänä aamuna noin kolme varttia ennen kuin järkyttävä ammuskelu käynnistyi siellä. Jos näin oli, ni eikö tämäkin olisi kuitenkin riittänyt siihen, että kun miestä oli puhutettu eilen, niin poliisin olisi pitänyt vielä reagoida jollakin tavalla?

Nelonen rakentaa juttunsa mahdollisimman dramaattiseksi epäselvyyksistä välittämättä. Toimittaja esittää aseluvan peruuttamatta jättämisen ensin käsittämättömänä tekona käyttäen perusteena virheellistä tietoa. Virhe oikaistaan puolitain myöhemmässä kysymyksessä, mutta poliisin vastuuta perätään yhä: miksi tekijän internet-toimintaa ei seurattu niin tarkasti, että surmapäivän aamuna verkkoon laitettut videot olisi huomattu ja teko olisi voitu estää?

Kauhajoen koulusurmien selittämisen politisoitumisen myötä sisäministeri Holmlund ja osittain myös pääministeri Vanhanen pyritään haastamaan julkisuudessa kovasanaisesti. Peruspalveluministeri Paula Risikko sen sijaan pääsee helpommalla. Mielenterveyspalveluista tai kouluterveydenhuollosta puhutaan huomattavasti vähemmän kuin aselaeista, eikä Risikkoa varsinaisesti haasteta julkisuudessa. Koska Risikko on aiemmin toiminut Seinäjoen ammattikorkeakoulun vararehtorina, hänestä tulee julkisuudessa enemmänkin paikallistiedon antaja ja iskun kohteena olleen yhteisön jäsen.

Jo surmapäivänä politisoitunut keskustelu Kauhajoen koulusurmia selittävästä tekijöistä jatkuu myöhemmin eduskunnassa. Osa oppositiosta tarttuu Holmlundin asemaa koskevaan keskusteluun ja aselaeista esitetäänkin 25.9. eduskunnassa useita puheenvuoroja. Esimerkiksi vasemmistoliiton eduskuntaryhmän puheenjohtaja Annika Lapintie kysyy useammassa viestimessä referoidussa puheenvuorossaan:

Onko teillä nyt selkärankaa vaihtaa ministeri, joka on selkeästi laiminlyönyt työtehtäviensä hoitamisen, koska jo aikaa sitten olisi pitänyt muuttaa tämä suomalainen aselainsäädäntö?

Kyselytunnilla esitetään paljon muitakin mahdollisia selityksiä surmille. Ministereille esitetään kysymyksiä esimerkiksi kouluterveydenhuollosta, viranomaisten tiedonvaihdosta, väkivaltaviihdestä ja tietokonepeleistä, humanististen aineiden osuudesta opetussuunnitelmassa, työterveyshuollosta, luokattomasta lukiosta sekä poliisin asehuutokaupasta.

Mielenkiintoista on se, että kyselytunnin uutisoinnissa sekä televisiossa että sanomalehdissä esiin nostetaan lähinnä juuri Holmlund sekä aselait, vaikka itse keskustelussa on esillä runsaasti muitakin selityksiä ja kysymyksiä. Paljon tilaa saa myös Matti Vanhasen esittämä vastaus eduskunnassa käytyyn syy-keskusteluun:

Mutta haluaisin kuitenkin palauttaa tässä keskustelussa myös sen tarkastelun kohteeksi, että tässä tehtiin kylmäverinen murha, suunniteltu murha. Tähän haetaan selitystä tämmöisen perinteisen nuorisokäyttäytymisen näkökulmasta, mutta jo tässä vaiheessa tutkintaa on tullut tietoon se, että tässä on ollut yhteyksiä myös tähän vuoden takaiseen murhaan. Se on täsmälleen kopioitu malli siitä. (...) Taustasyitä on luonnollisesti haettava yhteiskunnasta, mutta on myös ehkä kiinnitettävä erittäin suuri huomio nyt siihen, minkälaisen ilmiön kanssa olemme tekemisissä. Ei se ole vain nuorison häiriökäyttäytymistä, vaan uudentyypinen ilmiö, jolle ei oikein ole termiä edes vielä olemassa.

Julkisuudessa käydyssä surmien selittämiseen liittyvässä keskustelussa keskityttiin lähinnä rikoksen tekovälineeseen liittyviin seikkoihin. Poliisin ja sisäministeri Holmlundin toiminnan arvioiminen tarjosi viestimille hyvän mahdollisuuden haastaa vallanpitäjiä ja näin myös tapahtui. Samalla voidaan kuitenkin kysyä, kuinka paljon tilaa selittämisen politisoituminen ja asiaan liittyvien poliittisten vastuusuhteiden raportoiminen vei laajemmalla asiaan liittyvältä keskustelulta.

INTERNET KOULUSURMIEN SELITTÄJÄNÄ JA SELITYKSENÄ

Jokelan koulusurmia voidaan kutsua ensimmäiseksi suureksi online-uutistapaukseksi Suomessa. Marraskuun 2007 surmapäivänä sanomalehdet ja televisioyhtiöt kävivät ensimmäistä kertaa todellista uutiskilpailua verkossa ja lähes kaikki uudet tiedot julkaistiin välittömästi. Kauhajoen koulusurmien uutisoinnissa verkon ja päävälineen suhde oli harkitumpi kuin mitä se oli Jokelan yhteydessä.

Internet oli tärkeä osa Kauhajoen koulusurmien uutisointia, mutta surmien selittämiseen verkkouutisoinnissa osallistutaan niukasti. Neljän sanomalehden ja kolmen televisioyhtiön verkkouutisoinnissa esitetään huomattavasti vähemmän selityksiä kuin lehdissä tai television uutislähetysissä. Yhteensä 223 verkkouutisesta löytyi 43 tässä luvussa tarkasteltua mahdollista selitystä teolle, kun esimerkiksi neljän sanomalehden 548 jutusta löytyi 296 selitystä ja kolmen televisiokanavan kolmen päivän pääuutislähetysistä yhteensä 86 selitystä. Nettiuutisen tyyli vaikuttaakin olevan kaikkea muuta kuin tapahtuneen syitä refleктоiva.

Selitysten vähäisyys sanomalehtien verkkouutisissa kertoo ehkä siitä, että taustoittavia ja erilaisia selityksiä analyttisesti puntarovia juttuja säästetään paperilehden sivuille. Ajattelutapa korostaa verkon asemaa tapahtumista välittömästi raportoivana mutta hieman lyhytjännitteisenä tiedotusvälineenä ja sanomalehden asemaa sähköistä uutisvirtaa taustoittavana uutisvälineenä. Televisioyhtiöiden välineajatteluun tämä asetelma ei kuitenkaan sovi yhtä mutkattomasti: tele-

vision – tai radion – suorassa lähetyksessä asioista voi kertoa jopa verkkoa nopeammin. Televisioutusten lajityypille internet voitaisiin nähdä päinvastoin taustoitamisen mahdollistavana resurssina. Näin ei kuitenkaan Kauhajoki-uutisoinnissa ole, sillä televisioyhtiöiden verkkouutisointi on melko samankaltaista kuin sanomalehtien, eikä selityksiä sielläkään juuri esitetä.

Toinen tapa tarkastella verkkouutisointia on verrata sitä muuhun verkkosisältöön. Televisioyhtiöiden ja sanomalehtien nettisivuilla on paljon muutakin kuin journalistisesti tuotettua sisältöä. Esimerkiksi Helsingin Sanomien verkkosivuilla julkaistujen uutisten lopussa on mahdollisuus keskustella aiheesta. Tämänkaltaisissa keskusteluissa Kauhajoen koulusurmille on esitetty varmasti kymmeniä, ellei satoja erilaisia selityksiä. Verkossa selittämisen voidaankin ajatella tapahtuvan enemmän journalistisesti tuotetun materiaalin päällä kuin sen sisällä: verkkokeskustelijat kyllä pohtivat erilaisia selityksiä, jos tilaisuus ja sopiva sytyke tarjotaan. Lisäksi verkkouutisten kirjoittamia keskusteluja voidaan kierrättää takaisin journalistisesti tuotettuun sisältöön raportoimalla esimerkiksi keskustelupalstoilla esitetyistä epäilyistä. Erityisesti sanomalehtien ratkaisu säästää tragedian selittämiseen liittyviä juttuja paperilehteen on perusteltavissa paitsi päivälíneen identiteetillä myös verkon toimintalogiikalla.

Internet on paitsi koulusurmien selittäjä myös niille esitetty selitys. Koko aineistossa internet esitetään selityksenä tapahtuneelle lähes yhtä usein kuin mielenterveyspalveluiden tai kouluterveydenhuollon heikkoudet. Internetin merkitystä surmien selityksenä lisää se, että se on lähes aina taustalla myös mallin ottamiseen muista kouluampumisista liittyvissä selityksissä. Internetin selittäjänä tekijänä tuovat useimmiten esiin viestimet lehtiteksteissä, otsikoissa tai juonnoissa. Esimerkiksi Helsingin Sanomat toteaa pääkirjoituksessaan:

Verkossa halukas pääsee monen yhteisön jäseneksi, mutta ne yhteisöt harvoin pitävät huolta jäsenistään. Verkkoa ei pidä tästäkään tapahtumasta syyllistää, mutta voi hyvin kysyä, kuinka paljon verkko saattaa ruokkia ihmislunonteen varjoisaa puolta, kun se tarjoaa todellisen elämän rinnalle keinotekoisen virtuaalimaailman, jossa ihminen voi kokea olevansa muita ylempänä. (HS 24.9.2008)

Internetistä tekee selityksenä erityisen mielenkiintoisen se, että sitä on pidetty jonkinlaisena taustaselityksenä Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien lisäksi myös lokakuussa 2002 sattuneelle, Vantaalla sijaitsevan kauppakeskus Myyrmannin räjähdykselle. Myyrmannin räjähdyksessä internet nousi esiin, kun joitakin päiviä tapahtuneen jälkeen selvisi, että tekijä oli keskustellut aktiivisesti räjähteisiin liittyvällä verkkofoorumilla. Helsingin Sanomat kirjoitti tuolloin ”Internetissä korostuu yhteisön valistunut vastuu” -otsikoidussa pääkirjoituksessa seuraavasti:

Voidaan vain arvailla, mikä merkitys nuorukaisen toiminnalle oli sillä, että hän verkon keskustelusivuilla löysi samanhenkisen piirin. Miten paljon tämä keskustelupiiri oli yllyttämässä nuorukaista tuhansien ihmisten elämää järkyttäneeseen tekoon? (HS 16.10.2002)

Pääkirjoituskatkelmat osoittavat, että internet herätti vuonna 2008 yhä samoja kysymyksiä kuin kuusi vuotta aiemmin. Sekä Myyrmannin räjähdysten että Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeisessä keskustelussa keskeiselle sijalle nousi pyrkimys valvoa tai kontrolloida verkkoa. Myyrmannin räjähdysten jälkeen sisäministeri Ville Itälä asetti työryhmän selvittämään verkon valvontaa ja esimerkiksi Lastensuojeluliiton toimitusjohtaja Mauri Upanne totesi 20.10.2002 Helsingin Sanomissa, että ”yhteiskunnalla pitäisi olla mahdollisuus valvoa netin sisältöä. Se on tapa tukea vanhempia”.

Ajatukseen internetistä Kauhajoen koulusurmien selittäjänä ei yhdisty enää yhtä voimakkaasti verkkosisältöjen kontrollointi kuin Myyrmannin tapauksessa, mutta verkon valvonta on yhä keskeinen teema.⁵ Tarkasteltaessa verkkoa valvonnan tai kontrollin näkökulmasta tuodaan harvoin esiin suomalaisten varsin erilaisia kokemuksia internetistä. Suurin osa tiedotusvälineiden yleisöistä on *opetellut* internetin käytön, mutta yhä suurempi joukko on lapsesta saakka *kasvanut sen kanssa*. Tätä eroa koulusurmien uutisoinnissa ei juuri työstetä, vaikka selittämisen kannalta on oleellista, nähdäänkö internet välineenä, jonka avulla surmat suunniteltiin ja osin toteutettiin, vai nähdäänkö se kiinteänä osana tekijän (ja koko sukupolven) elämää, paikkana, jossa suuri osa elämästä tapahtuu.

TOISENLAISET SELITYKSET?

Aiemmin totesimme Helsingin Sanomien ja Aamulehden nostaneen miksi-kysymyksen etusivuilleen. Saman kysymyksen nosti etusivulle myös Iltalehti, mutta varsin toisenlaisella tavalla:

11 kuoli. Miksi [ampuja, etunimi] iski omaan luokkaan? (Iltalehti 24.9.2008)

Helsingin Sanomista ja Aamulehdestä poiketen Iltalehti alleviivaa kysymyksellään surmille esitettyjen selitysten yksilöllistä luonnetta. Kysymys on

5 Ks. esim. Jokelan koulusurmien tutkintalautakunnan raportti 2009, 123–124.

siitä, miksi juuri tämä etunimellä otsikossa puhuteltu henkilö päätyi tähän ratkaisuun, ei siitä, miksi kukaan ylipäänsä saattaisi näin tehdä. Juuri tässä kulkee selkein ero iltapäivälehtien ja päivälehtien välillä tekojen selittämässä (ks. myös Jokelan koulusurmat mediassa 2008, 127–139). Tässä mielessä Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien uutisoinnissa ei ole suurtakaan eroa: iltapäivälehdet kiinnittyvät molemmissa tapauksissa päivälehtiä voimakkaammin yksilöstä lähteviin selityksiin.

Edellä esitettyä havaintoa iltapäivälehtien luonteesta tukee se, että tässä tutkimuksessa tarkasteltuja selityksiä esitetään iltapäivälehdissä huomattavasti vähemmän kuin päivälehdissä. Ilkassa ja Helsingin Sanomissa esitetään kolmen ensimmäisen uutisointipäivän aikana 147 jutussa yhteensä 170 selitystä, kun Iltalehdessä ja Ilta-Sanomissa esitetään samassa ajassa 289 jutussa yhteensä 126 selitystä. Esitetyt selitykset eivät eroa merkittävästi. Sekä ilta- että päivälehdissä useimmiten selityksenä esitetään aselait. Iltapäivälehdissä syyksi esitetään hieman useammin koulukiusaamiseen tai muuhun koulumaailman tilaan, mallin ottamiseen sekä ampujaa haastatelleen poliisin toimintaan liittyvät selitykset. Iltapäivälehdissä selitykset esitetään myös useammin selkeinä tai varauksellisina, mutta niitä epäillään tai kiistetään huomattavasti harvemmin kuin päivälehdissä.

Erityisesti iltapäivälehtien tapa selittää koulusurmien kaltaisia tapahtumia luonnehtimalla tekijää ja tämän musiikkimakua, suhteita ystäviin ja perheeseen sekä jäljittämällä tekijässä tapahtuneita muutoksia ansaitsisi oman tutkimuksensa. Tämän tutkimuksen perusteella voimme todeta ainoastaan, että iltapäivälehdissä surmille esitetään huomattavasti vähemmän eksplisiittisiä selityksiä kuin päivälehdissä. Sen sijaan implisiittisesti tekoa selittäviä asioita esitetään iltapäivälehdissä runsaasti.

VAHTIKOIRA PÄÄSTETTIIN IRTI

Tämä oli toinen vastaavanlainen keikka, niin luonnollisesti alkoi kiinnostaa tämä yhteiskunnallinen puoli enemmän. Ja se selkeästi annettiin näkyä uutisoinnissa ja nähtiin, että se on olennainen osa sitä uutisoinnin ensimmäistä aaltoa. Nämä aselakikysymykset ja koko tämä asia. Ja se suuri kysymys silloin (---) tapahtumapäivänä oli, että miksi? (Päälikkötöittämättä)

Lähtökohdat selittämiseen ja syiden etsimiseen olivat Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen erilaiset kahdesta syystä: ensinnäkin Kauhajoen surmat

kytkettiin uutisoinnin alusta alkaen suoraan Jokelan surmiin. Kahden samankaltaisen teon toistuminen vuoden sisällä avasi journalismille hyvän mahdollisuuden toteuttaa vahtikoiran tehtäväänsä. Vallanpitäjien tekojen ja tekemättömyyksien ruotiminen kiteytyi Kauhajoen jälkeisessä keskustelussa sisäministeri Anne Holmlundin asemasta käytyyn keskusteluun.

Jokelan surmien jälkeen tilanne oli toinen: Syiden ja selitysten etsimistä keskeisempää oli uutisoinnin alkuvaiheessa poikkeukselliseksi tulkittu tapausten tuottama hämmennys, järkytys ja suru. Valmiita selitysmalleja tai aiempaa keskustelua, johon viitata, ei ollut. Vahtikoiran vallanpitäjien haastamista keskeisemmäksi tehtäväksi marraskuussa 2007 nousi kaikille yhteiseksi mielletyn hämmennyksen ja järkytyksen tulkitseminen. Vahtikoiran tehtävän toteuttamista häiritsi tuolloin uutisoinnin myöhemmässä vaiheessa se, että ainakin osa toimittajista koki Jokelan jälkeisen keskustelun jääneen kesken, koska ilma-piiri asian julkista käsittelyä ja koko mediaa kohtaan muuttui kielteiseksi Jokelan nuorten tekemän adressin vanavedessä.

Kauhajoen surmien jälkeen surun ja järkytyksen käsittely jäi vähemmälle kuin vuotta aikaisemmin Jokelassa. Yhtenä syynä tähän oli toimittajien hienovaraisuus ja vaikeus saada silminnäkijöiden ja omaisten haastatteluja, mutta myös paljon selvempi mahdollisuus suunnata huomio vastuullisiin poliittikoihin vaikutti uutisoinnin painottumiseen.

Kyllä me siinä lähdettiin toteuttamaan sitä meidän tehtävää ja kun meille selkis tämä poliisin rooli, että siinä saattaa jotain olla, niin haluttiin se heti nostaa. (Päällikkötoimittaja)

Holmlundin lisäksi jollain tavalla *vastuulliseksi* tapahtuneesta tulkittiin myös poliisi, joka oli haastatellut surmaajaa yleisövihjeen perusteella mutta antanut tämän pitää aseensa. Koska poliisi itse ei ollut julkisuudessa, hänen vastuutaan käsiteltiin Holmlundin kautta. Poliisiylijohtaja Mikko Paatero asetettiin julkisuudessa selittämään alaisensa ratkaisua, mutta vastuuseen häntä ei siitä vaadittu.

Tehtävää haastatelleella poliisilla oli syyn etsimisessä myös toinen, vastuukysymystä tärkeämpi rooli. Poliisin tekemän päätöksen avulla oli nimittäin mahdollista konkretisoida varsin abstrakti keskustelu aselaeista ja erityisesti niiden tulkitsemisesta käytännössä. Aselakikysymystä voitiin myös tarkastella monesta näkökulmasta: poliittisena vastuukysymyksenä, konkreettisina poliisin tekemänä päätöksinä ja muutosvaihtoehtoja pohtien.

Edellä mainittujen seikkojen seurauksena Kauhajoen surmien selittäminen käynnistyi nopeasti. Koska sekä kysymykset viranomaisten päätöksistä

että poliittisesta vastuusta liittyivät aseisiin, aselait nousivat ylivoimaisesti selkeimmäksi surmille uutisjournalismissa esitetyksi selitykseksi. Viranomaisten ja poliitikkojen vastuun käsitteleminen saattoi viedä tilaa surmaajan perheeseen tai kasvatukseen liittyviltä selityksiltä, joita Jokelan jälkeen esitettiin jonkin verran. Tähän tosin saattoi vaikuttaa sekin, että Jokelan jälkeisessä itsekritiikissään toimittajat arvostelivat ampujan perheen nostamista julkisuuteen.

Aivan varmaa on, että aselakikeskustelun uutisjournalismissa tarjoamat mahdollisuudet selkeiden vastuukysymysten määrittelemiseen ja vallan vahtikoirana toimimiseen veivät tilaa muilta, vähemmän selviksi vastuu- tai syykysymyksiksi tai puuvilta selityksiltä. Toisin kuin Jokelan koulusurmien uutisoinnissa Kauhajoen surmien jälkeen vahtikoira päästettiin irti – ja se ryntäsi suorinta tietä ilmeisimmän selityksen kimppuun.

6

KAKSI KEIKKAA, JOITA EI UNOHDA KOSKAAN

Tiia Rantalainen¹

Se oli täysin tavallinen tiistaiaamu. Samanlainen kuin aamu, jolloin Jokelan koulusurmat tapahtuivat. Maanantai-iltana luin myöhään Jokelan koulusurmista tehtyä tutkimusta graduani varten. Lukiessani kävin uudelleen läpi Jokelan tapahtumia ja elin uudestaan niitä työntäyteisiä pitkiä marraskuun päiviä. Tutkimusta lukiessa mielessäni kävi kauhea ajatus: koska tämä tapahtuu seuraavan kerran Suomessa? Yritin ajatella, että ehkä ei koskaan, mutta silti jostain syystä mietin, että ei Jokela ehkä jää viimeiseksi. Se oli ihmeellinen ja kammottavakin ajatus.

Tiistaiaamuna olen lähdössä yliopistolle, kun luen uutisia netistä ennen lähtöäni. Vaikka minulla on jo kiire, päätän vielä kerran katsoa Iltalehden nettisivut. Yleensä en tätä tee, mutta jostain syystä mielessäni käy ajatus: ”ettei vaan ole tapahtunut uutta Jokelaa”. Ajatus on varmasti seurausta edelliseltä illalta, olinhan lukenut koko illan Jokela-tutkimusta. Iltalehden sivut aukaistuani kauhis-

¹ Kirjoittaja tekee parhaillaan pro gradu -tutkielmaa Kauhajoen koulusurmien uutisointiin osallistuneiden journalistien tunteista ja kokemuksista. Omien kokemusten ohella tutkimusaineistona on 13 journalistin teemahaastattelut.

tun. Etusivulle on juuri päivitetty tieto, että Kauhajoen koulussa ammuskellaan. Hetki on absurdi. Mieleen palaavat ajatukset edelliseltä illalta.

Ensimmäinen ajatukseni on, onko kyseessä jokin vitsi. Ajattelen, että ei tämä voi tapahtua uudestaan, ei nyt, ei näin pian, ei sen jälkeen kun olen juuri näitä asioita miettinyt. Ehdin lukea ensimmäiset tiedot Iltalehden sivulta, katson myös Ilta-Sanomien sivut. Siellä lukee sama tieto. Kauhajoen koulussa ammuskellaan, uhreista ei ole vielä tietoa, eikä mistään muustakaan. Samalla puhelin soi ja Iltalehden toimituspäällikkö hälyttää minut töihin. Lähdän Kauhajoelle kahdelta-toista kahden muun toimittajan ja yhden valokuvaajan kanssa. Lähtö on nopea, enkä ehdi miettiä, mitä tarvitsen mukaani. Ylimääräisen villapaidan tajuan sentään ottaa matkaan. Muistan kuinka kylmä Jokelassa oli.

Autossa matkalla Kauhajoelle ihmettelemme kollegoiden kanssa tapahtunutta ja olemme varmoja, että tämä on kopio Jokelasta. Matkalla meille soitellaan toimituksesta ja annetaan ohjeita. Tilannetta päivitetään meille sitä mukaa, kun uutta tietoa tulee. Emme ole ehtineet ajaa tuntiakaan, kun meille jo kerrotaan ampujan nimi ja hänen nettiin jättämästään mediapaketista. Tuntuu uskottomalta, että tämä tapahtuu uudestaan.

Matka tuntuu kestävän ikuisuuden. Kilometrejä on alle 200, mutta matka pieniä teitä pitkin kestää yli kaksi tuntia. Pyydämme toimituksesta päällikköjä antamaan meille tarkan työnjaon, jotta meidän ei tarvitse päättää keskenämme, kuka tekee mitäkin. Puolivälissä matkaa saamme toimintaohjeet. Helsingistä on tulossa Kauhajoelle helikopterilla lisää Iltalehden väkeä.

MIELI PALAA JOKELAAN

Matkalla Kauhajoelle ajatukseni palaavat Jokelaan. Se tapaus järkytti kovasti. Silloin päässä takoi ajatus, kuinka pikku-Suomesta oli tullut niin ”amerikkalainen”, että kouluissa ammuskellaan. Koko tapahtuma tuntui hyvin epätodelliselta. Muistan edelleen sen päivän hyvin kirkkaasti. Olin tuolloinkin lähdössä yliopistolle, kun luin netistä uutisen, että Tuusulassa koululla ammuskellaan. Ensitiedot olivat hyvin hatarat. Muistan ajatelleeni, että kyseessä on pila tai leikkiase. Silloin en voinut käsittää tapahtuman todellista luonnetta. Nyt sitä ei ollut enää yhtä vaikea uskoa.

Jokelan tapahtumat alkoivat selvitä minulle vasta myöhemmin tapahtumapäivänä. Iltalehden uutispäällikkö soitti jo päivällä, pian ampumisen alettua, ja kysyi, voisinko tulla myöhemmin töihin, jos tarvetta olisi. Muistan luvanneeni harkita. Kun muutama tunti kului, sain kesken luennon puhelun samalta uutis-

päälliköltä, joka ei enää kysellyt haluani tulla töihin. Minut käskettiin heti lähtemään Tampereelta kohti Jokelaa. Muistan kuinka kiiruhdin kodin kautta matkaan ja taksissa kuuntelin koko matkan radiota. Tiedot päivittyivät jatkuvasti, uhreja oli tiedossa jo monta, ja minua harmitti, kun matka kesti niin kauan.

Olin Jokelassa perillä iltakuudelta. Kylä oli jo rauhoittunut, mutta nuoria liikuskele edelleen paljon kaduilla. Koulu oli eristetty ja ihmiset toivat kynttilöitä koulun lammen rantaan. Kiertelimme Helsingistä tulleen kuvaajan kanssa autolla kylää ja kyselin muutamilta nuorilta ja aikuisilta, osaavatko he kertoa jotain tapahtuneesta, uhreista tai ampujasta. Ensimmäisenä iltana ihmiset olivat vielä kohtuullisen ystävällisiä. Tein töitä yöllä puoli kahteen asti.

En nukkunut koko yönä minuuttiakaan. Seuraavana aamuna lähdin jo puoli kuudelta takaisin Jokelaan. Tein videoraportteja Iltalehden nettiin ja haastattelin koululaisia ja aikuisia. Koko pitkän päivän kiertelin ristiin rastiin Jokelaa ja yritin saada lisätietoa ampujasta ja uhreista. Koulun ja kirkon luona liikkui paljon nuoria, joten potentiaalisia haastateltavia oli liikkeellä paljon. Todellisuus oli kuitenkin toinen, sillä suurin osa ei halunnut puhua mitään. Nuoret olivat myös hyvin kielteisiä mediaa kohtaan. Vihamielisyyks kasvoi mitä enemmän päiviä kului tapahtumasta. Olin Jokelassa neljä päivää peräkkäin heti tapahtuman jälkeen. Myöhemmin olen käynyt siellä vielä pari kertaa, mutta olen aina tuntenut olevani epätoivottu vieras.

RAUHALLINEN TUNNELMA VAVAHDUTTAA

Kauhajoelle mennessä mietin jo valmiiksi, että vastaanotto kaupungissa on varmasti vihamielinen kuten Jokelassa. Pohdin kollegoideni kanssa, mitä oikeastaan voimme tehdä ja kysyä, ettei taas synny samanlaista mediavihaa kuin Jokelan jälkeen. Ajattelen, että minun on kuitenkin pakko tehdä työni, ja tehtäväni on yrittää selvittää tapahtunutta. Se edellyttää ihmisten lähestymistä ja asioiden kyselemistä. Tiedostan kuitenkin, että Kauhajoella ihmisten lähestymisessä on oltava vielä varovaisempi kuin Jokelassa. Kukaan ei varmasti halua samanlaista ryöpytystä kuin Jokelan jälkeen. Myös kotitoimituksissa ollaan paljon varovaisempia.

Saavumme Kauhajoelle puoli kolmelta. Pienen kaupungin keskustassa vilisee ihmisiä ja koululle on helppo löytää. Kaduilla on armeijan miehistönkuljetusautoja ja lukuisia poliiseja. Poliisi on eristänyt koulun melko laajalta alueelta sen ympäristöstäkin. Menen niin lähelle koulua kuin pääsen. Matkalla vastaani kävelee muutamia nuoria aikuisia ilman takkeja. Kysyn heiltä, tulevatko he koululta. He pudistelevat päätään, sanovat, että eivät halua puhua mitään. Muutama juok-

see vastaan, näen jonkun itkevän. Tajuan näiden itkevien vähäpukeisten nuorten aikuisten olevan tulossa koululta. He ovat selvästi järkyttyneitä. Myöhemmin ymmärrän, että he ovat ainoat kohtaamani ihmiset, jotka ovat olleet koululla.

Kyselen paikalla olijoilta, tietääkö kukaan tapauksesta tai onko joku nähnyt jotakin. Ilmenee, että lähes kaikki kaduilla seisoskelevat ihmiset ovat vain tulleet uteliaisuudesta paikalle kuultuaan uutisen eikä kukaan ole nähnyt yhtään mitään. Enimmäkseen paikalla on keski-ikäni ylittäneitä ja vanhuksia. He ovat kauhuissaan, mutta eivät tiedä asiasta mitään. Vain muutamia nuoria ihmisiä näkyy keskustassa. Sikäli tilanne on täysin erilainen kuin Jokelassa. Järkyttyneitä ja itkeviä nuoria ei näy missään, ja kaikki paikalla olevat ovat täysin rauhallisia. Jokelassa media oli paikalla jo silloin, kun nuoret pakenivat koulusta. Kauhajoen koulu on tyhjennetty jo huomattavasti aiemmin, ja siellä olleet ovat poistuneet koulun läheisyydestä. Myöhemmin selviää, että toisin kuin Jokelassa heidät oli heti viety muualle pois median luota. Tilanne turhauttaa, sillä nyt en saa keneltäkään silminnäkijäkommenttia. Toisaalta myös helpottaa: ainakaan kaduilla seisoskelevat ihmiset eivät ole sokissa, he eivät ole olleet koulussa.

Lähestyn kadulla kohtaamiani ihmisiä varovasti aina ensimmäiseksi kertoen, mistä olen. Tarkkailen jo kauempaa, missä kunnossa ihmiset ovat. Suurin osa vaikuttaa täysin hyvinvoivilta. Ihmiset ovat kerääntyneet porukoihin juttelemaan tapahtumasta. Kysyn samoja kysymyksiä kerta toisensa jälkeen: Tiedätkö tapahtuneesta mitään? Oletko ollut sisällä koulussa? Tunnetko sieltä ketään? Tunnetko ampujaa? Näitä kysymyksiä esitän kymmeniä kertoja iltapäivän aikana, mutta vastaukset ovat enimmäkseen kielteisiä. Kukaan ei tunnu tietävän mitään.

Hyvin pian minulle selviää, missä ampuja on asunut. Talo on aivan koulun lähellä. Hänen asunnossaan on poliisin tutkijoita ja asunto on eristetty. Talon pihassa seisoskelee nuoria aikuisia. Kyselen heiltä, tietävätkö he jotain tapauksesta, mutta kukaan ei halua sanoa mitään. Nämä nuoret aikuiset ovat selvästi ymmällään ja järkyttyneitä. Sen verran saan selville pihalla olijoilta, että lähes kaikki ampujan kanssa samassa talossa asuneet ovat käyneet hänen kanssaan samaa koulua. Kukaan ei kuitenkaan halua kertoa mitään ampujasta tai muustakaan. He kieltäytyvät hyvin kohteliaasti ja sanovat, että eivät nyt jaksa tai halua puhua. Muutama sanoo, että ei edes tiedä asiasta mitään. Pari ei vastaa kysymyksiini lainkaan, vaan kääntää selkensä.

Palaan ampujan kotipihalta takaisin koululle, jossa tapaan koulun laitoshuoneen miehen. Hän on lopulta ainoa haastatteleman silminnäkijä. Esittelen itseni ja kysyn, voisiko häntä haastatella. Hän lupautuu, vaikka sanookin kommentoineensa asiaa jo monelle tiedotusvälineelle. Mies vaikuttaa väsyneeltä ja järkytty-

neeltä, mutta hän on yllättävän hyvässä kunnossa tapahtuneeseen nähden. Kysyn hänen vointiaan ja hän sanoo, että ei hänellä ole hätää. Kysyn häneltä, mitä hän on nähnyt ja mitä koululla on tapahtunut. Hän kertoo hyvin avoimesti ja tarkasti tapahtumien kulun. Hänelle ei tarvitse esittää paljon kysymyksiä, hän kertoo oma-aloitteisesti asiasta. Laitosmies oli nähnyt ampujan silmästä silmään luokan ovella, jossa tämä ampui luokkatoverinsa ja opettajansa. Hän juoksi ampujaa karkuun koulusta. Hänen kertomuksensa vavahduttaa ja tuo tapahtuman jollain tavalla lähemmäksi, vaikka sen kauheutta tai todellista luonnetta ei millään voi ymmärtääkään. Juttelemme noin varttitunnin, kunnes hän kertoo menevänsä kotiin lepäämään. Kysyn vielä, voisiko häntä myöhemmin valokuvata, mutta sitä hän ei halua.

KYSYMYKSIÄ ILMAN VASTAUKSIA

Myöhemmin iltapäivällä toimittajajoukko Kauhajoella kasvaa. Toimittajat oleskelevat koulun liepeillä. Jokainen yrittää etsiä haastateltavia, juttua kirjoitettavaksi ja kerrottavaksi. Itsekin vietän monta tuntia koulun edustalla. Helsingistä helikopterilla lähtenyt Iltalehden porukka saapuu perille iltapäivällä neljän jälkeen. Jaamme tehtäviä keskenämme ja hajaannumme. Lähden näyttämään valokuvaajalle ampujan asuntoa, jotta hän voi kuvata talon. Pihalla huomaamme kaksi nuorta naista, jotka ovat naapuritalon parvekkeella. Juttelemme heidän kanssaan kymmenisen minuuttia. Kysyn, tietävätkö he tapahtuneesta. Ilmenee, että he käyvät samaa koulua kuin ampuja, mutta heillä on tänään ollut vapaapäivä koulusta. He tietävät ampujan ja ovat kohdanneet hänet monta kertaa kotipihalla. Yleensä hän on vain painanut päänsä alas vastaan tullessa. Hän ei ole mielellään tervehtinyt naapureitaan, vaikka tytöt ovat yrittäneet sanoa hänelle hei. Hän oli heidän mukaansa omiin oloihinsa vetäytyvä eikä häneen saanut kontaktia. Sen enempiä he eivät ampujasta tiedä. Tytöt ovat kohteliaita ja ystävällisiä meitä kohtaan. Hämmästelemme porukalla, miten tällaista tapahtuu näin pienessä kaupungissa.

Palaamme kuvaajan kanssa koululle. Hän kuvaa poliiseja, armeijan autoja, koulua. Kuvattavaa ei ole paljon. Jatkan kiertelyä kadulla olevien ihmisten keskuudessa ja kyselen samoja asioita yhä uudestaan ja uudestaan. Ihmiset ovat todella ystävällisiä, mutta kukaan ei osaa sanoa asiasta mitään. Iltaan mennessä kysely alkaa jo uuvuttaa. Kaikki kieltäytyvät kuitenkin haastatteluista kohteliaasti ja pahoittelevat, että eivät tiedä asiasta. Kukaan ei osoita minkäänlaista vihamielisyyttä mediaa kohtaan. Tämä on täysin erilaista kuin Jokelassa, ja se yllättää.

Koko tilanne Kauhajoella on ihmeellinen. Ihmiset vain seisoskelevat paikoillaan. Kaikkialla on rauhallista. Mitään paniikkia ei ole. Kukaan ei itke tai pura näyttävästi tunteitaan, kuten Jokelassa niin moni teki.

Kauhajoella, toisin kuin Jokelassa, tilanne ei ole yhtä läheinen paikallisille, sillä Kauhajoen uhrit ja oppilaitoksen oppilaat ylipäänsä olivat suurimmaksi osaksi muista kunnista, joten harva kaduilla seisoskeleva ihminen tuntee heitä henkilökohtaisesti. Paikkakuntalaiset ovat järkyttyneitä ja ihmeissään tapahtuneesta, mutta he eivät tunne samanlaista tuskaa kuin jokelalaiset: uhrien joukossa ei ollut tuttuja.

Alkuillasta kohtaan kadulla miehen, joka kertoo avovaimonsa olleen ampujan luokalla. Kysyn hänen arviotaan, haluaisiko nainen kertoa jotain lehdelle. Mies lupaa kysyä avovaimoltaan asiasta, mutta epäilee, että tämä ei halua. Nainen ei ole ollut tänään koulussa, mutta hän ei vielä tiedä, miten hänen ystävilleen on käynyt. Illalla kohtaan saman miehen avovaimonsa kanssa kirkon pihalla. Lähestyn heitä ja mies muistaa heti minut. Hän sanoo kohteliaasti kysyneensä asiaa avovaimoltaan, mutta nainen ei halua puhua asiasta. Kiitän ja toivotan heille hyvää jatkoa. En juttele naisen kanssa lainkaan.

HARTAUSTILAISSUUS KOSKETTAA

Illalla kuudelta käyn kuvaajan kanssa kuuntelemassa poliisin tiedotustilaisuuden. Koko kaupungintalo kuhisee toimittajia ja kuvaajia. Heitä on kymmenittäin. Ulkomailtakin ensimmäiset toimittajat ovat jo ehtineet paikalle. Iltalehden muut toimittajat uutisoivat tiedotustilaisuuden sisällöstä, joten minun ei tarvitse kirjoittaa siitä.

Tiedotustilaisuuden jälkeen menemme kuvaajan kanssa Kauhajoen kirkolle, jossa haastattelen Lapuan hiippakunnan piispaa. Tehtäväni on kirjoittaa illan kirkkohartaudesta lehteen. Juttelemme piispan kanssa ja hän esittää oman lohdutuksensa uhrien omaisille ja muille asianomaisille. Teemme myös piispan videohaastattelun. Iltaseitsemältä kirkossa alkaa kaikille avoin hartaustilaisuus, johon tällä kertaa, toisin kuin Jokelassa, on myös media tervetullut. Medialle on varattu kirkon urkuparvelta tilaa. Vastaanotto kirkossa on lämmin ja avoin, mikä myös poikkeaa suuresti Jokelan tunnelmasta vuosi sitten. Ihmettelen miten eri tavalla mediaan suhtaudutaan eri paikkakunnilla. En keksi syytä tähän. En ole ainoa toimittaja, joka pohtii paikkakuntien eroja. Kuvaajan kanssa puhumme asiasta paljonkin. Kirkon urkuparvella pohdimme, mitä kirkossa voi kuvata. Sovimme, että kuvaaja lähtee jo ennen tilaisuuden loppua takaisin koululle

kuvaamaan kynttilöitä. Hänellä alkaa jo olla kiire lähettämään kuvia, jotta ne ehtivät ajoissa lehteen.

Hartaustilaisuus on koskettava ja kaunis. Hetken ajan päivän tapahtumat tuntuvat hieman todellisemmilta, kun näen ihmisten surun ja raskaan tunnelman kirkossa. Oma olokaan ei ole kovin kevyt. Mietin itsekseni, kuinka monessa perheessä tämä päivä on niin totaalisen suuren surun päivä, että sitä ei voi ymmärtää. Ajatukseni pyöriivät tapahtuneessa. Olen kananlihalla.

Hartaustilaisuuden jälkeen jään vielä hetkeksi kirkon pihalle. Paikalla on parikymmentä toimittajaa. Siellä täällä muutamia ihmisiä haastatellaan. Lähestyn varovasti ihmisiä ja kysyn, haluaisiko joku sanoa jotain. Hyvin harva haluaa. Muutama ihminen itkee ja tulee kirkosta ulos selvästi järkyttyneenä. Toimittajat antavat heidän mennä rauhassa pois. Tuntuu, että illalla suru näkyy Kauhajoen paremmin kuin heti tapahtuneen jälkeen. Tilanne kirkon pihalla muistuttaa minua Jokelasta. Tällä kertaa toimittajat lähestyvät hienotunteisesti ja varovasti kirkosta tulijoita. Kenenkään kimppuun ei hyökätä. Itse en hyökkäävää käytöstä nähnyt Jokelassakaan, mutta sellaisia väitteitä on esitetty. Juttelen hetken nuoren naisen kanssa, joka on muutama vuosi aiemmin valmistunut Kauhajoen ammattioppilaitoksesta. Hän on kauhistunut tapahtuneesta, vaikka ei enää koulua käykään. Hän kehuu oppilaitosta hyväksi kouluksi ja kertoo viihtyneensä siellä. Enää hän ei tunne koulun oppilaita. Myös muutamat muut toimittajat jututtavat samaa naista.

Noin puoli tuntia kirkon pihalla seisokeltuani lähden koululle. Matkalla pysäytän vielä muutaman ihmisen ja kysyn, tietävätkö he jotain tapahtuneesta. Jälleen samat vastaukset: ei tietoa. Palaan koululle, jonka edustalle on muodostunut kynttilämeri. Kuvaaja on lähettämässä ottamia kuvia läheisellä kioskillä. Juttelen hänen kanssaan hetken kuvista ja jutuista, joita aion kirjoittaa. Menen kaupungintalolle kirjoittamaan. Sovin uutispäällikön kanssa, mistä kirjoitan ja kuinka paljon. Olen väsynyt, kylmissäni ja nälkäinen. Kaupungin henkilökunta on ystävällistä ja auttavaista. Kaupungintalolla toimittajille on jatkuvasti tarjolla ruokaa ja kahvia. Tuntuu jotenkin oudolta ja miltei pahalta, että tällaisessa tilanteessa mediasta huolehditaan niin hyvin. Kauhajoen kaupunki on todella varautunut kriisien varalle. Kuulen, että he ovat vasta hieman aiemmin harjoitelleet, miten organisaatio toimii jos kriisi yllättää. Harjoittelu on kannattanut, kaikki toimii hyvin.

Kirjoitan juttuni rauhallisessa kaupungintalon huoneessa. Hetkeä myöhemmin Iltalehden videokuvaaja tulee editoimaan videoita samaan huoneeseen kanssani. Kirjoitan ja nauhoitan videoihin spiikit. Valokuvaaja tuo aiemmin tekemämme piispan haastattelun videokuvaajalle ja teemme yhdessä videot valmiiksi.

Kirjoitan juttujani kolmisen tuntia. Toimituksesta hoputetaan yhdeltätoista, että juttujen pitäisi olla jo valmiita. Harmittelen kuvaajille painetta. Juttujen kirjoitus on melko vaikeaa, koska väsyneenä ja pitkän päivän tehneenä on vaikea koota itsensä ja ajatuksensa nopeasti. Minun on vaikea keskittyä. Lisäksi on hankala kirjoittaa, kun ei ole ehtinyt yhtään lukea netistä, mitä kaikkea aiheesta on jo kirjoitettu.

Lopulta saan urakan päätökseen. Lähdemme valokuvaajan kanssa taksilla Seinäjoelle yhdeltä. Yö hotellissa on raskas. Pääsen sänkyyn puoli kolmen aikaan, mutta uni ei tule, vaikka olen rättiväsynyt. Käyn mielessäni läpi koululla tapahtunutta. Yritän olla ajattelematta asiaa, mutta se puskee mieleeni jatkuvasti. Katson kelloa vielä ennen viittä ja pyörin sängyssä. Jossain vaiheessa nukahdan pariaksi tunniksi. Herätyskello soi jo ennen seitsemää, ja uusi työpäivä alkaa. Katson aamutv:n suoria raportteja Kauhajoelta. Tv-toimittajat ovat jo työssä paikan päällä.

VÄSYMYS PAINAA PÄÄLLE

Palaamme taksilla kuvaajan kanssa yhdeksältä Kauhajoelle ja menemme ensiksi kaupungintalolle. Siellä ei vielä tapahdu mitään, joten menemme koululle. Paikalla on jo paljon toimittajia ja kuvaajia. Ulkomaalaiset toimittajat antavat tapahtumapaikalta suoria raportteja kotimaihinsa. Aamu on kaunis ja oma mielikin on jo hieman valoisaampi kuin eilen.

Käyn päivällä tiedotustilaisuuksissa ja jatkan koulun lähistöllä kiertelyä. Haastateltavien etsiminen jatkuu samanlaisena. Tänään se tuntuu vielä vaikeammalta kuin eilen. Monen tunnin kiertelyn jälkeen kysely alkaa väsyttää. Haasteena on sellaisten ihmisten löytäminen, jotka oikeasti tietäisivät jotakin asiasta. Paljon on haastatteluun suostuvia ihmisiä, jotka kauhistelevat tapahtunutta, mutta eivät tiedä siitä sen enempää kuin mekään. Nyt yritämme selvittää keitä uhrin olivat, tunsiko kukaan heitä, osaako kukaan kertoa heistä mitään. Uutisessa on päästävä eteenpäin eikä tapahtumien kulkua tarvitse enää selvittää kuten eilen. Nyt pääroolissa ovat uhrin, mahdolliset silminnäkijät ja selviytyjät.

Lopulta kohtaan kaupan parkkipaikalla pari nuorta naista, jotka ovat tunteet yhden uhrin. He ovat menossa sytyttämään kynttilää kaverinsa muistolle. Juttelen tyttöjen kanssa noin puoli tuntia. Kysyn heiltä tytöstä, joka menehtyi ammuskelun uhrina. Pyydän heitä kertomaan ystävästään jotain. Loppujen lopuksi esitän kysymyksiä aika vähän. Juttelumme on hyvän henkinen ja rento. Keskustelu etenee rauhallisesti ja he saavat päättää, mitä haluavat kertoa tuttavastaan. Toinen tytöistä on hiljaa, mutta toinen puhuu melko avoimesti. Tämä on

ainoa kerta, kun kohtaan Kauhajoella ihmisiä, jotka ovat tunteneet ammuskelun uhreja. Kysyn heiltä lopuksi, haluavatko he valokuvaan. He eivät halua. Toivotan tytöille hyvää jatkoa ja voimia. Itselleni jää hyvä mieli keskustelusta ja toivon, että he kokevat samoin.

Kaduilla alkaa keskiviikkona liikkua enemmän nuorta väkeä, koululaisiakin. Eilisen tapaan myös vanhuksia liikkuu kaupungin keskustassa paljon. Mistään ei voi päätellä, mitä kaupungissa on eilen tapahtunut, niin rauhallinen tunnelma on ja niin levollisia suurin osa ihmisistä on. Juttelen muutaman lukiolaisen ja yläastelaisen kanssa, mutta he eivät tiedä tapahtuneesta mitään. Nuoret ovat ystävällisiä ja juttelevat kanssani mielellään. En ole haastattelemassa heitä, jutustelen muuten vain. En kirjoita muistiinpanoja enkä kysele heidän nimiään. Muutamat nuoret kertovat, että heitä pelottaa, jos joku haluaa tehdä samanlaisen iskun uudestaan ja tulee heidän kouluunsa. Kaupungilla on myös kiertänyt epäilyttäviä viestejä, jotka tekevät nuorten olon epämurkavaksi. Muutamat koululaiset kertovat lintsanneensa tänään koulusta, sillä heitä pelottaa. Mietin, kuka haluaa jatkaa uhkauksia ja pelon lietsomista tällaisessa tilanteessa. Päivällä soitan Iltalehden nettitoimitukseen pari kertaa ja kerron tunnelmia kaupungilta. Kerroin myös uusista uhkausviesteistä ja siitä, että nuoret pelkäävät eivätkä uskalla mennä kouluun. Pohdimme yhdessä Iltalehden nettitoimitajan kanssa kuinka paljon aiheesta kannattaa kirjoittaa, jotta emme lietso lisää pelkoa. Uhkausviestit kuitataan hyvin lyhyesti ja yleisellä tasolla Iltalehden netissä.

Neljän maissa lähdin kirjoittamaan seuraavan päivän lehteen tulevat juttuni kaupungintalolle. Käyn ensin syömässä kaupungintalon alakerrassa kuvaajien kanssa ja yritän koota ajatuksiani. Minun on vaikea keskittyä ja tarvitsen aikaa kirjoittamiseen. Olen todella väsynyt. Pinnistelen ja yritän parhaani. Kun saan juttuni pitkän rupeaman päätteeksi valmiiksi, palaan vielä viimeisen kerran koululle. Siellä on edelleen paljon toimittajia, erityisesti ulkomaalaisia. Suomalaisista toimittajista useimmat ovat jo lähteneet pois paikkakunnalta. Kahdeksan aikaan illalla lähdemme kotimatalle kuvaajien kanssa. Matkalla juttelemme tapahtuneesta vain hieman. Olemme kaikki todella väsyneitä.

RASKAS PALUU ARKEEN

Olen kotona Tampereella yhdentoista aikaan illalla. Olen uupunut ja oloni on tyhjä ja turta. Luen ensimmäistä kertaa netistä juttuja tapahtuneesta. Aiemmin en ole ehtinyt lukea yhtään, mitä ammuskelusta on kirjoitettu. En pysty tekemään muutakaan. Vaikka tuntuu hyvältä olla kotona, niin Kauhajoen tapahtu-

mista on vaikea päästä irti. Niinpä ainoa, mitä pystyn tekemään on lukea aiheesta netistä. Vaikka en aktiivisesti tapahtunutta ajattelekaan, niin jossain alitajunnassa se pyörii koko ajan. Yöllä saan nukuttua, mutta näen pahaa unta.

Seuraavana päivänä nukun pitkään, en meinaa saada itseäni ylös. En jaksa tehdä mitään. Olen puhki ja alakuloinen. Tajuan, että tapahtunut on masentanut mieltäni. Puhun paljon Kauhajoesta läheisieni kanssa. Muut puheenaiheet tuntuvat turhilta. Kaikki tavallinen tuntuu mitättömältä. Käyn yliopistolla ja bussissa ihmettelen, miten ihmiset voivat olla hyvillä mielin. Omat ajatukseni ovat Kauhajoella.

Pikkuhiljaa arki palautuu ja ajatukset palaavat normaaliin elämään. Tapahtunut tuli vielä toisinaan uniini ja vieläkin ajatukset käyvät välillä Kauhajoella ja Jokelassa. Nämä kouluammukset ylittivät täysin oman käsityskyyni. En koskaan unohda kumpaakaan. Ne jäivät mieleeni työkeikkoina, jotka opettivat paljon, mutta jotka myös herättivät paljon ajatuksia ja tunteita. Ne jäivät historiaan tapauksina, jotka horjuttivat koko suomalaista yhteiskuntaa.

7

KUN YHDEN TOIMITUKSEN OLI VENYTTÄVÄ JOKA PAIKKAAN

Mira Hyttinen¹

Pohjanmaan Radion Vaasan toimitus sai ensitiedon Kauhajoen kouluammuskelusta kuuntelijalta 23. syyskuuta kello 11.04. Kuuntelija soitti toimitukseen ja kertoi, että hänen lapsensa koulussa Kauhajoella ammuskellaan. Kuuntelija selitti puhelun vastaanottaneelle toimittajalle koulun sijainnin ja totesi viranomaisia olevan jo tapahtumapaikalla. Puheluun vastannut toimittaja välitti saamansa tiedon uutistoimitukseen, joka alkoi tarkistaa vihjettä.

Tietoa yritettiin varmistaa ensin Pohjanmaan hätäkeskuksesta Vaasasta, josta todettiin soittajalle, etteivät he ehtineet vastata kysymyksiin, ja luuri lyötiin kiinni. Varmistettu tieto tapahtuneesta saatiin Kauhajoen poliisilta. Poliisitieto-

¹ Artikkelin perustuu Mira Hyttisen tekeillä olevaan pro gradu -työhön journalistisen työn järjestämisestä Pohjanmaan Radiossa Kauhajoen koulusurmien aikaan. Tarkasteluaika opinnäytetyössä on 23.–24.9.08. Opinnäytetyötä varten on haastateltu 16 Kauhajoki-uutisointiin osallistunutta henkilöä Pohjanmaan Radiosta. Lisäksi Pohjanmaalta saatujen tietojen täydentämiseksi on haastateltu Yle Uutisten yhteystyöntekijää Helsingistä. Kauhajoki-haastattelut on tehty pääosin joulukuussa 2008. Kaksi haastattelua on tehty tammikuussa 2009.

jen perusteella kirjoitettu sähke laitettiin tämän jälkeen välittömästi Ylen sisäisen uutistoimiston uutisvirtaan.

Vuorossa ollut uutispäällikkö yritti soittaa tiedon varmistumisen jälkeen Kauhajoella sattumalta muun jutun teossa olleille kahdelle toimittajalle, jotta he lähtisivät ampumapaikalle. Työparia ei saatu aluksi kiinni. Työparin tavoittamisen lomassa Seinäjoen toimituksesta laitettiin Kauhajoelle matkaan kaksi toimittajaa lähetysohjauksen kanssa. Kun heidät oli saatu liikkeelle, uutispäällikkö ilmoitti asiasta valtakunnallisten tv-uutisten toimitukseen Helsinkiin. Seinäjoelta matkaan laitettujen toimittajien perillä Kauhajoella noin kello 12. Kauhajoella jo olleet toimittajat tavoitettiin lopulta noin kello 11.19, jonka jälkeen he lähtivät välittömästi noin kymmenen minuutin ajomatkan päässä sijainneelle tapahtumapaikalle.

Kauhajoelle lähetettiin iltapäivällä vielä yksi toimittaja edellä menneiden vaihtomieheksi, joten Kauhajoella työskenteli kaikkiaan viisi Pohjanmaan Radion toimittajaa. Pohjanmaan Radion toimittajia oli paikalla myös Seinäjoella iltapäivällä järjestetyssä Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin infotilaisuudessa, jonne lähetettiin kolme toimittajaa. Muut uutisointiin osallistuneet toimittajat työskentelivät kotitoimituksissa.

Maakuntaradion vahvuudesta puuttui tapahtumahetkellä neljä ihmistä. Uutispuolelle saatiin hälytettyä iltapäivällä kaksi freelanceria apuvoimiksi. Muuta lisätyövoimaa maakuntaradiolle ei saatu, koska radiolla ei ollut sijaisreserviä.

MIKÄ ON POHJANMAAN RADIO?

- Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla kuuluva Pohjanmaan Radio on yksi Yle Radio Suomen 20 maakuntaradiosta. Maakuntaradioitten tehtävänä on huolehtia alueellisesta tiedonvälityksestä ja vastata alueellisten tv-uutisten tekemisestä. (Ylen www-sivut.)
- Pohjanmaan Radio toimii kahdella paikkakunnalla, Vaasassa ja Seinäjoella. Päivittäistoimitus on keskittynyt Seinäjoelle ja uutistoimitus Vaasaan, mutta molemmilla paikkakunnilla on molempien toimitusten toimittajia.
- Henkilökuntaa radiossa on yhteensä 26 ihmistä. Radiota johtaa maakuntaradion päällikkö. Uutistoimituksen esimiehiä ovat uutispäälliköt. Päivittäistoimituksen esimiehinä ovat puolestaan tuottajat, jotka vastaavat lähetysohjauksen juoksutuksesta. Toimituksessa työskentelee uutistoimittajia, juontotyötä tekeviä toimittajia sekä juttuja kuvaavia, leikkaavia ja toimittavia mediatoimittajia. Toimitukseen kuuluu myös teknikan asiantuntijoita sekä hallinnon työntekijä. (Pohjanmaan Radion www-sivut.)

Ei meillä ollut mitään mistä ottaa. (---) Jälkeenpäin ajatellen meidän ois pitänyt ottaa joko Satakunnasta tai Kokkolasta [muista maakuntaradiosta, MH], hälyttää apuja paikalle. Mutta se on jälkeen päin fundeerattuna, näin ois pitänyt menetellä. (Päällikkötoimittaja)

Pohjanmaan Radio teki Kauhajoki-uutisoinnissa yhteistyötä muiden Ylen toimitusten kanssa. Yksi vastaajista tähdensi, kuinka tärkeää oli kokonaisuuden kannalta, että valtakunnan toimittajat saapuivat paikalle jo iltapäivällä. Paikalla oli myös Ylen ruotsinkielistä toimitusväkeä. Yhteistyötä tehtiin eri toimitusten kanssa esimerkiksi vaihtamalla materiaalia.

ENSITIETO YLEISÖLLE INTERNETIN KAUTTA

Pohjanmaan Radio uutisoi ampumavälikohtauksesta ensimmäiseksi nettisivuillaan noin kello 11.21. Radiossa asiasta kerrottiin ensimmäisen kerran noin kello 11.26. Juontaja kertoi suorassa lähetyksessä, että Kauhajoen koti- ja laitostalouden oppilaitoksella oli ammuskeltu ja poliisi oli evakuoimassa rakennusta. Yleisöä pyydettiin olemaan menemättä paikalle ja välttämään liikuskelua oppilaitoksen ympärillä. Muutaman minuutin päästä tästä seurasi maakunnalliset radio-uutiset, joiden perään lähetettiin heti valtakunnallinen Ylen Radiouutisten ylimääräinen uutislähetys.

Alueellinen uutinen muuttui valtakunnalliseksi kahden esimiehen mukaan silloin, kun Pohjanmaan Radion toimittajat alkoivat antaa Kauhajoelta suorita raportteja valtakunnallisiin uutislähetyskeskuksiin. Eräs esimiehistä kuvaa tilanteen muuttumista niin, että aluetoimitusta ei enää ollut, vaan oli yksi Ylen uutiskone, ja aluetoimituksen toimittajien tehtävänä oli tuottaa koneelle materiaalia. Hän toteaa, että aluetoimitus ei ole kriisitilanteessa yksinään mitään. Työtä jaettiin Helsingin valtakunnallisten toimitusten ja Pohjanmaan maakuntatoimituksen välillä niin, että maakuntatoimituksen väki hoiti raportointia, kenttätöitä ja tiedustilaisuuksissa käymistä.

Helsinki hoiti hyvin hienosti tämän viranomaishankinnan, puhelintietojen hankinnan ja tällaisen, että sehän oli heidän, täytyy sanoa, että he teki sen melkein yksin sitten kun se oikein räpsähti valloilleen, että viranomaistieto tuli käytännössä sieltä. (Päällikkötoimittaja)

ENSIHETKET KAUAJOELLA

Ensimmäisenä Kauhajoelle saapuivat jo paikkakunnalla olleet toimittajat. He tiesivät vain sen, että joku ammuskeli Kauhajoella palvelualueen oppilaitoksessa. Tilanteen vakavuudesta ei ollut mitään tietoa. Työpari oli saanut ohjeekseen vain mennä koululle ja katsoa, mitä paikalla oikein tapahtui.

Saavuttuaan Kauhajoen keskustaan toimittajapari ajoi koulun lähellä sijainneen kaupan kulmille ja jalkautui kadulle. Koulun aluetta ei ollut ehditty eristää yleisöltä, kun pari saapui paikalle.

Me humpsahdettiin siihen tilanteeseen. Koska meillä ei tullut yhtään ambulanssia vastaan, ei yhtäkään poliisiautoa. (---) Että me ei orientoiduttu koko matkalla siihen. Että se ois tullut johonkin takaraivoon, että nyt on aika kauheeta tapahtunut. (Toimittaja)

Siellä oli kyllä palomiehiä pysäyttämässä liikennettä, mutta ei ollut vielä mitään nauhoja siellä, että mä aloin samoin tien kuvaamaan siinä heti. Sitteen ihmeteltiin vähän, oltiin vähän ymmyrkäisenä, että mitäs nyt, kukaan ei oikein tiennyt mistään mitään. (Toimittaja)

Kaupan edustalla seisokeli ihmisjoukko. Toinen toimittajista teki heti ratkaisun olla haastattelematta paikalla olleita nuoria, joiden kännykät soivat koko ajan hälinän keskellä. Tapahtuman laatu ja vakavuus paljastuivat toimittajaparille vasta ihmisjoukosta löydetyn laitospolisin kerrottua, mitä oli tapahtunut. Pari mietti aluksi, onko laitospolisi riittävän ”järjissään” haastateltavaksi.

Laitospolista haastateltiin kokemuksistaan ensin tv-kameralle. Tämän jälkeen toimittaja soitti kotitoimitukseen uutispäällikölle ja kertoi, mitä silminnäkijä oli sanonut. Pian toimittaja sai puhelun valtakunnallisista Radiouutisista, josta pyydettiin antamaan tilanteesta suora raportti puolen päivän lähetykseen. Toimittaja pyysi laitospolisin haastateltavakseen, sillä muuta tietoa tapahtuneesta ei ollut.

Poliisit ja palomiehet, mitä siellä oli, ne taas teki työtänsä siellä, että ei mulla ollut mitään mahdollisuutta niissä ajoissa päästä tai saada joku poliisi kiinni tai joku muu kysyä. Mähän sanoin laitospoliselle, tuosta tulee hirveä vastuu itselle sitten, kun mä sanoin, että älä puhu mitään näistä huhuista tässä ympärillä vaan puhut vaan, mitä sä itse koit. Mulla oli kauhea paine päällä, että mä annan uutisiin sellaista tietoa, joka ei pidä paikkaansa tai on jotakin ihan huuhaata. (Toimittaja)

Ensimmäisen raportin jälkeen Pohjanmaan Radion toimittajat antoivat suoria raportteja kentältä lähes jatkuvalla syötöllä iltapäivään asti. Kauhajoelta annettiin suoria puhelinraportteja valtakunnallisiin tv- ja radiouutisiin sekä ajankohtaislahetyksiin. Lisäksi BBC:lle annettiin yksi raportti englanniksi. Seinäjoella myöhemmin iltapäivällä järjestetystä sairaalan infotilaisuudesta raportoitiin puolestaan valtakunnallisiin tv- ja radiouutisiin sekä ajankohtaislahetykseen. Valtakunnallisten lähetysten lisäksi raportoitiin myös Pohjanmaan Radiolle. Sekä Kauhajoella että Seinäjoella kuvattiin myös tv-materiaalia sekä tehtiin radiolle nauhoitettuja juttuja.

KAUHAJOEN SEKAVAT KASVOT

Ensimmäisenä Kauhajoelle saapuneet toimittajat pääsivät koulusta arviolta noin sadan metrin päähän. Toisen toimittajan jäädessä kadulle ihmisten luo toinen toimittajista kuvasi. Hän kierteli aluksi läheisen kaupan kulmilla ja yritti päästä koko ajan mahdollisimman lähelle koulua kuvaamaan tilannetta. Lähimmillään toimittaja sai kouluun hyvän näköyhteyden. Mahdollista vaaratilannetta ei osattu ajatella kentällä eikä kotitoimituksessa.

Mulla oli tarkoitus, että mä pääsisin vaan mahdollisimman lähelle ja mietin, että jos poliiseissa ois semmoinen rako, että mä pääsisin jostain livahtamaan sinne ikään kuin tilanteeseen, johonkin nurkan taakse. Joka nyt jälkeinpäin ajatellen on ihan järjetön idea, koska sieltähän ois voinut tulla luotia päähän, tai ei sitä siinä vaiheessa ajatellut, pakko saada vaan älyttömän hyvää kuvaa. (Toimittaja)

Jälkeinpäin vasta mulle tuli ihan kauhee olo siitä, että (---) Mä en edes tien-nyt, kuinka lähellä ne on ja silloin ei edes tiedetty, kun ne meni sinne, että mikä se tilanne on, että ampuja on vielä siellä talossa. Se oli ampunut sieltä jo ulos kaikkia viranomaisia ja hälytysajoneuvoja ja muuta, että joku toimittaja, kuvaaja ois ollut vaan sulka sen hattuun lisää. (---) Jatkossa, jos tällainen tulee, niin ensimmäinen ajatus on se, että vaikka ois tosi hienoa, että saadaan niin läheltä kuvaa, niin sinne ei mennä. (Päällikkötoimittaja)

Seuraavaksi paikalle saapuneet toimittajat ehtivät orientoitua tulevaan jo matkalla, kun heitä vastaan oli tullut poliisiautoja ja ambulanssi, ja radiosta oli ehditty kuunnella siihen mennessä saatuja tietoja. Yksi toimittajista joutui jo matkalla antamaan tilanneraportin radiolle. Kauhajoella he yrittivät kollegoidensa tapaamasta mahdollisimman lähelle koulua, mutta viranomaiset käänsivät heidät pois ja he joutuivat jäämään kauas koulusta. Puolilta päivin Kauhajoelle saapuneita toimittajia kehoitettiin aluksi pysyttelemään rakennusten suojissa, kun ampujasta ei ollut tietoa.

Kauhajoelta yritettiin aluksi saada yhteyttä lähetysautolla kotitoimitukseen useista paikoista. Yhtenä ajatuksena oli ollut, että Kauhajoelta voitaisiin raportoida esimerkiksi kadun varrelta alueen tunnelmaa, mutta tämä ei koskaan toteutunut. Ääniautolla ei saatu yhteyttä toimitukseen Kauhajoen hankalan maantieteellisen sijainnin takia, ja kaikki raportit annettiin lopulta puhelimitse. Sopivan lähetyspaikan etsiminen turhautti paikalla olleita ja vei aikaa.

Pari toimittajaa kohtasi koululla olleita ihmisiä ja itkeviä nuoria terveyskeskuksessa sattumalta. Toimittajat olivat saaneet tiedon terveyskeskuksessa olevasta tiedotustilaisuudesta, mutta tieto osoittautui vääräksi. Terveyskeskuksessa ja kaupungilla tavallisten ihmisten kohtaamiset koettiin vaikeiksi.

Siellä [terveyskeskuksessa, MH] alkoi olla jo itkeviä ihmisiä, jotka oli siellä koululla olleet, oli sitten jo siellä, oli kriisiryhmä perustettu. Siinä sitten yritin piilottaa hihaan lehtiötä, ettei kukaan näe, että mä oon toimittaja. Siis musta oli kauheen kamalaa ja noloa mennä sinne ja yritin olla silleen, ettei vaan kukaan kiinnitä mitään huomiota. Enkä sieltä kyselty muilta kuin niiltä hoitajilta, että onko teillä tietoa, että onko täällä joku tilaisuus. Mutta ne oli kaupungintalolla kaikki. (---) Enemmän mulla oli se, että mä en halua puhua kenenkään kanssa kuin se, että mä olisin mennyt kyselemään. (---) Ei kukaan sanonut, että kysele nyt vähän, etsi joku sellainen, joka on ollut siellä, ei mun käsketty sellaista tehdä. Mikä oli kyllä hyvä juttu. (Toimittaja)

Koko päivän oli sellainen tunne, että hävetti olla toimittaja. (---) Kun mä menin [terveyskeskukseen, MH] etsimään jotain kriisityöntekijää ja sieltä tuli tosi ystävällinen sairaanhoitaja tai joku tyyppi, että "Ooksä koulun oppilaita ja tarviit sä apua?" "Ei, kun mä oon toimittaja", niin tuntu, että ois voinut painua maan alle. Oikeasti hävetti. Hävetti se, että siellä ihmiset itkee ja on tällainen tilanne päällä, niin kun ois joku haukka menossa jotain raatoa kai-velemaan. (Toimittaja)

Eräs toimittajista kuvasi kaupungilla olemista ristiriitaiseksi. Osan ihmisten kasvoilta näki surun ja tapahtuman aiheuttaman tyrmistyksen, lapset taas saattoivat pyöräillä kaupungilla tietämättöminä tapahtumista. Osa ihmisistä suhtautui negatiivisesti kameran kanssa liikkuneeseen toimittajaan. Toimittajalle huomauteltiin asiasta, muttei hänen tarvinnut perustella toimintaansa kenellekään. Parilla toimittajalla oli myös ollut hankaluuksia saada haastatteluja. Kameran kanssa liikkeellä ollut toimittaja halusi pysytellä muiden toimittajien lailla tietoisesti sivustalla.

Jotenkin mä yritin pysytellä kuitenkin koko ajan hyvin objektiivisena ja vähä sillä lailla tarkkailijana siinä, niin kuin varmaan kuuluukin olla. (---) Jos mun ois pitänyt jotakin silminnäkijöitä mennä haastattelemaan, niin en tiedä, oisko mulla siihen riittänytään rahkeet. Se ois ollut tosi paljon vaikeampaa, koska oli ihan tarpeeksi vaikeata jo noinkin, vaikka yritti pysytellä etäällä tai etäällä ja etäällä, mutta lähellä siis sillä tavalla. (Toimittaja)

Muistikuvat ja käsitykset saaduista ja annetuista ohjeistuksista vaihtelivat toimituksissa. Kauhajoelle lähetettyjä toimittajia evästettiin lähinnä erilaisilla tehtävänannoilla esimerkiksi mennä jonnekin, Helsinki pyytäisi kohta raporttia tai että käsiin pitäisi saada tietty viranomaisedustaja. Selkeitä ohjeistuksia esimerkiksi siitä, kenet voi ottaa haastateltavaksi, ei muistettu saadun. Yksi toimittaja muisteli tosin saaneensa ohjeen, ettei silminnäkijöitä tarvinnut etsiä käsiinsä.

Mun mielestä ainut oli se, että ei lähdetä mitään itkeviä teinejä metsästä-mään, se oli mun mielestä semmoinen, mikä oli mielessä. (Toimittaja)

Yksi toimituksen esimiehistä oli sitä mieltä, että haastateltavista oli annettu selkeä linjaus. Silminnäkijöiden piti olla aikuisia ja tolkuissaan.

Ei nuoria ja pitää kysyä lupa ja pitää sanoa, että mistä on ja selittää asiansa aivan selkeästi. (---) Ja sitten kuunneltiin selkeästi sitä, että kaikki, ennen kun laitettiin niitä ulos, että ne ei kuulosta mitenkään hirveän epästabiileilta. (Päällikkötoimittaja)

Eettistä ohjeistusta ei muutoin annettu eikä varmisteltu. Tätä perusteltiin esimerkiksi sillä, että kokeneitten toimittajien ammattitaitoon luotettiin. Perusteluna oli myös se, että toimittajat tiesivät, mitä olivat tekemässä.

Me ollaan puhuttu niistä asioista ennen. Meillä ei koskaan ole haastateltu esimerkiksi nuoria sokissa olevia eikä haastateltu nytkään. (---) Mä olen sitä mieltä, että se etiikka pitää ammatissa hankkia ennen. Eettiset arvot pitää olla selkeänä toimittajan päässä silloin, kun se menee tollaiseen tilanteeseen. (Päällikkötoimittaja)

Muutammat toimittajat, niin Kauhajoella, Seinäjoella kuin kotitoimituksessa olleista, toivat esille sen, että ampumavälikohtauksesta uutisoiminen oli omalla tavallaan jännittävää tapahtuman karmeudesta huolimatta. Ihmiset kokivat olevansa tapahtumien keskipisteessä ja ikään kuin terästäytyvänsä.

Musta se oli suorastaan vähän kivaa, että tapahtuu jotain jännittävää, että on ikään kuin siinä (---) vaan on jotenkin mukana uutisvirrassa ikään kuin ja hakemassa ja antamassa sitä tietoa. Niin karmeata kuin se onkin, niin se on jotenkin semmoinen toimittajan työn, ei nyt mitenkään uransa huipulla tunne olevansa, mutta tuntui, että tämä on sitä työtä, mistä mä tykkään. (Päällikkötoimittaja)

ALUETOIMITUS KAIKKIEN MIELENKIINNON KOHTEENA

Kotitoimituksissa sekä Vaasassa että Seinäjoella alkoivat puhelimet soida heti ensiuutisen levittyä maailmalle. Uutispäälliköt ja radion päällikkö istuivat jatkuvasti puhelimesta vastaamassa erilaisiin juttu- ja materiaalipyyntöihin. Toimituksiin soittivat niin kuuntelijat, kansainväliset mediayhtiöt kuin Ylen omat toimitukset.

Se on niin massiivista, että mä en olisi ikänä voinut kuvitella, että se puhelinliikenne on sellasta, että ympäri maailmaa tulee puheluita meidän aluetoimitukseen. (---) Ja miten nopeasti se tulee. Norrköpingin paikallisradioo, ja talon omat yksiköt soitti kaikki. (---) Mä olin koko ajan puhelimesta. (Päällikkötoimittaja)

Käskynjaon Helsingin ja maakuntatoimituksen välillä olisi pitänyt toimia niin, että Yle Uutisten yhteyshenkilö organisoisi ja kerää Helsingin päästä eri toimitusten materiaalityyppien ja toiveet sekä välittää ne alueuutispäällikölle, joka jakaa tehtävät edelleen ja ohjeistaa kentällä olijat. Uutispäällikön velvollisuutena oli puolestaan kertoa yhteyshenkilölle, kuka on kentällä missäkin ja millaista materiaalia kentältä on saatavissa. Samanlainen toimintatapa koski myös päivittäistoimitusta: asiat oli määrä hoitaa keskitetysti tuottajien tai maakuntaradion päällikön kautta. Pelisäännöt alkoivat kuitenkin levitä, kun eri ihmiset alkoivat soittaa Helsingistä käskytyjärjestelmän ohi suoraan kentällä olleille. Ristiriitaisia puheluita tuli sekä Kauhajoelle että Seinäjoelle. Sekaannusta aiheuttivat esimerkiksi pyyntöjä esittävien ihmisten jatkuva vaihtuminen ja erilaiset työnnöt.

Päällikkötoimittaja: Sieltä alkoi tulla ihan ristiriitaisia työkäskyjä, sieltä Helsingistä, että ne alkoivat käskyttää meidän toimittajia siellä. Ja ne oli, että oletteko te puhuneet meidän omien päälliköiden kanssa, kun me oltiin annettu toisenlaisia ohjeita. Sehän oli hirveen raskasta niille toimittajille, että yhtäkkiä Hesa otti sen käskynjaon sieltä.

Kysymys: Kävelikö se tavallaan teidän yli?

Päällikkötoimittaja: No joo, mun mielestä kyllä. (---) Meiltä se lähti sitten ihan käsistä täällä, että me ei voitu enää mennä siihen väliin eikä estää sitä.

Mä sillainkin ajattelen, että kun me ollaan kuitenkin samaa organisaatiota, Yle Uutisia, niin totta kai silloin toimittaja, joka on tommoisessa tilanteessa, niin antaa sen raporttinsa sinne, vaikkei se oma pikkuboss olisi siinä välissä ehtinyt kiekaisemaan. (Toinen päällikkötoimittaja)

Kotitoimituksista yritettiin pitää kentälle yhteyttä ja kertoa esimerkiksi tiedotustilaisuuksista tai tulevista raporteista etukäteen. Yhteydenpito kuitenkin takusi Kauhajoelle, sillä puhelinliikenne tukkeutui iltapäivällä eikä puhelimella päässyt aina läpi. Monet Kauhajoella olleet toimittajat kertovat, kuinka kännykät soivat koko ajan, ja se häiritsi työn tekemistä, esimerkiksi tiedonhankintaa. Moni toimittajista oli sitä mieltä, että he olivat Kauhajoella pimennossa tapahtumista, ja kokonaiskuva hahmottui vasta myöhemmin. Eräs toimittajista pisti lopulta puhelimensa äänettömälle ja antoi puhelimensa pois, koska työskentelystä ei olisi tullut mitään jatkuvan soittelun takia. Kauhajoella olleet kokivat käskynjaosta poikkeamisen ja työskentelyn eri tavoilla.

Se lähetys oli koko ajan sitten valtakunnassa, että ei ollut omaa lähetystä, niin mä sitten ajattelin, että ilman muuta noudatan sitä, mitä ne sieltä haluaa, koska ne on nyt tässä. Mun mielestä oli se ohjaava osapuoli ja se, joka tätä hommaa pyörittää. Kyllä mulle oli ihan selvää se, että mä menen sinne minne Radiouutiset pyytää tai Ajantasa, koska ne on se, keneltä se lähetys nyt tulee. (Toimittaja)

Mä en tiedä yhtään mitään, minne mun pitää antaa raportteja ja milloin kukakin soittaa sieltä, että anna raportti, minuutti aikaa. (---) Ja sitten eri henkilöt soittaa, ei siinä oo mitään järkeä. Se on tosi kovaa kenelle tahansa tiukassa tilanteessa, kun sulle annetaan erilaisia määräyksiä, kuka tahansa komentaa sua ja sun pitää suorana esiintyä. (Toimittaja)

Sama toimittaja huomauttaa, millainen on suoran lähetyksen luonne:

Kyllä me pystytään suoria antamaan ja muuta, mutta suorathan on sitä yleensä, että nehan on hyvin valmisteltuja. (---) Ja tässähän nyt ei voinut siitä puhua, se oli kaukana siitä.(---) Se [työnteko, MH] oli kriisistä toiseen vaan etenemistä (---) se oli vaan selviytymistä. (Toimittaja)

Jotta Kauhajoella kuvattu kuvamateriaali saatiin maailmalle, ensimmäisenä paikalla ollut toimittaja joutui ajamaan materiaalin kanssa Seinäjoen toimitukseen. Hän pääsi matkaan kello 13:n jälkeen. Työparin toinen osapuoli jäi vielä Kauhajoelle muiden kanssa. Toimitukseen palaamiseen meni aikaa, sillä Kauhajoelta ajaa Seinäjoelle noin tunnin. Toimituksessa kuvamateriaali raakaleikkattiin ensin ja lähetettiin sitten tietokoneella Helsinkiin. Kuvansiirrossa tuli kuitenkin huomattavia ongelmia, kun tietokone jumittui useita kertoja. Ennen puolta päivää otetut kuvat saatiin Helsinkiin valtakunnalliseen levitykseen noin kello 14.45.

Siirto-ongelmista kärsittiin myös myöhemmin, kun yhteiskyydillä Kauhajoelle matkannut toimittaja ei ollut päästä takaisin toimitukseen kuvien kanssa. Kauhajoelle tuli lopulta satelliittiauto, josta kuvat oli mahdollista lähettää raakamateriaalina eteenpäin Helsinkiin. Mutkia siirtoon toi se, että satelliittiautossa oli monta muutakin juttua toimitettavana, eikä toimittajan auttanut kuin odottaa vuoroaan. Lopulta kolmen aikoihin iltapäivällä tehdyt haastattelut saatiin eteenpäin arviolta seitsemän maissa illalla toimittajan odotettua sinnikkäästi. Mottiin jääminen harmitti toimittajaa.

Jos olisin ymmärtänyt, olisin voinut ottaa ja ajaa auton tallista, yksin lähtee sinne, niin olisin välttynyt aika monelta ongelmalta liittyen niihin aikatauluihin ja tavallaan mulla olis tullut liikkuvuus paljo paremmaksi. (Toimittaja)

HEKTISYYS KOTITOIMITUKSESSA

Pohjanmaan Radio lähettää alueellisia radiouutisia tunnin välein. Kauhajoen tapahtumien aikaan radiouutisten hoitaminen jäi käytännössä yhden ihmisen harteille; esimiehet olivat jatkuvasti puhelimessa eikä muita auttajia ollut. Toi-

mittaja kertoo hyväksyneensä osansa, koska hän tiesi, millainen tilanne toimituksessa oli. Alkuvaiheessa omaa tiedonhankintaa saatiin tehtyä sähköitä varten sikäli, kuin haastateltavia saatiin kiinni. Tilanteen päästyä valloilleen sähköitä alkoi tulla Ylen sisäisen uutistoimiston kautta, ja maakuntatoimituksessa siirryttiinkin pian ottamaan sähköet pääasiassa uutistoimistolta. Sähköitä saatiin myös kuuntelemalla kentällä olleiden raportteja ja kirjoittamalla tiedot ylös. Sähköiden ottamisen lisäksi aluetoimituksesta myös laitettiin sähköitä sisäiseen uutistoimistoon.

Uutistilanne eli surmapäivänä koko ajan. Uutistoimittaja kuvaa päivää kädestä suuhun elämiseksi: minuuttia vaille uutislähetyksen alkamista uutistoimistovirtaan saattoi tulla tieto, joka oli saatava lähetykseen. Sähke luettiin lennosta omin sanoin soveltaen.

Varmaan siinä meni joitakin kärkilauseita puoli omilla sanoillakin siitä (---) sehän on haastava tilanne, että siitä kohtuullisesti selviää. (Toimittaja)

Kokenut toimittaja kuvaa tiukaksi paikaksi työssään sitä, kun oli revettävä joka asiaan.

Sitten olikin aivan kakofoninen tila jossakin vaiheessa, kun ei tiennyt (---) kun pitäisi kuunnella meidän omaa kanavaa, pitäisi katsoa vähän telkkarista niin ei, ei kerta kaikkiaan meinannut pystyä siihen. Pääasiassa mä kuuntelin sitten Radio Suomea siinä toisella korvalla sen minkä pystyin, että mä tiesin, mitä meillä siinä menee. (Toimittaja)

Tietolähteiden luotettavuus mietitytti toimittajaa. Toimittaja kertoo luottaneensa tiedonhankinnassaan kentällä olleiden toimittajien lisäksi vain erilaisiin viranomaislähteisiin, muttei esimerkiksi toimitukseen tulleisiin soittoihin. Hän sanoo toimineensa intuition ja uutiskokemuksensa perusteella.

Se oli niin nopeampainen päivä, että siinä mentiin sitten sen virran mukana. Mutta se raksutti koko ajan (---) että toivottavasti meidän yhtiö tekee hyvää työtä tässä, että toivottavasti ei mennä riman alta missään. Että se oli kyllä siellä punaisena lankana. (Toimittaja)

Pohjanmaan Radiossa valmistauduttiin tiistai-iltapäivään asti tekemään alueelliset tv-uutiset. Iltapäivällä Helsingistä ilmoitettiin kuitenkin, että alueelliset tv-uutiset perutaan siltä illalta. Jos tieto uutisten poisjäämisestä olisi tullut aiemmin, Kauhajoelle olisi lähetetty myös toimituksessa tv-uutisiin valmistautuneet uutisankkuri ja ohjaaja. Eräs esimiehistä tiivistää kriisiuutisoiminnan niin, että tuollaisissa tapauksissa kentälle laitetaan kaikki toimittajat, jotka vain irti saadaan. Yksi esimiehistä toi puolestaan esiin sen, että ratkaisu tv-uutisten poisjättämisestä oli hyvä.

Muistan silloin, kun Jokela sattui, niin ajattelin, että miten kornia, että niitten valtakunnan uutisten jälkeen mentiin alueuutisiin, aivan marginaaliuutisiin. Ketä kiinnostaa tyyliin "Joku kauppahalli on saatu harjakorkeuteen"-tyylyisiä uutisia, kun ihmiset haluaa vaan kuulla siitä. Tämä ratkaisu olisi pitänyt tehdä jo silloin Jokelan aikaan, ja nyt se olisi pitänyt tehdä jo aikaisemmin. Väki [kentällä, MH] olisi voinut henkisestikin ajatella, että heidän ei tarvitse koostaa tämän päivän lähetystä. (Päällikkötoimittaja)

Pohjanmaan Radion nettisivut olivat tapahtuman aikaan kovassa käytössä. Tavallisesti tuohon aikaan syksystä kävijöitä oli päivittäin noin 3000–3500. Normaali sivulatausten määrä oli puolestaan 5500–6000. Kauhajoen tapahtumien aikaan käyttömäärät kasvoivat räjähdysmäisesti: tiistaina maakuntaradion nettisivuilla oli 50 000–60 000 eri kävijää, sivulatauksia tehtiin noin 130 000. Valtavat tietoliikennemäärät vaikuttivat toimituksessa esimerkiksi siihen, että netti toimi hitaasti. Uutissähkeitä yritettiin päivittää maakuntaradion nettisivuille sitä mukaa, kuin vain ehdittiin. Uutisten laittamista verkkoon jatkettiin vielä viimeisten radiouutisten tultua illalla puoli kuudelta. Uutisten lisäksi nettiin laitettiin ajankohtaisjuttuja, mutta niiden netittäminen jäi kokonaan iltapäivään, koska asiaa hoitaneiden ihmisten kädet olivat muutenkin jo täynnä töitä.

MUSIIKKI JA OHJELMISTO UUSIKSI

Pohjanmaan Radion päivittäistoimituksen ja uutistoimituksen välinen raja hämärtyi, kun toimittajat oli saatu paikalle Kauhajoelle. Työnjako järjestyi niin, että kaikki tekivät Kauhajoki-uutisointia niin paljon kuin pystyivät.

Pohjanmaan Radion päivittäistoimitus alkoi muuttaa toimintojaan heti, kun tilanteen vakavuus Kauhajoella alkoi paljastua. Juontajia konsultoitiin esimiesten mukaan siitä, miten asiaa tulisi käsitellä radiossa. Linjaukseksi otettiin se, että suorassa lähetyksessä käytetään vain faktapuhetta.

Kun Ilta-Sanomissa rupesi heti näkymään sitä, että esimerkiksi kuka on tekijä ja tällaista, siis ihan heti, niin mä annoin sellaiset ohjeet, että meillä ei kerrota mitään tällaisia informaatioita ennen kuin ne tulee varmistetuina. (---) Sellaista tietoa, joka on viranomaiselta varmistettua tietoa ja sellaista, joka on olennaista niille paikalla olijolle tai omaisille. (Päällikkötoimittaja)

Lähetyksiä juontaneet ihmiset kertovat juontotyön olleen haastavaa. Jos normaalisti juontopuhetta ja -aiheita hankittiin internetistä ja lehdistä, nyt tätä ei voinut tehdä. Juontopuheen aiheita otettiin sisäisestä uutistoimistosta, Yle

Uutisten nettisivuilta ja esimerkiksi seurakuntien lähettämistä tiedotteista. Toimittaja saattoi käydä esimiehensä kanssa keskustelua tilanteen niin salliessa esimerkiksi siitä, mitä oli tulossa tai mitä tietoja ulos voi sanoa.

Siinä on aika tärkeä rooli ja merkitys sillä, kuinka sä sanasi asettelet; minkälaista ikään kuin äänensävyä siinä käyttelet. Tietysti siinä vaiheessa, kun se tilanne on noin akuutti, niin sä voit helposti hölmöillä, kun sä luet jotain tiedotteita tai muuta, mutta jälkepäin jotenkin seuraavana päivänä korostuu sellainen tietynlainen, sä et saa olla liian iholla etkä liian osanottava, mutta ei voi myöskään lähtee syyttelemään ketään, että se on ehkä se kaikkein hankalin tilanne. (Toimittaja)

Toinen henkilö kertoo miettineensä kuulijoiden tunteita juontaessaan.

Mä olin sen verran kaukana siitä, että sitä ei ottanut niin henkilökohtaisesti, ei ollut liikuttunut, että olisi joutunut sen kanssa kamppailemaan. Että lähinnä mielti sitä, ettei vahingossakaan vaan loukkaa sellaisia, jotka siellä ehkä on huolissaan läheisistään tai sukulaisistaan. Sen takia piti olla tosi varovainen sen kanssa, että miten mistäkin asiasta puhuu. (Toimittaja)

Musiikki on yksi olennainen tekijä radion päivittäisessä lähetysvirrassa. Kun tapahtuman vakavuus alkoi paljastua, päivittäistoimituksessa ruvettiin heti muuttamaan omatoimisesti soitettavaa musiikkia. Myöhemmin musiikinvaihtoon tuli Pasilasta ohjeistus. Musiikkia vaihtoi pääasiassa tuottaja.

Tarkempia tietoja odotellessa ajolistalta vaihdettiin ensimmäiseksi pois erilaiset rallatukset. Kun Kauhajoelta kantautui huhuja kuolleista, musiikkilinja koki täyskäännöksen. Toimitus otti käyttöön niin sanotun surumusiikkilistan. Listan musiikki on rauhallista, neutraalia, kantaa ottamatonta, muttei kuitenkaan hautajaismusiikkia. Koska musiikkia tarvitaan päivässä paljon ja listassa oli rajallinen määrä kappaleita, toimituksessa jouduttiin miettimään soitettavaksi soveltuvia kappaleita myös itse ja etsimään niitä arkistoista.

Musiikkilinjän lisäksi koko muu ohjelmisto meni uusiksi. Ohjelmisto linjattiin niin, että mistään muusta kuin Kauhajoesta ei puhuttu.

Kun se asia rupesi paljastumaan koko karmeudessaan, niin oli tietenkin ajateltava, mitä me tehdään meidän muulle ohjelmistolle, että voidaanko ajaa kaiken maailman Viihteen aikaa ja tämmöisiä hupailujuttuja (---) toki kaikki muut meidän aiheet pyyhkiytyi saman tien. Mutta meidän piti myös tämmöiset valtakunnalliset [ohjelmat, MH], mitkä tulee joka päivä vakiona, mieltiä ja aika nopeasti. Ei sitä kauhean kauan tarvinnut mieltiä, niin todettiin, että niitä ei vaan tule. (Päällikkötoimittaja)

Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri järjesti iltapäivällä Seinäjoella Kauhajokea koskevan tiedotustilaisuuden. Seinäjoelta lähti osa esimiehistäkin raportimaan, koska ketään muita ei enää ollut laittaa kentälle. Alkuiltapäivän aikana maakuntaradion päällikkö neuvotteli vielä oman esimiehensä kanssa Pohjanmaan Radion lähetyksen valtakunnallistamisesta. Ajatuksena oli, että Pohjanmaan Radion lähetyksen levinyt kuulumaan koko Suomessa vajaaksi tunniksi, koska maakuntaradion väki oli paikan päällä ja sillä oli kohtuullisen hyvät tiedot tapahtuneesta. Lähetyksen valtakunnallistamiseen valmistauduttiin siirtämällä maakunnallinen lähetykset Vaasan toimituksesta Seinäjoen vetämäksi. Iltapäivään oli kaavailtu haastateltavia studioon ja toimituksesta oli vetämässä useita eri haastattelupyynnöitä, mutta ongelmina olivat puhelinyhteyksien satunnainen toimiminen ja se, etteivät haastateltavat ehtineet studioon. Pohjanmaan Radion lähetyksen valtakunnallistamisajatuksista luovuttiin lopulta, kun todettiin, että kaikki työhön liikenevä väki oli jo menossa muualla.

Päivän yhteen summaaminen ja kollektiivinen käsittely hoidettiin Pohjanmaan Radiossa Lapuan piispan kanssa, joka saapui iltapäivän lopulla haastateltavaksi maakuntaradion suoraan lähetykseen. Hän oli ainoa haastateltava, joka lopulta saatiin radion iltapäivään vieraaksi. Viimeinen Kauhajoella ollut Pohjanmaan Radion toimittaja palasi puolestaan takaisin toimitukseen iltayhdeksän maissa.

KAUHAJOEN OPETUKSET

Kun toimittajia pyydettiin kertomaan siitä, mitä toimitus oli oppinut Kauhajoen kouluampumisista ja niiden uutisoinnista, yksi asia kohosi monien mietteissä esille. Toimitukselle oli tarjottu kouluampumisten jälkeen mahdollisuutta käydä ammattiauttajan luona purkamassa tuntojaan. Tätä pidettiin hyvänä asiana. Kuitenkin usea toimittaja toivoi, että Kauhajoki-uutisoinnista olisi järjestetty paikallisella tasolla työkäytäntöjä koskeva yhteinen palautekeskustelu. Haastattelujen tekohetkellä joulukuussa tällaista keskustelua ei ollut käyty, mutta sellainen oli tulossa. Toimittajat halusivat puhua nimenomaan työn tekemisestä kriisitilanteissa. He halusivat analysoida esimerkiksi tapahtumien etenemistä, työn organisoimista kriisissä, käskynjakoa ja sitä, miten seuraavaan mahdolliseen kriisiin varauduttaisiin. Myös työn teknisestä puolesta, kuten materiaalin kentältä pois saamisesta ja kalustosta, kaivattiin keskustelua.

Toimituksen katsottiin oppineen monia asioita. Yksi oli se, että kouluampuminen voi tapahtua missä päin Suomea tahansa, ja toimitus voi selvittää kaikesta.

Jotkut näkivät tapahtuman opetuksena sen, että kriisitilanteessa käskynjakojärjestys ja organisaatio ovat oltava selvinä, järjestyminen on tehtävä nopeasti ja varakalustoa, kuten täysiä akkuja, on oltava mukana kentällä. Tapahtuman opiksi nähtiin myös se, että jälkipurun olisi pitänyt olla syvempi ja maakuntaradiokoneistoa olisi pitänyt käyttää enemmän hyödyksi.

Työyhteisöstä oli opittu uutta, kuten ihmisten tapoja toimia kriisissä. Eräs toimittaja kertoi tajunneensa, kuinka hienoja työkavereita hänellä oli. Myös yhteen hiileen puhaltamisesta, toisten tukemisesta ja auttamisesta sekä joustamisesta iloittiin. Muuan toimittaja näki uskon tiimin vahvuudesta vahvistuneen ja oppina olleen sen, että nähtiin missä ollaan hyviä: kaikki pystyvät kaikkeen. Tapahtuman uskottiin myös yhdistäneen toimitusta. Onnistumiseksi jotkut katsoivat myös toimituksen yhteistyön esimerkiksi Ylen ruotsinkielisen toimituksen ja Helsingin-pään kanssa ja sen, että eri toimitukset pystyivät täydentämään toisiaan. Eräs vastaajista kommentoi lähetyksen tunnelman vaihtamisen tapahtuneen nopeasti. Yksi vastaajista taas piti tärkeänä sitä, että toimituksissa puhuttaiisiin kriisiuutisoinnista ennen kuin kriisi sattuu kohdalle. Tähän ei tarvittu hänen mukaansa hienoja seminaareja, vaan vaikka esimerkiksi törkyjournalismitapausten läpikäymistä porukalla.

Toimituksen työstään selviämistä kommentoitiin monin tavoin. Kauhajoelle oli komennettu ja päästy nopeasti, ja paikan päältä oli saatu hyviä raportteja ja televisiokuvaa. Sekava tilanne toimituksessa ja kentällä ei kuulunut ulospäin kuulijoille. Toimitusta kommentoitiin myös ammattitaitoiseksi joukoksi, ja alueorganisaation toimintaa järjestelmälliseksi. Monet olivat myös tyytyväisiä uutisoinnin eettisyyteen: toimitus oli välittänyt asiallista tietoa eikä ylilyöntejä tai mässäilyä ollut harrastettu.

Jotenkin on tullut sellainen olo tässä, että pyri hyvään, yritä saada uutta ja perustoimittajan se vietti on täällä, että sun pitää saada nopeasti ja hyvin ja monipuolisesti (---) Oletko sä sitten minuutin ennemmin tai minuutin myöhemmin. Mutta että se asia on oikein ja siististi toimitettu, niin se on paljon tärkeämpää kuin se, että sä olet rikkonut jonkun sielun. (Toimittaja)

8

KATASTROFIJOURNALISMI KOULUSURMIEN JÄLKEEN

Mitä suomalaisille jäi Kauhajoen surmapäivästä mieleen? Asiaa ei ole tutkittu, mutta media-aineiston perusteella voimme esittää arvailuja: Ehkä ampuja, tavallisen oloinen lippalakkipäinen nuori mies? Ehkä kiivas väittäely aselupien myöntämisestä? Ehkä tv-kuva kauniista syyspäivästä Kauhajoella tai epäuskoisten mutta rauhallisten ihmisten haastattelut?

Tässä tutkimushankkeessa keskityimme erityisesti neljään asiaan: journalistien toimintaan Kauhajoella ja siinä erityisesti silminnäkijöiden ja uhrien omaisten haastatteluihin, ensimmäisen päivän uutisoinnin kuvaamiseen, ampujan esittämiseen mediassa sekä siihen, miten tapahtumaa pyrittiin selittämään ensimmäisinä päivinä.

Keskeisinä päätelminä nostimme esiin seuraavia asioita:

- Journalistit lähestyivät Kauhajoella tapahtuman kokeneita nuoria ja uhrien omaisia varovaisemmin kuin Jokelassa.
- Ensimmäisen päivän uutisointi oli helppoa, koska tiedotusvälineet saivat perustiedot tapahtumasta nopeasti. Samalla uutisen tekeminen oli journalisteille ongelmallista, koska tapahtuman läheltä kokeneita oli vaikea saada haastateltaviksi. Uutisointi jäi etäiseksi, ja journalisteille tärkeä ”oman jutun” saaminen oli hankalaa.

- Surmatyön tekijä nousi alkuvaiheen uutisoinnin keskeisimmäksi toimijaksi. Ampujan keskeinen rooli korostui muun muassa siksi, että tapahtumasta oli saatavilla niukasti muuta dramaattista kuva-aineistoa kuin ampujan jättämä verkkomateriaali.
- Jokelan jäljiltä Kauhajokea ei voitu tiedotusvälineissä käsitellä satunnaisena yksittäistapauksena. Tämän vuoksi tapahtumaa pyrittiin selittämään ensi tunteista alkaen. Uutisointiin saatiin dramatiikkaa, kun poliitikoilta vaadittiin vastauksia lähinnä aselakeihin liittyviin kysymyksiin. Vastuunkantajien etsiminen johti uutisoinnin alkuvaiheessa helppoihin ja yksinkertaistettuihin selityksiin.
- Kauhajoen jälkeen ulkopuoliset eivät ole juurikaan arvostelleet tiedotusvälineitä. Sen sijaan journalistit ovat itse tämän tutkimuksen haastattelussa pohtineet uudella tavalla journalismin vastuuta ja oman työnsä seurauksia.

• • •

Ruotsalainen journalisti ja tutkija Liselotte Englund (2008, 25) kiinnittää tuoreessa Göteborgin diskopalon uutisointia koskevassa väitöskirjassaan huomiota journalistien erikoiseen rooliin katastrofeissa: journalistit ovat ainoa ammattiryhmä, joka tulee onnettomuuspaikalle tehdäkseen jotain muuta kuin auttaakseen, pelastaakseen tai suojatakseen ihmisiä. Tämä on yksi syy, miksi kriisijournalistit joutuvat herkästi arvostelun kohteiksi. Samalla he ovat ainoa katastrofipaikalle tuleva ammattiryhmä, jota ei ole kunnolla valmennettu katastrofissa toimimiseen. Englundin mukaan toimintaa katastrofitilanteissa, niissä tarvittavia henkilökohtaisia ominaisuuksia ja niissä ilmeneviä stressireaktioita on myös tutkittu paljon vähemmän journalistien kuin muiden kriiseissä toimivien ammattiryhmien osalta.

Tämän tutkimusraportin, kuten tätä edeltäneen Jokelan koulusurmat mediassa -raportin, tavoitteena on tarjota niin polttoainetta journalistin ammattia harjoittavien itsetutkiskeluun kuin ajattelun aineksia kenelle tahansa journalismin suorituksesta kiinnostuneelle. Haluamme olla tutkimustuloksillamme ja niistä tekemillämme tulkinnoilla mukana keskustelussa, jonka tavoitteena on kehittää niin katastrofijournalismia kuin sitä koettelevaa mediakritiikkiä.

Jokelalaisnuorten adressimuotoisen mediakritiikin virittämällä keskustelulla oli selvästi vaikutusta siihen, miten journalistit toimivat Kauhajoella ja miten tapahtumat uutisoitiin. Tämä on kiinnostavaa, sillä Jokelan jälkeen puolustusasemiin ajatut journalistit eivät olleet kovinkaan valmiita oma-aloitteisesti kyseenalaistamaan toimintaansa.

Kauhajoen jälkeen journalistit ovat voineet arvioida suoritustaan ilman, että he olisivat kokeneet joutuneensa syytettyjen penkille. Omien tekemisten punnitseminen kuului ristiriitaisena puheena tekemissämme haastatteluissa: journalistit puhuvat journalismin ja koulusurmien välisestä suhteesta vuorotellen ongelmallisena ja ongelmattomana. Tuskin pahasti liioittelemme, jos arvioimme suomalaisten journalistien olevan hämmentyneitä ja epävarmoja siitä, kuinka tulevaisuudessa suurissa kriiseissä tulisi toimia.

Olemme toisaalla – osana tätä tutkimushanketta – analysoineet tarkemmin onnettomuuksien ja rikosten uhrien käsittelyä journalismissa 1920-luvulta 2000-luvulle (Raittila & Koljonen 2009). 1900-luvun loppupuolella journalistien ammatillistuminen näkyi muun muassa siinä, miten tapahtumien uutisointi kehittyi pikkutarhasta faktapohjaisesta selostamisesta tunteita ja dramatiikkaa painottaviin ilmaisutapoihin. Katastrofeja kuvattiin yhä enemmän yksilöiden kohtaloista muodostuvien tarinoiden kautta. Journalistit menivät lähemmäksi katastrofien uhreja: hengissä selviytyneiden silminnäkijöiden joukosta haettiin yksilöllisiä tarinoita, ja kuolleiden omaisten joukosta etsittiin tunteisiin vetoavia surun kasvoja.

2000-luvun journalismissa tiedonvälitystehtävän rinnalle on noussut entistä voimakkaammin tarinoiden kertominen ja selitysten tarjoaminen. Niin tarinat yksittäisten ihmisten kohtaloista kuin erilaiset selitykset tapahtuneen syistä luovat lukijoille, katselijoille, kuuntelijoille ja selailijoille kulloisestakin katastrofista sellaista ymmärrystä, jota kovissa faktoissa ja auktoriteeteissa pitäytyvä journalismi ei pysty tarjoamaan.

Tiedotusvälineet eivät haastattele kriisien silminnäkijöitä ja uhrien läheisiä ainoastaan tietojen saamiseksi, ja tarve uutisoida heidän kokemuksistaan on suuri. Se tapa, jolla journalistit tavoittelivat haastateltavia niin Estonia-onnettomuuden, Myyrmannin räjähdysten, Konginkankaan bussiturman kuin tsunaminkin yhteydessä, herätti kritiikkiä. Aluksi äänessä olivat kriisipsykologit ja tutkijat, joiden rinnalla journalistikunta on käynyt omaa keskusteluaan katastrofien uutisoinnista. Kriisi kriisiltä myös yleisöjen parantunut mediatietoisuus ja medialukutaito ovat luoneet lukijoille, katsojille ja kuuntelijoille parempia valmiuksia kyseenalaistaa journalistien toimintaa ja mediasisältöjä. Kyseenalaistamisen ovat viimeistään Jokelan jäljiltä ”oppineet” myös kriisin kokijat: Kauhajoella kadulla kulkevat suhtautuivat journalistien kuvaus- ja haastattelupyyntöihin pidättyvästi.

Samalla kun arvostelu journalisteja kohtaan on voimistunut, historiallisen analyysimme perusteella onnettomuuksien ja rikosten uhreja käsittelevä journalismi on muuttunut aikaisempaa hienovaraisemmaksi. Kun esimerkiksi ennen

uhrien nimet ja kuvat julkaistiin mahdollisimman nopeasti, kouluampumisten yhteydessä uhrien ja omaisten nimet ovat tulleet julkisuuteen vain poikkeustapauksissa.

Vaikka journalismi on muodollisesti vähemmän tunkeilevaa, journalismin esitystavat ovat muuttuneet ”tunkeilevammiksi”. Vielä puoli vuosisataa sitten kaikkia onnettomuuksien ja rikosten asianosaisia haastateltiin, mutta he olivat lähinnä isojen koostejuttujen persoonattomia tietolähteitä. Nykyjournalismin henkilöityminen on merkinnyt, että asianosaisten tarinat kerrotaan näyttävästi suurilla lähikuvilla varustettuina. Onnettomuuden tai rikoksen kokeneen haastateltavan antama lausunto on täten entistä henkilökohtaisempi.

Yhteiskunnallisen ilmapiirin muuttuessa ristiriitainen suhtautuminen yksityisen ja julkisen väliin eroihin on voimistunut. Esimerkiksi lähiomaisen kuolema käsitellään nykyisin paljon selvemmin vain oman perheen parissa kuin puoli vuosisataa sitten. Samalla tosi-tv-ohjelmien kautta julkisuuteen nousseet ovat valmiita paljastamaan hyvinkin henkilökohtaisia asioita pysyäkseen populaarilehtien palstoilla. Toisilleen vastakkaiset pyrkimykset säilyttää oma yksityisyys ja päästä julkisuuteen ovat olleet läsnä myös koulusurmista uutisoitaessa. Kaupallisiin paineisiin yhdistettynä tämä on vaikeuttanut toimituksissa käytävää rajankäyntiä julkisen ja yksityisen tiedon välillä.

Jokelan jälkimainingeissa journalistteja arvosteltiin erityisesti uhrien hyväksikäytöstä. Kuolonuhrien omaisia oli maaniteltu haastatteluihin ja alaikäisiä, sokissa olleita koululaisia oli revitty julkisuuteen. Kauhajoella journalistit varoivat toistamasta närrää aiheuttaneita toimintamalleja: Uhrien omaisten ovilla ei ollut samantilaista ruuhkaa kuin aiemmissa katastrofeissa, eikä ensikäden tietoja ja surevia kavereita metsästetty haastateltavien kunnosta piittaamatta. Kauhajoella toimittajat ja kuvaajat seurasivat surua ja järkytystä aiempaa enemmän sivusta.

Useat eri tekijät ohjasivat journalisttien toimintaa varovaisempaan suuntaan. Ensinnäkin viranomaistiedotus sujui Kauhajoella kitkattomasti. Tiedotustilaisuuksia järjestettiin pitkin päivää, ja eri alojen asiantuntijat olivat journalisttien käytettävissä. Viranomaisten aktiivisuuden ansiosta journalistit saivat hyvin nopeasti kokonaiskuvan tapahtuneesta, eikä sitä tarvinnut rakentaa silminnäkijöiltä ongituista tiedonmuruista.

Viranomaisten aktiivisuus merkitsi samalla myös sitä, että kun toimittajat ja kuvaajat muutaman tunnin viiveellä pääsivät paikalle, heidän toimintamahdollisuutensa olivat rajalliset. Poliisi oli eristänyt oppilaitoksen ympäristöineen niin

laajalta alueelta, että kuvaajien mielestä tapauksen visuaalinen esittäminen jäi vaillinaiseksi. Kriisityöntekijät olivat puolestaan suojanneet pelastuneet ja uhrien omaiset niin tarkoin julkisuudelta, että kertomuksia osallisten omakohtaisista kokemuksista oli tarjolla erittäin vähän.

Lisäksi Kauhajoella olleet journalistit halusivat välttää Jokela-adressin kaltaista mediavihamielistä yleisöreaktiota. Oman toimituksen ohjeet painottivat uhrien ja heidän läheistensä yksityisyyden kunnioittamista. Aiemmissa katastrofeissa laajasta autonomiasta nauttineet ja itseohjautuvuuteen tottuneet journalistit saivat Kauhajoelle tarkkoja ohjeistuksia. Päällikkötoimittajat neuvoivat alaisiaan poikkeuksellisen yksityiskohtaisesti ja pitivät heihin tiiviisti yhteyttä juttu-keikan kaikissa vaiheissa.

On syytä pohtia, onko toiminta Kauhajoella merkki pysyvästä muutoksesta journalismissa, vai onko kysymys vain ohimenevästä, Jokelan kritiikin synnyttämästä käyttäytymismallista. Ja onko niin, että hienovaraisempi uhrien, omaisten ja pelastuneiden lähestyminen liittyy nimenomaan koulusurmiin, käsittämättömänä ja poikkeuksellisena pidettyyn tapahtumaan? Pätevätkö samat toimintamallit myös tulevaisuuden luonnon- ja liikennekatastrofeissa?

• • •

Kauhajoella journalistien ongelmaksi ei noussut silminnäkijöiden ja omaisten kohtaaminen, mutta monen mielestä ongelmana oli kylmän ulkokohtaiseksi jäänyt uutisointi tapahtuneesta. Kun uhreja ja omaisia ei lähestytty, ei myöskään saatu kunnan kuvia, ei tunteita eikä koskettavia tarinoita. Tästä näkökulmasta uutisointi jäi epäempaattiseksi, eikä se auttanut ihmisiä samastumaan uhreihin. Sen sijaan etualalle nousivat yhtäältä viranomaisten ja asiantuntijoiden näkökulmat, toisaalta taas ampuja kuvineen ja videoineen.

Viimeistään Kauhajoen jälkeen toimituksissa on herätty pohtimaan sitä, saivatko molemmat kouluampujat juuri sellaisen julkisuuden teoilleen ja itselleen kuin he olivat suunnitelleet. Ampujien mediapaketteja käytettiin hyväksi siekailematta ja heidän nimensä ja kasvonsa toistuivat journalistisissa esityksissä niin taajaan ja niin näyttävästi, että tuntui aiheelliselta kysyä, tekeekö ylenpalttinen mediakäsittely joukkosurmaajista myyttisiä hahmoja, sankareita ja toimintamallin antavia esikuvia potentiaalisille kouluampujille.

Kun media keskittyy kertomaan ampujasta henkilönä, kyse ei ole vain siitä, miten uutisointi vaikuttaa yksittäisiin potentiaalsiin ampujiin, vaan myös siitä, millaista kokonaiskuvaa media rakentaa tapahtuneesta. Nouseeko päällimmäiseksi uhrin näkökulma vai ampujan näkökulma? Media ei lyhyellä aikavälillä

varmaankaan pysty vaikuttamaan siihen, jättääkö mahdollinen seuraava kouluampuja aikeensa toteuttamatta. Pidemmällä aikavälillä medialla on kuitenkin rooli yhteiskunnallisen ilmapiirin muokkaajana: kertomalla kouluampumisista vähemmän tekijäkeskeisesti media voi häivyttää ilmiöön liittyvää sankaripotentialia. Yhteiskunnan ilmapiiristä puhuminen liittyy myös pohdintaan siitä, pitäisikö väkivaltavihde ja yhteiskunnan kilpailuluonnetta tarkastella kriittisesti. Vaikka koulusurmiin liittyy paljon vaikeita kysymyksiä vailla vastauksia, sitä ei saa käyttää pakotienä, jolla journalismi kieltäytyy pohtimasta omaa rooliaan koulusurmien yhteydessä.

Ampujaa ja hänen tuottamaansa materiaalia käsiteltiin harkitummin Kauhajoen kuin Jokelan tapauksessa. Journalistien mukaan Kauhajoen ampujan materiaalin näyttämällä oli tapahtuman selittämiseen liittyvät perusteet: poliisi oli ampujan nettiaineistoa nähtyään ja tekijän kuulusteltuaan antanut hänen pitää aseensa. Merkittävä peruste ampujan materiaalin saamalle laajalle julkisuudelle oli kuitenkin se, että muuta dramaattista kuva-aineistoa tapauksesta ei ollut saatavissa.

Tulevissa kriiseissä journalistit saavat varautua toimimaan kahdenlaisissa pakko-raoissa. Ensinnäkin viranomaiset ja kriisityöntekijät todennäköisesti edelleen rajaavat mahdollisuuksia päästä katastrofipaikalle ja haastattelemaan järkyttyneitä ja sokkitilassa olevia pelastuneita ja uhrien omaisia. Toiseksi internetin yhteisöt ja keskustelupalstat julkaisevat nopeasti ja tehokkaasti kaiken saamansa informaation piittaamatta vuosikymmenten kuluessa kehittyneistä journalistimin eettisistä normeista. Kaikkialla läsnä olevat kamerapuhelimet mahdollistavat kuvien saamisen niistäkin paikoista, jonne toimittajat eivät ehdi tai jonne heitä ei päästetä. Journalismi joutuu tasapainottelemaan eri lähteistä pursuaivan materiaalin suhteen julkaisemisen rajapinnalla: päätyvätkö tiedotusvälineet käyttämään kaikkein järkyttävintä kriiseistä saatavilla olevaa materiaalia vai jääkö se nähtäville vain verkon yhteisöpalveluihin?

Journalistisen median ja muun verkkomedian suhde on murrosvaiheessa. Verkon yhteisöjen ja journalistisesti toimitetun median keskinäisen kilpailun on arveltu liudentavan journalismin ja muun median rajaa, mikä merkitsisi journalistietiikan vähittäistä murenemistä (Jyrkiäinen 2008, 50–52). Pelkona on, että ei-journalistisen verkon nopeus ja piittaamattomuus eettisistä säännöistä johtavat muun muassa uhrien yksityisyyden kunnioittamisen ja suojaamisen heikkenemiseen. Toisaalta verkon julkisuuden massiivisuus ja epäluotettavuus voivat vahvistaa journalistisen profession arvostusta ja sitä kautta joh-

taa perinteisen median journalistisen roolin kirkastumiseen suhteessa verkon muuhun tarjontaan. Tätä mieltä oli osa tätä tutkimusta varten haastattelemissamme toimittajista.

Tutkimuksemme antaa aihetta pohtia myös journalistisen itsesääntelyn tilaa ja kehitystarpeita. Julkisen sanan neuvosto (JSN) on toiminut neljän vuosikymmenen ajan. JSN:n perustaminen ja Lehtimiehen ohjeiden (nykyisin Journalistin ohjeet) käyttöönotto vuonna 1968 olivat merkittäviä edistysaskeleita journalistin etiikan kehityksessä. Se merkitsi, että journalistit ja alan työnantajat loivat järjestelmän valvomaan itse määrittelemäänsä hyvää journalistista tapaa.

1990-luvulle asti journalistinen etiikka ja itsesääntely kehittyivät ennen muuta ammattikunnan sisäisen keskustelun kautta. 2000-luvun journalismiin vaikuttavat yleisön aktivoituminen ja se, että viranomaiset asettavat yhä useammin toimittajien työlle rajoituksia. Vaikka Journalistin ohjeita uudistettiin 2000-luvun puolivälissä ja JSN:n puheenjohtajan roolia vahvistettiin runsas vuosi sitten johtajavaihdoksen yhteydessä, journalistien perinteinen itsesääntelyjärjestelmä näyttää menettäneen merkitystään prosessissa, jossa toimitukset ja yksittäiset toimittajat arvioivat toimintansa eettisyyttä.

Itsesääntelyn sijaan ammattikunta määrittää hyvää journalistista tapaa aiempaa yleisölähtoisemmin. Eettisiä periaatteita ei ratkota vain journalistikunnan sisäisissä keskusteluissa, vaan yhä enemmän niihin vaikuttavat yleisön oletetut vaatimukset. Lukija- ja katsojamäärien alenemista vastaan hangoittelevat mediarytykset ovat haluttomia riskeeraamaan asiakassuhteitaan, minkä takia eettisyyspohdinnat kietoutuvat viime kädessä siihen, mitä hyötyjä ja haittoja tiedon julkaisemisesta on.

Yleisölähtöisen eettisyyden korostuminen näkyy Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien uutisointien eroissa. Vaikka Jokela-adressin kritiikkiä epäiltiin ja se monilta osin torjuttiin, Kauhajoki-uutisoinnissa Jokelasta saatu yleisöpalaute otettiin huomioon niin tiedonhankinnassa kuin julkaisupäätöksissä. Tutkimussamme varten haastatellut journalistit myönsivät, että Jokelassa koettua media-vihaa pyrittiin välttämään osin tiedonvälityksestä tinkimälläkin.

Sen sijaan haastattelussa ei tullut ilmi, että ammattikunnan itsesääntelyjärjestelmä olisi vaikuttanut siihen, että journalistit olivat Kauhajoella varovaisempia kuin Jokelassa. Jokela-kritiikin ollessa voimakkaimmillaan esitettiin toiveita siitä, että Journalistin ohjeisiin olisi tarkennettu kriisiuutisoinnin pelisääntöjä ja että Julkisen sanan neuvosto olisi ottanut kantaa Jokelan tapahtumien uutisointiin. Ohjeisiin ei ole tehty muutoksia, eikä JSN:ltäkään ole tullut asiaa kos-

kevaa julkilausumaa. Neuvoston kanta Jokelan tapahtumiin perustuu kolmeen sille tehtyyn kanteluun, joissa oli kyse ampujan perheen yksityisyyden suojusta. JSN ei linjannut sitä, millainen tiedonhankinta kriisitilanteissa on hyvän journalistisen tavan mukaista ja mikä sen vastaista.

Kun Julkisen sanan neuvosto on tyytynyt reaktiiviseksi toimijaksi ja kun Journalistin ohjeista ei löydy katastrofiuutisoinnin ohjeeksi kuin kehoitus hienotunteisuuteen, ruohonjuuritasolla on syntynyt erilaisia pyrkimyksiä täyttää vallitsevaa eettistä tyhjiötä. Oikeaan suuntaan ollaan menossa, kun toimitusten tyylikirjoihin on liitetty ohjeita katastrofitilanteiden varalle. Hyvää esimerkiksi muille viestimille näyttää STT, joka on julkaissut omat ohjeensa verkkosivuillaan. Myös Dart Center for Trauma & Journalism -verkoston laajentuminen Suomeen lisää tietoa kriisiuutisoinnin perusteista. Jo julkaistun Trauma ja journalismi -oppaan lisäksi rakenteilla on aihetta käsittelevä suomenkielinen verkkosivusto.

Nämä katastrofijournalismin pelisääntöjen paikkauspyrkimykset eivät kuitenkaan riitä. Ne eivät pysty saavuttamaan sellaista tunnettavuutta ja hyväksytävyyttä, jotka olisi mahdollista saavuttaa uudistamalla vakiintunutta itsesääntelyjärjestelmää. Koko ammattikuntaa sitovan ja alan ulkopuolellakin laajasti tunnetun eettisen koodiston korvaaminen toimitus- ja tilannekohtaisilla tyylikirjoilla ja ohjeistuksilla merkitsee myös journalistisen etiikan altistamista suhdanteiden armoille – suhdanteiden, joiden tärkeimpiä määrittäjiä ovat koetut ja odotetut yleisön reaktiot.

JSN otti kantaa Kauhajoen koulusurmien uutisointiin joulukuussa 2008 käsitellessään kantelua siitä, oliko Nelosen uutisten tapa näyttää ampujan verkkoon jättämiä ammuskeluvideoita hyvän journalistisen tavan mukaista vai ei (JSN 3988/4/08). JSN antoi Neloselle puhtaat paperit. Neuvosto perusteli kantansa sillä, että videoiden näyttäminen auttoi yleisöä muodostamaan kuvan poliisin toiminnasta ennen ampumisia, paljasti ampujan persoonan ja kasvot niitä mystifioimatta ja toi olennaista tietoa kokonaisuuden hallintaan.

Päätöksessä kiteytyy nykymuotoisen itsesääntelyjärjestelmän ongelmallisuus. Koska JSN linjaa hyvää journalistista tapaa yleensä vain ottamalla kantaa sille jätettyihin kanteluihin, neuvoston kanta koulusurmauutisoinnin tapaisiin eettisiin ongelmatapauksiin perustuu tällöin ammattikunnan ulkopuolelta tuleviin satunnaisiin ärsykkeisiin. Koska kanteluformaatissa kohteeksi joutunut media puolustaa omaa toimintaansa viimeiseen asti, kantelijan ja kantelun kohteen välille ei synny rakentavaa, toisen näkemystä ymmärtävää keskustelua. Koska päätösten pohjana olevat Journalistin ohjeet ovat yleisluonteiset ja tulkinnanvaraiset, JSN:n päätökset perustuvat ennen muuta ammattikunnan

senhetkisiin eettisiin suhdanteisiin. Tämän takia ulkopuolisten ei aina ole mahdollista ymmärtää päätösten mieltä niiden perustelujen ylimalkaisuuden vuoksi, kuten oli Nelosen tapauksessa.

Tämänkin tutkimuksen tulosten valossa voidaan kysyä, eikö videoiden näyttäminen Nelosen tekemällä tavalla pikemminkin vaikeuttanut yleisön mahdollisuuksia arvioida poliisin toimintaa jo ennestään epäselvässä tilanteessa (ks. luku 5). Kysyä voi myös, rakennettiinko vai purettiinko mystistä sankaria kelaamalla kohtiampumisvideoita lähetyksestä toiseen (ks. luku 4). Entä mitä JSN tarkoittaa kokonaisuuden hallinnalla ja mihin se vetää olennaisen ja epäolennaisen tiedon rajat?

Nykyisen journalismin itsesääntelyjärjestelmän rinnalle on haikailtu uudenslaisia toimijoita, kuten mediavaltuutettua ja lukija-asiamiehiä. Uudenslaiset avaukset voi nähdä tyytymättömyydeksi nykyisen järjestelmän jäykkyyteen ja reaktiivisuuteen. Koulusurmien uutisointi on tuonut journalistien eteen ryöpyä isoja eettisiä ongelmia, joihin itse kukin hakee vastauksia eri puolilta. Tässä etsinnässä Julkisen sana neuvosto voisi ottaa aloitteen käsiinsä ja muodostaa kantansa katastrofijournalismin keskeisiin kipupisteisiin.

Jokelan ja Kauhajoen kokemukset osoittavat, että muun muassa seuraaviin kysymyksiin kaivataan ammattikunnan yhteistä näkemystä:

- Kuinka ammattijournalistin on syytä erottautua kriisipaikalla (käyntikortit, avoin toimintatapa, tuntomerkki/press-tunnus, akkreditointi kuten urheilukilpailuissa)?
- Miten ja missä vaiheessa on mahdollista lähestyä alaikäisiä tai sokissa olevia silminnäkijöitä ja uhrien omaisia? Ja miten ja missä vaiheessa heitä voi tuoda julkisuuteen?
- Mikä on journalismin suhde julkisuushakuiseen väkivaltaan ja miten journalismi voisi omilla toimillaan olla ainakin lisäämättä väkivallantekojen mallivaikutusta?
- Miten journalistit ammattikuntana voisivat olla rakentamassa yhteistyötä ja yhteisiä pelisääntöjä kriisin muiden toimijoiden kanssa?
- Mitkä ylipäänsä ovat journalistien oikeudet ja velvollisuudet kriisitilanteissa?

Avoimia kysymyksiä on paljon, ja niihin olisi syytä vastata muutenkin kuin Julkisen sanan neuvoston yksittäisten päätösten sivulauseissa ja vierailuissa television keskusteluohjelmissa. Pitäisikö Journalistin ohjeita tarkentaa katastrofiuutisoinnin osalta, kuten jotkut ovat esittäneet, vai tulisiko JSN:n laatia koulusurmia koskeva julkilausuma, niin kuin se teki entisen mäkihyppääjän mediakäsittelystä huolestuttuaan? JSN ei tietenkään voi kirjoittaa kaikenkattavaa ohjekir-

jaa, mutta linjanvedossa olisi syytä ottaa ainakin periaatetasolla esiin keskeiset nyt hämmennystä herättävät kysymykset. Päädyttiinpä ohjeiden tarkentamiseen, julkilausumaan tai muunlaiseen ulostuloon, tärkeää olisi, että JSN ottaisi aktiivisen roolin kriisitilanteiden uutisointia koskevien pelisääntöjen muotoilussa. Jos perinteinen itsesääntely ei ole tässä asiassa aktiivinen, voi käydä niin, että ammattikunta luovuttaa tiedonvälityksen sisältöjä koskevan päätösvallan toimistusten ulkopuolelle.

Kokonaisarvion laatiminen Kauhajoen koulusurmista tehdystä journalismista on tavattoman hankalaa. Esimerkiksi ampujan mediakäsittelyn tai viranomaisen toiminnan Kauhajoella voi halutessaan nähdä ongelmalliseksi tai ongelmattomaksi asiaksi, ja kumpaankin näkökulmaan on löydettävissä uskottavat perustelut. Vastakkaiset näkemykset rohkaisevat tekemään konsensushakuisen tulokinnan: vaikeat aiheet ja hankalat tilanteet ovat aina vaatineet tasapainoilua ja osuvin tulkinta ongelmallisuuden ja ongelmattomuuden välillä on jossain puolivälissä. Toisenlaisenkin tulokinnan voi tehdä: kriiseistä kertova journalismi itsesään on jonkinlaisessa kriisissä. Sen mielekkyyttä on kyseenalaistettu pontevasti ammattikunnan ulkopuolelta, ja journalistien omatkin rivit rakoilevat sen suhteen, miten seuraava katastrofi pitäisi hoitaa.

Journalistien hämmennys ei ole syntynyt tyhjästä. Järkyttyneiden asianosaisten kohtaaminen kriisitilanteissa ja käsittämättömään väkivallantekoon syyllistyneestä ampujasta raportointi ovat esimerkkejä pulmista, joihin yksittäisen toimittajan on vaikea muodostaa kantaansa – puhumattakaan siitä, että kyseisistä asioista saavutettaisiin alalla laajempi yhteisymmärrys. Lisäksi katastrofijournalismi on muuttunut hämmentävän nopeasti. Jo kahden koulusurman uutisoinnissa on merkittäviä eroja, mutta erityisen selvästi suuntautumisen kohti aiempaa varovaisempaa ja harkitumpaa journalismia huomaa, kun Kauhajoen vertailukohdaksi ottaa esimerkiksi Myyrmäen pommiräjähdyksen ja Konginkankaan bussiturman uutisoinnin.

Tällä hetkellä journalistien keskuudessa vallitsevassa hämmennyksessä on myös hyviä puolia. Epävarmuus takaa sen, että journalismin perinteisiä käytäntöjä ei oteta annettuina, vaan niitä mietitään kahdesti ennen kuin toimitaan. Utiskilpailun kiihtyessä tällainen varpaillaan olo ei voi olla pahasta. Epävarmuus antaa myös tilaa niin ammattilehdissä kuin kantakapakassa käytävälle keskustelulle toimitustyön käytännöistä ja arvoista. Journalismin rajojen hämärtyessä pohdinnat ideaalien ja arjen leikkauspisteistä ovat enemmän kuin tervetulleita.

Jatkuva kyseenalaistaminen ja päättymätön väittely katastrofeista voivat ottaa voimille tilanteessa, jossa ollaan epävarmoja oman työn, oman median ja oman ammatin pysyvyydestä. Tulevaisuuden epävarmuudesta huolimatta olisi tärkeää kyseenalaistaa ja keskustella vaikeista työtilanteista, sillä suhtautumalla kriittisesti itseensä, ammattikuntaansa ja yhteiskuntaan journalistit lunastavat asemansa katastrofien arvostettuina toimijoina.

KIRJALLISUUS

- Aitamurto, Tanja (2005) "Hyvien perheiden pojat murhasivat kylmästi – Miksi?" Sosiaalisen ongelman synty, syyt ja seuraukset Heinojen surman herättämässä moraalisisessa myrskyssä. Journalistiikan lisensiaatin tutkielma, Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/12858/G0000463.pdf?sequence=1>. [Käyty 19.3.2009]
- Alho, Arja (2004) *Silent Democracy, Noisy Media*. Sosiologian väitöskirja. Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/3411/silentde.pdf?sequence=1>. [Käyty 13.3.2009]
- Berrington, Eileen & Jemphrey, Ann (2003) Pressures on the press. Reflections on reporting tragedy. *Journalism*, vol. 4, no. 2, 225–248.
- Brayne, Mark (2007) Trauma ja journalismi. Opas journalisteille, päätoimittajille ja esimiehille. Dart Center for journalism & trauma. <http://www.sanomalehdet.fi/files/83/traumajournalismi.pdf>. [Käyty 20.3.2009]
- Consalvo, Mia (2003) The Monsters Next Door: Media Constructions of Boys and Masculinity. *Feminist Media Studies*, Vol 3, No. 1, 27-45. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie.ip,uid&db=ufh&AN=9756721&site=ehost-live>. [Käyty 13.3.2009]
- Dyregrov, Atle (1994) *Katastrofipsykologian perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto & Phillips, Angela (eds.) (2008): *Transnational Media Events. The Mohammed Cartoons and the Imagined Clash of Civilizations*. Nordicom, University of Gothenburg.
- Englund, Liselotte (2008). *Katastrofens öga. En studie av journalisters arbete på olycksplats*. Göteborg: JMG, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. (Julkaisu myös verkossa: http://www.englundsforlag.se/bilder/katastrofensoga_eng_summary.pdf)
- Hakala, Salli (2009) Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa. Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä. Helsinki: Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 2/2009. http://www.valt.helsinki.fi/blogs/crc/Koulusurmat_Raportti_stilisoitu.pdf. [Käyty 10.3.2009]
- Heinonen, Ari (2008) Yleisön sanansijat sanomalehdissä. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 108. *Journalismin tutkimusyksikkö*, Tampereen yliopisto. (Julkaisu myös verkossa: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-7551-1.pdf>)
- Jaakkonen, Pasi (2007) *Kriisipsykologi julkisuuden portinvartijana*. Teoksessa Hamilo, Marko (toim.) *Älkää säätäkö päätänne – häiriö on todellisuudessa*. Suomalaisen psykokulttuurin kritiikki. Helsinki: Ajatus.
- Jemphrey, Ann & Berrington, Eileen (2000) Surviving the Media: Hillsborough, Dun-blane and the press. *Journalism Studies*, Vol 1, No. 3, 469-483. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=cookie.ip,uid&db=ufh&AN=3887859&site=ehost-live>. [Käyty 13.3.2009]
- Jokelan koulusurmat mediassa (Raittila Pentti, Johansson Katja, Juntunen Laura, Kangaluoma Laura, Koljonen Kari, Kumpu Ville, Pernu Ilkka ja Väliverronen Jari) (2008). Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 105. *Journalismin tutkimusyksikkö*, Tampereen yliopisto. (Julkaisu myös verkossa: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-7376-0.pdf>)
- Jokelan koulusurmat 7.11.2007. Tutkintalautakunnan raportti. Helsinki: Oikeusministeriö, julkaisu 2009:2. (Julkaisu myös verkossa: <http://www.om.fi/1232607489599>)
- Jyrkiäinen, Jyrki (2008) Journalistit muuttuvassa mediassa. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja B 50. *Journalismin tutkimusyksikkö*, Tampereen yliopisto. (Julkaisu myös verkossa: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-7385-2.pdf>)
- Kivioja, Pasi (2008) Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan murroksessa. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 106. *Journalismin tutkimusyksikkö*, Tampereen yliopisto. (Julkaisu myös verkossa: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/978-951-44-7496-5.pdf>)
- Koljonen, Kari & Risto Kunelius (2005) On vain yhteinen suru. *Onnettomuusjournalismin muutossuuntia Kuurilasta Konginkankaalle*. Tiedotustutkimus, vol. 28, no. 1 (*Journalismikritiikin vuosikirja* 2005), 34–59.

- Kuusela, Teijo (2005) Uhrit valtavrassa. Tapaus Myyrmäen etiikka Hesarista Seiskaan. Journalistiikan pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. http://thesis.jyu.fi/05/URN_NBN_fi_jyu-2005236.pdf. [Käyty 10.3.2009]
- Mähkä, Merja (2005) Hyvä perhe: Heinojen surma Ilta-Sanomissa. Viestinnän pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. <https://dspace.it.helsinki.fi/manakin/bitstream/handle/10224/1973/2005-3524.pdf?sequence=1>. [Käyty 19.3.2009]
- Mäkipää, Leena (2004) "Täällä niitä psykoja riittää". Ilta-Sanomien henkirikosuutisointi vuosina 1980, 1993 ja 2000. Viestinnän pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/viest/pg/makipaa/taallani.pdf>. [Käyty 10.3.2009]
- Mäntylä, Jorma (2008) Journalistin etiikka. Toinen, uudistettu laitos. (1. painos 2004.) Helsinki: Gaudeamus.
- Pietilä, Veikko (1998). Suomen lehdistön menetetty maine? Eeva Vuoren julkinen myllytys 16.8.–24.8.1997. Tiedotustutkimus, vol. 21, no. 2 (Journalismikritiikin vuosikirja 1998), 48–64.
- Raittila, Pentti & Kari Koljonen (2009/tulossa). Kriisijournalismi ennen ja nyt. Media & viestintä, vol. 32, no. 2.
- Raittila, Pentti (2008). Haastattelako vai ei? Tiedotustutkimus, vol. 31, no. 2 (Journalismikritiikin vuosikirja 2008), 38–43. (Journalismikritiikin vuosikirja 2008 myös verkossa: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/1797-6014.pdf>)
- Raittila, Pentti (1996) Uutinen Estonia. Kriisiviestintä ja journalismin etiikka koetuksella. Tampere University Press. (Julkaisu myös verkossa: <http://tampub.uta.fi/tup/951-44-6130-4.pdf>)
- Saari, Salli (2005). Katastrofin uhrien vihollinen ja kriisiprosessin tukija. Tiedotustutkimus, vol. 28, no. 1 (Journalismikritiikin vuosikirja 2005), 24–30.
- Salmela, Kreetta (2008). Kansalaislähteiden käyttö sähköisten medioiden kriisiuutisoinnissa. Journalistiikan lisensiaatti-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Sumiala, Johanna & Tikka, Minttu (2009). Netti edellä kuolemaan – koulusurmat viestinnällisenä ilmiönä. Käsikirjoitus artikkeliksi Media & Viestintä, vol. 32, no 2.
- Suomalainen Laura & Haravuori Henna & Berg Noora & Kiviruusu Olli & Marttunen Mauri: Jokelan koulukeskuksen ampumissurmille altistuneiden oppilaiden selviytyminen, tuki ja hoito. Kahden vuoden prospektiivinen seurantatutkimus, väliraportti. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos, Raportteja 8/2009 (tulossa).
- Valaskivi, Katja (2007) Väkivalta, media ja kohtuus. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Suurpää, Leena (toim.) Jokela-ilmio. Sikermä nuorisotutkijoiden näkökulmia. Nuoriso-tutkimusverkosto. (Julkaisu myös verkossa: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/jokela.pdf>)
- Virkkunen, Henna (2006) "Ministeri saa syyttää vain itseään": ministerieroihin johtaneet skandaalit uutistapahtumina Juhantalosta Jätteenmäkeen 1992-2003. Journalistiikan lisensiaatti-tutkielma. Viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.

Verkkolähteet

- Pohjanmaan Radion internetsivut (<http://www.pohjanmaanradio.fi>) [Käyty 23.9.2008 ja 24.9.2008]
- Suomen Lehtikuvaajat (2009) "Tullessani Kauhajoelle ajattelin..." Mediakriittinen kuvakooste Kauhajoen kouluammuskelun lehtikuvista. http://www.youtube.com/watch?v=IP_M_lzTgEg. [Käyty 10.3.2009]
- Suomen Tietotoimiston tyylikirja (<http://www.stt.fi/fi/tyylikirja/>)
- TNS Metrix (2008) "Suomen web-sivustojen viikkoluvut." <http://www.gallupweb.com/tnsmatrix/>. [Käyty 10.3.2009]
- Yleisradion www-sivut (http://yle.fi/yleista/kanavat_alue.shtml) [Käyty 2.3.2009]

LIITE 1.

TUTKIMUSaineistot

Alla oleva taulukko kuvaa tärkeimpiä tutkimuksessa käytettyjä media-aineistoja ja niiden käyttötapaa:

Aineisto	Surmapäivä ti 23.9.	Ke 24.9.	To 25.9.	Pe 26.9.	La – ti 27.-30.9.
HS, IL, IS, Ilkka	Verkko: sisällön koodaus ja lausumakoodaus 5. lukua varten	Paperilehdet: sisällön koodaus ja lausumakoodaus 5. lukua varten	Paperilehdet: sisällön koodaus ja lausumakoodaus 5. lukua varten	Paperilehdet: sisällön koodaus ja lausumakoodaus 5. lukua varten	Paperilehdet: sisällön koodaus
44 päivälehteä: kaikki vähintään 5 kertaa viikossa ilmestyvät ja ilmaisjakelu-lehti Metro	-	Paperilehdet: etusivujen analyysi (3. luku)	-	-	-
Yle, Radio Suomi	Lähetykset klo 11–19	-	-	-	-
Yle TV	Verkko, Kauhajokea koskevat uutiset ja lähetykset (klo 20.30 uutisista lausumakoodaus 5. lukua varten), Ajankohtainen kakkonen, Vaalit 08	Aamu-TV, klo 20.30 uutiset (lausumakoodaus 5. lukua varten), A-studio, Kunnallisvaalit Express	Klo 20.30 uutiset (lausumakoodaus 5. lukua varten) A-talk	Vaalit 08	Ajankohtainen kakkonen 30.9.
MTV3	Verkko, Kauhajokea koskevat uutiset ja lähetykset (klo 19 uutisista lausumakoodaus 5. lukua varten)	Huomenta Suomi, klo 19.00 uutiset (lausumakoodaus 5. lukua varten) 45 minuuttia	Klo 19.00 uutiset (lausumakoodaus 5. lukua varten)		
Nelonen	Verkko, Kauhajokea koskevat uutiset ja lähetykset (klo 19.30 uutisista lausumakoodaus 5. lukua varten)	Klo 19.30 uutiset (lausumakoodaus 5. lukua varten)	Klo 19.30 uutiset (lausumakoodaus 5. lukua varten)		
STT	Kaikki uutispalvelun Kauhajoki-uutiset	Kaikki uutispalvelun Kauhajoki-uutiset			
Aikakauslehdet			7 päivää	Suomen Kuvalehti	

Taulukossa mainittujen aineistojen lisäksi käytettävissämme olivat:

- Yle tv: A-Studio 1.10. ja 22.10. ja 5.11., Kunnallisvaalit Express 1.10., MOT 10.11., A-Talk 13.11.
- Ilkka, IL ja IS: paperilehdet 1.10.–12.10.
- Aikakauslehdet: Apu 2.10. ja 13.11., Seura 2.10. ja 9.10., 7 päivää 2.10., Suomen Kuvalehti 3.10.
- Expressenin Kauhajoki-jutut 23.–25.9. ja 27.9. pdf-tulosteina
- Kotimaisten ja ulkomaisten viestimien internetuutisia (mm. KSML, Aamulehti, IT-viikko, Taloussanomat, Turun Sanomat, Kaleva, Aftonbladet, Al Jazeera, BBC, Berliner Zeitung)
- Nettikeskusteluja: iltalehti.fi 24.9., IS.fi 24.9., ksml.fi 23.9., MuroBBS 23.9.–24.9., Suomi24 24.9., Spreekillers.com 24.9., Totallyupyours.com 23.9., My Community

Media-aineiston lisäksi yhtä tärkeän tutkimusaineiston muodostavat toimitusten edustajien ja tapahtuman osallisten sekä yleisön edustajien haastattelut. Tässä tutkimuksessa olemme jossain määrin nojautuneet Jokela-tutkimuksen yhteydessä tehtyihin haastatteluihin.¹ Lisäksi Kauhajoen uutisoinnista tutkijaryhmäämme on haastatellut:

- 13 Kauhajoella paikan päällä ollutta uutistoimittajaa tai -kuvaajaa (7 aineistomme sanomalehdistä, loput televisiosta ja radiosta). Lisäksi on haastateltu kaksi verkkotoimittajan esimiestä ja kaksi verkkotoimittajaa sekä kaksi aikakauslehden toimittajaa.
- 5 päällikkötason toimittajaa (3 sanomalehdistä, 2 televisiosta).
- Kolme Kauhajoella työskennellyttä poliisia sekä kaksi muuta viranomaista. (Nämä haastattelut on tehty yhdessä Helsingin yliopiston Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa -hankkeen vastaavan tutkijan Salli Hakalan kanssa.)

Edellä mainittujen lisäksi Tiia Rantalainen on haastatellut omaa graduaan varten 13 toimitajaa tai esimiestä, ja osa näistä haastatteluista on ollut myös tutkimuksemme analyysien käytössä. Mira Hyttinen haastatteli omaa graduaan varten 16 Pohjanmaan alueradion työntekijää, ja tämä aineisto sekä Pohjanmaan Radion lähetyskopiot tapahtumapäivältä ovat olleet hänen kirjoittamansa 7. luvun pohjana.

Tutkimusryhmän haastattelut tehtiin pääasiassa marraskuussa 2008; muutama tehtiin vielä joulukuussa ja vuoden 2009 alussa. Niiden avulla selvitettiin journalistien toimintaa Kauhajoella ja kotitoimituksissa erityisesti surmapäivänä ja jossain määrin myös seuraavien päivien työn organisointia. Haastattelut kestivät tunnista kahteen ja puoleen tuntiin. Haastateltavien kanssa sovittiin, että he esiintyvät tutkimuksessa nimettöminä, eikä myöskään heidän työpaikkaansa mainita.

Haastattelut on litteroitu varsin tarkasti, mutta julkaistut haastattelukatkelmat on luettaavuuden helpottamiseksi siivottu asiasisältöä hämärtävistä rönsyistä ja täytesanoista, ja puhekielen ilmauksia on muutettu yleiskielisiksi. Haastatteluaineiston analyysissa päämetodina on ollut luokittelu tutkimusteemojen mukaan, ja tämän kirjan teksteissä haastattelukatkelmia käytetään lähinnä analyysia havainnollistavina esimerkkeinä.

¹ Ks. Jokelan Koulusurmat mediassa 2008, 27–29. Tuolloin haastattelijoina olivat Kauhajoki-tutkimusryhmämme jäsenten lisäksi Katja Johansson ja Laura Juntunen Helsingin yliopistosta.

LIITE 2.

SISÄLTÖKODDAUS

Koodausrunko

1. KODAAJAN NIMIKIRJAIMET

2. TIEDOTUSVÄLINE JA JUTUN NUMERO*

- 1 Helsingin Sanomat
- 2 Ilkka
- 3 Iltalehti
- 4 Ilta-Sanomat
- 5 Yle/ Radio Suomi 23.9.
- 6 Ylen TV-uutiset
- 7 MTV3:n uutiset
- 8 Nelosen uutiset

Juokseva numerointi siten, että esimerkiksi Ilkan ensimmäisen päivän ensimmäinen juttu koodataan 2001.

3. PÄIVÄMÄÄRÄ

Merkitään nelinumeroisen, esim. 2309.

4. JUTUN OTSIKKO

Kirjataan jutun pääotsikko, ei alaotsikoita mutta oleelliset ylärivit kyllä (esim. juttu 1001: "Jokelan tragedia toistui Kauhajoella, Yksitoista kuoli verilöylyssä").

5. JUTUN ASEMA

- 1 Etusivun/premisivun juttu.
- 2 Sisäsivun juttu, johon vinkki etu/premisivulla
- 3 Muu sisäsivun juttu

Etusivun vinkit koodataan omiksi jutuikseen. Pelkkiä otsikkovinkejä ei koodata mutta ne otetaan huomioon luokassa 2, jos etusivun vinkki viittaa yhteen sisäsivun juttuun tai kokonaisuuteen (ei siis, jos vinkki viittaa usean sivun kokonaisuuteen, esimerkiksi "Maakunta sivut 3-7"). Koko juttupakettiin viitattavia vinkejä ei siis huomioida, vain yhteen juttuun/juttukokonaisuuteen viittaavat (myös faktalaatikot/ kainalojutut).

6. JUTUN LUONNE

- 1 Uutisjuttu (sisältää myös haastattelut, vinkit, taustajutut, reportaasit)
- 2 Pääkirjoitus
- 3 Kolumni, uutiskommentti, vieraskynä yms.

7. JUTUN PÄÄAIHE

1. Tapahtuneen kuvailu

Esimerkiksi yleisuutisjutut, televisio- ja nettijutuissa myös tapahtumia "reaaliaikaisesti" seuraavat jutut.

2. Asianosaisten, paikkakuntalaisten ja tapahtuman kokeneiden kokemukset ja kohtalot

Esimerkiksi paikalla olleiden koulun oppilaiden/opettajien/muun henkilökunnan/kriisityöntekijöiden kertomukset. Asianosaisiksi lasketaan myös paikkakuntalaiset laajemmin, esimerkiksi Kauhajoen muiden koulujen oppilaat. Selvästi muille paikkakunnille sijoittuvat verrokkijutut sen sijaan kuuluvat luokkaan 9. Esimerkiksi Paula Risikko ei lasketa asianosaiseksi, eikä myöskään jokelalaista asekauppiasta, joka myi murha-aseen. Sen sijaan ampujaa haastatellut poliisi on asianosainen. Asianosaisiksi on myös esim. vanha koulukaveri, jolla on henkilökohtainen side ampujaan, vaikka hän ei olisi ollut tapahtumapaikalla. Asianosaisiksi ei lasketa viransa puolesta paikalla olleita henkilöitä (mutta koulun henkilökunta lasketaan), kuten poliiseja ja palomiehiä, vaikka kertoisikin esim. joutuneensa ampujan tulituksen kohteeksi. Siviiliauttajat, kuten vapaaehtoiset VPK:n ja SPR:n ihmiset lasketaan asianosaisiksi. Tähän luokkaan menevät myös ammuista uhreista kertovat jutut, ellei niissä ole suru määräävämpi sisältö, kuten juttu 1011 "Poliisi ei vielä tiedä keitä uhrit olivat" ja muistelujutut.

3. Tekijän taustojen kuvaileminen

Jutut, joissa kerrotaan tekijästä, tämän toiminnasta internetissä yms.

4. Suru

Jutut, joiden pääaiheena on yksilön/yhteisön/yhteiskunnan kokemaa suru. Tähän luokkaan kuuluvat myös surunvalittelut, mikäli juuri tämä teema on jutun otsikossa/kärjessä. Samoin tapahtuneen kokeneiden ja paikkakuntalaisten kokemukset ja kohtalot, mikäli suru on määräävämpi kuin asianosaisuus.

5. Teon syy tai motiivi

Jutut, joissa pohditaan mahdollisia syitä tapahtuneelle, joko suoraan tai epäsuorasti, esimerkiksi aselakien kautta. Esim. juttu 1019 "HS.fi:ssä sanottua" menee tähän luokkaan, koska toimittaja poiminut juttuun (pääasiassa) syytöhdintoja. Juttu 1028 "Kauhajoen ampumistapaus järkytti ja vihastutti Helsingissä" puolestaan menee luokkaan 9. ("Paikallistukset") jo jutun otsikoinnin ja ihmisten puheen sisällön puolesta, sillä päällimmäisenä ovat helsinkiläisten tuntemukset eivätkä syytöhdinnat.

6. Yhteys muihin vastaaviin tapauksiin

Jutut, joissa käsitellään tapahtuneen yhteyttä esimerkiksi Jokelan/Myyrmanin tapaukseen tai Yhdysvaltain kouluampumisiin. Esim. juttu 1001 on myös tapahtuneen kuvailua, mutta yläriivi ja jutun lopetus mainitsemalla samankaltaisuus Jokelan kanssa kehystää jutun tähän luokkaan 6.

7. Teon aiheuttamat hallinnolliset tapahtumat ja muut seuraukset

Hallinnolliset tiedotteet, toimenpiteet ja seuraukset. Esimerkiksi kriisivastausta, ylimääräisistä uutislahetyksistä, koulun avaamisesta tai nettisivujen tukkeutumisesta kertovat jutut. Jutussa on selkeästi painotettava hallinnolliset seuraukset. Esim. juttu 1005 "Poliisin toiminta selvitetään tarkasti" koodataan kohtaan 5. ("Teon syy tai motiivi") jo jutun alun perusteella. Etenkin myöhemminä päivinä juttuihin ilmestyvät lakiuudistuskeskustelut ilman suoraa kytköstä miksi-kysymykseen (ks. esim. juttu 1016 "Vanhanen harkitsisi käsiaseiden kieltämistä yksityiskäytössä"). Tähän luokkaan menevät myös jutut, joissa pohditaan esimerkiksi Kelan roolia tapaukseen liittyen tai muuten suunnataan enemmän tulevaisuuteen. Jos juttu ei ole muiden Kauhajoki-juttujen yhteydessä, on siinä ilmeittävä kytkös Kauhajokeen esim. tapauksen maininnan muodossa.

8. Tapauksen kansainvälinen uutisointi

Jutut, joissa kerrotaan tapauksen maailmalla herättämistä reaktioista. Jos juttu pohtisikin miksi-kysymystä, mutta pohjaa ulkomaisen lehden uutisen referointiin, koodataan tähän luokkaan 8.

9. Paikallistukset

Jutut, joissa tapahtunutta käsitellään paikallisessa (muu kuin Kauhajoki) kontekstissa, esimerkiksi jutut, joissa kysellään paikallisten koululaisten/koulujen tunteja tapahtuman jälkeen. Kauhajoen kontekstissa tapahtuvat jutut eivät siis ole paikallistuksia. Esim. juttu 1028 "Kauhajoen ampumatapaus järkytti ja vihastutti Helsingissä".

10. Uhkaukset

Muita kouluja kohtaan tehtyjä uhkauksia käsittelevät jutut, tähän myös huhut tekstiviestiuhkauksista. Koodataan kun uhkaukset liittyvät Kauhajokeen, vrt. juttu 1027 "Jokelan ammuntaa seurasi uhkailuaalto" luokkaan 11.

11. Muut ja epäselvät

Jutut, jotka eivät sovi muihin luokkiin tai, joissa on elementtejä tasaisesti useista luokista. Esim. selvästi vain Jokelan ampumatapaukseen liittyvät jutut, kuten juttu 1025 "Koulu ei ole terapiaistuntojen paikka", joka kertoo Jokelan uhreista ja heidän selviytymisestään. Sen sijaan, jos kysellään jokelalaisilta tunteja Kauhajoen tapauksesta, menee luokkaan 9. ("Paikallistukset").

Jos jutun pääaihe on epäselvä, ratkaisee otsikko ja jutun kärki. Jos pääaihe jää vieläkin epäselväksi, koodataan luokkaan 11 "Muut ja epäselvät". Pääkirjoitussivun jutut otetaan mukaan, samoin lukijoiden tuottama materiaali (paitsi yleisönosastossa olevat), poiminnat nettikeskusteluista ja poiminnat muista lehdistä silloin, kun ne eivät ole osastossa "Muut lehdet", "Lainatut" yms.

8. AMPUJAN MATERIAALI/AMPUJAN KUVAILEMINEN

Merkitään yksinkertaisesti (1/0) käsitelläänkö/esitetäänkö jutussa ampujan materiaalia tai kuvaillaanko jutussa ampujaa. Huomautuksiin kirjataan miksi juttu on tältä kannalta oleellinen. Tarkoituksena merkitä aineistoa lukua 4. varten. Pelkkä tapahtuman kuvaus, ampujan tekemisten tai ampujan kohtalon kuvaaminen ei riitä perusteeksi koodata tähän luokkaan. Esim. "[Ampuja], 22, ampui kymmenen ihmistä käsiaseella" ei ole koodauksen väärä, mutta jos tekoa kuvataan "kylmäveriseksi" tai ampujaa "säälimättömäksi", kyllä. Jos vain mainitaan ampujan laittaneen videoita YouTubeen, ei koodata. Jos kuvaillaan videoita tms., kyllä. Koodataan myös, kun jutussa edes sivulauseessa mainitaan ampujan harrastuksista (ampuminen...), musiikkimausta, ideologiasta.

9. UHRIEN JA MUIDEN ASIANOSAISTEN KOHTAAMINEN

Merkitään yksinkertaisesti (1/0) onko jutussa haastateltu/muulla tavoin käsitelty asianosaisia/uhreja. Huomautuksiin kirjataan, miksi juttu on tältä kannalta oleellinen. Tarkoituksena merkitä aineistoa lukua 2. varten. Olennaista on kysyä, onko uhri/ asianosainen kohdannut toimittajan. Tähän ei koodata kuolleista uhreista kertovia juttuja eikä ampujaa haastatellusta poliisista kertovia juttuja. Ei koodata myöskään, jos vain uutisoidaan esim. selviytyneiden lukumäärästä tai miten uhrit pakenivat, ellei sitten asiasta kerro asianosainen itse toimittajalle.

10. KUVIEN MÄÄRÄ

LIITE 3.

LAUSUMAKOODAUS

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Kauhajoen koulusurmille esitettyjä syitä määrällisen sisällön-erittelyn avulla. Tätä erittelyä varten kerättiin seuraavanlainen aineisto:

- 1..... **Sanomalehdet:** Helsingin Sanomat, Ilkka, Iltalehti ja Ilta-Sanomat. Kaikki 24.–26.9. julkaistut Kauhajoen koulusurmiin liittyvät jutut lukuun ottamatta yleisönosastokirjoituksia (yhteensä 544 juttua).
2. **Televisio:** Pääuutislähetykset 23.9.–25.9. Yleisradio (kello 20.30), MTV3 (19.00) ja Nelonen (19.30).
3. **Internet:** Sanomalehtien (Helsingin Sanomat, Ilkka, Iltalehti ja Ilta-Sanomat) ja televisioyhtiöiden (Yleisradio, MTV3 ja Nelonen) verkkouutisointi. Verkkoinfot valittiin mahdollisimman tarkkaan näillä verkkosivuilla 23.9. kello 22 ollut materiaali sekä tämän jälkeen ennen vuorokauden vaihtumista julkaistut uudet jutut.

Alustavaan aineistoon tutustumisen sekä Jokelan koulusurmien uutisoinnin perusteella muotoiltiin yhdeksän mahdollista selitystyyppiä, joiden esiintymistä aineistossa tutkittiin. Selitykseksi on laskettu kohtuullisen yhtenäiset lausumat, joissa esitetään jokin *selitys* tai syy Kauhajoen koulusurmille. Myös toimenpide-ehdotukset on otettu huomioon, mikäli ne on esitetty selkeästi selittämiseen tai syyn etsimiseen liittyvässä kontekstissa. Selitykseksi ei ole laskettu sitä, että jutussa kerrotaan esimerkiksi tekijän asekiinnostuksesta. Selityksen muodostamiseksi tämä seikka on kytkevä muutenkin kuin implisiittisesti surmatöihin.

Yhdeksän tutkittua selitystyyppiä on esitelty seuraavassa. Jokaisen selitystyyppin kohdalla on myös kaksi tähän tyyppiin kuuluvaa esimerkkiä aineistosta.

1. Mielenterveyspalveluihin ja niiden puutteisiin tai heikkouksiin liittyvät selitykset sekä kouluterveydenhuollon puutteisiin tai heikkouksiin liittyvät selitykset.

Terveydenhoito- ja lääkäripalvelut ovat muuttuneet, kun perusterveydenhuolto on yhä suuremmissa määrin yksityisten palveluntuottajien tarjoamaa alihankintaa. Yhä vähemmän on ihmisiä, joilla on aikaa ja todelliset edellytykset nähdä nuoren ongelma silloin, kun se alkaa kehittyä. (Helsingin Sanomien pääkirjoitus 25.9.)

Nuorison terveydenhoitoa on laiminlyöty jo pitkään. (Otsikko Iltalehdessä 25.9.)

2. Koulukiusaaminen ja koulumaailman muuhun yleiseen tilaan liittyvät selitykset.

Kouluun liittyvät selitykset, jotka eivät kuulu luokkaan 1.

Suomalaisessa koulujärjestelmässä on suorittamisen pakko ja keskustelukulttuuri puuttuu. (Pastori ja yläasteen opettaja Haka Kekäläinen Iltalehdessä 25.9.)

Pitää olla rohkeutta puuttua kaverin tilanteeseen. Meillä on liikaa sitä, että ei saa tehdä sitä eikä saa puuttua tähän. Heti on pää pölkylä, jos esimerkiksi opettaja vähän tarttuu johonkin asiaan. (Peruspalveluministeri Paula Risikko Iltalehdessä 25.9.)

3. Yhteiskunnan ilmapiiri, yhteisöllisyyden puute, arvot ja kilpailuyhteiskunta.

Selvästi yhteiskuntakeskeinen näkökulma.

Pahoinvointikansa leikkii hyvinvointiyhteiskuntaa. (Pääkirjoituksen otsikko Ilta-Sanomissa 25.9.)

Tarvitaan myös yhteiskunta, jossa ollaan riittävän herkkiä aistimaan yksilön ongelmat ja jossa pystytään tarttumaan tilanteeseen mahdollisimman varhain. (Ilkan pääkirjoitus 24.9.)

4. Aselait ja niihin liittyvät käytännöt, aseiden määrä ja saatavuus Suomessa.

Ei riitä, että puhutaan ikärajoista tai näistä haastattelumenetelmistä, vaan kahden näin järkyttävän tapauksen jälkeen on keskusteltava siitä, voidaanko käsiaseita antaa yksityisille ihmisille. (Matti Vanhanen MTV3:n kello 19.00 uutisissa 23.9.)

Aseilla ei olisi voitu estää, kyse on nuorison pahoinvoinnista, se oli räiskintäase. Annetaan hyvän harrastuksen jatkoa nuorison parissa. (Kansanedustaja Olli Nepponen Ilkassa 26.9.)

5. Mallin ottaminen muista kouluampumisista tai vastaavista teoista. Ainoastaan "teossa on otettua mallia" -tyyppiset selitykset, ei kaikkia viittauksia muihin tapauksiin.

Tässä on jotain kopioitu, tässä on tietty toimintamallia maailmalta, jota käytetään kansainvälisesti ja ympäri maailmaa. (Matti Vanhanen Nelosen verkkosivuilla 23.9. kello 14:56 julkaistussa uutisessa)

Punaisen ristin kriisipsykologi Salli Saari myöntää MTV3:n haastattelussa, että kouluampumistapauksista otetaan mallia. "Näyttää siltä, että nuoret haluavat julkisuutta itselleen ja sitä myös saavat." (Salli Saari MTV3:n verkkosivuilla 23.9. kello 15.15 julkaistussa uutisessa)

6. Sisäministeri Anne Holmlundin toiminta.

Jonkun pitää kantaa poliittinen vastuu poliisin toiminnasta ja se joku on poliisiministeri. (Kansanedustaja Liisa Jaakonsaari Iltalehdessä 25.9.)

Näin Holmlund viivytteli. Onko sisäministeri Anne Holmlund tehtäviensä tasalla? (Otsikko Iltä-Sanomissa 25.9.)

7. Ampujaa haastatelleen poliisin toiminta, ei poliisin toiminta yleisesti ottaen. Kuitenkin, jos tuodaan esiin, että päätöksen on tehnyt yksittäinen poliisi ja tämän jälkeen pohditaan onko toimittu oikein, on yhteys selvä. Jos on tulkittavissa henkilöä koskevaksi väitteeksi, otetaan mukaan aineistoon.

Must ei pidä nyt liikaa syällistää niitä poliiseja, jotka suorittaa nää haastattelut ja päättää siitä aseluvan myöntämisestä, vaan kyllä kysymys on siitä, että minkälaisien aseiden, minkälaisille aseille ylipäätään sallitaan lupia annettavaksi. (Matti Vanhanen MTV3:n kello 19.00 uutislähetysessä 23.9.)

On kuitenkin selvää, että poliisin toimintaa tullaan arvostelemaan rajusti sen takia, että poliisi ei evännyt [ampujan sukunimi] myönnettyä aselupaa, vaikka oli puhuttanut häntä vielä eilen nettivideoiden takia. (Toimittaja MTV3:n kello 19.00 uutislähetysessä 23.9.)

8. Internet, nettiyhteisöt ja tietokonepelit.

[Irc-gallerian viestintäpäällikkö Matti] Karin mukaan vastuu tämän kaltaisista tapahtumista on kuitenkin muualla kuin internetpalveluiden ylläpitäjillä. (Irc-gallerian viestintäpäällikkö Matti Kari Yleisradion verkkosivuilla kello 19.48 julkaistussa uutisessa 23.9.)

Niin se on sillon kun nuori alkaa eristäytyä ja vetäytyä sinne omaan maailmaansa, niin netti tarjoaa kyllä mitä oudoimmille ja omituisimmille asioille siis voi löytää vertaisryhmän ja voi löytää muita ja voi ikään kuin toteuttaa itseään noin sitaateissa sitten netin kautta ja pitää yllä tietyllä tavalla sitä illuusiota, että on kontaktissa muihin ja tuota se voi johtaa tähän. (Pelastakaa lapset ry:n lastenpsykiatrian erikoislääkäri Jari Sinkkonen Yleisradion kello 20.30 uutislähetysessä 23.9.)

9. Muu media (elokuvat, musiikki ym.)

Vallitsevat musiikinlajit, kuten metallimusiikki, jota syötetään nykyisin tuutin täydeltä, on omiaan lisäämään epätasapainoa ja levottomuutta nuorissa. (Oopperalaulaja Jorma Hynninen Ilkassa 25.9.)

Televisiosta tulee koko ajan ohjelmaa siitä, miten tapetaan. (Kauhajokinen haastateltava Helsingin Sanomien verkkosivuilla kello 23.07 julkaistussa uutisessa 23.9.)

Jokaisen selityksen kohdalta kirjattiin myös selityksen esitystapa ja selityksen esittäjä. Selityksen esitystapaa arvioitiin seuraavalla, viisiportaisella asteikolla:

- 1..... Esitetään selkeänä selityksenä surmille.
- 2 Esitetään varauksellisesti tai mahdollisena selityksenä.
- 3 Spekulaatio: Aihe nostetaan esiin, mutta siihen ei oteta voimakkaasti kantaa suuntaan eikä toiseen. Myös asian nostaminen esiin kysymyksen muodossa sekä syyn implikoiminen toimenpide-ehdotuksen kautta merkitään tähän luokkaan kuuluviksi.
- 4 Epäilläään selitystä tai suhtaudutaan siihen varauksella.
- 5 Kiistetään selitys.

Selityksen esittäjä tai esittäjän taustaorganisaatio kirjattiin alla olevan rungon mukaisesti.

- 010 Terveystieteiden tutkimus, auttaminen, tiede ja tutkimus
 - 011 sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen
 - 012 nuorisotyön edustaja
 - 013 pelastus- tai kriisityöntekijä
 - 014 muu järjestötoiminnan edustaja
 - 015 tieteen ja tutkimuksen edustaja
 - 019 muu terveydenhuollon tai auttamisen edustaja
- 020 Aseharrastuksen, asekaupan ja metsästyksen edustajat
 - 021 ampumaharrastuksen edustaja
 - 022 asemyynnin edustaja
 - 023 metsästyksen edustaja
 - 029 muu aseisiin tai asealaan liittyvä
- 030 Kunnan- ja valtionhallinto, politiikka
 - 031 sisäministeri Anne Holmlund
 - 032 pääministeri Matti Vanhanen
 - 033 peruspalveluministeri Paula Risikko
 - 034 muu ministeri
 - 035 presidentti Tarja Halonen
 - 036 hallitus kokonaisuudessaan
 - 037 Euroopan unionin edustaja
 - 038 valtio-, kunta- tai maakuntahallinnon edustaja
 - 039 muu kunnan- ja valtionhallinnon tai politiikan edustaja
- 040 Turvallisuus ja järjestys
 - 041 ampujaa haastatellut poliisi
 - 042 poliisi
 - 043 krp
 - 044 puolustusvoimien edustaja
 - 045 tuomarit, syyttäjälaitos
 - 049 muu turvallisuuden ja järjestyksen edustaja
- 050 Kirkko ja uskonnolliset yhteisöt
 - 051 evankelis-luterilaisen tai ortodoksisen kirkon edustaja
 - 052 uskonnollisen yhteisön edustaja, muun kuin valtion kirkon
 - 059 muu uskonnon edustaja
- 060 Oppilaitokset
 - 061 oppilaitoksen edustaja
 - 069 muu koulujärjestelmän edustaja
- 070 Viestimet
 - 071 viestin itse (pääkirjoitukset, otsikot ym.)
 - 072 viestimen toimittaja/toimittajat (uutiskommentit, toimittajan teksti lehtijutussa, juonnot televisiossa).
 - 073 uutistoimisto (jutun tekijäksi kirjattu uutistoimisto)
 - 074 internet, esimerkiksi viittaukset verkkokeskusteluun ja sitaattit sieltä
 - 079 muu viestintäedustaja

- 080 Yksityishenkilöt ja asianosaiset
 - 081 ampuja itse
 - 082 Useiden välineiden haastatteleva laitosmies
 - 083 muu asianosainen aikuinen
 - 084 muu asianosainen lapsi tai nuori
 - 085 muu yksityishenkilö, aikuinen
 - 086 muu yksityishenkilö, lapsi/ nuori
- 100 muu, mikä
- 200 väitteen esittäjä epäselvä

Liitetaulukko 3.1. Viestinten esittämät selitykset Kauhajoen koulusurmille.

Selitys	Määrä	% kaikista selityksistä
Aselait ja niihin liittyvät käytännöt	36	19,5
Ampujaa haastatelleen poliisin toiminta	33	17,8
Mallin ottaminen muista kouluampumisista	27	14,6
Sisäministeri Anne Holmlundin toiminta	23	12,4
Internet, nettiyhteisöt ja tietokonepelit	23	12,4
Mielenterveyspalvelujen tai kouluterveydenhuollon puutteet	19	10,3
Koulukiusaaminen tai muut koulumaailman yleiseen tilaan liittyvät seikat	10	5,4
Yhteiskunnan ilmapiiri, yhteisöllisyyden puute, arvot (selvästi yhteiskuntakeskeinen näkökulma)	9	4,9
Muu media (elokuvat, musiikki ym.)	5	2,7
Yhteensä	185	100,0

Liitetaulukko 3.2. Poliitikkojen ja hallinnon edustajien esittämät selitykset Kauhajoen koulusurmille.

Selitys	Määrä	% kaikista selityksistä
Aselait ja niihin liittyvät käytännöt	43	35,8
Sisäministeri Anne Holmlundin toiminta	27	22,5
Mielenterveyspalvelujen tai kouluterveydenhuollon puutteet	17	14,2
Ampujaa haastatelleen poliisin toiminta	10	8,3
Mallin ottaminen muista kouluampumisista	8	6,7
Yhteiskunnan ilmapiiri, yhteisöllisyyden puute, arvot (selvästi yhteiskuntakeskeinen näkökulma)	7	5,8
Internet, nettiyhteisöt ja tietokonepelit	7	5,8
Koulukiusaaminen tai muut koulumaailman yleiseen tilaan liittyvät seikat	1	0,8
Yhteensä	120	100,0

LIITE 4.

KAUHAJOEN TAPAHTUMAT 23.9.2008 AIKAJÄRJESTYKSESSÄ

Olemme ottaneet mukaan tähän luetteloon Kauhajoen kouluammuskelun keskeisimmät tapahtumat ja keskeisimmät viranomaistiedotteet (molemmat *kursivoitu*) sekä uutismedian käänteet 23.9. niiden välineiden osalta, jotka kuuluivat lähemmin tarkasteltavaan aineistoomme (Helsingin Sanomat, Iltalehti, Ilta-Sanomat, Ilkka, Yle-tv, Yle Radio Suomi, MTV3, Nelonen, STT). Kaikkien tutkittujen tiedotusvälineiden internetjutuista meillä ei ollut kaikkia päivitysversioita käytettävissämme, joten internetuutisoinnin osalta listaus on viitteellinen. Keskeisimpien tapahtumien ja viranomaistiedotteiden lähteenä olemme käyttäneet aikakarttaliitettä Salli Hakalan (2009) Kauhajoen ampumatapahtuksen kriisiviestintää käsittelevästä tutkimuksesta.

Yleisimmin listaukseen on merkitty vain tiedon ensimmäinen maininta. Verkkoa, televisiota ja radiota olemme sen sijaan tarkastelleet erikseen. Olemme kiinnittäneet erityistä huomiota kuolleiden ja loukkaantuneiden määrästä, ampujan henkilöydestä sekä ampujan kohtalosta tiedottamiseen, joten niitä koskien on listattu myös ristiriidattomia tietoja useista uutismedioista.

- 10.00*Toisen vuosikurssin oppilaat aloittavat markkinoinnin tentin Kauhajoen palvelualueen oppilaitoksen kellarikerroksessa. Luokassa on noin 20 opiskelijaa ja opettaja. (Helsingin Sanomat 24.9.08)*
- 10.13–10.14*Ampuja lataa IRC-Galleriaan kolme kuvaa, joissa hän tähtää aseellaan kameraan.*
- 10.15*Ampuja liittää IRC-Galleriaan linkin Rapidshare-palvelimella olevaan tiedostopakettiin.*
- n. 10.30*Ampuja saapuu kommandopipo päässä ja aseistautuneena Kauhajoen palvelualueen oppilaitokseen.*
- 10.40*Ampuja alkaa ampu luokassa, jossa suoritetaan tenttiä. Osa oppilaista on ehtinyt jo poistua tenttitilaisuudesta. Kolme luokassa olijaa pääsee pakenemaan ja hälyttämään apua. (Yle 23.9.08 klo 18.28, Helsingin Sanomat 24.9.08, Iltalehti 29.9.08)*
- 10.43*Pohjanmaan hätäkeskukseen soitetaan ensimmäinen hätäpuhelu. Koulusta tulee useita soittoja. (Poliisi 24.9.08 klo 12)*
- 10.44*Hätäkeskus hälyttää paikalle poliisipartioita Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Pirkanmaan ja Satakunnan maakunnista. (Poliisi 23.9.08 klo 18)*
- 10.45–11.00*Ampuja syyttää tulipalon luokassa ja juoksee pitkin käytävää edelleen ammuskellen. (Poliisi 24.9. klo 12)*
- 10.54*Ensimmäinen poliisipartio (ylikonstaapeli Pekka Ala-Fossi ja vanhempi konstaapeli Jani Ropponen) saapuu paikalle. Paikalla on jo pelastushenkilöstöä Kauhajoen palokunnasta. Ulko-ovesta ammutaan 3–4 laukausta pelastushenkilöstöä kohti. Poliisi ei ammu yhtään laukausta. Poliisit jäävät odottamaan lisää apuvoimia. (Poliisi 23.9.08 klo 18, poliisi 24.9. klo 12)*
- 11.10*Kauhajoen kaupunginjohtaja Antti Rantakokko saa tiedon ampumistapauksesta. Kriisiavun organisointi alkaa. (Kuntalehti 15.10.08)*
- 11.12*Ilta-Sanomat tekee ensimmäisen jutun ammuskelusta. Jutun sisällöstä ei ole tietoa, sillä ensimmäinen juttuversio puuttuu aineistostamme.*
- 11.13*MuroBBS-sivulla on ensimmäinen maininta ammuskelutapauksesta.*
- 11.19*Yle.fi tekee ensimmäisen jutun: Kauhajoen oppilaitoksella ammuskellaan.*
- 11.19*Iltalehti tekee ensimmäisen jutun: Koulussa ammuskeltu Kauhajoella.*

- 11.24 *MuroBBS-palstalla viitataan Wumpscut86:n YouTube-videoihin.*
- 11.24 Pohjalainen tekee ensimmäisen jutun: Kauhajoen kotitalouskoulussa ammuskeltu.
- 11.25 *TAYS saa ensimmäisen tiedon tapahtuneesta ja varautuu suuronnettomuuteen.*
- 11.26 *MuroBBS-palstalla viitataan Wumpscut86:n IRC-Galleria-videoihin.*
- 11.26 *Ilta-Sanomat: Koulussa on sisällä parisataa oppilasta. Poliisi evakuoit rakennusta. Poliisin mukaan todennäköisesti on tullut henkilövahinkoja. Silminnäkijän mukaan ainakin yksi tyttö on juossut verissä päin koulurakennuksesta. Koulussa ammutaan sarjattulta. Luokka on tulella.*
- 11.27 *Ilta-Sanomat: Oppilastiedon mukaan mustiin pukeutunut henkilö on ammuskellut käsiaseella. Ainakin yksi on viety ambulanssilla paikalta.*
- 11.29 *MuroBBS-palstalla viitataan ampujan rapidshare-tiedostopakettiin. Tiedoston otsikosta käy ilmi ampuja etu- ja sukunimi.*
- 11.29 *IRC-Gallerian ylläpito poistaa ampujan profiilin palvelustaan. (Helsingin Sanomat 24.9.08)*
- 11.29 MTV3.fi tekee ensimmäisen juttunsa. Sisällöstä ei ole tietoa.
- 11.30 *Yle Radio Suomen maakuntauutisissa ensimmäinen viittaus tapahtumaan: Poliisin mukaan ilmeisesti on henkilövahinkoja. Tilanne on päällä. Ampuja on rakennuksessa.*
- 11.31 *STT tekee ensimmäisen jutun: Ylen ja Ilta-Sanomien mukaan Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitoksella on ammuskeltu.*
- 11.31 *Murha.infossa viitataan Wumpscut86:n videoihin.*
- 11.32 *Nelonen.fi tekee ensimmäisen juttunsa. Sisällöstä ei ole tietoa.*
- 11.33 *Ylen ensimmäinen ylimääräinen radiouutislähetys.*
- 11.34 *HS tekee ensimmäisen juttunsa: Kauhajoella ammuskellaan koulurakennuksessa.*
- 11.41 *STT kertoo, että poliisin mukaan useita ihmisiä saattaa olla kuollut, ja että ampuja on yhdessä oppilaitoksen rakennuksista.*
- 11.43 *Ilkka tekee ensimmäisen juttunsa: Kauhajoella vakava ampumavälikohtaus.*
- 11.45 *Poliisi eristää rakennuksen ja pääsee sisään rakennukseen tekemällä rynnäkönn rakennuksen molemmista päistä. (Poliisi 24.9.08 klo 12)*
- 11.47 *Ilta-Sanomat saa Mikko Paaterolta tiedon (11.43), että ampuja on tunnistettu ja eristetty johonkin koulurakennuksen tiloista.*
- 11.50 *Poliisi saa näköyhteyden epäiltyyn. (Poliisi 23.9. klo 12)*
- 11.50 *Seinäjoen keskussairaalaan asetetaan täysvalmius. (Ilkka 24.9.08)*
- 11.54 *Yle.fi:ssä on maininta ampujan YouTube-videoista. Ei tiedetä, liittyvätkö videot ammuskeluun.*
- 11.55 *Länsi-Suomen poliisin lääninjohto julkaisee tapahtuman ensi-tiedotteen: Ampumavälikohtaus Kauhajoen keskustassa. Tapauksen tutkinta- ja tiedotusvastuu siirtyy Länsi-Suomen poliisin lääninjohtolta KRP:lle.*
- 11.58 *MTV3.fi: Poliisi on löytänyt ampujan, joka on ilmeisesti surmannut itsensä. Mahdollisten kuolleiden ja loukkaantuneiden määrästä ei ole tietoa. Ammuskelussa loukkaantuneita on useita kymmeniä.*
- n. 12.00 *Ampuja ampuu itseään.*
- 12.00 *Poliisin Karhu-ryhmä sekä Puolustusvoimien Pasi-panssariautoja lähetetään paikalle. Koulurakennuksesta on saatu evakuoitua vasta yksi potilas. (Ilkka 24.9.08)*
- 12.00 *Ylen ensimmäinen ylimääräinen tv-uutislähetys: Helsingin Sanomien mukaan ampuja 20-vuotias mies. Kerrotaan epäilyttävistä Youtube-videoista, muttei vielä niiden sisällöstä.*

- 12.00Ylen radiouutiset: Silminnäkijän (laitosmiehen) haastattelu. Hän arvelee, että kyseessä on automaattipistooli. Hän näki hoipertelevia ja voitottelevia naisopiskelijoita. Pelastuspäällikkö Harri Setälä kertoo, että rakennuksessa on tulipalo ja tilanne on vakava.
- 12.01STT: MuroBBS-keskustelupalstalla arvailaan jo ampujan henkilöllisyyttä. Viitataan Youtube-videopalvelua käyttäneeseen nuoreen mieheen, joka ampuu nettivideoilla pistoolilla ja ilmoittaa kotipaikakseen Kauhajoen.
- 12.02Ilkka: Loukkaantuneita on useita kymmeniä.
- 12.03*Ensimmäinen potilas saapuu Seinäjoen keskussairaalaan.*
- 12.04MTV3.fi: Jutun kuvituksena kaappaus ampujan YouTube-sivulta. Kuvassa näkyy videolistaa ja tekijän nimimerkki.
- 12.05Iltalehti: Kauhajoen poliisin mukaan ammuskelija on 20-vuotias koulun opiskelija. Häntä ei ole vielä saatu kiinni.
- 12.10Yle.fi: Youtube-videoiden tekijä ilmoittaa iäkseen 22 vuotta.
- 12.13Yle.fi: Oppilaiden mukaan ammuskelu alkoi ennen klo 11.
- 12.17Ilkka: Ampuja on surmannut itsensä.
- 12.18STT: Ampuja on edelleen rakennuksessa.
- 12.19Iltalehti: Poliisin Karhu-ryhmä on lähetetty Kauhajoelle, vahvasti Helsingin liikenne- ja erityispoliisin johtaja ylikomisario Heikki Porola.
- 12.22STT: Ampujasta on vahva arvaus mm. MuroBBS- ja Murha.info –keskustelupalstoilla. Epäiltyyn on yhdistetty kuva, jossa on Walther P22-pistooli ja teksti "Pity for Majority?". Hän ampuu nettivideolla ampumaradalla. Miehen ilmoituksia on jäljitetty myös mm. netin treffipalstoille. Hän harrastaa oman kuvauksensa mukaan tietokoneita, aseita, olutta ja seksiä.
- 12.29Iltalehti: Koulun työntekijä on nähnyt kahden tytön hoipertelevan koulusta ampumavammoja kyljessään. Hänellä on näköhavaintoja kymmenistä loukkaantuneista. Silminnäkijän mukaan koulussa on menossa panttivankitilanne, ja ampuja valellut luokan bensalla.
- 12.29Yle.fi: Pohjanmaan sairaanhoitopiirin johtajaylilääkäri Hannu Puolijoen mukaan ampuja on surmannut itsensä.
- 12.30*Ampujan profiili poistetaan YouTube-palvelusta. (Helsingin Sanomat 24.9.08)*
- 12.30*Ampuja löytyy vakavasti haavoittuneena rakennuksesta. Itseään ampunut koulusurmien tekijä kuljetetaan ambulanssilla tehohoitoon Tampereen yliopistolliseen sairaalaan. (Yle 23.9. 18.28)*
- 12.30*Seinäjoen seudun kouluja aletaan evakuoida uhkauksien vuoksi. (Pohjalainen 24.9.)*
- 12.30STT: Seinäjoen koulutuskuntayhtymän rehtori: ampujalla on mahdollisesti hallussaan räjähteitä. Laitoksen vahtimestari on nähnyt ammuskelijalla suuren mustan kassin.
- 12.32STT: Oppilaitoksessa on syttynyt todennäköisesti tulipalo.
- 12.33STT: Epäilty ampuu nettivideoissaan YouTube-sivustolla ensin useita laukauksia ja kääntyy sitten kohti kameraa, sanoo "Goodbye" ja kävelee pois kuvasta. Toisessa videossa hän sanoo kameralle "You will die next" ja ampuu laukauksia kohti kameraa.
- 12.33Yle.fi: AFP:n mukaan ampuja surmannut itsensä.
- 12.33Ylen radiouutiset: Ampuja on surmannut itsensä. Luokassa oli menossa koetilanne, oppilaat olivat aikuisopiskelijoita. Silminnäkijähavainto: huppupäinen kommandopipoinen mies saapui salkun kanssa koululle. Antti Rantakokon mukaan tilanne koululla on ohi ja rakennusta evakuoidaan. Tapio Varmolan haastattelu: Osa oppilaista on paennut joen luo, ampujalla ollut ehkä räjähteitä tai vastaavia. Johtajaylilääkäri Hannu Puolijoki: Tekijä on luokan oppilas, ja hän on ampunut poliisia

- kohti. Puolijoen mukaan varmistamattomana tietona ampuja on ampunut itsensä, haavoittanut useita ja surmannut joitakuita.
- 12.34Ilta-Sanomat: Poliisin mukaan kuolleita on kolme. Loukkaantuneita voi olla jopa kymmeniä.
- 12.39STT: Ilkan mukaan ampuja on surmannut itsensä ja loukkaantuneita on useita kymmeniä.
- 12.41STT: Kauhajoen pelastuslaitoksen mukaan ampuja on edelleen sisällä oppilaitoksessa. Ylen mukaan poliisi on löytänyt hänet ja hän on ilmeisesti surmannut itsensä.
- 12.45Ilta-Sanomat: Piiritys koululla on ohi. Ampuja on ampunut itseään. Ei ole varmaa tietoa, onko ampuja kuollut.
- 12.45Yle.fi: Sairaaliitosten mukaan useita ihmisiä on loukkaantunut vakavasti, kun heitä on ammuttu päähän. Ilkan mukaan loukkaantuneita olisi useita kymmeniä.
- 12.45Yle radio: Ilkan mukaan loukkaantuneita on useita kymmeniä ja ampuja on surmannut itsensä. Kerrotaan ampujan YouTube-videoista. Paikalla oleva toimittaja ei tiedä, ohjataan evakuoitavia oppilaita johonkin tiettyyn paikkaan.
- 12.49Helsingin Sanomat: Seinäjoen keskussairaala on vahvistanut ainakin yhden kuolonuhrin.
- 12.53STT: Internetin keskustelupalstoilla on pohdittu myös sitä mahdollisuutta, että ampuja olisikin kaksi, koska osa videoista näyttää toisen ihmisen kuvaamilta.
- 12.56STT: Kaupungin palolaitoksen mukaan tulipalo on saatu hallintaan.
- 12.58Ilkka: Ensimmäinen uhri on saatu hoitoon. Hannu Puolijoen mukaan hänellä on kasvovamma. Muut koulun oppilaat on evakuoitu kauppaoppilaitokselle.
- 12.59Ilta-Sanomat: Ampuja on ampunut itseään, muttei kuolettavasti. Hän on terveysviranomaisten hallussa.
- 12.59Yle.fi: Epäilyllä YouTube-tilille oli kirjaututtu tänään (23.9.) aamulla.
- 13.00*Poliisin tiedotustilaisuus Kauhajoen poliisilaitoksella.*
- 13.00STT: Vaikuttaa siltä, että rakennuksessa on ollut useita tahallaan syytettyjä palopesäkkeitä.
- 13.00Ylen radiouutiset: Ampujan Youtube-videoista on ensimmäisen kerran juttu uutisissa.
- 13.00Ylen tv-uutiset: Vahvistamattoman tiedon mukaan ampuja on tappanut itsensä. Tiedotustilaisuustietona: ampuja on terveysviranomaisten hallussa. Jokela-insertti näytetään ensimmäisen kerran.
- 13.02STT: Ampujan tilasta ja ampujien määrästä liikkuu ristiriitaista tietoa.
- 13.02Nelonen.fi: Viranomaiset ovat vahvistaneet useiden kuolleen.
- 13.04Ilkka: Kuolonuhreja on useita.
- 13.05Yle radio: Tiedotustilaisuudesta kerrotaan tieto, että ampuja on terveysviranomaisten hallussa.
- 13.13STT: Kauhajoen kaupunginjohtajan mukaan ammuskelussa ei välttämättä ole kuollut niin paljon ihmisiä kuin aiemmin luultiin. Kaupunginjohtaja kertoi aiemmin Reutersille, että kuolleita on useita. Seinäjoen keskussairaalan ylilääkäri Kari Saarinen kertoo, ettei ammuskelijan tilasta ole toistaiseksi tarkkaa tietoa.
- 13.14STT: Ammuskelussa loukkaantuneita on useita kymmeniä.
- 13.16*Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri tiedottaa: Uhrien hoitoon ja kuljetuskuntoon saattaminen on käynnissä. Uhrien lukumääriä ei ole tiedossa.*
- 13.17Ilkka: Ampuja on viety sairaalaan, hänen tilastaan ei ole tietoa.

- 13.24STT: Epäillyn YouTube-tili on suljettu.
- 13.25MTV.fi: Ylilääkäri Kari Saarisen arvion mukaan kuolleita ja loukkaantuneita on yhteensä enintään 20. Saarinen vahvistaa, että ampuja on elossa.
- 13.30Yle.fi: Poliisin mukaan ampuja on 20-vuotias koulun miesoppilas.
- 13.30MTV3:n ensimmäinen ylimääräinen uutislähetys: Ampujaksi epäillään 22-vuotiaasta paikkakuntalaista ammattikorkeakoulun toisen vuosikurssin oppilasta. Ampuja on vahingoittanut itseään. Ampujan nimi tiedetään, mutta toimittaja ei ole onnistunut sitä "onkimaan". Ampujan kerrotaan olevan taustoiltaan normaali. Kriisipsykologi Salli Saari on studiossa haastateltavana.
- 13.32Ylen radiouutiset: Ampuja on hengissä, mutta hän on vakavasti loukkaantunut. Ylilääkäri Kari Saarisen mukaan kuolleita tulee olemaan enemmän kuin loukkaantuneita. Lähetyksessä on ampujan verkkomateriaalista juttu, jonka äänimattona on ammuskelua ampumavideolta.
- 13.33MTV3.fi: Ampuja on ehkä elossa. Ylilääkäri Saarisen mukaan ampuja on elossa, mutta toisten lähteiden mukaan hän olisi surmannut itsensä.
- 13.35Helsingin Sanomat: Ylilääkäri Kari Saarinen kertoo, että ammuskelussa kuolleita on enemmän kuin loukkaantuneita.
- 13.36*Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri tiedottaa: Täyshälytys Seinäjoen keskussairaalassa on purettu. Seinäjoelle on tuotu yksi potilas Kauhajoen välikohtaukseen liittyen ja yksi potilas on viety TAYS:iin.*
- 13.36Iltalehti: Loukkaantuneita on useita kymmeniä. Määriä ei ole vahvistettu, koska savu häiritsee etsintöjä. Palopäällikkö Ahti Yli-Mannila: rakennukseen päästiin klo 12.30 jälkeen. Poliisi epäilee, että koulussa saattaa olla pommi. Seinäjoen sairaala: ampujaa kuljetetaan hoidettavaksi Tampereen yliopistosairaalaan. Ampuja on saanut ampumavamman päähänsä.
- 13.43STT: Ase saattoi olla puoliautomaattinen Walther P22 -pienoispistooli. Ase on samaa kaliberia kuin Jokelan ampujan käyttämä ase. Lyhyttukkainen epäilty on pukeutunut YouTube-videoissaan mustaan nahkatakkiin.
- 13.45*Seinäjoen keskussairaalan tiedotustilaisuus.*
- 13.45STT: Epäilty on lähettänyt viimeisen videonsa YouTubeen viisi vuorokautta sitten.
- 13.50STT: Suuronnettomuushälytys on purettu Seinäjoen keskussairaalassa. Sinne on tuotu yksi välikohtauksen potilas.
- 13.50Yle.fi: Sekä Seinäjoelle että Tampereelle on tuotu yksi ampumavamman saanut potilas.
- 13.56Iltalehti: Pohjanmaan pelastuslaitoksen palopäällikkö Ahti Yli-Mannilan mukaan uhreja on useita, sisällä koulussa todennäköisesti vielä lisää.
- 13.57STT: BBC kertoo vahvistamattomana tietona, että hyökkääjiä olisi ollut kaksi. BBC:n mukaan heistä toinen olisi surmannut itsensä ja toinen olisi saatu kiinni.
- 14.00*Tilanne koululla on lauennut, jälkisammutus on käynnissä.*
- 14.00*Poliisin tiedotustilaisuus Kauhajoen kaupungintalolla: Uhreja yhdeksän, ampuja elossa mutta loukkaantunut. Loukkaantuneista ei tietoa. Ampujan henkilötietoja ei kerrota.*
- 14.00MTV3:n tv-uutiset: Kerrotaan epäilyttävästä YouTube-videosta, joka myös näytetään. Ampujan kasvit on pikselöity. Uhreja kerrotaan olevan enintään 20.
- 14.00Nelosen ensimmäinen ylimääräinen uutislähetys: Näytetään kaksi ampumisvideota ja kolme kuvaa ampujasta, kasvit on pikselöity. Ampujan kerrotaan olevan 22-vuotias oppilaitoksen opiskelija. Uhreja on 8-10, loukkaantuneita on useita. Ampuja on yrittänyt itsemurhaa ja on vakavasti loukkaantunut. Häntä kuljetetaan TAYS:iin.

- 14.04STT: Seinäjoella hoidettavan potilaan tila on vakaa.
- 14.07Iltalehti: Kuolleita on ainakin 10, lisäksi on useita haavoittuneita (Virven tietoa).
- 14.09STT: Poliisin tiedotustilaisuudessa saatiin tieto, että kuolleita on 9, todennäköisesti kaikki ovat oppilaita.
- 14.10Ilkka: AMK:n liiketalouden yksikkö Seinäjoella evakuoitu turvallisuussyistä, loppupäivän opetus on peruttu.
- 14.12Yle.fi: Kerrotaan ampumatapauksen saamasta julkisuudesta maailmalla.
- 14.18STT: Poliisi vahvistanut tiedotustilaisuudessa, että ampuja on vahingoittanut itseään ja on nyt sairaalahoidossa.
- 14.26Ilkka: Poliisi on tarkastamassa AMK:n terveysyksikköä Seinäjoella. Epäviraalisten tietojen mukaan "20 tekijää olisi levittänyt korkeakoulujen toimipisteisiin". Kerrotaan, että uhkaus on kiertänyt opiskelijoiden keskuudessa tekstiviesteinä.
- n. 14.27Yle radio: Ampuja tuotiin juuri TAYS:iin.
- n. 14.30*Ampuja tuodaan vakavasti loukkaantuneena Tampereen yliopistolliseen keskussairaalaan.*
- 14.39Iltalehti: Opetus kaikissa koulutuskeskus Sedun toimipisteissä on lopetettu klo 13 varotoimena ja koulut on tyhjennetty.
- 14.42STT: Tietoja liikkuu kahdesta loukkaantuneesta, mutta määrää ei ole vahvistettu. Toinen loukkaantunut on ilmeisesti ampuja itse, toinen on Seinäjoen keskussairaalassa.
- 14.42Iltalehti: Viitteitä räjähteistä Kauhajoella ei ole löytynyt.
- 14.42Ilkka: Seinäjoen lukioissa opetus on lopetettu kello 14:ään mennessä.
- 14.42Helsingin Sanomat: Kaupungilla puhutaan, että kuolleita olisi 9 tai 10. Tunnelma on kuolemanhiljainen.
- 14.43STT: Epäilyllä IRC-Galleria-tili suljettiin jo ennen YouTube-tilin sulkemista. Netissä esitetyille epäilyille ampujan henkilöllisyydestä ei ole saatu vahvistusta.
- 14.48Ilkka: Ampujaksi epäillään 22-vuotiasta pyhäjärveläismiestä.
- 14.54STT: Kauhajoen ammattikorkeakouluyksikön johtaja Elina Varamäki: Ampuja on ilmeisesti toisen vuosikurssin opiskelija, mutta virallista tietoa ei ole saatu. Varamäen mukaan muut opettajat luonnehtivat epäiltyä hiljaiseksi ja rauhalliseksi.
- 14.55MTV3:n tv-uutiset: Huhun mukaan ampuja on ollut poliisin kuulusteluissa "kolmen päivän ajan" nettivideoiden takia. Ase on ehkä puoliautomaattipistooli. Hallituksen tiedotustilaisuutta suorana.
- 14.56Iltalehti: Epäilyllä nimi kerrotaan. Lähteenä on käytetty Kauhajoen kaupunginvaltuuston puheenjohtajaa Lasse Hautalaa.
- 14.57STT: Ampuja on tuotu hetki sitten ambulanssilla TAYS:iin.
- 15.00*Valtioneuvoston kanslian tiedotustilaisuus Valtioneuvoston linnassa. Hallitus esittää syvän osanottonsa. Sisäministeri Anne Holmlund kertoo, että poliisi tiesi ampujan nettivideoista jo perjantaina. Holmlund lipsauttaa ampujan sukunimen kello 15.06.*
- 15.00*Infotilaisuus Tampereen yliopistollisessa keskussairaalassa.*
- 15.00Iltalehti: Epäilyllä nimi kerrotaan. Tieto kerrotaan poliisin vahvistamana.
- 15.00Nelosen tv-uutiset: Kerrotaan, että kuolleita on 9.
- 15.00Ylen tv-uutiset: Hallituksen tiedotustilaisuutta suorana.
- 15.04Iltalehti: TAYS:n ylläkäri Matti Lehdon mukaan ampujan verenpaine on hyvin alhaalla, mahdollisuudet selvität eivät ole hyvät.
- 15.09STT: Sisäministeri Anne Holmlund kertoi, että poliisi sai ennakolta tiedon netissä olleista uhkauksista ja kuuli epäiltyä ryhtymättä muihin toimiin.

- 15.13STT: Holmlund kertoi, että epäillyllä oli määräaikainen aselupa, joka oli myönnetty viime kuussa. Ase oli miehen ensimmäinen.
- 15.06STT: TAYS hoitanee ampujan lisäksi myös toista ammuskelussa loukkaantunutta, joka myös on saanut vammoja päähänsä.
- 15.19STT: Kauhajoen pelastuspäällikkö Kari Pajuluoma: Oppilaitos syytti kahdesta kohtaa.
- 15.21MTV3.fi julkaisee ampujan nimen.
- 15.23STT: Vanhanen kertoi, että ampuja on vuonna 1986 syntynyt opiskelija.
- 15.27STT: Kauhajoen keskustassa on järkyttynyt tunnelma. "Haastatteluja ei haluttu omalla nimellä antaa, ehkä Jokelan mediamyllytyksen koulimina."
- 15.27Iltalehti: Jutussa on haastateltu nimettöminä ampujan opiskelija-asuntolan asukkaita. Heidän mukaansa ampuja oli "hiljainen muttei eristynyt, kuin kuka tahansa meistä".
- 15.29Iltalehti: Haavoittuneita on useita, heistä kaksi on loukkaantunut vakavasti.
- 15.30*Poliisin tiedotustilaisuus Kauhajoen kaupungintalolla.*
- 15.35STT: Epäillyn nimi kerrotaan: Ilta-Sanomien kerrotaan saaneen poliisilta vahvistuksen epäillyn henkilöllisyydestä. Hän on oppilaitoksen opiskelija. Myös Holmlundin kerrotaan puhuneen hänestä sukunimellä hetki sitten hallituksen tiedotustilaisuudessa.
- 15.35Helsingin Sanomat: Kauhajoella tiedettiin ampumavideoista jo aiemmin – lukion opettajan Vietnamsissa asuva sukulainen oli ilmoittanut huolensa videosta. Yläastelaispoika kertoi, että koulun pihalla oli perjantaina ihmetelty sinne tuotua hautakynttilää.
- 15.37Iltalehti: Lähitunnit ovat ampujan kohtalon suhteen ratkaisevia. Hänen arvellaan vammautuvan pysyvästi, jos hän selviää elossa. TAYS:iin on tulossa hoidettavaksi myös 21-vuotias nainen, jonka vammat ovat lievemmät kuin ampujan.
- 15.39Helsingin Sanomat julkaisee ampujan nimen.
- 15.47*Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri tiedottaa: Akuutti tilanne ohi. Vammautuneita potilaita on yhteensä neljä, ja poliisin vahvistamia kuolonuhreja on 9.*
- 15.50Ilkka julkaisee ampujan nimen.
- 15.57Ilta-Sanomien: Ampuja on syvästi tajuton ja hänen tilansa on vakava.
- 15.59Helsingin Sanomat: KRP:n uhrintunnistusryhmä on saapunut Kauhajoelle.
- 16.00Ylen radiouutiset: Poliisin tiedotustilaisuudesta saatujen tietojen mukaan ampujan asuntoon on tehty kotietsintä. Ampuja kertoo Irc-Galleria-profiilissaan elämäntarkastukseen ihmisvihan ja vapauden.
- 16.00MTV3:n tv-uutiset: Epäillyn nimi kerrotaan lähetyksen alkupuolella. Todetaan, että ministeri Holmlund kertoi ampujan nimen hallituksen tiedotustilaisuudessa. Kerrotaan, että ampujan asuntoon on tehty kotietsintä. Lähetyksen lopulla saapuu tieto, että poliisi on vahvistanut ampujan henkilöllisyyden. Loukkaantuneita kerrotaan olevan ainakin kaksi.
- 16.00Nelosen tv-uutiset: Epäillyn nimi kerrotaan ja kasvot näytetään.
- 16.06Yle.fi:ssä käytetään ampujan nimeä. Puutteellisten päivitysversioiden takia ei ole täyttä varmuutta, onko tämä ensimmäinen nimen maininta.
- 16.09Helsingin Sanomat: Poliisiylijohtaja Mikko Paateron mukaan epäillyn (kuulusteluun johtaneella) videolla harrastettiin laillista ampumista ampumaradalla.
- 16.21Iltalehti: Lainattu uusisuomi.fi:n juttua: TAYS:n johtajayliäkkäri Matti Lehto arvioi, että osa kuolleista saattoi menehtyä häkään.
- 16.22Ilta-Sanomien: Kari Saarinen: haavoittuneita on neljä. Lisäksi kahta lievästi haavoittunutta on hoidettu Kauhajoen terveyskeskuksessa.
- 16.29Ilkka: Taysiin hoidettavaksi tulossa oleva loukkaantunut oli aikaisemmin päivällä hoidossa Seinäjoen keskussairaalassa.

- 16.34STT: Rehtori Varmolan mukaan koulu ei tiennyt poliisin puhuttaneen ampujaa ennen surmia.
- 16.35STT: MuroBBS-palstalla viitattiin Wumpscut86-nimimerkin videoihin ensimmäisen kerran klo 11.24, Murha.infossa klo 11.31.
- 16.35Helsingin Sanomat: Ampujaa ei voitu leikata.
- 16.40Helsingin Sanomat: Kauhajoen ilmatila on suljettu 10 km:n säteeltä tapauksen johdosta.
- 16.44STT: Pääministeri Vanhasen mukaan välikohtaus tulee vaikuttamaan ampuma-asetlain uudistamiseen.
- 16.44Ilta-Sanomat: Tekijä ei ole antanut selitystä teolleen.
- 16.46*Ampuja menehtyy vammoihinsa sairaalassa. (Poliisi 23.9. klo 18)*
- 16.49STT: Kauhajoen oppilaitokset kiinni ainakin huomenna.
- 16.53Iltalehti: TAYS:n johtajaylilääkäri Matti Lehto kertoo, että ampuja on vaipunut koomaan ja saa ainoastaan perushoitoa. Ampujan omaisista kukaan ei ole saapunut paikalle, eikä vanhempiin ole ilmeisesti saatu yhteyttä.
- 17.00*Poliisin tekninen tutkinta alkaa koulurakennuksessa. (Poliisin tiedotustilaisuus 24.9.)*
- 17.00Ylen tv- uutiset: Näytetään ensimmäisen kerran yhtä ampumavideota, kasvat eivät näy.
- 17.00Yle radio: Laitosmiehen haastattelu, jossa hän sanoo, että koululla on meneillään panttivankitilanne. Luokkaan on jäänyt joitakin opiskelijoita.
- n. 17.13Ylen radiouutiset: Ampujan nimi on lisätty ampujan internetmateriaalista kertovaan juttuun.
- 17.15Helsingin Sanomat: Kauppaoppilaitokselle evakuoituiden opiskelijat ovat jo päässeet kotiin.
- n. 17.34Yle-tv:n erikoislähetyksessä kerrotaan juuri saapunut tieto, että ampuja on kuollut.
- n. 17.37Yle Radio Suomi: TAYS:n johtajaylilääkäri Matti Lehto on vahvistanut Yle-uutisille, että ampuja on kuollut sairaalassa vammoihinsa.
- 17.40Helsingin Sanomat: Ampuja menehtyi klo 16.46.
- 17.41Ilta-Sanomat: Pommiuhka Seinäjoella oli ilkivaltaa.
- 17.48STT: Kauhajoen ammattioppilaitoksessa oli poikkeuksellisesti oma psykologi, joten apua olisi ollut tarjolla.
- 17.48STT: Tuusulan nuorisotyön päällikkö Sami Paananen lähti kohti Kauhajokea tiistaina iltapäivällä viemään Jokelasta saatuja kokemuksia Kauhajoen nuorison tueksi. Pyyntö tuli Kauhajoelta.
- 17.51STT: Poliisi kertoi löytäneensä ammuskelijan noin klo 12.30. Ylen uutisten mukaan vainajat ovat koulurakennuksessa.
- 18.00*Poliisin tiedotustilaisuus Kauhajoen kaupungintalolla. Paikalla peruspalveluministeri Paula Risikko, Seinäjoen poliisin apulaispoliisipäällikkö; tilanteen yleisjohtaja Vesa Nyrhinen; tiedotusvastaava, Seinäjoen poliisin rikosylikomisario Urpo Lintala sekä kenttäjohtaja, ylikonstaapeli Pekka Ala-Fossi (Kauhajoen poliisi). Varmistuu, että tragediassa on kuollut 11 ihmistä, joista yksi on ampuja itse (Helsingin Sanomat 24.9.08). Lisäksi yksi henkilö on sairaalahoidossa. Poliisi kertoo kuolonuhreista yhdeksän löytyneen samasta luokasta ja yhden muualta. Poliisijohto ilmoittaa myös, että se alkaa tutkia myös omaa toimintaansa Kauhajoen tapauksessa. (Yle 23.9. 18.28)*
- 18.00Ylen tv- uutiset: Studioissa haastateltavana oleva sisäministeri Holmlund kertoo viimeisimmät uhr tiedot: 11.

- 18.04STT: Kerrotaan epäillyn virheellinen osoite opiskelija-asuntolassa (kello 19.56 osoite korjattu oikeaksi).
- 18.16Yle.fi: Kuolleita on 10 sekä ampuja, haavoittuneita on kolme.
- 19.00MTV3:n tv-uutisissa näytetään ampujan kasvot.
- 19.07Iltta-Sanomat: Yksi uhreista on miesopettaja.
- 19.15Helsingin Sanomat: Ylen mukaan ampujan asunnosta on löydetty tekoon viittaava viesti.
- 19.17Yle.fi: Poliisin mukaan osa uhreista on pahoin palanut.
- 19.26Helsingin Sanomat: Tampereelle tuotu nainen on viety klo 19 neurokirurgiseen leikkaukseen. Hänen tilansa on tyydyttävä.
- 19.28Yle.fi: Kaikki 10 uhria ilmeisesti oppilaita.
- 19.30Nelosen tv-uutiset: Kauhajokinen nuori kuvailee ampujaa: rauhallinen, ei poikkeavaa ja oli kavereita. Ampuja menehtyi muutama tunti sitten. Ampuja ilmoitti elämäntarkastomukseen vapauden ja ihmisvihan. Referoidaan lyhyesti ampujan treffi-ilmoitusta.
- 19.36Helsingin Sanomat: Uhrien iästä tai sukupuolesta ei ole varmuutta.
- 19.45STT: Ensimmäiset uhrit saataneen tunnistettua huomenna.
- 19.51STT: Suomen ampumaurheiluliiton toiminnanjohtaja Risto Aarrekenen mukaan ampujan nimeä ei ole liiton rekisterissä, jossa on kaikkien ampumaseurojen jäsenten nimet.
- 19.56STT: Korjataan opiskelija-asuntolan osoite oikeaksi.
- 20.31STT: Poliisi vahvistaa, että osan YouTuben ampumavideoista oli kuvannut toinen henkilö.
- 20.35STT: Illan tiedotustilaisuuden antia: Ampuja oli saanut aseensa harrastusta varten. Ampujaa oli haastatellut aseluvan saamisen yhteydessä sama poliisi, joka jututti häntä maanantaina YouTube-videoiden takia. Nuorukainen ilmeisesti tunsu uhrinsa, jotka olivat todennäköisesti tenttiin osallistuvia ammattikorkeakoulun toisen vuosikurssin opiskelijoita. Poliisi kuvasi miestä mustiin vaatteisiin pukeutuneeksi ja mustatukkaiseksi. Hän oli kotoisin Pohjois-Pohjanmaalta, mutta asui opiskelujen takia Kauhajoella.
- 20.42Iltalehti: KRP:n tutkinnanjohtaja Jari Neulaniemi kertoi Ylen uutisille, että ampujan motiivi saattaa paljastua viestistä. Viestin sisältöä hän ei kerro.
- 21.52STT: Rakennukseen on tullut niin paljon savuvahinkoja, että osa tiloista saadaan käyttöön vasta viikkojen päästä.
- 22.00MTV3:n tv-uutiset: Toimittaja Jarkko Sipilä saa Neulaniemeltä ampujan jättämien viestien sisällön: Surmaaja oli jättänyt opiskelija-asuntolaansa kaksi lyhyttä käsin kirjoitettua viestiä. Lyhyesti viestien sisältö oli, että hän vihaa tätä ihmiskuntaa ja ihmisrotua. Ja hän on suunnitellut tätä vuodesta 2002 lähtien ja ratkaisu tähän on Walther 22.
- 22.21STT: Keskusrikospoliisi uskoo pystyvänsä selvittämään illan ja yön aikana ketkä kuolivat ammuskelussa. Omaisille pystytään tiedottamaan asiasta aamuun mennessä. Sen selvittäminen, kuka uhreista on kuka, voi kestää useita päiviä.
- 22.33Helsingin Sanomat: Yksi uhreista on tunnistettu. Sukupuolta ei kerrota. Jari Neulaniemen mukaan yksi kuolleista on todennäköisesti opettaja. Käytävältä löytyi yksi uhri ja ampuja.
- 22.41Iltalehti: Jari Neulaniemi kertoi MTV3:n uutisille ampujan viestien sisällöstä.
- 23.33STT: KRP:n rikostarkastaja Jari Neulaniemen mukaan yksi uhri on tunnistettu. Hän on koulun naispuolinen oppilas. Lisäksi on selvinnyt, että yksi miespuolinen uhri on muu kuin oppilas.

KAUHAJOEN KOULUSURMAT MEDIASSA

JOKELAN MARRASKUUN 2007 KOULUSURMAT olivat läsnä Kauhajoella 23. syyskuuta 2008. Jokela ei ollut läsnä ainoastaan samankaltaisena tapahtumana, vaan myös toimittajien, kuvaajien ja päällikköportaan selkärankoihin iskostettuna varoittavana esimerkkinä siitä, miten ei saa toimia.

TÄSSÄ TUTKIMUKSESSA kuvaamme, kuinka journalistit lähestyivät Kauhajoella tapahtuman kokeneita nuoria ja uhrien omaisia varovaisemmin kuin Jokelassa. Kun tapahtuman kokeneet jätettiin rauhaan, etualalle nousivat yhtäältä viranomaisten, asiantuntijoiden ja poliitikkojen näkökulmat, toisaalta taas ampuja kuvineen ja videoineen.

POHDIMME, ovatko kriiseistä kertova journalismi ja journalistien itsesääntelyjärjestelmä kriisissä. Kriisijournalismia on kyseenalaistettu ammattikunnan ulkopuolelta, ja journalistien omatkin rivit rakoilevat sen suhteen, miten seuraava katastrofi pitäisi hoitaa.

JOURNALISMIN TUTKIMUSYKSIKÖ